DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

MÜZİKLİ BEYİN

CÉSAR AIRA

Türkçesi Saliha Nilüfer

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Cesar Aira, 1949'da Arjantin, Coronel Pringles'de doğdu ve 1967'den bu yana Buenos Aires'te yaşıyor. Buenos Aires Üniversitesi ve Rosario Üniversitesinde dersler verdi. Fransa, İngiltere, İtalya, Brezilya, İspanya, Meksika ve Venezuela gibi ülkelerden kitaplar çevirdi ve editörlüğünü üstlendi. Aira'nın yüzden fazla eseri Arjantin, Meksika, Kolombiya, Venezuela, Şili ve Ispanya'da yayımlandı ve başka birçok dile çevrildi. Aira, deneme ve romanlarının yanı sıra İspanyol *El País* gazetesi için makaleler kaleme aldı. 2021 Formentor Ödülünü ve Guggenheim bursunu almaya hak kazandı, ayrıca Rómulo Gallegos Ödülü ve Booker Uluslararası Ödülüne aday gösterildi.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantev.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Müzikli Beyin

César Aira

kolektif.
kitap

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kolektif Kitap ~ 196

Müzikli Beyin

Özgün Adı: *El Cerebro Musical*

© Türkçesi: Saliha Nilüfer, 2022
© Kolektif Kitap, 2022

ISBN: 978-605-2205-92-1

Yayına Hazırlayan: Çiğdem Şentuğ
Sayfa Düzeni: Semih Büyükkurt
Kapak Tasarımı: Deniz Akkol

1. Baskı, Haziran 2022, İstanbul
Sertifika No: 51867

Baskı ve Cilt: Berdan Matbaacılık
Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 215-216
Topkapı, İstanbul - 0212 613 11 12
Sertifika No: 45750

Bu çalışma Arjantin Dışişleri Bakanlığı'nın
Programa "Sur" Çeviri Desteğiyle yayımlanmıştır.
Obra editada en el marco del Programa "Sur" de Apoyo a las Traducciones del Ministerio de Relaciones Exteriores y Culto de la República Argentina.

kolektif. kitap, bilişim ve tasarım a.ş.

Asmalı Mescit Mah. Sofyalı Sok. No: 24/A Beyoğlu / İstanbul
www.kolektifkitap.com - info@kolektifkitap.com
T: 0212 243 96 39

Yayıncının izni olmaksızın elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılamaz ve iletilemez. Tüm hakları saklıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Müzikli Beyin

César Aira

Türkçesi Saliha Nilüfer

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Çocukken Pringles'te sinemaya çok giderdim. Her gün değilse de haftada en az dört beş film izlemeye... Hoş, dört ya da altı demem gerekirdi, çift gösterimli olurdu filmler, kimse tek film için bilete para vermezdi. Pazar akşamüstü beşte ailecek "toplu" denen seansa gidilirdi. Farklı gösterimleri olan iki sinema salonu vardı, istediğimizi seçebilirdik. Söylediğim gibi biri fazladan diğeri asıl olmak üzere (ona "vizyon filmi" denirdi niyeyse, oysa bizim için hepsi "vizyon" sayılırdı) iki film peş peşe gösterilirdi. Ama ben arada sırada, daha doğrusu her pazar çocuk izleyicilere yönelik saat birdeki matineye de giderdim. Çocuk izleyiciler için de yine iki film olurdu, gerçi o zamanlar sinemada çocuk filmi diye ayrı bir tür yoktu; türler genel, western, macera diye ayrılırdı (hatırladığım kadarıyla *Fu Man Chu* ya da *Zorro* gibi bazı serileri izleme şansım olmuştu.) Biraz büyüyünce, on iki yaşında, akşamları da gitmeye başladım; cumartesi (farklı bir program) ya da cuma günleri (Pazar günündeki toplu gösterimle aynı programdı ama ne de olsa iki sinema salonu vardı...) hatta hafta arası bazı akşamlar... Bir süre sonra sinemalardan birinde bütün salı akşamı kesintisiz yerli film gösterimine başlandı. Kaç film izlemiş olabilirim? Hesaplamak pek akıl kârı değilse de haftada dört film, yılda en az iki yüz film eder, ki bu düzeni 8 yaşından 18 yaşına kadar devam ettirebildiysem iki bin film

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yapıyor. Bu hesaptan yola çıkıp başka sonuçlara varmak da hiç akıl kârı değil; örneğin bir buçuk saatlik iki bin film, üç bin saat, yüz yirmi beş gün veya dört ay kesintisiz film demektir. Dört ay. Basit rakamlara nazaran böylesi daha somut bir tablo çiziyor: gerçi eziyet çektiren uzun mu uzun bir filmi çağrıştırmak gibi bir sorunu var, oysa burada söz konusu olan her biri hevesle beklenen, sonrasında üzerinde konuşulan, birbiriyle karşılaştırılan, anlatılan, anımsanan başka başka sayısız film. Özellikle de anımsanan, o türlü türlü hazineleriyle biriktirilen. İşte buna bizzat şahidim. Çünkü o iki bin film içimde yaşamaya devam ediyor; yabancı bir hayat, yeniden dirilmiş ruhlar, hayaletler tarihçesi gibi.

Pek çok kez birileri tarafından hafızam övgüye değer bulunmuş, kırk elli yıl önceki olayları ya da kitapları (ya da filmleri) ayrıntılarıyla hatırlamam insanları şaşkına çevirmiştir. Ama başkalarının ne dediği, neye hayran olduğu falan değil önemli olan, neyi nasıl hatırladığını ancak insanın kendisi bilebilir.

İşte sırf bu nedenle, geçen akşam bir filmle ilgili başıma gelen tuhaflığı açıklamak için bu yazıyı yazmaya koyuldum (çünkü ben yazmazsam kimse de yazmayacak) yoksa "oteldeki sıkıcı hayatla başa çıkmaya" çalışmakla bir ilgisi yok bu işe koyulmamın. Pringles'te bir otelde kaldığımı belirteyim öncelikle; doğup büyüdüğüm yerde hayatımda ilk kez otelde konaklıyorum. Annem düştüğü, bir süre yatağa bağlı kalması gerektiği için onu görmeye geldim ve Avenida'da kalıyorum, çünkü küçücük dairesi ona refakat eden tanıdıklarla dolup taşıyor. Dün akşam televizyon kanallarında gezerken siyah beyaz, eski bir Ingiliz filmine denk geldim (arabaların direksiyonu sağdaydı) film başlamıştı ama daha ilk dakikalarıydı – insan bu kadar film meraklısı olunca filmin yeni başladığını bir iki kareye göz attı mı anlar. Burnuma tanıdık bir şeylerin kokusu geldi, bir iki saniye sonra George Sanders'i görür görmez şüphem doğrulandı:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Filmin adı *Lanetliler Kasabası*ydı; elli yıl önce Pringles'te, şu an bulunduğum otelin iki yüz metre ilerisindeki artık yerinde yeller esen San Martin sinemasında izlemiştim bu filmi. O zamandan beri filmi bir daha izlemediğim halde hep içimde bir yerdeydi. Birden hiç beklemediğim bir anda onu tekrar izlemek ne büyük şans. Çocukluğumdan hatırladığım bir filmi videodan ya da televizyondan ilk izleyişim olmasa da belki de Pringles'te izliyor olduğumdan bunun özel bir yanı vardı.

Herhangi bir sinema tutkununun bileceği gibi (önemsiz bir klasikti) filmin konusu şöyledir: Gizemli bir güç tarafından felç edilen kasaba sakinleri uyuyakalır, uyandıklarında kadınlar hamile kalmıştır ve dokuz ay sonra doğum yaparlar. Aradan dokuz yıl geçer ve çocukların korkunç güçleri gün ışığına çıkmaya başlar. Sarışın, aşırı kendine güvenli, soğuk, son derece resmi giyimli, daima gruplar halinde gezen ve başka çocuklarla bir araya gelmeyen bu tipler aynı tornadan çıkmış gibidir. Lamba gibi yanıp sönen gözlerini doğrulttukları insanların iradesini ele geçirmeye dayanan bir güçleri vardır. Bu güçlerini olabilecek en korkunç şekillerde pratiğe dökmekte hiç tereddüt etmezler. Kendilerine av tüfeğiyle pusu kurup nişan alan birine telepati yoluyla etki eder, adamın namluyu ağzına doğrultup beynini uçurmasına sebep olurlar.

Bu çocuklardan birinin babası olan George Sanders olayı çözmeyi üstlenir, çocukları inceledikten sonra tek çarenin onları ortadan kaldırmak olduğu sonucuna varır. Öte yandan çocuklar amaçlarının dünyaya hâkim olup insanlığı yok etmek olduğunu saklamazlar. Büyüdükçe güçleri de artar. Çok yakında yenilmez hale geleceklerdir, ki neredeyse öyledirler; düşünceleri okuyabilir, saldırılara kolaylıkla karşı koyabilirler. (Rusya'da benzer bir şey olmuş, Sovyet otoriteleri olayı kendi bildiği yolla çözmüş, geniş kapsamlı saha bombardımanıyla lanetli çocukları, bundan etkilenen köyün sakinleriyle birlikte topluca temizlemişlerdir.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Başkahraman evinde otururken ne yapılması gerektiğini sorar kendine. Daha doğrusu nasıl yapılması gerektiğini. Kalkışacağı her eylemin önce zihinde belireceğini ve çocuklara yaklaştığı anda bu niyetin onlar tarafından okunacağını bilir. Aralarına son derece sağlam bir duvar örmek gerektiğini düşünür. Evinin oturma odasında şöminenin yanındaki tuğla görünümlü duvara bakarak "tuğla bir duvar" diye mırıldanır.

Tam bu anda kamera adamın bakışlarını takip eder ve bir an tuğla duvara odaklanır. Ses tam olarak "tuğla bir duvar" derken kameranın tuğla duvara odaklanması bana çok büyüleyici gelmişti. O zamanlar Pringles'te izlediğim filmlerdeki her görüntünün, her kelimenin, her mimiğinin bir anlamı vardı. Bir bakış, bir sessizlik, belli belirsiz bir oyalanma ya ihanetin ya aşkın ya da bir sırrın habercisiydi. Bir öksürük, o kişinin öleceğini ya da ölümün eşiğinde olduğunu anlatmaya yeterdi, isterse dünyanın en sağlıklı insanı olsun. Kusursuz biçimde ekonomik kullanılmış bu işaretlerin şifresini çözmekte arkadaşlarımla usta kesilmiştik. En azından gerçek hayatın hayal meyal anlaşılan işaretler ve anlamlardan ibaret kaosuyla kıyaslandığında filmlerdeki bu durum bize kusursuz geliyordu. Her şey bir emare, bir ipucuydu. Hangi türde olursa olsun tüm filmler esasen birer polisiye roman gibiydi. Bir farkla, polisiye romanlarda gerçek ipuçları sahte olanlar aracılığıyla gizlenirdi ve bu sahte ipuçları da okuru yanıltmak için bol keseden dağıtılmış, bir yere varmayan bilgilerden ibaret olurdu – bu bilgiyi de aşağı yukarı aynı dönemde öğrenecektim. Öte yandan sinemada hayranlık uyandıran derli toplu bir bütün halinde *her şeyin* anlamsal bir değeri vardı. Bu bize aşırı gerçeklik gibi geliyordu ya da tam tersi gerçeklik denen şey muğlak ve düzensizdi; sinemanın bütün sırrını borçlu olduğu o tuhaf, seçkin, kısa ve özlü dokunuştan mahrumdu sanki.

"Bu tuğla duvar" dünyanın söz konusu tehditten yakasını kurtaracağını önceden haber veriyordu ama o an için bunun

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nasıl bir fikir olduğu bilinmiyordu, bunu bilmek imkânsızdı. Bu yakın plan bir kaçamaklı bakış ya da öksürük kadar kolay deşifre edilecek bir şey değildi. Esasında kişinin kendisi de bunu bilmiyordu; fikir onun açısından da metafor aşamasındaydı. Bu şeytani çocuklara etkili biçimde saldırabilmek için onlarla arasına telepati-geçirmeyen bir bariyer koymak gerekiyordu, bu bariyeri kafasında çağrıştıran görüntü de "tuğla duvar" olmuştu. Metafor başka bir şey de olabilirdi: "çelik bir levha", "bir kaya", ya da "Çin Seddi" örneğin. Gözünün önünde başka bir metafor değil de bunun canlanmasının kuşkusuz basit bir nedeni vardı: karşısında tuğla bir duvar olması... Ancak görünüşteki bütün maddeselliğine rağmen hâlâ bir metafor olma özelliği taşıyordu. Çocuklar kuşkusuz duvarların ardından da düşünceleri okuyabiliyordu dolayısıyla bu kelimenin düz anlamıyla bir duvar değildi. Bu film karesini benim için unutulmaz kılan, ona rahatsız edici olumsuz bir taraf yükleyen başka bir şeyi kast ediyordu adam.

Tuğla duvar... Cümle yankılanmaya devam ediyordu.

Ben bu filmin ne tek hayranıyım, ne de onu B grubu klasik filmler, "kült eserler" arasına koyan ilk kişiyim. Yine de bir parça öncelik iddiam olabilir, ne de olsa vizyona girdiği sırada (Pringles için her zaman olduğu gibi iki üç yıl gecikmeyle ama her halükârda film vizyondayken) seyretmiştim, filmi bir sinefil mesafesi olmadan ya da tarihsel bağlamına yerleştirmeden hitap ettiği halk kitlesi olarak izlemiştik. Bizler *bizzat* sinefil ve tarihsel bağlamın kendisiydik. Daha sonra, yıllar içinde bunların ikisi de entelektüel açıdan peşine düştüğüm kavramlar olarak hayatımda yer alacaktı.

Ayrıca bir konu daha vardı: filmdeki çocuklarla yaşıttım; insanların düşüncelerini okuyup okuyamayacağımı görmek için gözlerimden o elektrik kıvılcımlarını çıkarmayı denediğimi anımsıyorum, bu hiç garibime gitmiyor. Pringles de filmdeki

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kadar değilse de bu tür bir lanetin gadrine uğramaya yetecek kadar küçük bir kasabaydı. Örneğin o ilk sahnelerdeki gizemli felç durumu... Adeta herkes ölmüş ya da çekip gitmiş gibi ister pazar günleri ister öğle şekerlemesi saatlerinde ya da esasında herhangi bir günde herhangi bir saatte olsun, kasabayı sessiz ve ıssız görmek bizim için gündelik bir deneyimdi.

Öte yandan mazide kalan o pazar günü, San Martin sinemasını dolduran seyircilerin hiçbirinin ne kasaba ne lanet kıyaslaması yaptıklarını sanıyorum. O zamanki hemşerilerimin arasında akıllı kültürlü insanlar olmadığından değil, geçmişte insanları anlamlara ve yorumlara uzak tutan o gururlu ihtiyattan ileri geliyordu bu.

Sinema dediğin bol keseden incelmiş sanatsal fantezilerden ibaretti, hepsi bu. Bizlerin dört dörtlük güzel sanatlar meraklısı insanlar olduğumuzu söylemiyorum, buna gerek yoktu zaten.

Sözünü ettiğim öncelik de bu rastlantılardan ziyade, filmi ilk seyredişimle ikinci seyredişim arasındaki sürede, onun genel halka hitap eden (yani halk için üretilmiş) bir ticari ürün olmaktan, kültürlü elit kesime yönelik bir kült esere dönüşmesine bizzat eşlik etmiş olmama dayanır. Üstelik kelimenin tam manasıyla eşlik ettim: Ben de bizzat halk olmaktan okumuş yazmış elitliğe evrilmiştim. Gerek ben gerek *Lanetliler Kasabası* filmi hiç değişmeden, değişimin, o incelikli dönüşümün yolundan geçmiştik.

O zamanlar izlediğim iki bin filmle de aynısı oldu sanıyorum. İster iyi ister kötü, ister unutulmuş ya da sonradan anımsanmış olsunlar... Hatta klasiklerle, büyük filmlerle, "en iyi on film" listelerine konan o filmlerle de aynısı geçerli olmuştur. Hepsi de apaçıklıktan dolaylılığa geçtiler ya da birer mesafe yarattılar, zamanı hesaba katınca başka türlüsü değil de böyle olması mantıklı. Bu konuda San Martín sinemasında 1960 ya da 1961'de izlediğim (film 1959 yapımıydı) Hitchcock'un *North*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

*by Northwest** filmi geliyor aklıma. Arjantin'de *Uluslararası Komplo* olarak vizyona girmişti ve orijinal ismini ancak yirmi yıl sonra, entelektüel ilgilerim ışığında Hitchcock'un filmlerini gözden geçirip onunla ilgili kitapları okuduktan sonra öğrenebildim. Belki orijinal isminin soyut olması ya da tercümesinin bende uyandırdığı çağrışımlar nedeniyle, filmi anımsadığımda adı aklıma hâlâ *Uluslararası Komplo* olarak geliyor, halbuki bunun biraz saçma olduğunun farkındayım; eskiden film isimlerinin tercümeleri gülünç biçimde aslıyla ilgisizdi ve bu durum sayısız şakaya kaynak olurdu. Pek az film Miguel'le beni bunun kadar etkilemiştir – daha doğrusu hiçbir filmin beni böyle etkilediğini söyleyemem. Miguel Lopez çocuklukta yakın arkadaşımdı ve tuhaf bir tesadüfle ne yazık ki dün vefat etti. Haberi yerel radyodan verdiler ve bunu Pringles'da olduğum için öğrenebildim, aksi halde bundan ya aylar ya yıllar sonra haberim olur ya da hiç olmazdı. Kimsenin aklına bana haber vermek gelmezdi: görüşmeyeli uzun yıllar olmuş, çocukken arkadaş olduğumuzu anımsayan bir avuç insan kalmış; zaten kasabada olaylar anında öğrenilir, bu haberlerin dışarıdakileri de ilgilendirmediği varsayılır.

Oysa on bir on iki yaşlarına kadar etle tırnak gibiydik. İlk arkadaşım, sahip olmadığım ağabeyim gibiydi, benden iki yaş büyüktü, ailenin tek çocuğuydu, tam karşımızda oturuyordu ve o zamanlar sokakta, evlerin arasındaki avlularda oynuyorduk, sanırım en ufak bir özerkliğe sahip olduğumuz üç ya da dört yaşlarından itibaren keşiflerimiz de başlamıştı. Çok küçük yaşlardan itibaren gerçek birer sinema fanatiği olup çıkmıştık. Tanıdığımız diğer çocukların hepsi de öyleydi kaçınılmaz olarak. Sinema büyük bir eğlence, dışa açılma, sahip olduğumuz yegâne lükstü. Öte yandan ikimiz sinemacılık da

* Türkiye'de *Gizli Teşkilat* ismiyle gösterime girmiştir. –çn

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

oynadığımızdan, filmlerin tamamını "canlandırdığımızdan", onları yeniden icat edip filmleri temel alan oyunlar uydurduğumuzdan işi daha da ileri götürüyorduk. Söylemeye ne hacet ben işin beyniydim, Miguel'se beni takip ve teşvik ediyor daha fazla beyin istiyordu: o fiziksel taraftı, oyuncuydu. Senaryoya ihtiyacı vardı. Her bir filmin bana verdiği ilhamı açgözlüce yutuyordum. *Uluslararası Komplo* büyük bir ilham olmuştu, hatta daha da ötesi... Diyebilirim ki bu film sayesinde tüm çocukluğumuzu ya da ondan kalan ne varsa hepsini kaplayan bir şey yaratmıştık.

Bu filmde bizi bu denli etkileyen neydi, söyleyemem. Sarsılmaz ve saf bir hevesti bizimki, içinde bilmişlik ya da önyargılı bir hayranlık yoktu. Hitchcock'un kim olduğunu bilme imkânımız yoktu (bilsek de fark etmezdi), bir casusluk ve macera filmi olması da değildi neden, her pazar bu tür filmler izliyorduk zaten. Şu an ortaya atacağım herhangi bir varsayım Hitchcock hakkında okuduklarım ve eserlerine dair kafamda oluşan fikirlerle zehirlenmiş olacaktır.

Kısa süre önce birisi beğenilerim ve tercihlerim hakkında bana sorular sormuştu. Sinema konusuna, sevdiğim yönetmene sıra gelince, benim yanıtlamama fırsat vermeden "Hitchcock mu?" diye sordu. Başımla onayladım. Çok zor değildi. (İnsanın en sevdiği yönetmenin Hitchcock olmamasını anlayamayanlardanım çünkü ben.) Hitchcock'un en sevdiğim filmini de tahmin edebilirse (ya da buna yönelik çıkarsama yapabilirse) kıvrak zekâsına şapka çıkaracağımı söyledim. Bir saniye düşündükten sonra *North by Northwest* dedi. Benimle bu film arasında nasıl bir görünür yakınlık bulduğunu düşündüm. Bomboş oluşuyla meşhur bir filmdi, casusluk ve macera türlerinin maharetle içi boşaltılmış bir türeviydi. Hiç nedensiz bir entrika içine düşen külliyen beceriksiz birtakım suçlular, hiçbir şeyle alakası olmayan ve tüm olay boyunca neler olup bittiğini anlamadan

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

hayatta kalmayı başaran bir adamı kazayla olayın içine dahil ediyorlardı. Bu boşluğu sarıp sarmalayan biçim alabildiğine kusursuzdu, çünkü salt biçimden ibaretti, bu niteliğini herhangi bir içerikle paylaşmak zorunda değildi. Herhalde bizi büyüleyen de buydu. O zarafet, ironi... Bunun adını koyamasak da kesin oydu. Bunu bilmeye neden ihtiyaç duyacaktık ki?

Miguel'le ilgili ilk anım altı yaşıma, esasında tamı tamına altı yaşına bastıktan bir ya da iki hafta sonrasına ait. Bu kadar kesin tarih verebilmemi doğum günümün şubatın sonunda olmasına, okulların da martın ilk günlerinde açılmasına borçluyum; aklımda kalan olay okulun ilk gününe ait. Okul hayatım yeni başlıyordu (o zamanlar Pringles'te ana okulu yoktu) annemler de bu olayı çok ciddiye almıştı. Öğretmen herhalde çizgi çizme falan gibi bir ödev vermişti. Dersten sonra ya da ertesi gün defterimi kalemimi alıp sokağa bakan bir odadaki çalışma masasının başına oturdum. Tam o anda pencerede beni sokağa oyuna çağırdığı zamanlar yaptığı gibi Miguel'in yüzü belirdi. Hayli yüksek bir pencere olmasına rağmen becerikli bir sıçrayışla ona tırmanabiliyordu; zaten çok çevikti, kedi gibiydi, güçlüydü, yaşına göre de uzun boyluydu. Babam pencereye giderek son derece kaba bir tarzda kovaladı onu, yapacak işlerim sorumluluklarım vardı, istediğim saatte sokağa çıkıp oynama günleri bitmişti artık... Bu kadar çok laf etmemişti ama demek istediği buydu ve söylediklerinin altında yatan ya da kastettiği başka şeyler de vardı: Orta sınıf sürecim başlıyor, sokaktaki çocuklarla ayrım gözetmeden oluşan kardeşliğim sona eriyordu (Miguel epey fakirdi, ailesiyle bir nevi sosyal konut benzeri bir evin tek göz odasında yaşıyordu). Bu konuda yanlış bir öngörüde bulunmuşlardı, çünkü okul yıllarım boyunca ayrılmaz ikili olmaya devam ettik, oyun saatlerimi azaltamamışlardı, akıllı olduğum için ödevleri saniyede bitirip fazladan ders çalışmak zorunda kalmıyordum.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Her anının bir suç ortağı olduğunu kimsenin söylemesine ihtiyacım yok. Hayatımın bu en eski anısı kim bilir neyi örtüyor. Şu elli altı yıl boyunca Miguel'in pencere arkasından görünen yuvarlak yüzüyle birlikte bu anı benimleydi. Miguel babamın kaba saba tavrına gücenmemiş, pencereden aşağı inmişti, ben de hiç endişelenmemiştim, kesinlikle yeni defterle kalemdeydi aklım, belki de evde bana verilen önem mutlu ediyordu beni. İçten içe sokakta ne istersem oynayabileceğime emindim, ne kadar çekingen ve utangaç olsam da bir şekilde bildiğimi okuyordum.

Tuhaftı, Miguel'in ölümünü izleyen o günlerde penceredeki o kaçak görüntüsünün, vedalaşma yerine geçen son görüntü olduğunu hissettim. Tuhaftı çünkü bu esasında son değil ona ait ilk görüntüydü. Hoş, anımsadığım ilk görüntü demek daha doğru. Bu anıyı anlatmaya başladığımda konu buraya geldi. Annemlerle onun varlığı üzerine yorum yapmamızın nedeni hemen her gün benimle oynamaya gelmesiydi. Bu ilk anı, hem ilk olmayı korur hem de daha önce olanların ya da unutulanların arasından bir anıdır. Unutuş öncesi ve sonrasına doğru uzanır; okulun ilk gününe ait o anı ise küçük ve tekil bir ada gibidir. Çocukluğa ait başka anılar da vardır, küçük, gevşek, ayrıntılı, değişken ve açıklanamaz anılar... Her halükârda onları biriktiriyorum ve onları saklamamı sağlayan suç ortaklığı mekanizmasına şükran duyuyorum. Geri kalan her şey kayboldu. "Çocukluk amnezisi" olarak adlandırılan ve hayatın ilk yıllarının unutuşa gömülmesi anlamına gelen bu çarpıcı olgu muhtelif yorumlara ve açıklamalara tabi tutulmuştur. Kendi adıma Doktor Schactel'in özetle şu açıklamasından yanayım: Küçük çocuklar algılarını yerleştirebilecekleri dilsel ya da kültürel kalıplardan yoksundur. Gerçeklik onlara kelimeler ve kavramlardan ibaret, şematize eden filtreler olmaksızın sel gibi akar. Azar azar kalıpları edindikçe, deneyimledikleri gerçeklik sonunda tektipleşir, dilsel kalıplara dökülür, aynı yolla bilinçli kayıtlara uyum sağlayarak hatırlanabilir hale

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gelir. Mistiklerle şairlerin boş yere peşine düştükleri, gerçekliği dolaysızca sindirmek çocukların gündelik etkinliğidir. Ondan sonra gelen ne varsa kaçınılmaz fakirleşmedir. Her şeyin bir bedeli var. Kayıt tutabilmek için fakirleşmek ve şematize etmek zorundayız aksi halde tamamen faydasız, daimi bir şimdiki zamanda yaşardık. Yine de kaybolup giden onca şeyi görmek üzücü: Bir tarafta dünyayı tüm nüansları ve zenginlikleriyle, bütünlüklü haliyle özümseyebilme becerisi diğer tarafta da o evrede özümsenmiş malzeme geri kazanılabilir çerçevede birikmediğinden kaybolan hazine.

Schactel'in kuru ve bilimsel belagate sahip son derece ikna edici kitabı burada olsa olsa sahte bir şiirsellik olabilecek şeyden uzak duruyor. Aynı zamanda örnek vermekten de kaçınıyor ki örnek de onu sahte şiirselliğe götürebilirdi. Şiir kelimelerden yapılmıştır ve her kelime o kelimenin günlük hayatta kullanımına bir örnektir. Daha kesin bir örnek vermek gerekirse, her kelime evrende kapsadığı ya da en azından beraberinde getirdiği kaotik detaylı listeyle birlikte düşünülebilir. Yetişkin biri uçan bir kuş gördüğünde zihni anında "kuş" kelimesini yapıştırır. Öte yandan çocuk salt ismi olmayan bir şeyi görmekle kalmamıştır, isimsiz bir şey bile değildir o. Bu gördüğü şey, havanın, ağaçların, saatin, hareketin, sıcaklığın, annesinin sesinin, gökyüzünün renginin neredeyse her şeyin katıldığı sınırları olmayan bir devamlılıktır (burada *olmak* fiilini tedbirle kullanmak gerekir gerçi). Tüm nesneler ve olaylar yani bizim o şekilde adlandırdığımız her şey için de aynısı geçerlidir. Neredeyse sanatsal bir programdır bu, ya da bütün sanatsal programların yaratıldığı model, matristir. Daha da ötesi: Düşüncenin kökenine inilmek istendiğinde, hiç bilmeden yapılan şeyin aslında onun varolmadığı zamana geri dönmek, hiç değilse ardında ne tür zenginliklerin saklı olduğunu bulmak için onu parçalarından arındırmaya çalışmak olduğunu söyleyebiliriz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bu, çocukluğun "yemyeşil cennetine" duyulan özleme çok farklı bir anlam katar. Bu, masumiyete değil (ya da mutlak biçimde ona değil) hilafsız daha zengin, zarif, daha gelişmiş bir entelektüel hayata duyulan bir özlemdir.

Ilk yıllarıma dair unuttuğum ne varsa, o zamanlar seyrettiğim iki bin filmin içinde kayıtlı olduğunu sanıyorum. Bu büyük arşivin mahiyetini Miguel'le icat ettiğimiz bir şey aracılığıyla açıklamaya çalışacağım. *Uluslararası Komplo* olarak bildiğimiz *North by Northwest* filminden diğer filmlerden daha fazla değilse de özel biçimde çok etkilendiğimizi söylemiştim. İzlediğimizin ertesi günü uluslararası entrikaları çözebilecek gizli bir örgüt kurma kararı aldık. Şimdi düşünüyorum da herhalde bizi böyle bir girişime iten o iki kelimenin tınısıydı: "entrika" kendi içinde merak uyandıran, isteyenin istediği yere çekeceği geniş anlamlı bir kelimeyken, "uluslararası" ise "Pringles'in dışı"nı kastettiği için önemliydi. Elbette "gizli" olmadan her şey anlamsız olacağından ona da ihtiyaç vardı. Gizlilik her şeyin merkeziydi.

Sır saklamak için en emniyetli ve basit yol elimizin altındaydı: öyle ya çocuktuk, yetişkinler haklı olarak oyunlarımızın onların gerçekliğinden ayrı bir evrene sahip olduğunu düşündüğünden, herhangi bir şeyi araştırma zahmetine girmezdi. Ne yaparsak yapalım yetişkin dünyasında en ufak ilgi uyandırmayacağını biliyorduk haliyle, nasıl bilmeyelim. Bu da sırrın değerini azaltıyordu. Sır dediğin herkes için sır olmalıydı, oysa kendimizden başka kimsemiz yoktu, bize özel bir sır olacaktı bu. Bir biçimde bölünüp çoğalmamız gerekiyordu bunu da oyun içinde yapmak zaten mümkündü.

Uluslararası Gizli Entrika kelimelerinin baş harflerinden örgütümüze "UGE" adını koyduk ve hemen kolları sıvadık. Birinci kuralı dediğim gibi gizli olmasıydı. Kendi aramızda UGE'nin adını ağzımıza alamazdık. Benim Miguel'in, onun da benim üye olduğumdan haberimiz olmaması gerekiyordu. Aramızdaki

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

iletişim, anlaştığımız bir "posta kutusuna" bırakılan anonim mesajlar aracılığıyla yazılı olarak halledilecekti. Köşedeki terk edilmiş evin ahşap kapısındaki çatlaklardan birini posta kutusu olarak kullanmayı kararlaştırdık. Eylem kurallarında anlaşmaya vardıktan sonra her şeyi unutmuş gibi yaptık ve başka bir oyuna geçtik. Gerçi zihnimiz entrikayla, soruşturmayla, muhteşem keşiflerle kaynıyordu. İkimiz de bir an önce ev dönüp ilk mesajı yazmaya can atıyorduk ama bunu kendimize saklamamız gerekiyordu o yüzden bu esnada yazacaklarımız ikimizin de kafasında şekillenirken, aklımız başka yerde oynamaya devam ederdik, ta ki akşam olana dek. İşte o zaman makul bir gerekçeyle ("ödevlerimi yapmam gerek", "banyo yapmam gerek" gibi) ayrılıp evlerimize dönerdik.

Görüldüğü üzere kurallar son derece resmiydi. İçerik konusunda endişeye mahal yoktu, kendiliğinden çıkıyordu. Açıkçası malzeme sıkıntısı yoktu, hatta bolluğu vardı. Kâğıtlar çizim ve yazıyla doldu bazen iki kâğıda ihtiyaç duyardık, katlanınca o kadar kalınlaşırdı ki ahşaptaki yarığa sokmakta zorlanırdık. Okul defterlerinden kopardığımız kâğıtları kullanıyorduk, elimizin altındaki tek kâğıt oydu, o bolluk zamanlarında üst üste silmeye dayanıklı olsun diye kalın ve sağlam kâğıttan yapılırdı defterler. Kâğıt katlama sanatını öğrenmiş ve muhtemelen bir kâğıdın dokuz kereden fazla katlanamayacağını keşfetmiştik.

Neler mi yazıyorduk? Nasıl başladığımızı anımsamıyorum, herhalde gerçekleşmesi an meselesi olan bazı tehlikeler uyduruyor, dünyayı kurtarmak için kendi kendimize talimatlar veriyor yahut düşmanların yerini saptıyorduk. Birbirimizi ihanetle, muhbirlikle, beceriksizlikle ya da doğrudan doğruya UGE'ye sızmış düşman ajanı olmakla suçladığımızda işler kızışıyordu. Bütün bu oyunları hep birlikte oynuyor, sinemaya gidiyor, ağaçlara evler kuruyor, okulun önündeki boş arazide sapanla taş atma savaşları düzenliyorduk (mahallenin çocukları arasında çok gözde bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

oyundu) elbette UGE'nin adını ağzımıza almıyorduk. Paralel hayatlar gibiydi. Rol yapmamız gerekiyordu, bu doğallığında oluyordu. İkiye bölünmüştük.

Çocuklar bir oyundan çok çabuk sıkılır, biz de istisna değildik. Bizi en çok heyecanlandıran oyunları bile bir iki güne bırakırdık. UGE'yse artık bölünüp çoğalma özelliğimiz nedeniyle mi gizli olmasından mı bilmiyorum, son derece özel biçiminden ötürü uzun ömürlü oldu. Demek istediğim, oyunların genel kuralı gereği ilk baştaki hummalı halimiz bir iki haftaya duruldu. Öte yandan yazılı süren iletişim belli açıdan bizden bağımsız bir sürekliliği güvence altına alıyordu.

Bir mesaj olup olmadığına bakmak için kırmızı kapıya gitmeyi unutur olduk, tesadüfen oradan geçecek, kapının çatlağına tıkış tıkış yerleştirilmiş katlanmış beyaz kâğıdı görecek olsam onu alırdım. Bir değil iki değil, bulduğumun benim oraya epey önce koyduğum mesaj olduğunu fark ettiğim çok olmuştur. Aradan epey zaman geçtiğinden ne yazdığımı anımsamadan büyük bir ilgiyle okur sonra yerine yerleştirirdim. Ya da bu eski mesaj diğerine de ait olabilirdi. Her halükârda konunun bütün mekanizması çağlayan gibi geri döner, onda ya da bende sorumluluk, vefa, bu kadar dahiyane bir eğlenceyi bulan zihne (kimdi o?) hayranlık duygusu beraberinde sahici bir heves uyandırırdı. O yaşta çocuklar hızla serpilir; hâlâ çocuk olmamıza rağmen UGE'nin yaratıcılarını düşünsel araçlardan yoksun çocuklar olarak görüyor ve bu büyümüş de küçülmüş hallerine hayran kalıyorduk. Şu büyümüş halimizle bunu yapmak aklımıza gelmezdi. Buna inanamıyor ve geçmişteki halimizi çok uzakta kalmış ilkel bir şey olarak görüyorduk. Yine de bu arada öğrendiklerimizi gösterebilecek olmanın memnuniyetiyle bir acele yanıt yazmaya girişiyorduk. Onu kapıdaki yarığa koyup bir iki gün boyunca yarım saatte bir yanıt gelip gelmediğini kontrol ediyorduk, tıpkı tesadüfi keşfimizden önce bizim gibi öbürünün de öyle konuya

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ilgisini büsbütün yitirdiğini hesaba katmıyorduk bu arada. Ta ki başka ilgi çekici konular bunun yerini alıp konuyu tekrar unutuşa gömene dek.

Bu ara vermelerin epey uzun sürdüğünü söylersem abartmış olmam. Adeta hayatın farklı farklı evreleri yaşanıyormuş, bedenin tüm hücreleri yenileniyormuş gibiydi, ta ki günün birinde ikimizden biri kurt yeniği olmuş, boyaları dökülmüş bir kapının önünden geçerken yarıkların birinde incecik bir beyaz çizgi fark ettiğinde bunun ne olduğunu merak edene dek. Ya aylakça bir merak duygusuyla ya da acelesi olmadığından onu bulunduğu yerden çıkarıyordu, elbette zamanla, yağan yağmurun etkisiyle kâğıt iyice dibe kaçtığı için güçlükle yapıyordu bunu. Yırtık pırtık olmuş, sararmış, katlanmış bir kâğıt parçası çıkıyor, açılırken kat yerlerinden ayrılıyordu. Bir şeyler yazıyordu kâğıtta, mürekkep solmuş silinmişti ama bir çocuğun elinden çıkmış haritalar ve şekillerle süslenmiş yazı, büyük harflerle yazılıp altı çizilmiş, ünlemler konmuş mesaj hâlâ okunaklıydı. Bir an, üstelik de heyecandan kalbi çarparak bunun ciddi bir şey olma ihtimali gezinirdi akılda: örneğin adam kaçırma ya da bir ihbar falan... Bu durumda onu doğruca polise götürmek gerekirdi. Ama hayır, bu alabildiğine saçma bir olasılıktı. Derken birden çok uzaklardan gelirdi: UGE, tabii ya, o eski sevgili UGE... icat ettiğimiz o oyun. Ne anılar ne anılar! O zaman yanıt vermek de gerekirdi. Kim bilir diğeri birimizin hâlâ iz üzerinde olduğunu görünce nasıl da şaşıracaktı!

Hatırladığım gibi bunun pek çok kez gerçekleşmiş olması mümkün müydü? Belki de yanılıyorum. Gerçekten böyle olsaydı Miguel'le çocukluğum binlerce yıl sürerdi ve bugün de hayatta olurduk.

22 Ocak 2011

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Picasso

Her şey sihirli bir süt şişesinden cinin çıkıp da bana, Picasso olmayı mı bir Picasso'ya sahip olmayı mı tercih ettiğimi sormasıyla başladı. Ikisine de razı gelebilirdim ama "sadece biri" diyerek uyardı beni. Epey düşünmek zorunda kaldım, daha doğrusu beni düşünmeye mecbur etti. Halk hikâyelerinde ya da edebiyattaki yığınla anlatıda, açgözlü nice alığın aceleci davranışlarından ötürü cezalandırıldığı, hatta bazı hibelerin arkasında daima bir tuzağın beklediği görülür. Karar verme anında ne bibliyografya ne de ciddi bir arka plan vardır, ne de olsa bu olaylar sadece hikâyelerde, fıkralarda vuku bulur, gerçek hayatta değil. Bu yüzden kimse üzerinde ciddi ciddi durmamıştır; hikâyelerde daima bir tuzak vardır aksi halde komik olmaz, ortaya hikâye çıkmazdı. Herkes bunu bir kez olsa da içten içe düşünmüştür. Ben de öyle tasarladım ama o klasik "üç dilek" tarzında. Dâhinin karşıma çıkardığı bu seçenek o kadar sıradışıydı, bir yönüyle o kadar katiydi ki en azından onu enine boyuna tartmam gerekirdi.

Tuhaf olmasına tuhaf ama zamansız değil, aksine gayet yerinde ve zamanındaydı. Haddinden fazla coşkulu bir hayranlıkla Picasso müzesinden çıkıyordum, o anda bana bu denli cazip gelecek başka bir ya da iki şey sunulamazdı herhalde. Aslında henüz tam da çıkmamıştım. Müzenin bahçesinde, açık

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

havada, masalardan birine oturup plastik şişede satılan Sihirli Süt'ten almıştım, her yerde onu içen turistleri görüyordum. Kusursuz bir sonbahar günüydü, hava yumuşak, ışık çok güzeldi, akşamın çökmesine daha epey vardı. Not almak için cebimden defterimle kalemimi çıkarmış henüz bir şey yazmamıştım.

Düşüncelerimi sıraya sokmaya çalışıyordum. Cinin sözlerini içimden tekrarladım: Bir Picasso'ya sahip olmak mı yoksa Picasso olmak mı? Kim istemezdi ki bir Picasso'ya sahip olmayı? Kim böyle bir hediyeyi geri çevirirdi? Öte yandan Picasso olmayı kim istemezdi ki? Modern tarihte insanın bireysel kaderinde bundan daha fazla arzulanabilecek bir şey olabilir miydi? Olabilecek en büyük geçici iktidarın ayrıcalıkları bile bununla kıyaslanamazdı; ne de olsa iktidar dediğin şey varlığını daima siyasetin, savaşların tehdidi altında sürdürür, oysa Picasso'nun iktidarı herhangi bir başbakanın ya da kralınkinden katbekat yüce konumda, her sorundan azadeydi. Yerimde kim olsa içinde birinciyi ihtiva eden ikinci seçenekten yana olurdu: Picasso istediği kadar Picasso resmi yapabilirdi ama sırf bundan dolayı da değil, gayet iyi bilindiği üzere tablolarının çoğunu üstelik en iyilerini saklamış (az önce gezdiğim müze kişisel koleksiyonunda bulunan eserlerinden oluşmuştu) hatta gençken sattığı tablolarını olgunluğunda satın almıştı. Elbette bu ihtiva etme en ufak biçimde sanatçıdaki dönüşümün ayrıcalıklarını tüketmiyordu: "olmak" "sahip olma"nın çok ötesindeydi, sözü edilen yaratımın çok yönlülüğüyle hayal bile edilemeyecek ufuklara uzanıyordu. Çünkü "Picasso olmak" hakiki Picasso'nun olduğu şeyin çok ötesinde bir şeye, Süper Picasso konumuna, büyü ya da mucize konumuna ulaşmış bir Picasso olmaya eşdeğerdi. Ama kendi yeteneklerimi biliyordum (*je m'yconnaissais en fait de genies*) ve bunun çok basit bir tercih olmadığını gayet iyi tahmin edebiliyordum. Tereddüt etmek hatta korkup geri çekilmek için yeterince neden vardı. İnsanın başkası olması için kendisi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olmaktan vazgeçmesi gerekir, kimse de bile isteye bu feragate razı gelmez. Kendimi Picasso'dan daha değerli, daha sağlıklı ya da hayatla yüzleşmekte daha maharetli gördüğümden değil. Biyografilerin yalancısıyım, epeyce rahatsız biriymiş. Ben de az buz rahatsız sayılmam, hatta onun yerine geçecek olsam akıl sağlığımın bir nebze iyileşme göstermesi bile söz konusu olurdu. Hayatım boyunca süren uzun uğraşım beni nevrozlarım, korkularım, sıkıntılarım ve diğer tüm engellerimle barışma ya da hiç değilse onları kontrol altında tutma noktasına getirdi ama kimse bu yarım yamalak tedavinin Picasso'nun sorunlarında işe yarayacağına güvence veremez. İşte kelimelere dökerek değil de anlık sezgilerle yaptığım mantık yürütme aşağı yukarı buydu.

Esasında burada sorun, Malagalı üstadın ötesinde, hayran olunan, tapınılan ya da hakkında araştırma yapılan bütün sanatçılara yönelik hissedilen aşırı özdeşleşme sorunuydu. Picasso'dan daha da öteye gidiyordu ama aynı zamanda onunla sınırlı kalıyordu. Özdeşleşme, genelleme yapılamayacak konulardan biridir. Özdeşleşme genel olarak, kavram olarak değil şu veya bu figür özelinde gerçekleşir. Bu figür eğer Picasso'ysa o zaman başka biri yoktur. Kavram kendi içine ters yüz edilir, söylediğimiz gibi (gerçi bu kaba bir söylem tarzı) "Picasso'yla özdeşleşme" değil "özdeşleşmenin Picasso'su" gerçekleşir.

Pek az insan hakkında bu denli çok şey yazılmıştır, ressamla şu veya bu şekilde bağı olan herkes bir tanıklık, olay ya da anlatı bırakmıştır. Bu açıdan birbiriyle örtüşen kimi izler bulmak kaçınılmaz. Örneğin eyleme geçmekle ilgili sorunları olduğu söylenmiştir. Çalışma odasının zeminine atılmış bir kâğıt gördü ve bu onu rahatsız mı etti, onu yerden almaz ve o kâğıt orada aylarca durabilirmiş. Bana da aynısı olur. Bunlar iradenin felce uğradığı, beni yapmak istediğimden alıkoyan ve anlaşılmaz biçimde, mütemadiyen engelleyen birtakım anlaşılmaz ufak tefek tabular. Bu durumun telafisiyse çılgınlar gibi

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

eser üretmek olmalı, sanki üst üste tablolar yapmak o kâğıdın kendi kendine yerden kalkmasını sağlayacakmış gibi.

Öyle ya da böyle burada şüphe edilmeyecek bir şey varsa üretimin suret değişimi sayesinde devamlılığıdır. Picasso ressam olduğu sürece Picasso'ydu, ben de Picasso olarak istediğim tüm Picasso'ları yapabilir satar, zengin olur ve neticede hoşuma gitmeyen bir hayatın içinde esaret yaşadığım hissine kapılırsam Picasso olmaktan vazgeçebilirdim (ne de olsa günümüzün zenginleri ne isterlerse yapabiliyorlar). İşte o yüzden "olmak" becerisinin içinde "sahip olmayı" da barındırdığını söyledim.

Picasso (tarihsel olan) bir seferinde: "Fakirler gibi sakin bir hayat sürmek için zengin olmayı isterdim" demişti. Fakirlerin hayatlarında bir sorun olmadığı yanılsamasını bir kenara bıraksak bile cümlede bir tuhaflık var: Picasso zaten zengindi, hem de çok. Elbette ölümünden otuz yıl sonra tablolarının kazandığı değeri hesaba katarsak, bugün olabileceği kadar zengin değildi. Eserlerinin gerçek anlamda değer kazanması için malum, ressamların üretmeyi bırakması, ölmesi gerekir. Dolayısıyla "Picasso olmak" ile "Picasso'ya sahip olmak" arasında bir ekonomik uçurum vardır; en az hayatla ölüm arasındaki uçurum kadar. Bu cümleyi, o basit naifliğinin ötesinde, yegâne hevesimin cidden sakin, sorunsuz bir hayat olduğunu bilen dâhinin beni sokacağı duruma yönelik bir kehanet, bana mezarından geçmişten yolladığı bir mesaj olarak yorumlamak gerekirdi.

Ama günümüzdeki fiyatları, nispeten son derece mütevazı hevesler beslediğimi, tek bir tabloyu satmanın bile hayatımı huzur içinde romanlara, tembelliğe ve edebiyata adamama yeteceğini göz önüne alınca... Kararım verilmişti. Picasso istiyordum.

Daha bunu aklımdan geçirir geçirmez tablo masada beliriverdi, yan masadakiler gitmek üzere çoktan kalkmıştı, öbür

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

müşterilerle barda çalışan çocukların da arkası dönüktü, haliyle kimsenin dikkatini çekmedi.

Nefesimi tutup düşündüm: Benim bu.

Muhteşemdi. Otuzlu yıllardan kalma yağlıboya kokusuyla orta boy bir tablo. Uzun süre dalgın dalgın onu inceledim. İlk bakışta karman çorman figürlerden, üst üste binmiş çizgilerden, doğası gereği uyumlu ama kaba ve sert görünen renkler karmaşasından ibaret gelmişti. Öncelikli olarak hoşuma giden şey insanın gözüne batan güzel asimetrilerdi, saklanıyorlar, yer değiştirmiş şekilde yeniden beliriyor sonra yeniden saklanıyorlardı. Dolgu malzemesi ve fırça darbeleri (*alla prima* tekniğiyle yapılmıştı) ancak kendini esere kaptırmış bir virtüözün elinden çıkabilecek muazzam kaygısızlığı ortaya seriyordu.

Öte yandan resmin biçimsel nitelikleri, tıpkı hiyeroglifler gibi kendini yavaş yavaş açık eden öyküsel içeriğini keşfetmeye davet ediyordu. İlk görünen, kübist katmanları olan taç yapraklarıyla kırmızı bir güldü, karşısında, aynadaki aksi gibi, asma bıyıklarının dik açılı spiralleri sayılmazsa, Rönesans üslubunu çağrıştıran su katılmadık saflıkta bembeyaz bir yasemin vardı. Arka planla figürlerin Picasso üslubundaki olağan çarpışmasında, tüylü şapkalı, golf pantolonlu, soytarı şapkalı, yalın ayak, eni konu zırhlar kuşanmış hatta çıplak, sakallı, yumuşakçayı andıran adamcıklar sahneyi dolduruyordu; tacına bakılırsa hepsinin üstünde duran figür de kraliçe olmalıydı. Kırık bir oyuncak gibi harap durumda canavar görünümlü kraliçe; Picasso'nun en önemli özelliklerinden biri olan kadın bedeninin çarpıtılması pek az eserinde bu raddeye varmıştır. Kollar ve bacaklar rastgele her yerden çıkıyordu, burun ve karın sırtın devamı gibiydi, giysisinin çok renkli katları topaç gibi gövdenin etrafında kırpıntılar halindeydi, topuklu ayakkabısının içinde bir ayak havada serbestçe uçuyordu.

Resmin ana fikrini buldum hemen. Geleneksel bir İspanyol hikâyesinin ya da en ilkel ve naif fıkralardan biriydi karşımdaki,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

sanatçının çocukluğundan kalma bir şeydi bu herhalde. Tebaası gerçeği kendisine söylemeye cesaret edemediğinden topal olduğundan habersiz bir kraliçe hakkındaydı fıkra. Sonunda içişleri bakanı kraliçeyi bundan haberdar etmek için hileli bir yol bulmuş, krallığın bütün bahçıvanlarının en nadide örneklerle katılacağı bir çiçek yarışması düzenlemişti. Seçim işi uzman bir jüri tarafından hayata geçirilmiş, bir gül ve yasemin finale kalmıştı; kazanan çiçeğe karar verecek olan kraliçeydi. Son derece şaşalı hazırlanmış, bütün saray maiyetinin hazır bulunduğu bir törendi; bakan iki çiçeği tahtın önüne koyarak berrak ve tok bir sesle kraliçeye seslendi "Majesteleri seçin lütfen!"*

Bu önermenin esprili tonu, ağzı açık nedimlerin rengârenk giysilerinden, boyundan büyük işaret parmağını kaldırmış bodur bakandan, en çok da bir kâğıdın en fazla dokuz kez katlanabileceği gerçeğini yalancı çıkarırcasına yüz kez katlanmış bir iskambil kâğıdını andıran üst üste binmiş katmanların kesişmesiyle yapılmış kraliçenin halinden belliydi.

Merak uyandıran bazı hususlar vardı ki Picasso'ya hikâyeyi resme dökme isteği veren de buydu. Birincisi başkahramanın topal olması ve bunu bilmemesiydi. İnsan kendisiyle ilgili pek çok konuda cahil olabilirdi örneğin bir dâhi olduğunun farkında olmayabilirdi ama bu türde aleni bir fiziksel kusuru fark etmemesi akıl alır iş değildi. Belki de bunun açıklaması kahramanın kraliçe, yani Tek ve Biricik olması, kraliçeliğin, bir yargıya varırken normal fiziksel özellikleri dikkate almayı engellemesiydi.

Tıpkı Picasso'nun da Bir ve Tek oluşu gibi. Bu tabloda otobiyografik bir yan vardı; öncelikle anne babasından ya da bir okul arkadaşından duyduğu çocukluk şakasını seçmiş, daha da ötesi, ana dilinin imalı kullanımına başvurmuştu – şakanın

* Su majestad escoja" son kelime hecelenirse cümle "Majesteleri topal" anlamına geliyordu. –çn

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

başka dilde ne komikliği ne de anlamı kalıyordu. Tablonun yapıldığı tarihte Picasso otuz yıldır Fransa'da yaşıyordu ve ülkenin gerek dilini gerekse kültürünü tamamen benimsemişti; başka türlü anlaşılamayacak bir eserinin ipucunu verirken İspanyolcaya başvurması en hafif şekilde ifade edilirse, tuhaftı. Belki Ispanya İç Savaşı, içindeki milliyetçi nüveyi uyandırmıştı, bu tablo da çatışmaların yaşandığı, paramparça olmuş ülkesine bir tür gizli armağan niteliğindeydi. Dolayısıyla bir öncekini dışlamayan bir diğer varsayım da şu olabilir: Sanatı yeterince güçlenip özgürleşince Picasso, çocukluğundan kalma bir anıya başvurarak ülkesine borcunu ödemişti. Ne de olsa otuzlu yıllarda Picasso asimetrik kadın resimlerinin en seçkin ressamı olarak tanınıyordu; tablosunun yorumlanmasına dilin dolambaçlı yollarını da eklemek, asimetrik figürlere yönelik başka bir çarpıtma yöntemiydi ve bu taktiğe verdiği önemin altını çizmek için de kraliçe figürünü kullanmıştı.

Diğerlerine göre farklı bir düzlemde kalan üçüncü bir varsayıma göre de tablonun doğaüstü kökenlerini hesaba katmak gerekirdi. Bugüne kadar kimse bu esrarengiz sırrın farkında değildi, ta ki benim, İspanyolca konuşan, Duchamp'la Roussel delisi Arjantinli bir yazarın önünde somut biçimde o sır kendini gösterene dek.

Ne olursa olsun emsalsiz bir eserdi, emsalsizliğin kural sayıldığı bir ressamın üretimleri açısından bile öyleydi; ona rekor bir fiyat biçebilirdim. Gelecekte servete konma üzerine kurduğum hayallere dalmadan önce başyapıtı biraz daha inceledim. Yüzümde bir gülümsemeyle bakıyordum. Karmakarışık olmuş kollar ve bacaklarla yeniden kurulması gereken eğri büğrü kraliçecik, kurabiye suratıyla dokunaklı görünüyordu; tabii yaldızlı çikolata kâğıdıyla yapılmış tacından ve kukla gibi ellerinden suratını bulabilirseniz... Merkezdeydi, gerçi merkezi olmayan bir alanın merkeziydi bu. Resimsi, sahici bir mucizeler maiyeti olan nedim-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

leri onun seçimini yapmasını bekliyordu; solmuş çiçekler zamana atıfta bulunuyordu, bu kraliçe için uzun bir zaman değil tamamı yanılsamayla geçen bir ömrün ardından nihayet yüzleşme, idrak etme anı anlamına geliyordu. Aynı fıkranın daha zalim bir türevi de kraliçenin topal olduğunu ezelden beri bilmesi (bunu bilmemesi nasıl mümkün olabilirdi ki?) ama onun dile getirmeyi tercih etmediği bir şeyi, adap gereği başka kimsenin de o güne dek ağzına almamış olmasıydı. O halde nedimleri, bu gerçeği kraliçenin yüzüne vurmaya ilk cesaret edenin kazanacağı bir bahse tutuşmuş olabilirlerdi. Bu daha gerçekçi bir yorum olsa da resimde kayıtlı değildi. Bu kraliçe şaka konusu edilmemiş, kimse onunla alay etmemişti. Onu seviyorlar ve gerçeği öğrenmesini istiyorlardı. Görünebilir "seçiniz" kelimesi altında verilen o gizli mesajı duyması ve anlaması gereken bizzat kraliçeydi ("topalsınız!"). Derken bir aydınlanma yaşayacak böylece, yürüdüğünde dünyanın neden sağa sola sallandığını, giysilerinin katlarının neden verev kesildiğini, ne zaman merdivenden inmeye kalksa büyük mabeyincinin bir telaş neden ona kolunu uzattığını anlayacaktı. Aşk mesajlarının ebedi aracı olan çiçeklerin dilini kullanmışlardı. Ben nasıl ki dâhinin önüme konan yetenekleri arasından tercih yapmak zorunda kaldıysam o da krallığının en nadide çiçeğini seçmek zorundaydı.

Tam o anda ben de aydınlanma yaşadım ve gülümsemem buz gibi dondu suratımda. Bunun nasıl daha önce aklıma gelmediğini bilmiyordum ve bir önemi de yoktu; şimdi gelmişti ya yeterliydi. Kâbuslardaki gibi çözümsüz bir sorunun iç sıkıntısıyla doldum. Müzenin içindeydim hâlâ. Er ya da geç buradan ayrılmam gerekiyordu, zengin hayatım ancak dışarıda başlayabilirdi. Kolumun altında bir Picasso tablosuyla nasıl çıkacaktım dışarıya?

13 Kasım 2006

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Athena Dergisi

Yirmili yaşlarımızda Arturito ve ben *Athena* adında bir edebiyat dergisi çıkardık. Yaşın verdiği hevesle, hararetli çabalarımızla kendimizi ruhen ve bedenen yazmaya, tasarlamaya, basmaya ve dağıtmaya adamıştık. Planlanmasından hesaplanmasına, yapılması gerekenlerin tamamını ya da tamama yakınını titizlikle üstlenmiştik. Yayın dünyası hakkında zır cahildik. Edebiyatla ilgili her şeyi bildiğimizi sandığımızdan, edebiyatın okurlara ulaştığı somut mekanizmalara dair cehaletimizi itiraf etmekten çekinmiyorduk. Hayatımızda bir matbaanın kapısından adım atmamıştık, baskı öncesi ve sonrasında neler olması gerektiğine dair en ufak bir fikrimiz de yoktu. Ama sorup öğreniyorduk. Bize değerli tavsiyelerde, uyarılarda bulunup rehberlik eden bir dolu insan vardı. Masaüstü yayıncılık yapan emektar şairlerden, art arda çıkan kısa ömürlü dergilerin eski yöneticilerine, kitapçılardan yayıncılara kadar herkes bize işlerin nasıl yürüdüğünü anlatmak için vaktini ayırdı. Bizi yapma ve öğrenme hevesiyle dolup taşan toy çocuklar gibi görüyorlardı herhalde, babacan tavırlarını gizleyemiyorlar, naifliğimiz sayesinde, onların yaşadığı hüsranı şiirin, aşkın ve devrimin gecikmiş zaferine dönüştüreceğimize yönelik umutlarını saklamıyorlardı.

Gerekli bütün verileri öğrenip hesap kitap yapmaya koyulduğumuzda bunun o kadar da basit olmadığını gördük. En

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

önemlisi mali engellerdi. Geri kalanlar öyle ya da böyle hallolurdu, kendimize güven sorunumuz yoktu ama parasız da olmuyordu. Hiç kimse de bize durup dururken para verecek değildi; bu anlamda yaptığımız az sayıdaki ürkekçe girişim de alt edilemez bir engele tosladı. O zamanlar şimdiki gibi hibe için başvuru yapılabilecek kurumlar da bulunmuyordu. Bunun telafisi olarak geçici heveslerimize destek çıkacak refah düzeyi iyi, cömert (belli yere kadar elbette) ailelerimiz vardı. Bir avantajımız daha vardı, o da gençlik; acımasız uzak gelecek konusunda gamsız, mecburiyetlerle sorumluluklardan azade gençliğimiz vardı. Varımızı yoğumuzu orta koymamız gerekse bunu da hiç tereddütsüz yapardık, aslında her zaman bunu yapmıştık zaten, günü gününe yaşıyorduk.

Biraz çabayla ilk sayının maliyetini karşılayacak kaynakları toparladık. Ya da kopyaları matbaadan alırken bu meblağın elimizde olacağını varsayıyorduk diyelim. Gerçekten niyetlendiniz mi çok da zor olmuyordu. Bu açıdan gayet sakindik, malzemeyi çoğaltmaya, düzenlemeye, ölçüp biçmeye koyulduk. Zevkler ve renkler konusunda anlaşmazlık yaşamadığımızdan tartışma çıkmıyordu. Hayal gücünün dizginlerini serbest bırakıyor, yeni şeylerden ilham devşiriyor, yeni yazarlar keşfediyor, unutulanları yeniden gündeme getiriyor, sevdiğimiz şairleri tercüme ediyor, kendi manifestolarımızı kaleme alıyorduk. Girişimin düşünsel yanına yoğun biçimde kendimizi kaptırmış olmamız mali konuları büsbütün unutmamızı gerektirmiyordu. Bir an bile aklımızdan çıkmıyordu. Nasıl unutabilirdik, her şey ona bağlıydı; sadece derginin varlığı değil, fiziksel görünümü, kapsamı, içinde çizim olup olmayacağı (o yıllarda tipografi dışındaki şeyler için epey maliyetli metal klişeler yapılması gerekiyordu)... Matbaada bize boyutları ve sayfa sayılarını ayrıntılı olarak içeren çok ayartıcı bir "fiyat tarifesi" çıkarmışlardı; öte yandan kâğıt kalitesi bir fark yaratmıyordu. Sayfa sayısı otuz iki ya da

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

altmış dört olabilirdi. Yaprak sayısına göre forma başına hesap yapılıyordu ve bunu bir türlü anlayamamıştık. Merhamete gelen matbaacılar seçenekleri bizim için basitleştirdiler. Karmaşıklaştırmaksa bizim işimizdi.

Hangi aralıkta çıkaracağımız konusunda epey tereddütteydik, iki aylık mı, aylık mı yoksa üç aylık mı olacaktı? Bize kalsa, şu hararetli halimizle on beş günde ya da haftada bir çıksın isterdik. Malzememiz noksan değildi, hevesimiz desen hiç noksan değildi. Ama para konusu başattı. Sonunda edebiyat dergilerinin "ne zaman uygun olursa o zaman çıktığını" söyleyen iyi niyetli tavsiyecilerimizden Sigfrido Radaelli'nin fikrini benimsedik: Herkes bu kuralı böylece kabul etmiştir zaten, normaldir diyordu. Bunu kabullendikten sonra derginin düzensiz aralıklarla çıkmasının abonelik satma fikrinden vazgeçmemizi gerektirmediğini fark ettik. Tek yapmamız gereken bir zaman aralığı yerine (bir yıllık abonelik gibi) sayı üzerinden (altı sayılık) abonelik yapmaktı.

Şu anda komik biçimde safça gelen bu şeylerin hepsi bir öğrenme sürecinin parçasıydı ya da belki de bunlar günümüzde de bilgiye ve şiire tamamen aşkla bağlanan başka gençlerin arasında da gerektiğince tekrarlanıyordur. Abonelerle ilgili olasılık ve daha ziyade işleri düzgün yapmak için duyduğumuz genel istek bizi daha karmaşık bir sahaya götürdü. Genelleme yapmaktan kaçınıyorum ama abone olsun olmasın *Athena* okurlarının daha önce çıkan bir sayıya ulaşma hakkı olması gerekirdi. Elbette peşinen ödeme yaptıkları için abonelerin daha fazla hakkı olacaktı. Ayrıca bizim içinde önemliydi bu. Dergimizin kötü duruma düşeceği ve sayılar ilerledikçe (teslimatlar ilerledikçe) zayıflayacağı fikri bizi bunaltıyordu. Ama bundan emin olmanın bir yolu yoktu. Aksine ikinci sayıyı basmak için yeterli parayı toplayacağımızın garantisi yoktu. Takdire şayan bir gerçekçilik gösterip satışlara güvenmiyorduk. Daha da faz-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

la gerçekçilikle ailemizden ya da arkadaşlardan para isteme enerjisini bulamayacağımızı da düşünüyorduk. Soruyu şöyle özetlemek mümkündü: Athena'nın ikinci ya da üçüncü sayısını çıkarabilecek miydik? Ve ardında bir tarihçe bırakacak şekilde sonraki sayılarını çıkarabilecek miydik? Yanıtı olumluydu. Birinci sayıyı nasıl çıkardıysak sonrakiler de gelirdi.

Birbirimizin gözünü mü boyuyorduk yoksa edebiyata olan tutkulu bağlılığımız mı işimize gelene inanmamızı sağlıyordu bilemem, tek bildiğim kendimizi ikna ettiğimizdi. Girişeceğimiz işin devamlılığından emin olduktan sonra ufak tefek ayrıntılar üzerinde çalışmaya koyulduk. Birincisi simetri konusuydu. Derginin bütün sayıları, sayfa sayısı, içerdiği malzeme "edebi ağırlık" bakımından eşit olmalıydı. Bundan nasıl emin olacaktık? Doğrusu buna bulduğumuz çözüm daha tuhaf olamazdı.

Edebiyat dergilerinin sık sık "çift sayı" halinde çıktığını fark etmiştik, örneğin 5. sayıdan sonra sayfa sayısını ikiye katlayarak 6 ve 7. sayıları çıkarıyorlardı; genellikle de gecikmeyle çıktığında böyle yapıyorlardı ki bu bizim için söz konusu değildi, zaten düzensiz araklılarla yayın yapacaktık. Ama bu bize bir fikir vermişti. Neden tam tersini yapmıyorduk? Neden ilk baştan iki sayı bir arada çıkarmıyorduk? Yani 1 ve 2. sayıları sayfa sayısını katlayarak değil kararlaştırdığımız şekilde otuz iki sayfa olarak çıkarabilirdik. Böylelikle güvende olacaktık ve ikinci sayıyı daha zayıf çıkarmamız gerekirse o da sadece 3. sayı olarak çıkacaktı. Yok, eğer aynı seviyede kalabilirsek o zaman 3-4 olarak yine bir iki sayı bir arada çıkaracaktık. Böylece refah durumumuz el verdiği sürece devam edip onurumuzu kaybetmeden yolumuza devam edebilecektik.

Ikimizden biri iki sayı bir arada çıkarmanın aşılmaz bir sınır olmadığını akıl etmiş olmalı; üç sayı bir arada hatta dört sayı ya da istediğimiz kadar sayı bir arada olabilirdi. Üç sayılık dergi örnekleri mevcuttu, seyrek olsa da vardı. Bildiğimiz kadarıyla bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nun daha fazlası yoktu ama örnekleri yok diye duracak değildik, aksine dönemin gereklerine uygun olarak bütün programımızda radikal yenilikçiliği, sıradışı ve görülmemiş olanı hedefliyorduk. Sırf çift sayılarla yetinmemek için de nedenlerimiz vardı. Kati bir mantık yürütmek gerekirse, dergiyi küçültürsek bunu ille de yarı yarıya yapmak zorunda kalacağımızı kimse söyleyemezdi. Aslında böylesi son derece tuhaf olurdu. Sırf derginin gidişatı değil ebatları açısından da fakirleşme, enflasyon, yorgunluk ya da yayıncılar olarak becerimizi düşürecek herhangi bir kaza öngörülebilir değildi. Dolayısıyla yarısından azını ya da çoğunu çıkarmak zorunda kalabilirdik. Böyleli' ' ilk sayı için üç sayı bir arada dergi çıkarmak bize daha çok olasılık sunuyordu: üçte birini ya da üçte ikisini azaltabilirdik; eğer birinci seçenek geçerli olursa ikinci sayımız 4-5 ikili sayı ya da sadece 4 tek sayı olurdu. Veya seviyeyi tutturabilirsek ikinci baskımız da 4-5-6'dan oluşan üçlü bir sayı olabilirdi. Son derece parlak ve kendi içinde çürütülemez bu kurguda bizi en az edebiyatın güzel yaratım anları kadar hatta daha fazla heyecanlandıran ve sürükleyen bir yan vardı.

İşleri düzgün yürütmek istiyorduk. Göründüğü kadar çılgın tipler değildik. Her şeyden öte, sağı solu belli olmayan bir parça sanatsal esin ve biraz oyuncu ruhla, henüz geride bıraktığımız çocukluğumuzla da köprüler kurarak, bizim yaptığımız şekliyle bir edebiyat dergisi çıkarmak keyfe keder bir işti. Bunu büsbütün bırakmayışımızın kanıtı çocukların oyunlarına özgü amaçsız mükemmeliyetçilikti. Bakalım gerçekten öyle miydi?

Üçlü sayı çıkarmak dergiyi tam yarısından bölme olasılığını elimizden alıyordu. Önceden karar verdiğimiz bu mutlak simetri olasılığı gerçekçi olmasa da bu seçeneği elersek üzülecektik. Aslında hiçbir şeyden vazgeçmemiz gerekmiyordu: İlk olarak dörtlü bir sayıyla çıkarsak, sonrasında yarısından vazgeçebilir (bir sonraki sayı 5-6. sayılar olabilirdi), parasızlık o raddede

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

değilse sadece dörtte birini azaltabilirdik (dörtlemenin ardından üçlemeyle devam ederdik). Öte yandan öngörüsüzlüğümüz, tembelliğimiz ya da irademiz dışındaki zorlayıcı nedenler kemer sıkmaya mecbur ederse, ikinci baskıda sadece tekli bir sayı olarak kalacak, bolluk bereket içindeysek yine dörtleme şeklinde (5-6-7-8) çıkaracaktık.

Bir anlığına, öngördüğümüzden üç ya da dört kat daha hacimli bir ilk baskıyla kendimizi tanıtmayı düşünmedik de değil. Bu öngörüler son derece safça, makul ve ılımlıydı. Asla abartmak gibi bir niyetimiz yoktu; düzenlediğimiz şekliyle otuz altı sayfalık ilk sayı bize kusursuz geliyordu: Düzgünce daktilo edilmiş metinler neredeyse hazırdı; düzenle (şiirlerle düz yazıları karışık mı yoksa bölümler halinde mi koymalıydı) ya da kısa bir anlatı ekleyip eklememekle, bazı şiirleri çıkarıp çıkarmamakla ilgili tek tük tereddütlerimiz vardı...

Ufak tefek ayrıntıların kendiliğinden çözüleceğine güveniyorduk. Pek de dert etmiyorduk; *Athena*'ya bir parça düzensiz, doğaçlama, hafiften fanzin görünümü vermek istiyorduk. Kimse bizi acele ettirmediğine göre geleceğe dair hesap yapacak epeyce zamanımız vardı.

Bu keyfiyet bizi daha ileriye götüren, özgürce uçabileceğimiz kanatları sağlıyordu. Daha önce varolduğunu bilmediğimiz bir özgürlüğü keşfetmek gibiydi bu. Belki de özgürlük denen şey zaten bir keşif ya da icattı. Esasında dörtlü bir sayının ötesine geçip de beşli ya da altılı yapmaktan bizi alıkoyacak ne vardı ki? Daha ötesine dair isimleri bilmiyorduk (var mıydı?) ancak edebiyatın ayak basmadığı bir alanda olduğumuzu doğruluyordu, ki bu da bizim programımızda esas amaçtı. Büyük bir avangart maceraya doğru adım atıyorduk. *Athena*'nın ilk sayısını bir onlu olarak çıkarırsak yani 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 sayılık yaparsak sonraki sayılar için muhteşem bir esneklik elde edecek, her tür olasılığa karşı hazırlıklı olma ve yuvarlama yapmaya

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

mecbur kalmadan güçlükler karşısında küçülme ihtimalini saklı tutacaktık. İlk sayının maliyeti bir pesoysa (lafın gelişi) söz gelimi "Onlu Sayı" yaparsak, ikinci sayı için paramız az kalır da sadece yedi yüz peso toparlayabilirsek ikinci sayıyı yedili olarak basar (11-12-13-14-15-16-17) ya da beş yüz pesodan fazlasını toparlayamazsak beşli olarak (11-12-13-14-15) veya yine bin peso toparlarsak (11-12-13-14-15-16-17-18-19-20) ve uyuşukluğun son raddesinde yüz pesodan bir kuruş fazlasını toparlayamazsak da basit tek sayılık dergi çıkarırdık. Basit tekli sayı varabileceğimiz en asgari noktaydı. İlk baskı için seçeceğimiz sayı her neyse o "normal" olacaktı.

Dediğim gibi bu hayaller bizi son derece heyecanlandırıyordu. Bugün bile, aradan bunca zaman geçtikten sonra, bu satırları yazarken aynı heyecanı biraz hissediyor ve o zaman ortaya sürdüğümüz savlarla bunu açıklayabiliyorum. Tersine dönmüş, olup biten her şeyi gençliğe has neşeyle görebildiğimiz bir dünyaydı bu. Zaten edebiyat denen şey de ters yüz edilmiş bir dünya değil miydi? En azından bizim temsil ettiğimiz ve arzuladığımız haliyle öyleydi: Avangard, ütopik, devrimci. Akıntıya karşı kürek çekmeye bayılıyorduk: Rüyalar daima ihtişam üzerine kuruludur, bizimkiler küçülme üzerineydi. Hesap kitap dolu yeni türde rüyalardı bunlar, şiir daha önce görülmedik, yepyeni bir biçime kavuşup sahici denklemler haline geliyordu. Picabia'nın hayran olduğumuz makinist stilinin ilk kez edebiyata aktarılacağını düşünüyorduk.

İşte bu minvalde bizi heveslendiren konularla yola devam ettik. On da sınır olmayabilirdi. Gerçi belki de pratik nedenlerle öyle olmalıydı. Maliyeti enine boyuna düşürmemiz gerekirse diye asgari bir sayfa sayısı belirlemek gerekiyordu: Üç mesela. Üç sayfadan az dergiye (herhangi bir biçimde mali nedenlerle basit bir sayı çıkarmak zorunda kalırsak) dergi denemezdi. Pratik ve somut bir sınır bizi durduracak değildi ama o anlık ona riayet

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

edip onu kusursuz hale getirmeye çalışıyorduk. Taslağı çizerken kullanılan mantıkta iki açık bulmuştuk. Birincisi, esasında üç sayfadan az bir dergi de olabilirdi. Tek sayfalık olabilirdi. Daha da önemlisi onlu sayımızın onuncu kısmı üç değil 3,6 sayfadan oluşuyordu çünkü onlu sayı ya da *Athena* dergisinin ilk sayısı bize matbaanın söylediği ve bizim de normal olarak kabul ettiğimiz üzere otuz altı sayfa olacaktı.

Dolayısıyla, otuz altılı bir ilk sayı üzerinde düşünmeye başlamıştık – tabii böyle bir kelime varsa. "1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36"lı bir sayı olacaktı. Gelecekte bize muazzam bir esneklik verecekti bu. Nasıl daha önce düşünmemiştik? Burnumuzun dibinde böyle aleni bir seçenek varken nasıl olup da üçleme, dörtleme, onlu sayılarla falan zaman kaybetmiştik? İlk andan itibaren "forma" konusu bize çözümü sunabilirdi. Matbaada onun ne olduğunu anladığımız andan itibaren o ünlü "forma" zaman içinde açan bir gül gibi gözümüzün önüne serildi.

Bu numaraların hepsini birden kapağa nasıl koyacağımız meseleydi. Derginin adının altında, tarihin yanında tireyle ayrılmış bütün o numaraları yerleştirebilecek miydik? Biraz saçma kaçmaz mıydı? Kısaca 1-36. sayılar diye bir başlık atma olasılığı vardı ama bu bir şekilde bize ikna edici görünmedi. Aksine meydan okuyan bir tavırdan yana olduk: tüm kapağı epeyce büyük punto rakamlarla dolduracak, her satırda dört rakamla dokuz satır olacaktı. Elbette hiç açıklama olmayacaktı, kendimizi güvence altına alma planını okurlara açık etmeyi düşünmüyorduk. Ama çok önemli aksi durumun bilincine vardık: açıklama verelim vermeyelim bir önemi yoktu, okur bunu yine de bulmaya çalışacaktı, insan beyni böyle çalışır. Otuz altı sayısı da herkesin makul bulacağı bir açıklamaya götürebilirdi: derginin numarası sayfa sayısıyla alakalı bulunacaktı. Sahiden

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

de bir ilgisi vardı ama herkesin bariz gördüğü şekilde değildi bu. Bu bağlantı, fikrin tüm zevkini baltaladı ve derhal bir kenara bıraktık onu. O anda otuz altıyla asla tatmin olamayacağımızı düşünmüştüm galiba.

Bu kötü fikirden kurtulmak bizi her şeyden özgürleştirdi. Cidden yüksek rakamlara atladık önce bin sonra on bin, bu sonuncusu Çin'i anımsatması nedeniyle çok itibarlıydı. O yıllarda Kültür Devrimini son gaz yaşayan Çin pek revaçtaydı.

Tatmin olabilmemiz için böyle fahiş bir şeylere ihtiyacımız vardı. On bin. Ama on binden daha fazla değil. Aklımızı yitirip milyonlara milyarlara vardırabilirdik: bunu yapmadık çünkü derdimiz çılgınlık değil son derece somut ve kati bir biçimde dergi üretmekti. Gerçekçiliği elden bırakmaya niyetimiz yoktu ama vasat esnaf gerçekçiliği de değildi aklımızda olan. On bin rakamı müthiş özgünlüğümüzü gülünç duruma düşmeden güvence altına alıyordu. Elimize kalemi alıp beyaz kâğıt üstünde plan yaparken bundan emindik.

On bin sayının bir arada olduğu bir dergi çıkarmak tek bir sayının 0,0036 sayfadan ibaret olması manasına geliyordu. Matematik konusunda uzman değildik. Bu hesapları* gözümüzün önüne getire getire, adım adım yapmamız gerekiyordu. Bu da konuyu alabildiğine ilginç kılıyor, eşine rastlanmadık tuhaf görüntülerle dolu bir maceraya dönüştürüyordu. 0,0036'ya nereden gelmiştik. Şöyle: on kez azaltırsak 3,6, yüz kez azaltırsak 0,36 ya da bir sayfanın üçte birinden daha az sayfası olacaktı, on bin kez küçültüp de derginin tek sayısına indirgersek bu kez 0,0036 sayfa elde edecektik ki bu da bir sayfanın üç binde birinden daha az sayfa demekti. Somut bir fikir elde etmek için bunu da gözümüzün önüne getirmek gerekiyordu. Matbaada

* Bu bölümde ve diğer öykülerde yapılan bazı hesaplar hatalıdır, metindeki rakamlar yazara sadık kalarak çevrilmiştir. –çn

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bize hazırladıkları teklife dönersek, olanaklarımız ölçüsünde kararlaştırdığımız ölçüler gereği ilk sayı –1-10 bin arası sayıları içerecekti– yirmiye on beş santimetre boyutunda olacaktı. Bu da üç yüz santimetre karelik bir alan demekti. Bunu on bine böldüğümüzde yüzey 0,03 santimetre kareye düşecekti, 3,6'yla çarpılması gerekiyordu bu rakamın (bir önceki sonucun on binde birine denk gelen rakamdı bu.) 0.098 santimetre kare yapıyordu, neredeyse bir milimetre kare yani. Yuvarlayalım mı? Hayır, bu kesinlik kilit önemdeydi ya da bizi dönüştüren efsundu. Yanılmıyorsak 0,0098 santimetre kare ya da 0,98 milimetre kare (kâğıtlar dolusu hesap kitap yapıyorduk) biraz ele gelir bir ölçüydü, yüksekliği 0,45 eni 0,24 milimetre ediyordu. İşte bunu gözümüzde canlandırmak pek kolay değildi. Bir anlığına güneş ışığında asılı kalan o küçük noktacığı, mikroskoba dönüşen gözlerle seçmek kolay değildi (bir yere konacak kadar ağırlığı olmadığına inanıyorduk). Makul sezgilerin ötesine saf bilimin alanına atlamıştık, öte yandan çelişki gibi görünse de "tekli sayısıyla" gerçek *Athena*'yı bulduğumuz yer de orasıydı, o nasıl ki babasının başından doğduysa bu dergi de bizim kafamızdan doğmuştu.

21 Mayıs 2007

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Köpek

Toplu taşımada pencerenin yanına oturmuş dışarı bakıyordum. Birden köpeğin biri geçtiğimiz yerin yakınlarından var gücüyle havlamaya başladı. Onu gözümle takip ettim. Diğer yolcular da aynısını yaptı. Araç çok dolu değildi, sadece koltuklar doluydu; bir iki kişi de ayakta yolculuk ediyordu, daha yukarıdan baktıklarından ve her iki yöne de bakabildiklerinden onların görme ihtimali daha fazlaydı. Benim oturuş pozisyonumda bile toplu taşıma araçları at bakışı denen ve atalarımızın at üstündeyken gördüğü açıyı sunar; bu yüzden de insanın zemine gömülü yolculuk ettiği arabalara toplu taşımayı tercih ederim. Havlamalar benim tarafımdan, kaldırım yönünden geliyordu, mantıken de öyle olabilirdi zaten. Yine de göremedim, hızlı gittiğimizden göremeyeceğimi kabullenmiştim, çoktan geride kalmıştı herhalde. Haliyle içimizde uyanan merak, sıradan bir olayın ya da kazanın uyandıracağı kadardı. Öte yandan havlamaların şiddeti sayılmazsa, önemli bir şey olması da imkânsızdı: Insanların şehirde gezmeye çıkardığı köpekler nadiren başka bir köpek haricinde bir şeye havlardı. Dolayısıyla aracın içinde dikkatler hemen dağılıverdi, gerçi hemen yeniden toplandı çünkü havlamaların şiddeti artmıştı. Bunun üzerine onu gördüm. Köpek kaldırımdan koşarak bizim otobüse havlıyor, geride kalmamak için hızlanıyordu. İşte bu oldukça tuhaftı. Eskiden

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

köylerde, kasabalarda, kentin dışında köpeklerin arabaları takip edip tekerleklerine havladığı olurdu, Pringles'teki çocukluğumdan bunu gayet iyi anımsıyorum. Ama bu epey geride kalmıştı. Köpeklerin evrim geçirdiği, arabaların varlığına alıştıkları söylenebilirdi. Ayrıca bu köpek otobüsün tekerleklerine değil başını pencereye doğru kaldırıp aracın kendisine havlıyordu. Yukarıdaki herkes bakıyordu. Acaba köpeğin sahibi onu almayı unutup araca mı binmişti? Ya da sahibinden bir şey çalan bir hırsız falan mı binmişti? Hayır. Yakınlarda bir durak yoktu. Araç hiç durmaksızın birkaç bloktur Directorio bulvarından ilerliyordu, yola çıktığımızdan beri köpek de peşimizdeydi. Daha şatafatlı varsayımlar üretmek gerekirse otobüs, sahibine ya da sahibesine ya da kendi türünden birine çarpmış olabilirdi ki bu ihtimali eleyebilirdik, böyle bir şey olmamıştı. Pazar akşamüstüne has bomboş caddelerde olan bir kaza illa fark edilirdi.

Hayli büyük, koyu gri, nokta burunlu, sokak köpeğiyle cins köpek arası bir türdü, gerçi günümüzde artık Buenos Aires'te sokak köpekleri bulunmazdı, en azından bizim geçtiğimiz bölgelerde. İlk bakışta insanı korkutacak kadar cüsseli değildi ama kızdı mı gözünüzü korkutmaya yeterdi. Epey de öfkelenmişe benziyordu daha doğrusu belki de o an için çaresiz, umutsuz gibiydi. Onu harekete geçiren saldırmak değil (belki de o an için) otobüse yetişip durdurmak ya da kimbilir ne için duyduğu telaştı.

Havlamalar eşliğinde yolculuk devam etti. Bir önceki köşede kırmızı ışıkta beklemek zorunda kalan otobüs hızlandı bu kez. Kaldırımın yanından köpeğin koştuğu yere yakın ilerledi, ama onu geride bırakarak. Tam bir başka caddeye sapmak üzereydik, takip sona erecekti ki bütün şaşkınlığımıza karşın, köşeye geldiğimizde köpek de karşıya geçti ve havlamayı bırakmadan bizimle hızlandı. Kaldırımda pek insan yoktu, olsaydı da geçerdi onları, körü körüne gözünü otobüsün pencerelerine

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dikmişti, havlamaları kulakları sağır edecek denli şiddetlenerek, motorun gürültüsünü bastırarak her yanı dolduruyordu. Daha ilk andan itibaren aşikâr olması gereken şey apaçık ortadaydı: Köpek otobüste yolculuk eden birini görmüş ya da kokusunu almıştı ve onun peşi sıra koşturuyordu. Bir yolcunun, içimizden herhangi birinin... Bu açıklamayı bulan bir tek ben değildim herhalde ki öbür yolcular da sorgulayan mimiklerle bakışmaya başladı. Onu tanıyan biri var mıydı? Bunun neyle ilgili olduğunu bilen biri var mıydı? Eski bir sahip ya da eski bir tanıdık belki... Ben de etrafıma bakındım, merakla sorguladım. Kim olabilirdi? Bu tür durumlarda en son kendisi gelir insanın aklına. Benim de aklım çok geç başıma geldi. Epey dolaylı oldu. Henüz tam şekillenmemiş bir sezgiyle ön cama baktım. Önümüzün tamamen açık olduğunu gördüm: bir yeşil ışıklar silsilesi bize hiç durmadan ilerlemeyi vaat ediyordu. Birden telaşla takside olmadığımızı anımsadım. Otobüs dört beş blokta bir duraklarda dururdu, elbette durakta kimse yoksa düğmeye de basan olmamışsa durmazdı. Şimdilik arka kapıya ilerleyen kimse yoktu. Şansa bir sonraki durakta bekleyen de yoktu. Tüm bu düşünceler aklımdan aynı anda geçiyordu. İçimdeki telaş giderek büyüyordu; kelimelere dökülüp açığa çıkmasına ramak kalmıştı. Durumun gerginliği onun çıkmasını geciktiriyordu. Şansımız yaver gidecek, köpek bizi takip etmekten cayana kadar otobüs durmaksızın ilerleyecek miydi? Yine baktım; gözümü sadece bir saniyeliğine ondan almıştım. Var gücüyle koşmaya devam ediyor ecinni gibi havlamayı sürdürüyor ayrıca da bana bakıyordu. O anda kafama dank etti: Havladığı, peşinden koştuğu bendim. Beklenmedik felaketlere has korku tüm bünyemi sardı. Bu köpeğin tanıyıp peşine düştüğü bendim. Ve o anın baskısı altında kendi kendime yeminler ederek her şeyi inkâr etsem de bilincimin derinliklerinde onun haklı olduğunu biliyordum. Çünkü geçmişte bir ara bu köpeğe kötü davranmış,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

anlatılamayacak korkunç bir fiilde bulunmuştum. İtiraf edeyim, asla çok sağlam ahlaki ilkelerim olmadı. Kendimi mazur gösterecek değilim ama bunun açıklamasını hayatta kalmak için küçük yaşlarımdan itibaren verdiğim kesintisiz mücadeleyle yapmam mümkün. Bu mücadele de peyderpey vicdanımı köreltmişti. Düzgün bir adamın asla izin vermeyeceği –ya da vereceği, bilemem– eylemlere kendime hak tanıdım. Ne de olsa herkesin sırları vardır. Ayrıca benimkiler asla o kadar da ağır değildi. Hiç suç işlemedim. Ve gerçek bir serseri gibi, yaptıklarımı da asla unutmadım. Nasıl olacağına fazlaca kafa patlatmadıysam da belli belirsiz bir biçimde günün birinde bunun bedelini ödeyeceğime söz verdim. Böyle son derece tuhaf şekilde tanınmak, unutulmamışsa da iyice derinlere gömülmüş bir geçmişin karşıma dikilmesi en az beklediğim şeydi. Fark ettim ki cezasız kalmaya bayağı bel bağlamışım. Bir köpeğin çok az birey duygusu olduğunu baştan verili saymıştım, belki benim yerimde kim olsa öyle düşünürdü. Ortadan kaybolmayla birlikte suçumun da silinip gideceğini varsayıyordum. Onun üzerinde ifa ettiğim iğrenç ihanet onu bir anlığına ama sadece bir anlığına birey haline getiriyordu. Bu anın üstelik de aradan onca yıl geçtikten sonra hâlâ varlığını sürdürmesi doğaüstü ve tüyler ürpertici geliyordu. Aradan geçen süreyi düşününce sıkı sıkıya tutunacağım bir umut ışığı belirmişti: çok zaman geçmişti. Bir köpek bu kadar yaşamazdı. Yılları yediyle çarpmak gerekirdi... Giderek toklaşan havlamalarla zihnimde birbirini takip eden düşünceler çarpışıyordu. Hayır, aradan geçen zaman o kadar da fazla değildi, bu hesaba girişip kendimi kandırmanın alemi yoktu. Bizi aşırı etkileyen bir şey karşısında herhangi bir umut ışığının belirmesi ancak psikolojik inkâr refleksine bağlı olabilirdi: "Hayır olamaz, böyle olamaz, hayal görüyorum, olayları karıştırıyorum." Bu kez psikolojik refleks değildi, gerçeklikti. Öyle ki bakmaya çekiniyordum, etkileyici ifadesin-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

den korkuyordum. Ama kayıtsız davranamayacak kadar da gerilmiştim. İleriye baktım. Bunu yapan bir tek bendim herhalde, diğer yolcular köpeğin koşuşunu izliyordu. Hatta şoför bile bakmak için başını çevirmiş ya da aynadan bakmış, ön tarafta oturan yolculara gülerek bir yorumda bulunmuştu. Bu yüzden sinir oldum ona, bu türde oyalanmalar aracı yavaşlatırdı, artık ikinci cadde ağzına geldiğimizde köpeğin hâlâ var gücüyle yanımızda koşmasını başka nasıl açıklayabilirim. Başa baş gelmesinin ne önemi olabilirdi ki? Havlamaktan başka elinden ne gelirdi? Otobüse binecek hali yoktu ya. İlk şokun ardından durumu daha makul biçimde gözden geçirmeye başladım. Bu köpeği tanıdığımı inkâr etmeye hazırdım, buna kesin kararlıydım. Pek ihtimal dahilinde görmediğim bir saldırı (ne de olsa havlayan köpek ısırmaz derler) beni mağdur konumuna sokacak ve tanıkların gerekirse kolluk kuvvetlerinin lehime olaya müdahalesini gerektirecekti. Ama elbette buna fırsat vermeyecektim. Onu iyice gözden kaybedene dek otobüsten inmeye niyetim yoktu, önünde sonunda olacaktı bu. 126 no'lu otobüs Retiro'ya kadar, epey uzağa giderdi, yol San Juan bulvarından sonra iyice tekinsiz bir hal alırdı ve bir köpeğin tüm o yol boyunca aracı takip etmesi olur iş değildi. Ona şöyle bir bakmaya cesaret ettiysem de derhal gözümü kaçırdım. Bakışlarımız kesişti ve o gözlerde sabırlı bir öfke değil sınırları olmayan bir ıstırap, insani olmayan çünkü bir insanın asla kaldıramayacağı kadar büyük bir acı gördüm. Bu kadar ciddi ne yapmış olabilirdim ben ona? Şu an tahlilin sırası değildi. Ayrıca bunun için zahmete değmezdi çünkü netice belliydi, değişmeyecekti. Otobüs hızlanmaya devam etti, ikinci cadde ağzını geçtik ve arkada kalan köpek de geçerek trafik ışıklarının önünde duran bir arabayı solladı; o denli gözü dönmüştü ki o araba durmamış olsaydı da geçerdi. Bunu söylediğime utanıyorum ama ölmesini isterdim. Bu daha önce görülmemiş bir şey değildi; bir film-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

de, New York'ta bir Yahudi, günün birinde çıktığı toplama kampındaki *kapo*ya rastlar, onu takip etmeye başlar ve *kapo* bir arabanın altında kalır. Emsallerin insanda genellikle yarattığı rahatlamanın aksine bunu anımsamak benim içimi sıkmıştı çünkü bu bir filmdi ve benim yaşadığımın gerçekliğini iyice vurguluyordu. Ona tekrar bakasım yoktu hiç ama havlamaları hâlâ arkamızda olduğunun kanıtıydı. Otobüs şoförü bu şakanın fazlaca uzadığına kanaat getirmiş olacak ki sonuna kadar gaza basıyordu. Bir kez daha başımı çevirip bakmaya cesaret ettim; kimsenin dikkatini çekmeyecekti bu, herkes bakıyordu zaten, tam tersine bir tek ben bakmazsam şüphe uyandırabilirdim. Ayrıca belki de bu onu son görme şansım diye düşünüyordum; böylesi rastlantılar iki kez gelmez insanın başına. Evet, giderek geride kalıyordu. Gözüme daha küçük, acınası, neredeyse gülünç göründü. Diğer yolcular gülmeye başlamıştı. Yaşlanmış, yorgun düşmüş belki de ölmek üzere olan bir köpekti. Yaşadığı bu patlamaya bakılırsa, yıllar süren kin ve burukluk onda iz bırakmıştı. Bu koşu onu öldürüyordu muhtemelen. Ama bundan kaçamazdı, hele de onca yıl bu anı bekledikten sonra. Cidden ipin ucunu bırakmamaya niyetliydi. Bu oyunu kaybettiğini bile bile havlayıp koşarak ve koşup havlayarak yola devam edecekti. Belki de otobüsü gözden yitirip uzakta kaldığında bile başka bir şey yapamadığından boyuna koşacaktı. Soyut bir manzaranın içinde (sonsuz) kısa süreliğine görüntüsü gözümün önünde belirdi ve acıdım, ama bu sakin, neredeyse estetik bir acıma hissiydi, adeta ben köpeği gördüğümü düşünürken acıma hissi çok uzaklardan somut biçimde beni görebiliyormuş gibi. Neden geçmişin geri dönmeyeceğini söylerler ki? Her şey o kadar çabuk olup bitti ki düşünmeye fırsatım olmadı. Daima şimdiki zamanda yaşamıştım, zihnen ve bedenen enerjim ancak bunu özümsemeye ve ona tepki vermeye yetmişti, ancak hazırda olana elimi uzatıp erişebilirdim, o da zor bela. Oldum olası

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

aynı anda aşırı sayıda olayın vuku bulduğunu, anı yakalamak için (yükünü üstlenebilmek için) sahip olduğumdan daha fazla kuvvet, insanüstü çaba gerektiğini hissetmişimdir. Dolayısıyla kötü yolla olsa bile bir şeyden kurtulmam gerektiğinde fazlaca titizlenmedim. Hayatta kalmam için muhakkak gerekli olmayan şeyleri yolumdan temizlemem, ne pahasına olsun kendime alan açmam, huzur bulmam gerekiyordu. Bu uğurda başkalarında açacağım yaralar endişelendirmiyordu beni çünkü bunların neticeleri şimdiki zamanın yani görüş alanımın dışındaydı. Şimdiki zaman şu anda bir kez daha rahatsız eden bir davetliyi başından atıyordu. Olay ağzımda buruk bir tat bırakmıştı bir yandan bu kadar ucuz atlattığım için rahatlama vardı diğer yandan anlaşılır bir burukluk. Köpek olmak ne üzücü bir kader. Daima acımasız ölümle burun buruna yaşamak. Ve bu köpek özellikle daha da üzgün olmalı, türüne özgü teslim olduğu o kaderden çıkmış ve tek öğrendiği, vaktiyle aldığı yaranın kanamaya devam ettiği olmuştu. Durmaksızın koşmaya ve havlamaya devam eden köpeğin Buenos Aires'te bu pazar gününe has ışıklarla yarım yamalak görünen silueti bir nevi hayaleti andırıyordu, bir şeyler talep etmek için ölümden daha doğrusu hayatın acılarından çıkıp gelmişti ama neydi o talep etmek istediği? Bir tamir, bir özür, bir okşama mı? Başka ne olabilirdi ki? İntikam olacak değildi ya, ne de olsa insanın o alt edilemez dünyasına karşı hiçbir şey yapamayacağını yaşadıkları ona gani gani göstermiş olmalıydı. Elinden gelen tek şey kendini ifade etmekti, bunu da yapmıştı ve bir işe yaramamıştı, zavallı yorgun kalbi nasıl dayansın buna. Giderek uzaklaşan bir otobüsün metalik tok sesi ve pencerenin arkasından akıp giden bir surat yenmişti onu. Beni nasıl tanımıştı acaba? Çünkü epey değişmiş olmam gerekirdi. Görünüşe bakılırsa beni aklından çıkarmamıştı belki de bu yıllar boyunca görüntüm gözünün önünden bir saniye olsun silinmemişti. Bir köpeğin ruh dünyasının nasıl

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

işlediğini kim bilebilir? Ayrıca koku konusunu hafife almamak gerek, bu konuda hayvanlara ilişkin inanılmaz şeyler anlatıla gelmiştir. Örneğin bir erkek kelebek dişinin kokusunu aradaki binlerce kokuyu atlayarak bir kilometre öteden alabilir. Konuyla ilgisiz bir sürü düşüncenin zihnimden akıp gitmesine koyuvermiştim kendimi. Havlamalar başka bir boyuttan gelircesine kâh azalıp kâh yükselen yankılar şeklinde duyuluyordu. Birden bütün bedenimi sarsan bir önseziyle düşüncelerden sıyrıldım. Zafer türküsü çığırmakta acele ettiğimin farkına varmıştım. Durmaları gereken bir durağa yaklaştıklarında şoförlerin daima yaptığı gibi otobüsün hızı kesilmişti. Hızlanırlar, mesafeyi hesaplayarak ayaklarını gazdan çeker, otobüsün sabit hızla yavaşlayarak durağa girmesini sağlarlardı. Kaldırıma yaklaşırken otobüs yavaşladı. Oturduğum yerde başımı öne uzatıp baktım. Durakta ihtiyar bir kadınla çocuk vardı. Havlamaların şiddeti arttı. Köpeğin hâlâ peşimizden gelmesi, vazgeçmemiş olması mümkün müydü? Bakmadım ama çok yakında olmalıydı. Çocuk bir hamlede fırlayıp bindi otobüse ama kadının hiç acelesi yoktu, otobüslerin basamağı o yaştaki kadınlar için hep sorun olmuştur. Gerginlikle hareketlerini takip ederken, içimden "Hadisene Allah'ın cezası kadın!" dedim. Aslında ne konuşma ne düşünme tarzım böyledir asabiyetten öyle çıkmıştı, hemen düzelttim. Esasen endişelenecek bir şeyim yoktu ki. Olsa olsa köpek arayı kapatır, sonra yeniden geride kalırdı. En fenası tam benim camımın karşına geçip alenen havlaması olur, öbür yolcular peşinden koştuğu kişinin ben olduğumu anlayabilirdi. Ama bu hayvanı tanıdığımı tümüyle inkâr edersem kim beni yalancı çıkarabilirdi. Çok yaşasın kelimeler ve onların köpek havlamaları karşı karşısındaki güçleri! İhtiyar kadın ikinci ayağını da basamağa atmak üzereydi, ha çıktı ha çıkacaktı. Havlama dalgası ödümü patlattı. Yan tarafa baktım. Ok gibi, gürültüyü hiç kesmeden paldır küldür geldi. Bu direngen-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

liği çok şaşırtıcıydı. Tüm ihtiyar köpekler gibi onun yaşındaki bir köpeğin eklemlerinde kireçleme olmaması mümkün müydü? Belki de son şarjörünü harcıyordu; sonraya saklayacak bir şeyi yoktu herhalde, bunca yılın ardından beni bulmak, kinini dökmek kaderinin döngüsünü sona erdirecekti. Başlangıçta ne olup bittiğini anlamadım (göz açıp kapayana kadar bir saniye içinde olup bitmişti hepsi) sadece bir şaşkınlık sardı her yanımı. Hemen buldum nedenini, penceremin önünde durmamış dümdüz devam etmişti. Niyeti neydi? Yoksa... Ön kapının oraya kadar gelmişti ve bir yılan balığı kıvraklığıyla atlayıp içeri kayıverdi. Otobüse biniyordu! Daha doğrusu bacaklarında hafif bir sürtünme hisseden ihtiyar kadını yere devirmeden binmişti bile, sesini hiç alçaltmadan havlayarak koridorda ilerliyordu. Ne şoförün ne de yolcuların bir tepki verecek hali olmuştu. Haykırışlar boğazlarda yükselmiş ama henüz çıkmamıştı. Onlara sizin korkacak bir şeyiniz yok bu sizinle ilgili bir mesele değil demem gerekiyordu ama benim de tepki verecek zamanım olmamış, korkudan donakalmış, felç olmuştum. Öte yandan alelacele bana doğru geldiğini görecek zamanım olmuştu, başka bir şey göremiyordum artık. Yakından ve önden bakınca tipi değişmişti. Adeta onu daha önce camdan gördüğümde anıların içinden ya da onda yol açtığım yaranın fikri içinden görüyordum, oysa böyle otobüsün içinde, elimin uzanabileceği mesafedeyken karşımdaki gerçek haliydi. Gençti, esnekti, gayretliydi, benden daha genç ve hayat doluydu (küvetin suyunun boşalması gibi hayat benim içimde bunca yıl azar azar boşalmıştı) havlamaları içeride kusursuz bir kuvvetle yankılanıyor, etimin üstünde çoktan kenetlenmiş dişleri bembeyaz ışıldıyordu, çakmak çakmak gözlerini bir an olsun benimkilerden ayırmamıştı.

16 Mart 2008

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kafede

Üç ya da dört yaşlarında şirin bir kız çocuğu masaların arasında gülüşüp koşuşturuyor, kendi kendine oynuyor, arkadaşıyla sohbet eden annesinden saklanıyor, mekânın müdavimlerinden gelen selamlara gülümseyerek ve daha da çok koşturarak karşılık veriyordu. Yaşlı bir çift kızı yanına çağırdı, kız gitti. Adam ona peçeteden küçük bir kayık yapıp armağan etti. Kız onu annesine göstermeye gitti. Anne hayran kaldı ve çocuğa bu kibar beye teşekkür edip etmediğini sordu. Ufaklık koşa koşa söyleneni yapmaya gitti, küçük kayığıyla oynadı, ham maddenin inceliği nedeniyle entipüften oyuncak dağıldı. Ancak o sırada yalnız oturan başka bir bey (*Clarin*'deki futbol sayfasını okumaktaydı) kızı çağırıp eline yine peçeteden yapılmış bir uçak tutuşturdu. Önceki gibi kız yine onu annesine göstermeye gitti, ayrıca yolunun üstünde, daha önce kayık yapmış beye de uğradı, cıvıl cıvıl sesi diğer masalardan muhtelif gülümseyen suratların ona çevrilmesine neden oldu. Bir çocuğun mutlu olması için küçük bir şey yetiyordu. Yetiyordu yetmesine ya çok sayıda şeye gerek vardı aynı zamanda, çoğu kez masum bir mutlulukla dolduran bu küçük şeyin ömrü göz açıp kapayana kadar sürdüğünden yerine başka bir şey bulunması gerekiyordu. Belki de bu durumu tahmin ettiğinden, üçüncü bir müdavim gözlerini hafifçe kısıp dikkatini yoğunlaştırarak yeni bir peçe-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

te katlamaya koyulmuştu. Epeyce yaşını başını almış bir beydi, dikkatini yoğunlaştırması muhtemelen hatırlama çabasına delaletti. Mutlaka bunu uzun yıllar önce torunlarına yapmış, sonrasındaysa görsellerle dolu elektronik oyuncakları tercih eden torunlarının çocukları karşısında gözü korktuğundan bir daha yapmaya yeltenmemişti; zaman öldürmek için geldiği kafedeyse uzun yıllar önce öğrendiği bu mütevazı beceriyle bir küçük çocuğu mutlu etme fırsatı birdenbire önüne altın tepside sunulmuştu – mekâna uygun bir metafor olması açısından böyle söyleyebiliriz. Bir an, aradan çok uzun zaman geçtiğini düşünerek tıpkı beyninin yaş nedeniyle bağlantısı kopan pek çok bölgesinde olduğu gibi unutkanlığın burada da galebe çalmış olmasından korktu. İşin cabası, eğri büğrü parmak eklemleri esnekliğini ve hareket becerisini, elleri de giderek kıvraklığını yitirmişti. Yine de inatçı hafıza, ihtiyarlığın harabeleri arasından kendine yol buldu ve adam karşısında üflesen parçalanmak üzere, saydam denecek kadar ince kâğıttan titrek bir bebek buldu. Kız için bunların hiçbirinin bir önemi yoktu ona armağan yapıldığı için mutluydu, özel bir hisle yöneltiliyormuş gibi almaya gitti. Tek bir katlama hareketiyle, kesilmeden yapılmış, güya kolları ve bacakları kıvrımlarla verilmeye çalışılmış, tütü giymiş, kâğıttan bir bebekti, öte yandan kusurlu işçilik, unutkanlık ve yap-bozlar nedeniyle hamile gibi görünmüştü ve kâğıdın tüy gibi inceliği ve elverişsizliği nedeniyle üfürükten bir kuklayı andırıyordu. Yine de ne olduğu anlaşılıyordu; kızın onu kollarına alıp "cicim, cicim" diye sallayarak annesiyle arkadaşının oturduğu yere kadar masaların arasından ilerlemesi uzak ve yakın masalardan olayı izleyenlerin tebessümleriyle karşılandı. İhtiyar adam pek bahtiyar olsa da yaratıcılığı şüphe götürür cinstendi; hem ilkel cinsiyetçiliğiyle demagojik ve basitti (kızlara bebek erkeklere top gibi) hem de bu paçavranın saygın origami sanatına yaptığı katkı lafı edilmeyecek kadar önemsiz-

di... Bir masada oturan olgunca bir erkek ve bir kadın bir erkek iki genç buna bir karşılık hazırlıyordu bile. Babayla çocukları olacak yaşta değillerdi, daha ziyade öğretmenle öğrencilerini ya da patronla genç çalışanlarını andırıyorlardı. Masa taslaklar, planlar, mesajlar, makbuzlar, bilgisayar çıktıları ve benzeri kâğıtlarla doluydu, ama şu anda genç adamın diğer ikisinin bakışları altında cebelleştiği peçeteye dikkat kesilmişlerdi; yaşlı olan teknik bilgisinden ziyade yaşına hürmeten durmadan yorumlar yapıyor mimiklerine bakılırsa gencin yaptığı işe karışıyordu oysa işin tekniğini bilenin genç adam olduğu hemen anlaşılıyordu. Delikanlının elinde dikdörtgen kâğıt parçası katlanıp açılarak bir tavuğa dönüştü: anaç haliyle yusyuvarlaktı, kuyruk kısmında üçgen yarım ay şeklinde tüyleri, önde de açık gagasıyla dik kafası vardı. Yaratıcısının kendinden emin sırıtışı küçük kızı, kızın hali de kafede muhtelif meraklı bakışları cezbetti. Malzemenin sunduğu geniş olanaklar düşünülünce bu seferki posta acaba neydi? Küçük kâğıttan bebek çoktan yeri boylamış, bu doğaçlama eğlencenin derhal tazelenmesi gerekmişti; elbette bir öncekinin kaderi bir sonrakinin başına gelecekleri öngörmeye olanak tanıyordu ve en azından varsayım düzeyinde de olsa, bunun heba edilmiş emek olup olmayacağını sorgulatıyordu. Yine de "Hiçbir şey yok olmaz her şey dönüşür" önermesini kimsenin ortaya atmasına gerek kalmadan ortama aniden bir kayıp değil kazanç havası hâkim olmuştu. Ufaklığın yenilikleri yıldırım hızıyla tüketiyor oluşu doğallığında, hatta coşkuyla kabullenildi. Kimileri her şey böyle olmalı diye fikir yürütüyordu: elde etmek ve kaybetmek, tadına varmak ve gitmesine izin vermek. Her şey gelip geçer ve biz de bundan ötürü buradayızdır. Sonsuzluk ya da onun şu veya bu taklitleri hayata ait değildir. Hayatın en saf haliydi çocuk, tavuk onu zevkten zevke soktu; her an düşecekmiş de son anda kurtarıyormuş gibi beklenmedik yalpalamalarla kuş hatta kelebek

gibi onu tepesinde uçurarak ortalıkta koşuşturmak için yeni bir bahane bulmuştu. Görünen o ki tavukların, en azından bu şekilde, uçmadığından haberi yoktu. Çocukların dünyasında hayvan bilimi çok basittir; türleri, coğrafyaları, dönemleri hatta geceyle gündüzü tek bir türde toplarlar, tavukcuk da bir yarasa gibi uçuyordu, zaten topak halindeki figür olsa olsa yarasaya benzetilebilirdi artık; masumun ellerindeki figür için bu ifade çok da isabetsiz sayılmazdı, ne de olsa renk de bunun aksini söylemiyordu – malum peçetelerin o beyazlığı gitti mi geri gelmezdi. Haliyle bu kadar çok uçmak, küçücük pembe parmakların çılgınca baskısı aşırı yıpratıcı oluyordu; tavuğun yuvarlak hatları berbat bir piramide dönmüş, kuyrukların üçgeni hizasını kaybetmişti, deneme pilotu onu göstermek için annesinin yanına geldiğinde (adeta onu tasdikleyen tören gibiydi bu) çoktan paçavraya dönmüştü. Ama görünen o ki her şeyi affediyor, bununla da kalmayıp onu mutlu etmek için uğraşmayı sürdürmek istiyorlardı. Hararetle sohbet eden ve olup bitenlere hiç dikkat etmiyormuş gibi görünen iki genç kız ellerinde beyaz bir şey salladıklarında, küçük kız kırmızı şal gösterilen boğa gibi oraya yöneldi. Bu seferki küçük peçeteyle maharetle yapılmış bir palyaçoydu. Demek ki kızın aralardaki gidip gelmelerine dikkat etmeme sebepleri küçük eserlerine yoğunlaşmalarıydı. İşte bu kayda değer bir eser, o saate kadar yapılanların içinde niteliksel bir sıçramaydı. Palyaçonun yuvarlak şapkası, yüzü yerine geçen yuvarlağın ortasında top burun niyetine gözle görülür bir çıkıntısı, frakın sarkan etekleri, çuval gibi pantolonu, burnu arşa değen postalları vardı. Sadece boş boş konuştukları varsayılan (ki en azından duyma mesafesinden uzakta kalanlar açısından yaptıkları buydu) boş genç kız izlenimi uyandırdıklarından, ne açgözlü alıcıya armağanı sunan kızdan ne de masa arkadaşından böylesi bir kahramanca eylem bekleniyordu. Bu durumun tek açıklaması ikisinin ya da içle-

rinden birinin anaokulu öğretmeni olmasıydı, belki de mesleğini icra ederken bu türde kâğıttan nesneler yapmak sık başvurduğu bir yöntemdi (ister mecburi ister tercihi). Yaptıklarıysa bir palyaçoydu! Yatıp uykuya daldıklarında bile çocuklara eşlik eden ve en kötü kâbusların ortasında onları terk etmeyecek kadar vefalı, aksine başkaları, örneğin canavarlar ortalıkta cirit atmasın diye başrolü alan iyi dostlardı onlar... Yalnız tek bir bakışla yırtılabilecek kadar narin bu zararsız palyaçocukta rüyalarda canavarlarla yaşadığı temastan bir andaç kalmıştı. Neydi o? Bu bilinçaltından gelen bir biçimde hissediliyordu, çünkü sahibesinin ona zorla yaptırdığı hareketler, koşuşturması, masalar arasında alelacele yapılan tanıştırmalar ayrıntılı bir incelemeyi engelliyordu. Palyaçocuğun bir lekesi vardı. Beyazlığı önceki figürler kadar kusursuz değildi. Zar zor fark edilir bir lekeydi bu, biçimsiz bir şekil oluşturan ve katlamalara bağlı olarak bedenin uyumsuz kısımlarından geçen kirli kahverengi bir leke. Palyaçoyu yapan kızlardan birinin ağzını silmesiyle oluşmuş bir kahve lekesi. Yoksa onu kullanılmış bir peçeteden mi yapmışlardı... Amma garip. Elinin altında daha iyisi dururken bu kadar hassas ve zor bir işi kusurlu bir ham maddeyle yapmak da neyin nesiydi? Belki de hemen elinin altındaki o küçük peçeteyle sırf deneme babında katlamaya başlamış (acaba bu türde bu boyutta bir kâğıtla yapılabilir mi?) sonra da iş yeni bir peçete alıp sıfırdan başlamayacak kadar ilerlemişti. Cıvıl cıvıl seslerinin, görünümlerinin, hal ve tavırlarının ele verdiği gibi sahiden ikisi de anaokulu öğretmenleriyse doğaçlama davranmak, çocukların beklentilerini ellerinin altındaki ilk malzemeyle tatmin etmek alışkanlık olmalıydı onlar için. Şimdi, küçük kıza armağanlar sunarken kullanılan peçeteler hakkında bir iki çift laf etmenin tam zamanı. Buenos Aires'te masasında tıka basa dolu peçetelik bulunmayan bir kafe neredeyse yoktur. İçinde peçeteleri dik tutmak için yay

bulunan dört köşeli peçeteliklerin ve uzun peçetelerin yerini zamanla yine dörtgen, daha dayanıklı kâğıttan yapılmış, kafenin isminin, logosunun ve adresinin bulunduğu peçeteler almıştı (daha nadir olmak üzere üçgen olanlar da vardı). Peçetelik de plastik ya da ahşaptan yapılırdı. Anlatılan olayların geçtiği kafe bu açıdan o kadar modern değildi. İçinde uzun ikiye katlanmış peçeteler duran eski teneke peçetelik sistemine sahipti; alttan metal bir plakayla desteklenen, içi yaylı bu peçeteliklere şehrin şu anki halinde ikinci plana itilmiş mekânlar dışında pek rastlanmıyordu. Burası çarpıcı bir istisnaydı, yakın zamanda şık ve modern olma iddiasıyla tadilattan geçmişti. Ya ellerinde hatırı sayılır miktarda iyi durumda eski peçetelik bulunan sahipler yenilerini satın almayıp tasarruf etmek istemiş ya da bu ayrıntı dikkatlerinden kaçmıştı. İki seçenek de mümkündü, onları dışta bırakmadan bir üçüncü de olabilirdi: sırf pratik nedenlerle değil uzunca bir süre birlikte yaşadıkları nesnelere besledikleri gayri ihtiyari sevgiden dolayı da eski peçeteliklerin daha iyi olduğunu düşünmüş olabilirlerdi. Eski kafelerin, yenilikçilikten etkilenen müşterileri ellerinde tutmak için yenilenmeyi tercih etmesi, eskilerin yenilerle aşık atmaya çalışması kentin durmaksızın değişip dönüşmesine ve sonuç olarak hatıraların yok oluşuna katkıda bulunuyordu. Değişimin ortasında bir şeyi korumak küçücük bir şeyin bütüne ışık tutmasını sağlamak, hayatta kalma ya da devamlılık refleksi göstermekti. Ama burada ilaveten bir şey daha vardı, bu yenilemiş büyük kafe tam da kentin görünmez sınırlarından birindeydi; bir yanında semtin ticari bölgesi diğer yanında halktan insanların gelip geçtiği sinemalara yakın bir alan vardı, en fazla iki yüz metre ileride de Flores tren istasyonu, yani işçilerle hizmet sektöründeki insanların batıdaki fakir varoşlara, evlerine dönüşte kullandığı toplu taşıma. Dolayısıyla eski peçetelikler sadece geçmişle bugün arasında değil, aynı anda varolan sosyal kat-

manlar arasında da dayanak noktası oluyordu: fakirlik de geçmişe ait bir konu olduğundan bu ikisi birbirini dışlamıyor. Her halükârda bir şehrin nüfusunun sosyo-ekonomik sınıflara bölünmesi son derece büyük bir basitleştirmedir, oysa her insan kendi katmanına aittir ve her birey kadar katman mevcuttur. İşte tam da böylesi bireylerden biri, bir terzinin elinden çıkma kusursuz kıyafetle yönetici görünümlü bir bey, masalardan birine oturmuştu, önünde iş dosyaları açıktı, sayfalara şık bir dolmakalemle işaret koyup notlar alıyor, kâğıtların arasında cep telefonu, koltuklarda da açık dosyalar duruyordu; herhalde önemli bir toplantıya hazırlanıyordu, rakamlarıyla tezlerine gömülmüş haldeydi öte yandan olanlara bakılırsa pek de öyle olmadığı da söylenebilirdi. Hiç bakmadan otomatik bir hareketle metal kutudan bir peçete çekti. Hareketine bakılırsa bu işi yapmaya eli alışkındı (baş parmağıyla işaret parmağının arasında temiz bir hareketle peçeteyi hiç kıvırmadan almıştı), demek ki hayatı kafelerde geçiyordu, belki de satış temsilcisi, ilaç bayi ya da pazarlamacıydı, günlük kat etmesi gereken yolun ortasında kafede mola veriyor, ayaklarını dinlendirip hesap kitap çıkarıyordu. Hal buysa, belli ki mesleğinde ilerlemişti ve ilerlemenin en has işlevlerinden biri gereği içinden çıktığı dünyanın tavırları hâlâ üzerindeydi. Kalemini bir kenara bırakmıştı, evraklarını okumuyordu artık ve ufak kızın palyaçoyu istemsizce parça parça ettiği o kısacık saniyeler içinde becerikli katlamalarla yeni armağanı hazırlamıştı. Şu sürprize bakın! Tabağıyla birlikte bir kahve fincanı. O ana kadar yapılan katlamalar arasında niteliksel bir sıçrama teşkil ediyordu ve onlara kıyasla bir niteliksel sıçrama olduğundan, niteliksel sıçrama açısından da bir sıçramaydı. Bauhaus'a özgü sadeliğiyle açıkça kusursuzdu, sadece katlama ve katları açma becerisiyle şekiller ortaya çıkarmaya dayanan o basit kuralı ihlal etmeden verilmiş yuvarlak hatları, ustalığın göstergesiydi. Bir başka maharet de

esasında tek parçada iki nesne birden çıkarmış olmaktı, fincan ve tabağı etle tırnak gibi iç içe geçmişti. Henüz çekingenlik nedir bilmeyen küçük kız kendisine seslenilmesine ihtiyaç duymadan koşa koşa güzelliği ve sevimliliği hatırına yapılan bu yeni armağana gitti. Masumiyetine yapılan bir sunu daha... Beceriksiz parmaklarıyla onu kavradığı gibi zafer dolu gülücüklerle annesine göstermeye gitti, yalnızca bu kez yolunun üstüne çıkan her masada durdu, elindekinin aslıyla benzerliğini olabildiğince göstermek için parmak ucunda kalkıp onu masadaki fincanın yanına koydu. Kafenin müdavimlerinin çoğu, kesinlikle hepsi yapanın maharetini ve parçanın zorluğunu teslim etmiş olmalıydı ama kız değil, onun için bu son derece doğal, taş ya da çiçek gibi kabul edilesi, normal bir şeydi, kibar bir beyin hayranlık ifadesi olarak yaptığı bir şeydi; kendisinin hayranlık duymasına gerek yoktu. Annesinin yanına geldiğinde fincan yeniden peçeteye dönüşmek üzereydi. Arkadaşıyla sohbete devam eden anne neredeyse mekanik bir karşılık verdi. İlk küçük figürden sonra iş sonsuz küçük figürler silsilesine dönüştüğünden beri annenin ilgisi kaybolmuştu bile – yetişkinlerin birlikte yaşadıkları çocukların oyunlarına karşı genel alışkanlığı daima budur. Kimse de zararlı çıkmazdı zaten bu işten çocuklar o andan itibaren tekrarlar ve yoğunluklardan ibaret kendilerine özgü bir boyuta geçerdi. Kafede olan da buna benzer bir şeydi. Suda ilerleyen bir balık gibi küçük kız bir görünmezliğe bürünmüştü. Kafedeki hareketlilik her zamanki gibiydi; altı garson ellerinde tepsilerle her biri kendi alanında siparişleri alıyor, servis yapıyor, hesabı götürüyor bu arada müşteriler değişiyor, yenileri girip çıkıyor, merhabalaşıp vedalaşıyor, randevusuna geç kalanlar trafiği bahane ederek bekleyenlerden özür diliyordu. Hatta küçük kıza katlanmış kâğıttan o meşhur armağanını sunanlar bile anında ilgilerini kaybedip kendi işine bakmaya başlıyordu. Öte yandan

buna bir seri denebilirse, bu seri hiç kesintiye uğramadan devam ediyordu, adeta çocukluğun talepkâr niteliği ortaklaşa zamanın akışına galip gelir gibiydi. Kızıl saçlı (boyalı) üzerinde mor ve sarı bir spor kıyafeti olan ve çay içen bir kadın küçük kızı gülümsemesiyle yanına çağırıp ona peçeteden yaptığı bir figürü verdi. Bu kez rekabette ustaca, yarışmaya girecek bir üretim söz konusuydu, niteliksel sıçramayı kendi içinde yeni bir basamağa taşıyordu. Tepelerinde bir krizantem ve ortalarında eğrelti otlarıyla küçücük güllerden, glayöl, karanfil ve papatyalardan oluşan bir buket yapmıştı. Hepsi de beş altı kez katlanıp açılarak ortasında bir boşluk oluşan sefil peçeteden ortaya çıkmıştı. Neredeyse mikroskobik ayrıntıları olan çiçeklerin tamamı ayırt edilir durumdaydı; tek eksikleri renkleriydi, kâğıdın beyazlığı ona hayaletvari bir hava veriyordu. Nitelik sıçrama gereği her seferinde daha bir incelik hasıl oluyordu, oysa çocuk inişler ya da çıkışlarla değil sadece süreklilikle ilgilendiğinden bu pek gerekli değildi, sonuçta çiçek buketini ayırt etmek için iki üç kez bakmak gerekiyordu aksi halde buruşmuş bir kâğıt topağından ibaret görünebilirdi. Bu yükseliş kaçınılmazdı, başka bir düzlemde örneğin doğum günü ya da düğün armağanları ya da iyiliksever bir tanrıya yapılan sunular da böyle ince bir yola girer ve varacağı en üst aşamadan sonra birer ıvır zıvıra ya da hiçbir şeye dönüşebilirdi. O zaman işte lütufkâr bir gülümsemeyle "düşünmen yeter" denirdi. Gerçekten de niyet önemlidir, o kadar ki, küçük bir miktarın büyük bir miktar içinde, örneğin 843 sayısının 1000 sayısı içinde kaybolmuş olmasına benzer bu ve onu bulmak piyangonun size düşmesi kadar zor bir ihtimaldir. Çocuk adeta dünyanın tüm kız çocuklarını bahçeye çağırırcasına, şifreli bir hareket yaparcasına, çiçek buketine taklalar attırıp elinde sallayarak onu parçaladı. Çiçeklerin faniliği kızın ellerinde daha bir vurgu kazandı; hassas buket çılgın sarsılmalara maruz kalıp çoktan

şekilsiz bir topağa döndüğünde bu mesajın tamamını iletmemişti bile. Bu gelip geçici oyuncakların parçalanmasına en son hayıflanacak kişi oydu. Birbirini takip eden yeniliklerin terkisine atlamış gidiyordu, ki onların her biri de yenilik olduklarından zamanın atlısına binmiş, bir açıdan hız bir açıdan bilinemezlik yayıyordu. Zavallı buket yerde kaldı, onu sayısız ayakkabı çiğnerken kız da o büyüleyici gülümsemesiyle dört erkeğin, genç ama "o kadar da genç sayılmayacak" rockcıların ya da motorcuların bulunduğu masadan kendisine verilen, içlerinden birinin katlayıp açtığı peçeteden titrek Gugenheim Bilbao müzesi replikasını alacaktı (kim bilir nereden öğrenmişti bunu yapan). Alıcıdan gelen cıvıltılar, kıkırdama ve küçük hayvan sesleri: Onun ne olduğunu bilmese de bayılmıştı, hoş, kuşkusuz bilmediği için daha çok bayılmıştı. Çocukların bilinmeyene özel sevgileri vardır; o küçücük yaşlarında cahil oldukları o kadar çok konu vardır ki, bir bilmece gibi körü körüne sevmekten, dünyayı sever gibi sevmekten başka çareleri yoktur. Böylece sevginin ne olduğunu öğrenirler. Bilinemeyen şeyler, biçimlerin muhteşem çeşitliliğini müjdeler, boşluğa hayatlarının biçimini çizer. Anlaşılmaz nesneler *anlaşılmaz* kelimesinin şifresidir; o yüzden açılıp içine girilebilecek bir nesne vaadi gibi görerek o kadar çok severler ki bu kelimeyi. Geçici olarak bu benzeşme içinde yaşarlar. Yaşının verdiği esneklikle küçük kız müzeye girdi, modern sanat eserlerinin bulunduğu salonlarında gezindi, konunun yabancısı için bu olağanüstü tuhaf eserler anlaşılmaz olanın diyarına aitti. Alabildiğine keyfi nesneler, aşırı karmaşık durumlar masumiyetin önünde ters yüz oldular. Ancak peçetenin yapıldığı kâğıt o kadar inceldi ve yapısal gerilimlerin dengesi o kadar hassastı ki küçük parmakların baskısına dayanamayıp o saygı değer kıvrımları Frank Gehry dahil hiçbir mimarın öngöremeyeceği bir esneklikle katlanıp dağıldı. Katlamak, üst üste katlamak ve katların açılması top-

luca geometrik bir soyut noktada buluşmuştu. Bu noktada gayet makul bir soru geliyordu akla, akşamın bir vaktinde, şehrin kalabalık bölgelerinden birinde, alelade bir kafede nasıl oluyordu da kâğıt katlama sanatına hakim bu kadar çok sayıda insan bir araya toplanmış olabiliyordu? Mucize kabilinden bir tesadüf müydü? Amaçsız bir planlı olay mıydı? Anın verdiği ilham mıydı? Şüphesiz anlaşılır figürler ortaya çıkaracak şekilde kâğıt katlamak uzun yolculukları ya da Uzak Doğu'da alınan ustalık derslerini falan gerektiren bir beceri değildi. Ancak örneğin herhangi bir saatte bu kafeye yirmi farklı nedenle girmiş, birbirinden habersiz, yalnız, çiftler ya da küçük gruplar halinde oturan, birbirini tanımayan, yirmi ayak bilimci ya da yirmi sosyo-linguistin aynı anda burada bulunması insanda cidden hayret uyandırabilecek bir şey sayılabilirdi. Kâğıt katlayarak figür yapma sanatı bir yere kadar doğal, kendiliğinden gelişen bir etkinlikti, ama bir yere kadar, en baştaki o uçakla kayık evresine kadar. Elbette insanın aylaklık zamanlarına has uğraşlarda derinleşme merakıyla geçmişte genellikle bolca bulunan boş zaman birleşince çarpıcı bir dönüşüm yaşanmış da olabilirdi. İşte çözüm de tam buradan doğuyordu. Bu soruya verilecek yanıt kâğıt katlama etkinliğinin başka etkinliklerle karşılaştırılmasıyla, karşı karşıya getirilmesiyle ya da olayların ve insanların tesadüfen bir araya toplanabileceğini hesaba katmakla bulunamazdı. Bunun yanıtı kâğıt katlama etkinliğinin varolma nedeninde saklıdır: esasen rastlantıların vuku bulduğu zaman-mekânsal koordinatların katlanmasıdır o da. Bu rastlantılar bir türlü üzerinde hemfikir olunamayan sayısız yanlış anlaşılma ve polemiğe yol açmıştır. Rastlantı mıydı bunlar yoksa gerçek mi? Birbiriyle bağdaşmaz iki farklı düşünme tarzı çarpışır burada: tarihsel ve istatistiki düşünme tarzları. Kâğıt katlayarak yapılan figürler, birisi ilk olarak herhangi bir kâğıdın (ister kalın ister ince olsun) dokuzdan fazla kere katlanamaya-

cağını keşfettiğinde doğmuş olmalı. Bu sınırın karşısında, sadece katlanan bir kâğıttan bu dünyadaki bir şeye benzer bir şey çıkmıştı. Yani katlama işi anlaşılamazlığın duvarına çarpıp sekerek figüratif olana yol açmıştır. Bu dokuz kere katlanabilme sınırının keşfi ataların efsanevi zamanlarında gerçekleşmiş olmalı. Bu matematiksel bir mutlak olduğuna göre İnsanlığın Şafağında olmalıydı. Ama kâğıt, tarihin ileri bir evresinde bulunmuştu, öncesinde de dokuz kereden fazla katlanması imkânsızdı elbette, ama kâğıt yoktu. Bunun İnsanlığa etkisiyse kâğıdın katlanmasıyla elde edilen ustaca yapılmış, eğlenceli figürlerin moda tabirle söylemek gerekirse "herkesin erişimine açık" hale gelmesiydi. Şüpheler bir kez dağıldıktan sonra katlama serisi, beylik ve basmakalıp olandan öteye, yükselişe geçti. İşte böylece, saçları göz alıcı biçimde geriye briyantinlenmiş, bira içip sandviç yiyen kısa boylu bir adamın elinden çıkan sonraki armağan, bir kâğıt peçetenin sahip olabileceği bütün incelikli ifadeye sahipti. Tıpkı birincisi gibi bu da bir tekneydi ama basit bir tekne değil, bandıralı bir yelkenliydi, kâğıdın katlarıyla her iki yanında nehrin dalgalı suları, iki yanda kıyı, kıyıda evler, dükkânlar, bir kilise, sokaklara dizilmiş ve geminin geçişini selamlayan insanlar verilmişti. Denizciler dümenle ve manevrayla ilgilenirken, yolcular manzarayı hayran hayran seyrediyor ve halkın verdiği selama karşılık veriyorlardı. Kesinlikle çok önemli şahsiyetlerden oluşan bir topluluktu, 1800'lere özgü kıyafetlerin, perukların, erminlerin, rütbelerin arasında tüm haşmetiyle, alenen hepsine komuta eden "gerçek boyutlarından daha büyük" tombul bir kraliçe figürü öne çıkıyordu. Gruptan biraz ayrı bir yerde, saray muhafızı üniforması, tüylü şapkası, deri pelerini ve belinde kınında bekleyen kılıcıyla yakışıklı bir adam da tıpkı kraliçe gibi öne çıkan bir diğer figürdü. Bu manzarayı ortaya çıkarmak için kullanılmış zavallı peçetenin neredeyse mikroskobik bir katlanması adamın

tek gözlü olduğunu ortaya seriyordu. İşte bu ayrıntı onun kim olduğunu anlamak ve sahneyi de ayırt etmek için yeterliydi. Çünkü son derece özel bir tarihi anın görseliydi bu. 1786'da çariçe II. Katerina'nın gözdesi Tauris prensi Potyomkin, Kırım'ı fethedip zapt etmiş ve onu izleyen yılın baharında da Çariçenin yarımadayı ziyaretini ve Ukrayna'nın ilhakını başarmıştı. Bu yolculuk yüzlerce hizmetçisinden aşçısına, müzisyeninden oyuncusundan taşınabilir tiyatro ve salonlarından, kütüphanelerine ve soytarılarına varana dek büyük bir şaşaayla, bütün saray maiyeti ve diplomatik yapıyla cümbür cemaat gerçekleştirilmişti. Yol üstündeki tüm saraylarda soyluların ve hatırlı yerel efradın katıldığı büyük ziyafetler verilmişti. Arabaların, kızakların, faytonların hepsi Kiev'de bırakılmış, yolculuk sudan devam etmişti; son derece lüks donanımlı seksen gemi Dinyeper'in sularını yararak ilerliyordu, işte küçük peçetenin odaklandığı da tam bu andı. Çariçe, etrafında Avrupa egemen sınıfının temsilcileriyle çevrelenmiş halde sancak gemisindedir ve Potyomkin'se ayarladığı bu muhteşem olayın planlandığı gibi gittiğine emin olmak için pruvadadır. (II. Katerina'nın gözdelerinden olan Ostrov kardeşlerle yaptığı kavgada tek gözünü kaybetmiştir.) Ne de olsa hepsi onun sayesinde olmuştu. Kıyılarda gördükleri tüm o varlıklı kentler gezginlerin önünde belirmeden hemen önce el çabukluğuyla bir anda yaratılmıştı, şişman, gürbüz sürüler özellikle getirilmiş, Çariçe'ye tezahürat yapan köylülere öncesinde itinayla talimat verilmişti. Sonrasında muhtelif saraylara yollanan diplomatik raporlardan anlaşıldığı kadarıyla sefirlerin hiçbiri bu piyese inanmamış öte yandan gözdenin birkaç ay içinde hiçlikten bir ülke yaratmasına da ister istemez hayran kalmışlardı. Efsanevi Çariçe'den keyif içinde küçük kıza bütün temsilleri geride bırakan bir sıçrayış gerçekleşiyordu. Küçücük üç boyutlu temsil krallara layık bir kayıtsızlıkla daha küçük kız eline alır almaz dağılmaya başladı

ve yeni hazinesini sallaya sallaya gerekli gereksiz her yere saptıktan sonra nihayet annesinin masasına vardığında yıkım tamamlanmıştı: Çariçe çoktan dalgaları boylamış, saray maiyeti durup dururken bir sefahat alemindeymişçesine üst üste yığılmıştı. Buruşuk bir peçeteden ibaret enkaz sonunda bir meşrubat birikintisinin içini boylarken küçük kız kafenin öbür ucuna koşturdu. Güneş gözlüklü bir genç de katlama oyununa katılmak için diz üstü bilgisayarı bir anlığına kenara kaldırmış, ona Rodin'in kâğıttan *Düşünen Adam* heykelini sunuyordu; elbette peçetelikten çıkarılan o ucuz, bir türlü ele avuca gelmeyen nesneye kâğıt denebilirse... O yaşta bir çocuk için en münasip oyuncak sayılmasa da cıvıl cıvıl gülücüklerle karşıladı onu. Muhtemelen onu yapan genç, kâğıttan başka bir şey yapmayı bilmiyordu. Belki de yapmıştı da bu içlerinde en iyisi olunca sonra sadece bunu yapmaya başlamıştı. Ya da bilgisayar kullanımının da gösterdiği üzere kâğıt tasarrufuna ve gezegendeki ormanların korunmasına son derece önem veriyordu. Eğer o anda bir istisna yaptıysa bunun nedeni herkese benzemeye çalışmak, soluk bir peçete parçasından tasarruf etmek adına bütün kafenin katıldığı bir yarıştan geri kalmamak, alenen abartılı bir fanatiklik yapıp haklı davasına halel gelmesinden kaçınmaktı. Ancak bir şey daha vardı, tam da *Düşünen Adam*'la ilgili bir şey. Filozofların, muhakemenin tüm evrelerini atlamalarını sağlayıp eserlerini kaleme almadan önce onları sayfalarca müsvedde yapmaktan alıkoyacak anlamlı yegâne kâğıt tasarrufu zihinsel çalışma ve yoğunlaşmaydı (Rodin'in eseri de bunu gayet iyi temsil ediyordu). Felsefelere de derin düşünmelere de uzak olan kızın tek anladığı bunun bir insan bedeni olduğuydu ve masaların arasından geçerken gülücükler eşliğinde ona kucağında basit bir ninni söyledi. Bu gülümsemeler arasında muhtemelen, hatta kesinlikle, kültürel gösterişçiliğin ürünü olan hediyenin bu ortamdaki uygunsuzluğunu kı-

nayanların haset dolu duyguları da vardı. Kıza sunulan bir sonraki katlanmış kâğıt (bölge kilisesinin ortak yemekhanesinin genişletme çalışması için iki müteahhitle konuşan papaz tarafından) bir önceki münasebetsizliğe karşılık inadına yapılmış gibiydi. Çocuksu hayvan bilimine yaslanması, resimli hikâye kahramanı hatta hareketli oyuncak olması sayesinde alınıyordu intikam. Papaz zorunlu malzemeden (kâğıt peçeteden) uzaklaşmadan bir düzine becerikli katlamayla kanguru yapmıştı. Aslında bir anne kanguruydu ve karnındaki kattan bir bebe kanguru çıkıyordu. Onu kıza vermeden önce nasıl kullanacağını gösterdi, bunun için kelimelere değil pratik bir yola başvurdu; kangurunun kıvrık, uzun kuyruğundan çekince bebek kanguru kafasını çıkarıp saklanıyordu. Papaz beyaz eliyle herhalde kangurunun kuyruğunu ilk kez çekmiyordu; bebek kangurunun çekine çekine belirmesi küçük kızı çok heyecanlandırdı bunu annesine göstermek için koşa koşa ayrıldı oradan. Papazın yaptığı becerikli katlama yolda bozulurken sahibesinin sakar çekiştirmeleri nedeniyle son derece kırılgan mekanizma dağılıverdi. Peki ama burada, dünyanın mucizevi sınırlarında bir belirip bir yok olan, daha üstün bir mucizevi Anneliğe ve Çocukluğa bir atıf yok muydu? Papaz dokusu ve soluk rengi bu peçeteye çok benzeyen kutsal ekmekle haşir neşirdi sürekli. Aslında kimse komünyon ekmeğinin ayine gelmeden önceki halini bilmiyordu. Kökenine dair pek çok efsane mevcuttu. Örneğin onuncu kat efsanesi gibi. Kaldıraç görevi gören kuyruğu tamir edecek fırsat olmadı, anne ayaklanmıştı, arkadaşı da öyle, çocuğa bakınıyorlardı (hemen yanlarında olduğunu ilk anda fark etmemişlerdi) sonra çıkmak üzere elini tuttular. Birden acele etmeye başlamışlardı; o kadar gevezelik, o kadar çok anlatacak şey içinde zaman akıp geçmiş kuaför de kapanıvermişti. Son dakikada kız annesinin elini bıraktı ve kendisine uzatılan bir şeye uzandı. Sabırsızlıkla ona seslenen, kafenin

kapısını açık tutan annesi ancak kaldırıma çıktıklarında küçük kızın elinde kâğıttan katlanarak yapılmış çokyüzlü bir şekil tuttuğunu gördü.

13 Haziran 2011

I.

Evrendeki eski ve değişmez gelenek uyarınca Tanrı, doğum gününü yegâne katılımcıların maymunlar olduğu gösterişli ve müsrifçe hazırlanılmış bir Çay Merasimiyle kutlar. Bu zamansız bölgelerde kimse bu geleneğin ne zaman ortaya çıktığını bilmez, bilemez de, ama Her Şeyin büyük yılında her yıl kutlanan bir güne dönüşmüştür, adeta bir kader gibi beklenir; o gün asla gelmeyecekmiş gibi görünse de tam zamanında gelir ve Çay Merasimi düzenlenir. Söylendiği kadarıyla ki oldukça makul görünmektedir bu, Çay Merasiminin esas nedeni olumsuzdu, asıl mesele maymun oldukları için maymunları davet etmek değil insanları davet etmemekti. Maymunlar, Tanrı'nın kasti ve kindar bir biçimde (en iyi ihtimalle alaycılıkla) kendisini hayal kırıklığına uğratan insanlığı tersleme hareketidir. Çok muhtemel. Ancak bir kez bu şekilde yürürlüğe girdikten sonra atasal bir gelenek gibi kabul edildi, olayın ağırlığı içinde saçmalığı da anlamını yitirdi.

Gelenekler onları yaratan toplumlardan ayrılamaz. Bir toplumun gelenekler toplamı otonom sinir sistemi gibi işlev görür. Genellikle hayli saçma sapan olurlar, çünkü onları oluşturan tarihsel öğeler son derece iç içe geçmiş birtakım nedenler ağıyla

katman katman olmuştur, ne kadar dikkatle ele alınırlarsa alınsınlar gömüldükleri yerden kazımak mümkün değildir. Tanrı'nın Çayı konusu daha kolay bir mesele olsa gerekti çünkü bu Evrenin bir geleneğiydi yani kökeninde tarihsel ya da özel bir taraf yoktu, tesadüfi bir çerçevede değil mutlak bir gongla çalışıyordu. Yine de basit ya da karmaşık olsun, hem kökeni hem de gerekçesi hâlâ karanlıktı, belki de tanrıbilimciler bunu ciddiye almadıkları ya da böylesine gülünç, hoppaca konuyu ele alarak güvenirliklerine halel geleceğinden korktukları için öyle kalmıştı.

Yine de bir konuyu aydınlatabiliriz; buzulların erimesi, güneş tutulması ya da ördeklerin göç etmesi gibi doğal bir olay değil bu. Sosyal bir olay. Bir sonraki sefer evin Sahibi çay vermek istemezse tekrarlanmaz. Bugüne kadar bu âdet devam etti, görünen o ki ilelebet de devam edecek. O bile eski oturmuş geleneklere saygı duyuyor, kim bilir belki de sırf atıllıktan.

Tüm sosyal olaylar gibi bunun da belli formaliteleri var. Birincisi ve *olmazsa olmaz* şartlarından biri davetiyelerin dağıtılması ve yollanmasıdır. (Bu da farklı olabilirdi. Bir kereliğine farzı misal cezaların affedilmesi ya da hafifletilmesi durumunda davetliler insanlar da olabilirdi.) Davetiyeler "Evrime" postalanacak ve otomatik olarak, bir zile basılmışçasına maymun içgüdülerine ulaşacaktı. Hepsi aynı anda, kitle halinde yollanır ve bu işlemin ilahi biçimde "maymunlar" sözünün ilan edilmesiyle sınırlı olması gayet mümkündür. Böylelikle bütün ilgililer o günün gelip çattığını anlar.

İyi ama ne günüdür bu? Yaradılmamış Yaradan ne zaman kutlar doğum gününü? Her an olabilir. Bugün de olabilir. Yalnız "bugün" denilen şey, içinde bulunduğunuz düzleme bağlı olarak sayısız sonsuzluklar da olabilir, minicik bir mikro saniye de, ne de olsa onun Evreni her biri farklı boyutta ve biçimde günler, saatler, aylar ve yüzyıllardan oluşan bir bulmacadır, asla

sonu gelmeyen çok yüzlü bir şeklin içine sığışmıştır ve bütün yüzlerinde aurora ışıkları, gece yarıları, boşluklar, doluluklar, başlangıçlar ve sonlar aynı anda varolur. Elbette zamanı yaratan O'nun canı isterse doğum gününü kutlama hakkı vardır. Yine de "Tanrı'nın doğum günü" kulağa bir garip gelir ve onu duyunca yaşanan tuhaflık konunun tuhaflığının da müsebbibidir.

II.

Tuhaf ötesi, imkânsız: Zamanın dışında, su katılmadık bir uydurmaca içinde bir "beş çayının" yaşanması... Bunun bir tanığı olsaydı, budalaca çılgınlar gibi bir hareketlilik görecekti. Maymunlar sakin duramaz. Kendilerinin ve başkalarının sandalyelerinde hop hop zıplar, ecinni gibi hareket ederler. Durmadan yer değiştirirler, yerlerinde bir saniyeden uzun kalamazlar, bir başkası onlara hemen cazip gelir, boş buldular mı oraya yerleşirler, hepsi durmadan yer değiştirdiğinden bir dolu boş yer vardır. Amaçsız bir coşkunun esiri gibi, cidden ecinni gibidir halleri, adeta canlarının istediği gibi çekiştirebilsinler diye sonsuzluğun bir süreliğine kendilerine verildiğini anlıyor ve fırsatı kaçırmak istemiyor gibidirler. Sersemler gibi masaları bir köşeden diğerine zıplayarak kat eder, bardakları boşaltır, çatal bıçakları fırlatırlar, ayaklarının sarsıntısıyla pastalar dağılır, kuyruklarına krema bulaşır. Çok da umurlarında! Elleri, yüzleri, gövdeleri şekere, çaya, kırıntılara, çikolataya bulanır. Zarif porselen çay fincanları parmaklarında kırılır ve çayla yanan ellerine merhem olarak buz gibi süt dökerler. Hır gürleri hiç sona ermez, daima bir neden bulurlar, bulamadıklarında da fark etmez yine kavga ederler. Bazı zamanlar bir savaş alanını andırır: Birbirlerine küp şeker fırlatır, marmelat tükürür, ekmek tepsilerini birbirlerine fırlatırlar. Bir de tiz sesler çıkarırlar ki!

Kulak tırmalayan ses öyle sağır edicidir ki bir itfaiye sireni çalsa duyulmazdı.

Tanrı her şeye kadir olmasından faydalanarak çayı tüm fincanlara aynı anda doldurur. Bir taraftan da kırılan dökülen bazı şeyleri tamir eder. İyi niyetli çabaları elbette böyle bir sirk ortamındaki kaosa, normal neden sonuç ilişkilerinin seyrinde olmayan fazladan bir dürtü ilave eder. Felaket, tamamen kördüğüm olmuş milyon ışık yılı uzunluğunda bir ip gibi içinden çıkılmaz bir hal alır.

Buna rağmen yine de bir düzen var gibidir çünkü Tanrı'nın verdiği her çayda zaten aynı şeyler olur. Her sıçrama, örtüdeki her leke, meyveli pasta diliminin masanın bir ucundan diğerine kat ettiği her yol tamı tamına bir öncekini tekrarlar ve bir sonrakinde de tekrarlanır. Bu tamamen özdeştir. Şaşıracak bir şey yoktur bunda, neticede her şey kendisine özdeştir.

Bu özdeşlik işte bu kutlamanın tekrarlanmasını açıklar. Öyle olmasaydı, Tanrı ortaya çıkacak felaketi ve o kötü davranışları gördükten sonra onları bir daha Çaya davet etmezdi. Fakat aynı olanın otomatikliğine teslim olduğunda tekrarlanma, bütün riskini kaybeder. Davetlilerin kötü davranışları gerçekliğin verili bir şemasına adeta bir manzaraya dönüşür... Buna mukabil, bu davranış çizgisinin evrime tabi olup olmadığı sorulmalıdır. Tanrı'nın Çayı sırasında kendini gösteren bu felaket kabilinden kütleden birer birer ayrılarak, birer simge gibi tecrit olup bir hikâyeyi başlatabilirlerse biz de yüz ya da bin yıllar içinde eşine rastlanmadık şu ilahi manzarayla karşılaşabilirdik belki: Maymunlar meclisi masanın etrafına kurulmuş ellerinde fincanları, serçe parmakları etraflarını saran hiçliğe doğru dönmüş, titiz ve resmi hanımlar gibi peçeteyle dudaklarının kıvrımını siliyorlar...

Kötü davranışların nedeni Tanrı'nın masaya başkanlık etmemesi olabilir. Daha doğrusu hem eder hem etmez. Gayet iyi bildiğimiz üzere Tanrı her yerdedir, bu işlevselliği açısından ona gayet pratik gelse de belli bir yerde, sözgelimi masanın baş köşesinde düzeni sağlamaya çalışarak görünmesini ve aleni biçimde oturmasını engellemek gibi elverişsiz bir yanı vardır. Yokluğu (varlığı da bir yokluk olarak alınabilirse) davetlilerin sonrasında yapacakları bütün kabalıklara hak tanıyan bir kabalık olarak görülebilir; esasında kendi kutlamasına katılmayan, dakik olmayan bir ev sahibi misafirlerine canlarının istediği gibi davranma izni veriyor demektir (amiyane tabirle, "Tanrı'nın olmadığı yerde her şey mübahtır"). Oysa daha önyargısız bir bakış açısıyla baktığımızda, kusursuz bir ev sahibine has o özenli tavrın aşkın bir biçimini sergilediğini görürüz; Tanrı davetlilerinin rahatını güvence altına almak için "ne lazımsa yapar". Tabaklar, fincanlar, kadehler daima doludur; erzaklar hep en iyi kalitedir; salatalar, tatlılar, soğuklar ve ara sıcaklar, aydınlatma ve ısınma tam kararındadır; masa örtüsü güzelce ütülüdür, naftalin kokmaz, konuşmalar ne kötüleşir ne uygunsuz konulara girilir. İcabına bakılması gereken sürüyle ayrıntı vardır! Bunların hakkından gelse gelse Tanrı gelebilir.

Tanrı varlık göstererek bütün patırtıya son verebilir ama bir yerde mevcut olduğunda diğerlerinde olmaktan vazgeçeceğinden özüne ihanet edecektir. Dolayısıyla maymunlardan biri Onun görünebilir suretini üstlenir. Maymunların kralıdır, gerçekten var olduğuna kimse inanmaz ve bunun için haklı nedenleri vardır: Sadece Tanrı'nın Çayı devam ettiği sürece vardır çünkü. Maymun, Tanrı orada bedenlenmiş olsa ne yapacaksa onu yapar ama biçimsiz bir karikatür haline getirerek. Masa-

nın başına sandalyeye kurulmuş, el kol hareketleri yapıp tiz sesler çıkararak, sabırsız muhteşem bir kurumla böbürlenerek sağa sola tekme yumruk savurur, bağırmaktan sesi kısılmış halde eline geçeni fırlatır ve düzeni sağlama merakı olabilecek en büyük patırtı gürültüye yol açar. Bazen kendi enerjisi onu o kadar delirtir ki yeni bir kavgayı başlatan ya da zarar ziyan dalgasını tetikleyen yine kendisi olur, sonrasında da daha şiddetli ceza vermeye çalışır. Soyaçekimle devraldıkları ilahi bir saygıdan ötürü otoritesi diğerlerince pek sorgulanmaz (bu, davranışlarını engellemekte etkili olduğu anlamına gelmiyordu yine de). Aslında Üstün Emir eğer her yere dağıtılmışsa Maymunların kralına da dağıtılmıştır, hatta paylaşımın eşitliğine bir halel gelmeden de ona aşırı dağıtıldığını düşünebiliriz. Ne kadar otomatik ve tesadüfi olsa da Tanrı'nın kişileşmesi bir İradeyi devreye sokar ve İrade de her tür hesap kitap ve tahminin ötesine uzanır.

Bu İrade, sesi en yüksek en çok çıkandır. Hoparlörün neden icat edildiği ona bakınca anlaşılır. Yemeğe gelen misafirlerin hepsini aynı anda tokatlamak için bin kolu olsun ister; oysa hiç beklenmedik sıçramalar ve bitmek bilmeyen bir hareketlilikle iki kolla da olayın hakkından gayet iyi gelir. Zaten maymunların doğasında varolan aşırı çevik yapıyı, kendi fiziksel sınırlarını da aşar. Adeta saf zihin gibidir, zihni sapıkça ve çarpık işler, acılı ve sadist, iktidar hastalığıyla zehirlenmiş durumdadır. Pek çoğu gibi "tanrıya inanır". En budala ve sersem maymunlara acımasızca saldırır, özellikle de en az sayıdaki çekingenlere; gözlerine limon sıkar, parmaklarını kaynar çaya daldırır, kulaklarına konfeti, burunlarına marmelat tıkar, kıçlarına gümüş kaşık sokar... Mola verdiğinde o sebepsiz hiddetini soğutmak için litrelerce çay içer. O çayda kesin bir şey vardır.

IV.

Bir keresinde Tanrı'nın Çayına tuhaf bir yaratık çıkagelir. Genel olarak kimsenin davet etmediği biri kaçak yollarla bir toplantıya geldiğinde, fark edilmemeye, dikkat çekmemeye, ufalmaya ya da ortamda kaynamaya çalışır. Kuyrukta sırayı bozanların mantığı da budur. Bu her zaman işe yaramayabilir, nasılsa fark edileceğini düşündüğünden tam aksi tutum benimseyenler de olur o zaman daha ileri giderek oradaki varlığını "partinin yaşam kaynağı" olarak sunmak gerekir.

Bu durumda davetsiz misafir doğuştan ona bağışlanmış yenilmez özellikleri sayesinde ilk stratejiyi benimser. O an için daha küçük olamazdı, zaten atom altı parçacığıydı. Evren oluşurken her yerde bolca bulunan sonra başıboş kalan atomların parçacıklarından biriydi. Hiçliği ve Her Şeyi aynı şekilde, serbest düşüşle, çıkarsız ve işsiz katediyordu.

Milyonlarca galaksi onun geçişini görmüştü ya da görmemişti, fark etmiyordu. Bilgili biri onda artık var olmayan boyutlara ait bir arkeolojik kalıntı ya da zamana dair gezgin bir mihenk taşı ya da kökenleri temsil eden bir ulak görmüş olabilirdi. O ele avuca sığmayan, en incecik fırçayla bile üstüne tek bir harfin bile yazılamayacağı küçücük bedeninde yine de bir tarih yatıyor olmalıydı. O ufacık hiyeroglifi çözmek için en iyi ivme makinelerine ihtiyaç vardı ama bu aletler hem çok pahalıydı hem de onları kullanabilen ünlü bilim insanları daha faydalı ve daha önemli araştırmalar yapmakla meşguldü. Her halükârda onu enselemek hatta yerini tespit etmek bile zor olurdu, izlediği yolu gösteren haritalar mevcut değildi o da bunu hiç fark ettirmiyordu. Firari denebilecek kadar ölçülü, sessizce ilerliyor, daha gelmeden gitmiş oluyordu: hem vardı hem yok.

İzlediği rota için de aynısı geçerliydi; bunun geçici zevklere boyun eğdiği söylenemezdi çünkü her nesne kendisini yaratan

yasalara itaat eder. Ama onun kadar küçük olduğunda, kelimenin tam manasıyla küçükten de küçük olduğunda (ölçümden de önceki bir düzleme ait olduğunda) ne zaman nereden geçeceğini kestirmek mümkün değildir. Boyutuyla ilgili bir fikir vermesi için şöyle denebilir – hoş bu düşünülmesi imkânsız bir fikir olacaktır: Bu parçacıktan Evrendeki atom sayısı kadarı bir araya gelse dahi bir atoma eşdeğer büyüklükte olmazdı.

Bu aşırı cüce hali ona normal varlıklarda olağandışı sayılan bir özellik veriyordu. Ne yolundan sapması gerekiyor ne biriyle çarpışıyordu çünkü yoluna çıkan ne olursa olsun içinden geçebiliyordu. Bir kurşunla benzerlik kurmanın alemi yok burada, çünkü içinden geçebilmek için delik falan açmıyordu; buna ihtiyacı yoktu. Onun bakış açısıyla katı nesneler katı değildi. Bize son derece sıkı gelen bir taşın atomları onun için Güneş'le Ay kadar mesafeliydi. Çelik ve nikelden bir meteroitin içinden bir kuşun bahar göğünde süzüldüğü gibi geçiveriyordu. Bir gezegenin içinden geçiyordu ve kimsenin ruhu bile duymuyordu. Hiç etkilenmeyen o akışkanlığıyla atomun içinden geçiyordu, ya da bir kâğıt parçasının, çiçeğin, teknenin, bir köpeğin, beynin, bir saç telinin...

Parçacık için kapalı bir kapı yoktu. O yüzden de davet edilmediği bir kutlamada ya da herhangi bir kutlamada boy göstermesi (bu lafın gelişi) şaşırtıcı değildi. Davetsiz misafirlerin ilk numunesiydi. Davetsiz çıkıp gelmeleri tereyağından kıl çeker gibi, durdurulamaz ve son derece seçkin olurdu. Kim bilir kaç kişi ona gıpta etmiştir! Tüm küskünler, marjinaller, paranoyaklar... Kısacası birileri Evrenin ışıltılı salonlarında, bir kenarda toplanıp hayatın tadını çıkarırken evlerinde yalnız başına kıskançlıkla kendini yiyip bitirenlerin hepsi. Elbette parçacığın bunun karşılığında ödediği bedeli de düşünmeleri gerekir: alçalma ve önemsizleşme. Ama bu koşullarda değmez miydi?

Böyle olmasına rağmen, küçük davetsiz misafirin elinden herhangi bir ortam kurtulamasa da davetlerin en seçkinine de istenmeden geleceğini kabul etmek biraz zor: Tanrı'nın Çayından, Tanrı'nın doğum gününün kutladığı efsanevi davetten söz ediyoruz. Bu onun için bile biraz fazlaydı. Bu kutlamanın varlık nedeni dışlama olduğundan değil sadece aynı zamanda o kutlamanın sahibi mutlak egemen olduğundan. Yani bir nevi kurmaca, sanatsal bir yapıydı ve büyük ya da küçük, ince ya da kaba her ayrıntısının bir anlama ya da niyete karşılık gelmesi gerekiyordu. Parçacık da hikâyede bir ayrıntı değildi, ne kurguyu ilerletebiliyor ne de ona bilgi ekliyordu, altı üstü telafisi mümkün olmayan bir kazaydı.

Bir diğer yandan kaçınılmazdı. Çünkü bu parçacık Evrende düşen sayısız parçacığın arasından bir parçacıktı. O kadar çok sayıdalardı ki o sebeple "parçacık yağmurundan" söz edilirdi genellikle, oysa bu benzetme hatalıydı (bu yağmur her yöne yağıyordu bir kere, sonu yoktu ve ıslatmıyordu) ama en azından ayrıntılar konusunda kılı kırk yaran bir kontrol umudunu kırmaya yarıyordu. Çünkü en yerel görülen sağanağın bile bırakın adını soyadını belirlemeyi damlalarını saymanın imkânı yoktu. Pekâlâ madem bu kadar çok sayıda parçacık var ve her yere karışıyorlar o zaman içlerinden bir kısmının bu olaya dahil olmasının neresi tuhaftı?

Belki bu da bir istisna değildi. Kimsenin aklına gelmediğinden konuyla ilgili sistematik bir araştırma da yapan olmamıştır ama bu parçacıkların ziyafetlere çekilmesi de son derece mümkündür. Neresi garip bunun? Ya da aksine kutlamaların parçacıklar için doğal elek görevi görmesi mümkündür. (İngilizcede kutlamaya parti denmesi –partikül– boşuna değil).

Parçacık şirin bir biçimde geometrik olarak noktayla özdeşleştiğine göre, gerçekteki tezahürü bir doğru olmalıdır, ne de

olsa her nokta zaman içinde bir doğruya dönüşür. Bir doğrudan farklı eğimleri olan sonsuz sayıda yüzey geçtiğinden, bunun Tanrı'nın Çay Merasimine girmesiyle, farklı ve değişken açılara sahip incecik paravanlardan bir nevi değirmen oluşmuştu. Bu değirmenin üstünden maymunlar kayarak düşüyor, kalktıklarında daha önce olmadıkları bir yerde buluyorlardı kendilerini, bir yokuşu tırmanıyor bir de bakıyorlardı ki aslında inmişler ya da kaydıraktan kayıyor ama aslında çıktıklarını görüyorlardı. O kadar çok sayıda yüzey olduğundan neredeyse iki maymun bile karşılaşmıyordu, hoş, aksine bu kavga dövüşlere engel de olmuyordu. Adeta uzayda olmayan uzayları katetmek istercesine sıçrayışları da çoklu boyutları kapsıyordu. Çok geçmeden tüylü ayaklarını bastığı zemine yerçekimi kanununa meydan okurcasına tersten başka bir maymunun ayaklarının bastığını keşfettiler. Ya da bir profiterole uzanmak için kollarını uzattıkları uzayın komşu iki uzay yüzeyini yakınlaştırmak için daraldığını ve kollarının da aşırı sıska bir ince dilime dönüştüğünü görüyorlardı. Ya da fincana döktükleri çayın tıpkı binlerce noktacıktan oluşan bir sıvı yıldız gibi yukarı, aşağı, yanlara, ileri ve geri saçıldığını... Bu tür olaylar onların doğal ataklıklarını katladı, onları çıldırttı, etkinliği maymunların ölçülerine göre yapılmış bir lunapark eğlencesine döndürdü, işte o zaman kontrolsüzlük iyice çığırından çıktı. Tozla kaplanmış, bozuk makineler gibi ortalıkta gezindiler. Her yöne hoplayıp zıpladılar, ayaklarını çaya, kuyruklarını pastanın kremşantisine buladılar, gürültü çıkarma yarışmasındaymış gibi bağırdılar, boğula yazıp yediklerini kustular ve örtünün altında kırık tabak çanak parçalarıyla birlikte sürüklendiler. Parçacık gibi küçük bir varlığın bu denli kapsamlı sonuçlara yol açması hayranlık uyandırıyordu. Aynı anda her yerdeymiş gibi bir izlenim veriyordu. Elbette böyle değildi. Her saniye tek bir yerdeydi ama sebep olarak, yani belli bir yerdeyken etkileri pek çok yerde

görünüyordu, durmadan yeni düzlemler yaratıp maymunları yeni dizilişlerle etrafa dağıttığından, olayların durulmasına bir türlü fırsat vermiyordu. Sebep açısından ölçünün pek önemi yoktur: İster küçücük, ister orta boy ister büyük olsun, sebep sebeptir. Deliliğin sebebi için de bu geçerlidir hatta.

VI.

Gerekli kazaların ve kazaen hasıl olan gerekliliklerin aşırı süslü biçimde üst üste gelmesiyle Çayın bir etkinlik ve sembol olarak tamamlandığı söylenebilirdi. Beklendiği gibi görkemli bir dini törenle olmasa da atalardan gelen sahici hayvansal enerjiyle -hayvani değil- yıldönümü kutlanmıştı, tarihe not düşülmüştü (üzerinden geçilemezdi).

Gelgelelim durumuna ve işlevine çok yakışan bir mükemmellik kaşıntısıyla Tanrı son bir nokta koymak, son düğmeyi dikmek, ipe son düğümü atmak istedi. Parçacığa bir köken vermek noksan kalmıştı. Onun da bir şeyden gelmesini sağlamak gerekiyordu. Daha doğrusu "onu bir şeyden gelmeye zorlaması" gerekiyordu. Bu öncelikli bir görevdi, şaşırmamak gerekirdi buna, ne de olsa Tanrı'nın bütün görevleri öncelikliydi: Dünyasının tamlığı bunu gerektiriyordu. Uzayla ve zamanla kanıtlanmış kendinden emin ilişkisi düşünüldüğünde bu onun için sorun teşkil etmiyordu. Sorun sonradan geldi, göreceğimiz gibi bu da sorun değildi (bir kere onun için önce ya da sonra olmadığından).

Aslında Tanrı'nın Çayı parçacığın hikâyesi olmadan yarım kalmış olurdu çünkü Çay bir hikâyeydi ve her hikâye de hikâyelerden oluşurdu, başka bir şeyden yapılmış olsaydı hikâye olmaktan çıkardı. Bu Tanrı'nın zaaflarından biri, mazur görülecek küçük bir kibir günahı mı yoksa mantık meselesi miydi asla bilinemeyecekti. Ancak O'nun özlemi, doğum günü

kutlamasının 'bir varmış bir yokmuş" diye anlatılan iyi bir hikâye olması, her seferinde kusursuzca kotarılan provalarla tekrarlanmasıydı. Yaratıcısı belirsiz kaçak davetsiz misafirin her şeyi berbat etmesine izin veremezdi.

İşin yarısı zaten olayın kendi içinde çözülmüştü; bir parçacığa köken bulmak çok zor olamazdı. Her şeyden önce ismi bir şeyin parçası olduğunu gösteriyordu. Tek yapılması gereken onu bulmak olmadı icat etmekti. Tanrı o izlediği uzun yol boyunca en ücra köşelerde keşifler yapmıştı. Sırf kullarının metaforlar ya da deyişlere dair merakını tatmin etmek için kaç kez samanlıkta iğne aramamış mıydı?

Bu durumda lafın gelişi herhangi bir şey olabilirdi. Lafın gelişi de değil, parçacık sırf maddi bir nesneden değil bir olaydan, bir zaman diliminden, bir niyetten, düşünceden, tutkudan, dalgadan ya da biçimden de çıkmış olabilirdi. Boyutları sayesinde her biri kendi metamorfozlarına sahip enerji ve kütlenin yollarının ayrıldığı temel kavşakta bulunuyordu. Parçacıklar eylemin kalbinde yer alıyordu. Bu onların kökenini muhakkak başlangıçta aramak gerektiği anlamına gelmiyordu: Evrenin herhangi bir evresinden hatta en yakın olanlarından çıkıp gelmiş olabilir. Her şeye burnunu sokan sonsuz küçük kürecik Alfa Centauri'nin halkalarındaki bir ışımanın üzerinde, bir Çinlinin güvercin yumurtası kızarttığı tavada, küçük bir çocuğun gözyaşında, uzayın kavisinde, hidrojende, kurutma kâğıdında, bir intikam arzusunda, karekökte, Lord Cevindish'de, bir saç telinde, boynuzlu bir atta doğmuş olabilirdi. Tanrı'nın göz atması gereken defter tabiri caizse epey okkalıydı. Her şeye kadir olmasının *l'embarras duchoix** ile sınırlı olduğunu ilk kez fark edişi değildi bu. Bu koskocaman kaotik listede tek rehberi kelimelerdi. Neticede bu dil meselesiydi. Aslında nesneler yoktu.

* *Fr.* Birçok seçeneği olmak. –çn

Kelimeler vardı. Dünyayı küçük parçalara ayıran, insanları nesnelerin varolduğuna ikna eden kelimeler vardı. Tanrı ise kelimeleri kullanmazdı, ihtiyacı yoktu onlara, ama şimdi olduğu gibi müdahale etmesi gerektiğinde, insanlığın belleğine bir şey nakşetmesi gerektiğinde dilsel oyuna ister istemez girmek dışında çaresi kalmıyordu. Bunu bir meydan okuma olarak görüyordu.

Bu onun açısından bir dilbilgisi öğretmenine nazaran epey zor bir işti çünkü hem mevcut hem olası tüm dilleri hesaba katması gerekiyordu (her biri dünyanın farklı bir kesitini alıyordu kesişim noktaları, ayrıksı ya da örtüşen yanları yukarıdan bakıldığında karmakarışık bir yama işi oluşturuyordu).

Uzun lafın kısası, biz sorunu formüle edene kadar Tanrı çözer. Bir düğmeye basmasıyla parçacığın aynı zamanda ilk kez geleceği kutlamaya davetiye yerine de geçecek doğum belgesini alması bir oldu. Ve burada Yaradan bir istisna yaptı: O ki hiç sırrı yoktur, bu durumda bir sır tuttu. Parçacığın kökeni olarak neyi belirlediğini kimseye söylemedi. İşte o zamandan beri Tanrı'nın Çayı'nda gezinip duran o derin küçük sır budur.

Dört ya da beş yaşlarındaydım. 1950'lerin başında, Pringles'teydik. Bir akşam yemeğe dışarıya, otele gitmiştik. Herhalde bir cumartesiydi çünkü nadiren çıkardık dışarı yemeğe, babamın kemer sıkma huyu, annemin de kendisinin pişirmediği her yemeğe kuşkuyla yaklaşması nedeniyle fakir olmasak da neredeyse fakir hayatı sürerdik. Kim bilir o akşam otelin lüks lokantasına hangi rüzgâr atmıştı bizi de, gergin ve rahatsız hallerimizle büyük kadehlerin, yaldızlı porselen tabakların, gümüş çatal bıçakların dizildiği bembeyaz örtülü masaya kurulmuştuk. Orada bulunan diğerleri gibi biz de iki dirhem bir çekirdek giyinmiştik. Giyim kuşama dair çok katı kuralların olduğu yıllardı.

Anımsıyorum da içeride mütemadiyen bir hareketlilik vardı, insanlar boyuna ayağa kalkıp ellerindeki kitap dolu kutuları salonun gerisindeki altarı andıran küçük masaya götürüyordu. Çoğu karton, bir kısmı ahşap hatta boyanmış ve cilalı ahşaptan küçük kutulardı. Masanın arkasında tüylü yumurtayı andıran taranmış beyaz saçları, pudralı suratı, inci gerdanlığı, parıltılı mavi elbisesiyle ufak tefek bir kadın oturuyordu. İleride Kolej zamanlarımda, uzun yıllar, özel danışmanların başkanlığını yapacak Sarita Subercaseaux'tu. Kutuları alıyor, içindekileri kontrol ediyor, bir deftere not alıyordu. Tüm bu hareketleri alabildiğine dikkatle takip ediyordum. Kutulardan bazıları ka-

panmayacak şekilde tıka basa doluyken bir kısmı yarı yarıya boştu ve içlerindeki kitaplar sallanıp ötüyordu. Öte yandan getirilenlerin değeri kutunun içinde kaç kitap olduğuna değil (aslında o da önemliydi) kitap türlerinin çeşitliliğine bağlıydı. En güzeli bir kutunun içindeki kitapların tümünün farklı olması, en kötüsü hepsinin aynı kitabın kopyaları olmasıydı, ama bu pek enderdi. Bu şeyleri bana biri mi açıklamıştı, uzun uzadıya kendim düşünüp mü sonuçlara varmıştım bilmiyorum; tam benlik bir durumdu bu, anlamadığım şeylere dair daima hikâyeler, kurgular icat ederdim – zaten neyi anlıyordum ki... Ayrıca kim açıklayacaktı ki bunu? Annem babam pek konuşkan sayılmazlardı, o zamanlar televizyon da okumam yazmam da yoktu, mahalleden arkadaşlarım desen en az benim kadar bilgisizdi.

Şimdi bakınca, bu kitap kolisi olayı biraz hayal ürünü geliyor, aynı şekilde vesikalık çektirecek gibi giyinmiş olmamız da. Yine de olayların anlattığım gibi cereyan ettiğine eminim. Arada sırada aklıma geliyordu, sonunda mantıklı bir açıklama buldum. O sıralar Pringles Halk Kütüphanesi kuruluyordu, muhtemelen birisi Otel sahiplerinin de desteğiyle, "her kitaba bir yemek" tarzında bir bağış akşamı falan düzenlemişti. Gayet akla yatkın. Gerçekler de bu varsayımın lehinde, birkaç ay önce Pringles'i ziyaret ettiğimde kütüphanenin kuruluş tarihinin o zamana denk geldiğini doğruladım. Bir diğer örtüşen veri de ilk müdiresinin Sarita Subercaseaux olmasıydı. Tüm çocukluğum ve ergenliğim boyunca Kütüphanenin müdavimiydim, herhalde herkesten daha çok müdavim sayılırdım, günde bir ya da iki kitap okuyordum. Fişimi dolduran daima Sarita olmuştu. Ortaöğrenime Koleje başladığımda bu önem kazanmıştı çünkü Sarita danışman öğretmenlerin başkanı ve öğretmenler odasının en saygın ismiydi. Küçük yaşıma rağmen Pringles'teki en büyük kitap kurdu olduğumu herkese yaydı ve bu bana mucizevi bir ün bahşederek pek çok şeyi kolaylaştırdı: Tüm lise hayatımı hiç

çalışmadan müthiş notlarda bitirdim. Birkaç ay önce sözünü ettiğim ziyaret sırasında anılarımın sağlamasını yapmak istedim ve Sarita Subercaseaux'un hayatta olup olmadığını sordum anneme. Annem kahkahayı patlattı.

"Yıllar oldu öleli. Sen daha doğmamıştın. Ben küçükken bile ihtiyar bir kadındı."

"Olamaz!" diye bağırdım. "Ben onu gayet iyi anımsıyorum. Kütüphaneden. Kolejden..."

"Tamam, evet Kütüphanede de okulda da çalıştı ama ben bekârdım o zaman. Herhalde sana anlattığım şeyleri karıştırıp anımsadığını sanıyorsun."

Daha fazla bilgi almanın olanağı yoktu. Kendinden emin hali aklımı karıştırdı, her şeyden önce annem hiç yanılmazdı, bense yanılırdım. Geçmişe dair bir konuda anlaşmazlığa düştüğümüzde hiç şaşmadan o haklı çıkardı ben değil. İyi ama o halde nasıl olabiliyordu bu? Belki de Sarita Subercaseaux'un bir kızı vardı, tıpatıp annesinin mesleğini devralmış, onun kaderini tekrarlamıştı. Ama imkânsızdı bu. Sarita öldüğünde bekârdı üstelik yalnız kadınların, Pringles'in klasik bekâr kadınlarının ilk numunesiydi – son derece titiz biçimde tertipli, makyajlı, saçı başı yapılı, soğuk, isteksiz ve adeta kısırlığın canlı temsili gibi. İşte bunu gayet iyi anımsıyordum.

Oteldeki olaya geri dönersem, masalar arasındaki gidip gelişlerin ve altarı andıran küçük sehpanın önünde biriken kutuların ardı arkası kesilmiyordu. Oradaki herkes birbirini tanıyordu çünkü Pringles'te herkes tanıdıktı dolayısıyla kutusunu bırakmak için ayağa kalkanlar ister istemez eş dostla selamlaşıp bir iki çift laf etmek için duraklıyordu. Ayakta duran kişinin elinde hatırı sayılır bir yük taşıdığı düşünülerek, kibarlık edip sohbet kısa kesiliyordu (gerçi kimi durumlarda acınası bir yarı dolu kutu olabiliyordu bu yük), öte yandan yükü taşıyansa büyük bir kibarlık göstererek konuşmayı uzattıkça uzatıyor

böylelikle komşusuyla sohbet etmenin bu yükü taşımayı gani gani telafi edeceğini anlatmaya çalışıyordu. Bütün Pringles sakinlerinin farklı hayatlara olan merakıyla dolup taşan bu hararetli sohbetler ayrıca birer bilgi hazinesiydi. Teatro Español salonunda Müzikli Beyin'in sergilendiğini işte böylelikle öğrenmiştik. Aksi halde onun orada olduğunu ruhumuz duymadan eve dönmüş mışıl mışıl uykuya dalmış olabilirdik. Bu haber hepimizi epeyce bunaltmış olan yemek faslının kısa kesilmesine vesile olmuştu.

Müzikli Beyin kasabaya bir süre önce gelmiş, gayri resmi bir mahalli birlik onun sorumluluğunu üstlenmişti. Daha önce de Bakire Meryem'in mucizevi bir tasvirinde olduğu gibi, ilk plan bunu talep listesine göre evlere kısa sürelerle ödünç vermekti. Müzikli Beyini evlerinde konuk etme talebi hastalıklara ya da ailevi sorunlara bağlı değilse, bu yeni sihirli aleti isteme nedenleri saf meraktan ileri geliyordu (bir miktar da batıl inançtan). Dinin desteği, evden eve devredilmesini sağlayacak otoritenin varlığı olmayınca kimsenin sırasına saygı göstermesi beklenemezdi. Bir yanda müziğin uykularını kaçırdığı bahanesiyle aldığının ikinci günü onu başından atmak isteyenler diğer yanda süslü nişler ya da kaideler yaptırıp masraflarını bahane ederek onu temelli alıkoymak isteyenler vardı. Kısa süre sonra izi kayboldu ve bizim gibi onu henüz görmemiş olanlar sonunda bunun bir uydurmaca falan olduğuna inanmaya başladı. İşte bir adım ötemizde onu görebileceğimizi öğrendiğimizde hissettiğimiz sabırsızlık buradan ileri geliyordu.

Babam hesabı istedi ve getirdiklerinde cebinden o meşhur cüzdanını çıkardı – herhalde dünyada bu kadar hayranlık beslediğim az sayıda nesne vardır. Üzerinde karmaşık kabartma bezemeleri olan, her iki yüzü de küçük boncuklarla işleme desenli aşırı iri, yeşil deri bir cüzdandı. Bu cüzdan Puşkin'e aitti ve efsaneye göre onu öldürdüklerinde de cebindeydi. Yüzyılın

başlarında babamın amcalarından biri Rusya'da elçilik yapıyormuş. Pek çok sanat eseri, antika eşya ve ıvır zıvır satın almış ve ölümünden sonra çocukları olmadığından dul karısı eşyalarını yeğenlerinin arasında paylaştırmıştı.

Ispanyol Yardımlaşma Derneğinin binasının bir parçası olan Teatro Español esasında otel binasına bitişikti. Yine de doğrudan oraya gitmeyip kamyonetin durduğu yolun karşısına geçtik ve dönüp tekrar tiyatroya yöneldik. Böyle dolanmıştık çünkü annem, olur da oteldeki misafirlerden birileri pencereden bakıp bizi görür ve tiyatroya gittiğimizi sanır diye endişeleniyordu.

Salona girdik, işte oradaydı, alelade ahşap bir sandığın üstüne yerleştirilmişti, (tiyatronun temsilcisi) Cereseto kırılacak eşyaları paketlerken kullanılan beyaz kâğıtla sarıp sarmalamıştı sandığı; fena da olmamıştı, büyük bir yuvayı andırıyordu ve iki açıdan kırılganlığa atıfta bulunuyordu: Hem temkinli biçimde paketlenen hassas nesneleri hem de yuvadaki yumurtaları andırıyordu. Meşhur Müzikli Beyin bir bavul boyutundaydı, kartondan yapılmıştı. Içinden mavi damarların geçtiği cart pembe rengi hariç epey gerçekçi bir beyin biçimi vardı.

Etrafında yarım halka olup sessizce durduk. İnsanın karşısında görünce ne diyeceğini bilemediği şeylerdendi. Dalgın dalgın izlerken annemin sesiyle kendimize geldik.

"Eee, hani müzik?"

"Tabii ya! Müzik" dedi babam ve alnını ovuşturarak eğildi.

"Kapalı olmasın sakın?"

"Hayır, hiç kapalı olmaz, bu çok tuhaf."

O kadar eğildi ki Beyinin üstüne düşecek sandım sonra birden durup bize döndü ve suç ortağı gibi gülümseyerek,

"İşte geliyor ya duymuyor musunuz?" dedi

Kardeşimle yaklaştık, annem bağırdı, "Ellemeyin sakın!"

Sadece parmak ucuyla da olsa içimden acayip dokunmak geliyordu. Aslında yapabilirdim. Tamamen yalnızdık girişte.

Biletçi ve yer gösterici bile salona oyunu izlemeye girmişti, oyun da herhalde bitmek üzereydi.

"Bu patırtıda nasıl duyacağız?" dedi annem.

"Zor bela çıkan bir fısıltıyı andırıyor, bir de gürültüsü rahatsız ettiği için bunu geri veriyorlar ne ayıp!"

Annem başını salladı sallamasına ama esasında bambaşka şeylerden söz ediyorlardı. Müziği duyan yegâne kişi olan babam Müzikli Beyine hayranlığını ifade etmeyi sürdürürken annem tiyatro salonunda olup bitenlere dikkat kesilmiş gibiydi. Salondan tüm binayı inleten kahkahalar geliyordu. Tam dolu salona oynuyorlardı muhtemelen. Yıllar yılı bütün ülkede turneye giden, insanların izlemekten usanmadığı, Leonor Rinaldi ve Tomas Simari kumpanyasının abartılı ve ucuz komedisi sahneleniyordu. Beyin'den çıktığı farz edilen titrek ve gizemli sesin bu patırtı ve kahkahalarla aşık atmasına imkân yoktu. Şarkıların sözlerini bilen, ince müzik sever bir aileden gelmekle övünen annem Leonor Rinaldi'nin temsil ettiği bu halk tipi gösterileri yerden yere vururdu. Daha da ötesi onlara karşı savaş açıyordu. Tiyatro her şeyden öte onun hassas noktası, mücadele sahasıydı çünkü en azından Pringles'te sosyal sınıfların kültür savaşının dizginlerinden boşaldığı bir alandı bu. Erkek kardeşlerinden biri ciddi tiyatro oyunlarıyla ilgilenen Las Dos Caratulas adlı bir tiyatrosever grubunu yönetiyordu, Isolina Mariani'nin yönettiği diğer grupsa geleneksel komedi oyunları üretiyordu. O akşam Isolina müptelaları muhtemelen koltuklarına kurulmuş, Leonor Rinaldi'nin abartılı temsilini hayran hayran izliyor, kuvvet veren iksir gibi mimiklerini özümseyip kendilerine onu örnek alıyorlardı.

Annemin bu tür tiyatroya olan nefreti öyle had safhadaydı ki bu tür bir temsille sahne alan kumpanyalar olduğunda, gelenleri saptamak için temsilin başlama saatinde tiyatronun önünde arabanın içinde konumlanmamız için (elbette karanlıkta, belli

bir mesafede saklanırdık) akşam yemeğimizi erken verirdi. Genellikle beklenmedik kişiler olmazdı, uzak mahallelerde oturan sıradan insanlar, annemin, "karalar" tabir ettiği ve "bu cahil takımından ne beklersin" gibi cümleler dışında yorumu layık görmediği kesimdi. Ama bazen saygın kesimlerden de birileri olurdu kuyrukta, o zaman işte annemin eleştirileri daha da hararetlenir, kültürel açıdan ikiyüzlü bazı insanlar karşısında "ne tutum takınacağını böylece öğrenmiş" olduğunu, yaptığı casusluğun boşa gitmediğini hissederdi. Bir seferinde kızlarıyla tiyatronun merdivenlerini çıkan kültürlü bir dişçiye haddini bildirmek için arabadan bile inmiş, onu orada görmekten ötürü yaşadığı hayal kırıklığını yüzüne vurmuştu. Bu görgüsüzlüğü desteklemekten utanmıyor muydu? Üstelik de kızlarıyla gelmişti. Bu muydu onun eğitim anlayışı? Neyse ki adam pek ciddiye almamıştı. Tiyatroyu kutsal bulduğunu, en seviyesiz haliyle bile tiyatronun neticede tiyatro olduğunu ayrıca kızlarına bir bakış açısı kazandırmak için halk kültürünün en sıradan örneklerini de tanımalarını istediğini söylemişti. Bu savların annemi ikna etmediğini söylemeye gerek var mı bilmem.

Neyse. Müzikli Beyin'le geçen unutulmaz geceye dönersek: Oradan ayrılıp kamyonete bindik. Kasası açık küçük bir İkamız vardı. Dördümüz de şoför kabinine sığdığımız halde arka kasada yolculuk etme huyum vardı. Bunu hem seviyordum hem kız kardeşimle durmadan hır gür çıktığından biraz kafa dinlemek, hem de köpeğimiz, biricik arkadaşım Geniol'a eşlik etmeyi istiyordum. Geniol hayli iri, beyaz tüylü, karma ırktan koca kafalı bir köpekti (ismi de buradan geliyordu.) Onu evde yalnız bırakamıyorduk o kadar ağlayıp mızmızlanıyordu ki komşular şikâyet ediyordu kamyonetin kasasındaysa uslu uslu dururdu.

Kasada yolculuk etmeyi sevmemin derinlerde kalan bir diğer nedeni de şoför kabinindeki seslerden uzakta nereye gittiğimizi kestirememekti, aldığımız yol beklenmedik bir macera havasına

bürünürdü. Yola çıktığımızda dikkatimi verirsem pekâlâ nereye gittiğimizi anlayabilirdim ama annem daha kamyonete biner binmez farklı farklı merakların peşinde falanca eve, ağaca, tabelaya ya da dükkâna bakalım diye babamdan bir o sokağa bir öbürüne sapmasını isterdi. O da buna alışıktı, dümdüz beş yüz metre gideceğine genellikle dolambaçlı on kilometre yol katetmeye onun da itirazı olmazdı. Pringles'ten dışarı adımını atmamış annemin kendince kasabanın sınırlarını genişletme yöntemiydi bu.

O akşam eve varmak için köşeyi dönüp üç sokak aşağı inmemiz yetecekti, oysa tam ters yöne saptık ki buna şaşırmamıştım. Rüzgâr esmiyordu ama çok soğuktu hava. Köşelerdeki direklere birbirine verev dört kabloyla bağlı sokak lambaları hareketsiz duruyordu. Yukarıda Samanyolu yanıp sönen yıldızlarıyla aydınlatıyordu göğü. Geniol'a sarılıp onu kucağıma yatırdım. O da uysalca izin verdi. Kar gibi bembeyaz tüyleri yıldızların ışığıyla pırıl pırıldı. Meydana kadar devam edip oradan Boulevard'a saptık. Sırtımı kabine yaslamış otururken Şehir Sarayının dörtgen kulesini geride bıraktığımızı görünce annemin kim bilir hangi kaprisi nedeniyle İstasyona doğru yol aldığımızı sandım. İstasyon uzaktaydı ve oraya gittiğimizi fark etmek bile uykumu getirmişti. Geniol uyuyakalmıştı bile. Boulevard'a birkaç sokak kala binalar iyice seyreldi ve dikenli yabani otların bürüdüğü büyük karanlık araziler başladı. Sahipsiz gizemli araziler. Gözlerim ağırlaştı.

Birden köpek silkelenip kucağımdan kalktı ve hırlayarak kasanın yanından aşağı sarktı. Gerginliği beni hem korkuttu hem de şaşırttı. Uykunun ağırlığını üzerimden atıp bakınca bu dolambaçlı yolun nedenini anladım, babam şimdi kamyonetin hızını düşürmüştü, neredeyse durmak üzereydik: Sirkin önünden geçiyorduk. Kabinde oturan kız kardeşim camı indirmiş yarım yamalak konuşmasıyla bağırıyordu: "Cesar, sirk

bak sirk!" elbette kasabaya sirk geldiğinden haberim vardı sokaklarda afişlerle yürüyüş yapmışlar, annemler ertesi gün bizi götüreceklerine söz bile vermişlerdi. Büyülenmiş gibi baktım. Bana dağ gibi büyük görünen sirk çadırının içinde projektörün salonu aydınlatan yoğun ışıkları görünüyordu, içerisi kim bilir nasıl apaydınlıktı. Gösteri vardı, bangır bangır müzik ve izleyicilerin tezahüratları geliyordu. Geniol vahşi hayvanların kokusunu alınca iyice gerildi. Karanlıkta tentenin arkasında, kapalı vagonlarda gezinen develeri ve filleri görebiliyordu sanki.

Ben de uzun yıllar sonra sanatsal ya da edebi meraklar besleyen ve büyük şehrin sunacağı kültürel olanaklara susamış nice genç gibi Pringles'ten ayrılacaktım. Bu göçün üzerinden epey sonra, bu sefer de bir yanılsamaya boyun eğip eğmediğimi sorgular oldum. Esasında çocukluğumdan kalma Pringles geceleri öyle renkli anılarla doluydu ki zenginliği fakirliğe kurban edip etmediğimi ister istemez hep merak ettim. Şu anda yâd ettiğim gece de buna güzel bir örnek sayılır: Bir kitap bağışı gecesi, bir tiyatro etkinliği ve ardından sirk, üstelik hepsi de aynı anda. Hangisine, nereye gideceğini seç seç beğen. Buna rağmen her yer ağzına kadar dolu olurdu. Sirk de bir istisna değildi. Tam giriş kapısının karşısında durduğumuzda sayısız aileyle dolu oturma yerlerini ve aşağılara kadar inen tıklım tıkış kapalı türbinleri şöyle bir gördük. Gösteri alanında palyaçoların oluşturduğu insan piramidi yıkılıp büyük bir kahkaha patlamasına neden olmuştu. Bütün kasaba sirkteydi. Pringles sakinleri buranın en güvenli yer olduğunda karar kılmıştı herhalde.

Tam burada bir açıklama yapmalıyım. Sirk kasabaya geleli üç gün oluyordu ve neredeyse gelir gelmez kumpanya, okkalı bir skandalla sarsılmıştı. Eğlence programlarındaki üç cüceye fazlaca önem veriyorlardı. İkisi ikiz erkek kardeşlerdi, üçüncüyse kardeşlerden biriyle evli bir kadındı. Bu tuhaf üçgende anlaşılan dengeyi bozan bir çatlak açılmıştı ve bu da Pringles'te

kriz patlak vermesine neden oldu. Kadın cüce kocasının ikiziyle sevgili olmuş ve boynuzlanan kocanın biriktirdiği paraları da yanlarına alıp kaçmak için artık niyeyse bizim kasabayı seçmişlerdi. Pringles halkının bu gülünç, içinden çıkılamaz durumu öğrenmesine gerek kalmayabilirdi elbette olaydan birkaç saat sonra boynuzlanmış koca da sirk patronunun dokuz milimetrelik silahını şarjörüyle birlikte alıp ortadan kaybolmamış olsaydı... Niyeti başka ne olacaktı ki? Bir talihsizlik yaşanmadan polis olaya el koydu. Trapezciler, palyaçolar ve hayvan terbiyecilerinden oluşan tanıklar ağız birliği edip boynuzlanan mağdur cücenin bu sebeple beslediği kin ve nefretini, kan dökme konusundaki kararlılığını bire on katarak anlattılar. Kan dökülecceğine kesin gözüyle bakıyorlardı, ne de olsa şiddete meyilli, daha önce de yıkıcı şiddet nöbetleri geçirmiş bir adamdı. Eline geçirdiği silah yakın ve uzak menzilde öldürücüydü, bunun için keskin nişancı olması gerekmiyordu. Polis tüm gücünü seferber etti, sirk yetkililerinin bunun gizli kalması yönündeki bütün hararetli taleplerine rağmen haber dört yana yayıldı. Başka türlü olması mümkün değildi, ne de olsa hem iki sevgilinin hem de onların takipçisi firarilerin saklandığı yerin bulunması için halkın işbirliğine ihtiyaç vardı. İlk bakışta kolay bir iş gibi görünüyordu: Kasaba ufacıktı, arananların tarifi de gayet basit ve belliydi – cüce gibi kati bir kelimeye indirgeniyordu. Üniformalılar istasyona, şehirlerarası otobüs terminaline, kasabanın iki ayrı çıkışında o zamanlar toprak olan yolların ayrıldığı kavşaklara dağıldı. Bütün bu önlemlerin sonunda kesin olan bir şey vardı o da cüceler hâlâ Pringles'teydi.

Başka bir şey konuşulmaz olmuştu, az buz bir olay değildi. Şakalar, bahisler, boş evlere ve terk edilmiş arazilere yapılan akınlar arasında güler yüzlü bir canlılık ve keyifli bir gerilim hâkimdi. Yirmi dört saat sonra ruh hali değişti. Bir yandan batıl inançlara dayalı muğlak diğer yandan çok sahici bir korku

sindi her yere. Birincisi durumun tuhaf bir biçimde bir türlü çözüme kavuşturulamamasından ileri geliyordu. Pringlesliler epey haklı olarak gerek sosyal hayat gerek coğrafi sınırlar bakımından şeffaf bir kasaba hayatı sürdüklerini farz ediyordu. Bu kadar küçücük camdan bir fanusun içinde, herkesin gözü önünde üç cüce gibi son derece göze batan bir nesne nasıl olup da ortadan kaybolabilirdi? Üstelik de tek vücut halinde olmayıp ikisinin çift olarak saklanması diğerinin onları araması ve yine saklanması durumu daha da ağırlaştırıyordu. Olay doğaüstü bir ayrıntıyla bulutlanmaya başladı. Bir cücenin boyutlarının ne olup ne olmadığı ciddi sorun haline geldi, en azından halkın bakış açısında. Örneğin taşların altına, yaprakların arasına, böcek kozalarının arasına da bakmak gerekiyor muydu? Çok geçmeden anneler çocukların yataklarının altına bakmaya biz çocuklar da içinde olup olmadığını kontrol etmek için oyuncaklarımızı sökmeye başladık. Ama daha sahici bir başka korku vardı. Ya da bütünüyle gerçek değilse de ne olduğu belirsiz diğer korkuyu mantıklı hale getirmek için varmış gibi öne sürülüyordu. Çaresiz sefilin elinde ölümcül bir silah vardı. Kurbanlarını öldürmesi veya öldürmemesi kimsenin umurunda olmayacaktı. (Pringleslileri ayrımcı ya da ırkçı diye suçlamanın hiç anlamı yoktu, yaşanan acil durum koşullarında, cüceleri köyün yaşamıyla ilgisi olmayan, yaşam ve ölüm konularını kendi arasında halletmesi gereken bir türün üyeleri olarak görüyorlardı.) Öte yandan kurşunun hedefi şaşması ve herhangi birimizin herhangi bir anda kör kurşuna hedef olması işten değildi. Sahiden de herhangi birimiz olabilirdik bu çünkü cücelerin nerede olduğu da karşılaşmanın nerede olacağı da meçhuldü. Ne kocanın keskin nişancılığı ne de aldatan çiftin saklandığı küçük yer hakkında bir yargıya varmak mümkündü. Arama çalışmalarındaki başarısızlığın nedeni olarak görülen, boyutları aşırı küçülten fanteziler uyarınca atışların hedefi vuramayacağı ta-

savvur ediliyordu. Saklanmış bir atomu, hele iki atomu isabet ettirmek mümkün olabilir miydi? Her an her yerde kendimizin ya da sevdiklerimizin hayatlarına kasteden yolundan sapmış kör kurşuna hedef olabilirdik. Bir yirmi dört saat daha geçti derken iki korku öylesine iç içe geçti ki arama çılgınlığı en üst perdeye vardı. Evler güvenli değildi, sokaklar hiç değildi. Genel toplaşmaların özellikle kalabalık buluşmaların sakinleştirici bir yanı vardı; başka insanların bedenleri kalkan olabilirdi ve böylesi sıkıntılı zamanlarda vicdanlı fedakâr tipler kendini camdan attığından diğerleri için birilerinin kurşunla kalbura dönmesi pek önemli olmayacaktı. Bizim de pek âdetimiz olmadığı halde o akşam yemeğini dışarıda yeme nedenimiz buydu herhalde. Ve kesinlikle büyülü denebilecek başka sebebe dayansa da babamın cebinde Puşkin cüzdanını taşıma nedeni de muhtemelen buydu, onu daima önemli durumlar için saklardı. Anımsanacağı üzere Puşkin kalbine isabet eden bir kurşunla ölmüştü.

Bu açıklama parantezini kapatarak konuya geri dönüyorum. Ama bu arada bir hata yaptığımı itiraf edeyim. Çünkü hikâyenin devamı Tiyatro salonunda gerçekleştiğine göre Boulevard'da yaptığımız gezinti ve Sirki görmemiz daha önce, otel yolunda ilerlerken olmalı. Sahiden de şimdi daha iyi düşününce, Sarayın arka planında ve büyük sirk tentesinin üstünde gördüğüm gökyüzü tamamen karanlık değildi, henüz alacakaranlığın pembemsi kalıntılarıyla, batıya doğru fosforlu bir beyazla aydınlanmış mavi saatlerdi. Koyu karanlık arka planda görünen yıldızlar muhtemelen sonrasında Tiyatro tavanında gelişen tüyler ürpertici olayların zihnime koyduğu bir ilaveydi. Bu karmaşanın nedeni hikâyenin tuhaflığından ileri geliyordu; farklı farklı bölümleri bir hayli kati bir düzene sahip olsa da birbirinden bağımsız duruyorlardı, olayların oluş şeklinin tek tanığı yıldızlardı ve onlara dair gördüğüm şekil de gerçeklikten çok hayal dünyasına ait gibiydi.

Olaylar aşağı yukarı şöyle gelişti: Müzikli Beyin konusundaki merakları tatmin olan annemle babam sokağa çıktılar, kısmen başka görecek bir şey kalmadığından kısmen de tiyatro salonundan insanlar boşalıp kalabalık etmeden gitmek istediklerinden – son alkışlar uzadıkça uzamıştı ama daha fazla süremezdi. Ayrıca annem oradan "karalarla" birlikte çıktığının görülmesini ve şaşkının tekinin onun Peroncu zevklere merak saldığını sanmasını da istemiyordu.

Sırtını dönüp oradan ayrılmak için öyle kararlı bir hareket yaptı ki gibi başıma bir iş gelmeden o pembe nesneyi canımın istediği gibi elleme zamanının geldiğini hissettim. Fazlaca düşünmeden parmağımın ucuyla dokundum. Taş çatlasa bir saniyeliğine sağ elimin işaret parmağı beynin yüzeyine değdi. Görüleceği üzere bu temasın aklımdan çıkmaması için fazlasıyla neden vardı, zaten de çıkmadı...

Küçük haylazlığım sokağa açılan kapılara doğru yürüyen annemle babam tarafından fark edilmedi. Fark eden biri vardı ama – her yaptığımı taklit eden iki üç yaşlarındaki kız kardeşim... Benim cesaretimle şevke gelmiş, o da dokunmak istiyordu. Ama o küçük şeytanın kibarlıktan anladığı yoktu. Onun için parmak ucu diye bir şey yoktu. Kaidenin kenarına gelen o küçücük boyuyla kollarını uzattı ve tüm ağırlığını vererek uzandı. Olacakları tahmin ettiğimden nefesimi önce tuttum sonra da Müzikli Beyin'in yer değiştirdiğini görünce bağırarak hızla koyuverdim. Annemle babam arkalarına döndüler, durdular ve galiba bize doğru bir iki adım attılar. Bana göre bütün bu olup bitenler bir tiyatro sahnesinin bininci tekrarı gibi hayaletvari bir kesinlikte olmuştu. Beyin'in dengesi kayboldu, sandığın kenarından yuvarlanıp düştü ve kırıldı.

Kız kardeşim ağlamaya başlamıştı, muhtemelen gözümüzün önünde olan ve onun anlama kapasitesini aşan şeyden değil de suçluluk ve cezalandırılma korkusundan. Benimse anlayışım

bunu tahmin edecek kadar olgundu, öte yandan büyük olasılıkla babamların da paylaştığı korku dolu bir kafa karışıklığı içinde zor bela olanları idrak etmeye uğraştım.

Müzikli Beyin'in pembe kabuğu yere düşer düşmez tuzla buz olmuştu, demek ki bayağı kırılgandı, masanın yüksekliği en fazla bir metreydi çünkü. İç kısmı sanki kabuğun güzelce şeklini almış bir jelatin gibi tek parça halinde saydam bir maddeden yapılmıştı. Biraz ezilmiş olması ve yere düşmenin etkisiyle titremesi –gerçi belki de hayalimde canlandırıyordum bunu– katı bir maddeden yapılmadığını gösteriyordu. Rengi de duruma fazlasıyla uygundu: pıhtılaşmış kan rengiydi, bu kanın kime daha doğrusu kimlere ait olduğunu anlamak da çok zor değildi. Çünkü bu kütlenin orta yerinde, yüzeyde, karşılıklı olarak iç içe geçmiş cenin konumunda iki erkek ikiz cüce duruyordu. Siyah takım elbiselerinin içinde, elleri ve yüzleri porselen gibi bembeyaz, iki kabartma resmi andırıyorlardı, bu zıtlık sayesinde koyu kan renginde görünür olmuşlardı. Ardına kadar açık bağıran ağızları andıran yarılmış boğazlarından kan akmıştı.

Bu manzarayı doğaüstü bir sarihlikle gördüğümü söylemiştim, hâlâ da öyle geliyor bana. O zamankinden daha fazlasını görüyorum şu an. Adeta içindeki hikâyeyi görürcesine; bir film ya da ardışık görüntüler gibi değil de kendi içinde dönüşen tek bir kare gibi, hareketli değil tekrarlı bir sabitlik içinde görüyordum. Gerçi hareket de yok değildi hem de fazlasıyla vardı, mantıksız bir atom girdabı vardı ortada.

İsteriye epeyce yatkın olan annemin çığlıkları salondan gelen ani uğultunun arasında kayboldu. Bu beklenmedik bir şeydi. Büyük Leonor Rinaldi'ye yapılan alışıldık tezahürat sona ermiş, aynı şekilde yedi kez sahneye çıkan bütün kumpanya alkışlanmıştı; oyuncular son selamlarından sonra geri çekilmiş, seyirciler koltuklarından kalkmıştı. Karakterler oyuncuların suretinden çıkıp birer birer silinmeye yüz tutar, tüm oyuncu-

lar tek sıra halinde sahnede sıralanırken, o esnada, her biri bedenleri ve yüzleriyle henüz oyunun bir parçası olarak ayırt edilebilir durumdaydı. Bütün gafları ve sürprizleriyle oyunun konusu sanki eğilip selam veren figürlere karışıp dağılırken, artık hikâyeyi baştan kurmak, bir dizi komik olayın geçtiği dekor salona, yemek odasına veda eden ve onları alkışlayan seyircilere kalmıştı. İşte tam o anda, şenliğin sona erme zamanında, perde kemerinde duran Juan Pascual Pringles'in alçı kabartması yarıldı. Milli kahramanın yüz hatları tebeşirden bir süpernova gibi paramparça olurken şaşkın halkın gözlerinin önünde, tiyatro sahnesinde o güne dek gelmiş geçmiş en tuhaf tepeden inme güç* belirdi: Cüce kadın. Demek saklandığı yer orasıydı. Bulunması imkânsızdı. Birileri bunu kaza sanmıştı muhtemelen, söz gelişi dolu salondaki tezahüratlar ve titreşimler eski alçının dokularını gevşetmiş olabilirdi; oysa bu varsayım ayan beyan olanlar karşısında pek mesnetsizdi, patlama içsel bazı nedenlere bağlıydı, cücenin hacmi artmıştı. Katil döllendikten sonra koza içine girmiş Doğa üstüne düşeni yapsın diye gizli köşesine sinmişti (evet ne de olsa Doğada onlara da bir yer vardı). Gel gör ki talih bu olayın tam da şu anda son noktasına ulaşmasını buyuruyordu, oysa birkaç dakika sonra fırlayıp çıkmış olsa karşısında karanlık ve bomboş tiyatro salonunu bulacaktı.

Olaylar gelmiş geçmiş hiçbir gösteride asla cereyan etmemiş etmeyecek bir bis tarzında ilerledi. İki bin çift göz, ağzı burnu gözü olmayan, öte yandan gür sarı bukleli bir başın, bir çift pençede son bulan şişko kolların ve pembe şehvetli göğüslerin –meme uçlarının yerinde bir çift göz vardı– aniden nişin kenarında belirişine tanık oldu. Yüksek tavanın kenarında bir canavar heykeli gibi çıkıntı yapmaya devam ediyordu. Ta ki

* deus ex machina –çn

sarsıcı bir iki silkinmeyle gövdesinden iki kanat uzayana dek; yanardöner zar kanatların önce biri sonra diğeri pıtrak gibi çıkmıştı, cüce havada uçarken kanatlar kartondan yapılmış gibi ses çıkarıyordu. Cücenin vücudunun belinden yukarısı siyah tülle kaplıydı; dev bir siyah topu andırıyordu. Düşüyor gibi görünse de (orkestra çukuruna doğru iniyordu) hızlı bir kanat çırpmayla tavanın ortalarına yükselerek çılgın bir uçuşa başlamıştı.

İşte o anda korku patlak verdi. O dakika ancak bir yangın çıkmış olsa sağı solu belirsiz bu uçan mutant kadar dehşet salabilirdi herhalde. Merdivende izdiham yaşandı, çıkışlar tıkandı, insanlar koltukların üstünden atlıyor, anneler çocuklarını, kocalar karılarını arıyor, herkes bir ağızdan bağırıyordu. Bu tantanadan korkan cüceyse çılgın gibi uçuyordu, o da çıkış arıyordu. İrtifa kaybettiğinde koltukların olduğu bölümden bağırtılar yükseliyor, daha yukarıdaki balkon bölümüne yükseldiğindeyse oradaki basamakların tıkanmış olmasından ötürü seyircilerin sesi daha gür çıkıyordu. Çaresizlik içinde seyircilerin bir kısmı oyuncuların çoktan terk ettiği sahneye çıkmıştı. Localara sığınmış durumdakilerden bazıları da aşağı inerek sahne ışıklarının önünde sıkıştı. İnsanların sıkıştığını gören, birbirini koridorlara doğru iten öte yandan kontrolden çıkmış insan güruhunu aşamayacağını anlayan diğerleri bütün salonu çılgınlar gibi arşınlayarak sahneye çıktı; kurmacanın geçtiği sahayı işgal ederek adeta bir tabuyu kırıyorlardı, ödedikleri paraya bu dahil değildi ama zaten aslolan hayatta kalma güdüsüydü.

Kanatlı cüce kadına, dev güveye gelince tüyler ürperten kanat çırpmasıyla her seferinde daha hızlı biçimde tiyatronun iç sahasını muhtelif kereler katettikten ve tekrar tekrar tavana ve duvarlara çarptıktan sonra o da alelacele sahnenin ağzına yöneldi ki bu kendi içinde en mantıklı olandı. Leonor Rinaldi'nin küçük burjuva kumpanyasının sahnesi onu bir anda yuttu ve bütün perdeler aynı anda indi.

Bu sırada tiyatro boşalmıştı ama elbette kimse evine dönmeye yanaşmıyordu. Stegman caddesine heyecanlı bir insan seli akmıştı. Otelin lokantasından konuklar kimi peçetesi boynunda kimi çatal bıçağı elinde dışarı fırlamıştı. Haber tüm kasabaya yayıldı, gayri resmi bir haberci bunu sirke de taşıdı, oraya varması gösterinin bitimine denk geldiğinden seyirciler güruh halinde boşaldılar. Sirenleri öttüre öttüre polisler geldiğinde kalabalığın arasından yol açmakta zorlandılar. Aynı şekilde kendiliğinden harekete geçen ambulans, itfaiye de öyle.

Elbette bu çılgına dönen güruh tiyatro salonundan çıkarken kan öbeğine hiç dikkat etmemiş, onu yuvarlayıp çiğnemişti. Sirkin sahibi cücelerin cesedini almak istediğinde ona ezik büzük siluetlerini teslim ettiler, palyaçolar elden ele geçirerek onları teşhis etti. Sirkin diğer elemanları gibi onlar da acil durum gereği iş kıyafetleriyle gelmişlerdi, trapezciler, binici kadınlar, Hintfakirleri Leonor Rinaldi'nin kumpanyasından oyuncularla hatta bizzat Leonor Rinaldi ve Tomás Simari'yle yan yanaydı, ayrıca her birinin kendi seyircisinin yanı sıra meraklı bir kalabalık ve akşamcılar da kusur kalmamıştı. Karnaval zamanı bile bu denli kalabalık görülmüş değildi.

Polisin silah zoruyla tiyatronun arkalarında yaptığı inceleme (tabii mekânın tüm girdi çıktılarını bilen Cereseto onlara önderlik ediyordu) sonuç vermedi. Cüce kadın kanatlarıyla ve her şeyiyle yeniden ortadan toz olmuştu. Bir çıkış bulup uçarak çıktığı söylentisi yayıldı; rahatlama yaşatması gereken bu varsayım hayal kırıklığına yol açtı. Herkes gösteriye kilitlenmişti ve daha fazlasını istiyordu. Derken beklenmedik bir olay umutları tazeledi. Sayısız yarasa ve güvercin etkileyici tiyatro binasından her yöne uçuşmaya başlamıştı. Özellikle de asla geceleri uçmayan güvercinler bu sürüye fantastik bir hava katıyordu. Belli ki hayvancıklar canavarın varlığını fark etmiş alelacele uzaklaşıyorlardı.

Bir süre hâkim olan bekleyişin ardından, birisinin bağırıp parmağıyla işaret etmesi üzerine başlar önce sesin geldiği yöne sonra yukarı, Tiyatro binasının sözüm ona gotik tepesine yöneldi. İki kuleciğin arasına çömelmiş, kanatlarını açmış dinlenme halinde kanatlı Cüce oradaydı, vücudunun titrediği uzaktan bile görülebiliyordu. İtfaiye aracının önündeki güçlü projektör ona yöneldi. Sokakta üzerlerindeki renkli kostümleriyle, boyanmış gülen suratlarıyla palyaçoların ikisi arabaların kaportasına çıkarak diğer iki cücenin cesedini bayrak gibi salladılar.

Pringlesliler böylesi bir mutantı ömürlerinde görmemiş olsalar da kırsal alan insanı olarak üreme olgusunun her tür meyvesine de aşinaydılar. Canlıların doğada ne türde acayip biçimlere girebildikleri umurlarında değildi, hayatın temel mekanizmaları nasılsa hepsinde aynen tekrarlanıyordu. Dolayısıyla Cücenin şu anda "yumurtlama" transına girdiği kanısı genele hâkim oldu. Bütün süreç ve belirtiler bununla örtüşüyordu: metamorfozun işleyebilmesi için gerekli inziva, daha önce vuku bulan cinsel fasıl, cinayetler, koca bir çuvalı andıran karın, erişimi olmayan kuytu bir mekânın seçilmesi ve şimdi de tamamen odaklanma ve titremeler... Kimsenin şu an öngöremediği iki mi yoksa daha mı çok –belki de milyonlarca– yumurta bırakacağıydı; bu sonuncu olasılık en akla yatkın olan gibi geliyordu ne de olsa olayın biçimsel özellikleri onu böcekler alemine daha fazla yaklaştırıyordu. Ama o şiş karnın üstündeki tül yırtılmaya başladığında bir karpuz büyüklüğünde benekli tek bir yumurtanın çıktığı görüldü. Kalabalıktan hep bir ağızdan üst perdeden bir "Ohh" sesi yükseldi hayranlıkla. Belki de tüm gözler bu fantastik incinin ağır ağır ortaya çıkışına pürdikkat kesildiğinden, cücenin yanında başka bir figürün belirmesi, yumurta tamamen ortaya çıkıp da o baş döndüren saçakta durduğunda, peyderpey yuvarlak ışığın alanına girmesi iyice şaşırtıcı olmuştu. İtinayla arkaya doğru kabartılıp taranmış saçlarıyla, pudraya bulanmış pembe

suratıyla, dolgu topuk ayakkabıları ve mavi elbisesiyle Sarita Subercaseaux'tu bu. Oraya nasıl çıkmıştı? Derdi neydi? Cüce kadının burnunun dibindeydi, beriki vazifesini tamamlamış, yüzünü ona çevirmişti sanki gözleri olmadan görebilecekmiş gibi. Boyları bosları aynıydı, ikisinden de doğaüstü bir kararın enerjisi yayılıyordu, bir karşılaşma hatta bir mücadele kaçınılmaz görünüyordu. Millet nefesini tuttu. Ama bambaşka bir şeydi olan. Uykudan uyanmışçasına bir silkelenişle Cüce kanatlarını olabildiğince açtı, tek bir kanat hamlesiyle birkaç metre yükseldi, sonra bir kanat çırpması daha, döndü, bir daha hızını aldı *pterodaktil* gibi sırf o günün hatırına, pırlantalar gibi ışıldayan yıldızlara doğru uzaklaştı. Takımyıldızların arasında sırra kadem basmıştı. Ancak bunun üzerine kalabalık, Tiyatronun çatısına baktı yeniden. Sarita Subercaseaux cücenin yumurtası karşısında istifini bozmamıştı. O ve yumurta orada yalnızdı. Son derece ağır hareketlerle kolunu uzattı ve onu bulunduğu yerden kaldırdı. Elinde de bir şey vardı. Bir balta. Bekleşen insanlardan birbirine zıt sesler yükseldi. Evet evet kır onu! Hayır yapma! Milletin hisleri haliyle karmakarışıktı. Pampalardaki bu kendi halinde kasabada kimse ne idüğü belirsiz sonuçları beraberinde getirecek bir canavarın doğmasını istemezdi. Öte yandan bazı fırsatlar barındırıyordu bu, kaçırılması yazık olabilirdi. Yumurtanın kırılganlığı da çok değerli bir şeydi.

Öte yandan kolu hareket edip aydınlıkta kalınca elindekinin bir balta değil kitap olduğu anlaşıldı. Niyeti de yumurtayı kırmak değil kitabın üstüne zarifçe dengeye koymaktı. Pringles'in efsanesindeki bu tuhaf figür Şehir Kütüphanesinin sembolü olarak yer edecekti.

26 Temmuz 2004

Günün birinde, Louvre müzesindeki *Mona Lisa* tablosu kayboldu, bu durum turistlerde büyük şaşkınlığa, milli rezalete, medyada çalkantılara yol açtı. Bu ilk kayboluşu değildi çünkü bu tarihten neredeyse yüz yıl önce, 1911'de de, müzenin bakımından sorumlu olduğu için elini kolunu sallayarak içeri girip çıkabilen genç bir İtalyan göçmen boyacı Vincenzo Peruggia tabloyu tulumunun altına saklayarak götürmüştü. İki yıl boyunca onu tavan arasında saklamış, 1913'te Floransa'ya götürüp Uffizi galerisine satmış ve hırsızlığına milli serveti geri getirmek gibi bir vatanseverce bir kulp uydurmuştu. Polis onu galeride bekliyordu, böylece *Mona Lisa* Louvre'a geri getirildi, Leonardo Periggia olarak bilinen hırsız da birkaç yıl hapis yattı (1947'de öldü).

Bu kez durum daha kötüydü çünkü kaybolan resmin kendisi, yani tam söylemek gerekirse ünlü başyapıtı oluşturan incecik yağlıboya katmanıydı. Resmin altındaki tuval yani boyanmadan önceki beyaz tuval ve içinde durduğu çerçeve hâlâ oradaydı. Onu laboratuvara götürerek mümkün olan her tür incelemeye tabi tuttular. Herhangi bir asitli malzemeyle ya da başka bir şeyle kazınmışa ya da ovulmuşa benzemiyordu, dokunulmamıştı bile. Resim resmen buhar olup uçmuştu. Tek zorlanma belirtisi portreyi izleyicilerden ayıran vitrinin zırhlı

camındaki birer milimlik kusursuz deliklerden ibaretti. Bu delikler de incelendi, hoş incelenecek bir tarafları da yoktu, üzerlerinde herhangi bir maddenin kalıntısına rastlanmamıştı, ne tür bir aletle yapıldıkları da açıklanamıyordu. Buradan gazetelerde dünyadışı varlıklara dair tahminler aldı yürüdü, örneğin jelimsi bir canlı, resmi uzayan dokungaçlarıyla vakumlamış olabilirdi. Halk da ne kadar saf olabiliyordu. Bu çok mantıksızdı. Olup bitenlerin açıklaması basitti: Resim, boyaların canlı-taze olduğu haline dönmüştü ve damlacıklar da dünyayı gezmeye çıkmıştı. Beş yüz yıllık başyapıtın enerjisini biriktirdiklerinden ne kadar kalın olursa olsun zırhlı cam bile onları durduramazdı. Ne duvarlar ne dağlar ne denizler ne mesafeler durdurabilirdi. Nereye isterlerse gidebilirlerdi, süper güçleri olan renkli damlacıklardı onlar. Camdaki delikleri saysalar kaç delik açıldığını bilebilirlerdi: tamı tamına bin tane. Ama iler tutar yanı olmayan çılgınca teoriler ortaya atmakla meşgul olduklarından kimse basit bir sayma işlemine zahmet etmedi.

Maceraya, eyleme ve deneyime susamış damlalar beş kıtaya yayıldılar. Başlangıçta bir süre, günün aydınlık saatleriyle sınırlı kaldılar ve dünyayı aynı yöne doğru katettiler, yelpaze gibi açılıp kâh daha ağır kâh daha çabuk, kimisi şafak vaktinin gri ışıklarına kimisi günbatımının tutkulu pembeliklerine, çoğu büyük şehirlerin zahmetli sabahlarına ya da kırsal alanın uyku mahmuru öğle şekerlemelerine, çayırlardaki bahar renklerine, ormanlardaki sonbahara karıştılar ya da bir bahçede arının terkisine atladılar, ta ki içlerinden önce biri sonra diğeri sonra öbürü tesadüfen gecenin derinliklerini keşfedene dek, bundan sonra ne keşiflerinin ne yolculuklarının sınırı oldu. Hareketleri üstündeki sınırlandırma sona erdiğinden canlarının istediği yere yerleşebilirlerdi, bitmek bilmeyen yaratıcı dehalarını böylece beslediler.

Birinin yolu Japonya'ya düştü. Orada kokulu mum fabrikası kurdu. Adını Bir Dakikalık Mum koydular ve Ay kokusu yayıyordu. Katı birtakım patentlerle korunup geceden faydalanarak görülmedik bir başarı elde ettiler. Kocaman, büyük dans mekânlarında Dakika mumları kullanıldı ve tapınaklar, ormanlar, dağlar ve bütün şogunlar da aynısını yaptı. Altılı, on ikili, yirmi dörtlü ya da binli kasalarda satıldılar (herkes binlik kasaları satın alıyordu). Sayısız pembemsi alevleri gölgelerin olmadığı bir loşluk yaratarak uzakla yakını önceyle sonrayı ortadan kaldırdı. Anlaşıldı ki en uzun kış geceleri bile o kadar mahrem değildi. Karun gibi zengin olan Damla San'ın iki geyşa karısı bir düzine kılıçla gezer ve kocalarını eğlendirmek için aralarında danslı eskrim düzenlerlerdi. Balistik konularına meraklı olan Damla San onlara giderek daha az ilgi gösterir oldu sonunda da tamamen unuttu. Kızların verdikleri tepki esasında herkesin karıştıracak kadar birbirine benzettiği iki kızın ne kadar farklı olduğunu açığa çıkarttı. Birisi hâlâ sadık kalmaya devam etti üstelik Damla San ona hiç ilgi göstermediği halde; diğeri evde bulamadığı aşkı dışarıda aradı. Birisi "sonsuza dek" diğeri "gittiği yere kadar"dı. Baktı ki daha fazla gitmiyor bir fotoğrafçıyla birlikte oldu. Bay Foto San mesleki nedenlerle durmadan Kore'ye seyahat ediyordu. Günün birinde bu seyahatlerden biri sırasında Damla ailesi yağmurda çizgili kocaman şemsiyelerin altında, birkaç kutu Dakika mumu ve bir sepet karidesle piknik yaptı. Çay içip yemek yediler ve eflatun göğe karşı duran uzun ağaçları seyre daldılar hayranlıkla, sonra ilginç bir oyuncakla eğlendiler: Satranç tahtası büyüklüğünde katlanabilir bir tenis kortunda, beyazlar giymiş dört kurbağa ellerinde rafyadan yapılmış tenis raketleriyle karışık çiftler olarak tenis maçı yapıyordu. Kurbağalar sahiciydi ama ne canlıydı ne ölü. Elektrik vererek harekete geçiriliyorlardı, hiç hoş değildi. Ayrıca ne Bay Damla ne eşler tenis kurallarını bildiğinden maç

epey kaotik ilerledi. Ama kurbağalardan biri aşırı akım nedeniyle Damla San'ın omzuna fırlayıp kodamanın kulağına bir kelime –boynuzlu olduğunu– fısıldadığında işler iyice çığırından çıktı. Çift eşliliğin en elverişsiz kısmı zinayı yapanın hangisi olduğuna karar vermekti. Damla San öfkeden gözü dönünce bunu düşünmek istemedi; ikisini de öldürecekti. En yakınındakinin üstüne atlayıp boğazını sıktı. Kaderin cilvesine bak ki o sadık olan eşti; aldatan eş kurbağalardan birinin küçük topuna atladığı gibi onu Kore'ye götürmesini umut ederek kaçtı, (aslında Osaka'ya gitti). Intikamını alan boynuzlanmış koca, karşısında ölü bedenle kalakaldı. Doğaüstü gezgin bir damla olduğundan, geleneksel bir katilin yüzleşmesi gereken gerçekçi sonuçlardan muaf kılındı. Ya da en azından inandığı buydu. Öte yandan evrende hiçbir varlık kör talihten kendini kurtaramaz. İkinci bir şemsiye misali yumuşak ezgili bir müzik açıldı pikniğin üzerinde. Aslında mumların kokusu, Debussy kokusuydu.

Krizantemlerin çok uzağında Oklahama'daysa bir damla teke tek dövüşte Terebentin'le karşılaşmıştı. Terebentin, Kant'a çok benzeyen ufak tefek, sarışın sıska bir adamdı, son moda ama göze batmayan bir tarzda giyinmişti. Tek göze batan yanı büst gibi uzun titizlendiği başı –sadece bir santimcikti– sayesinde pek seçkin olduğu için jölelemeden de kalıp gibi duran saçının biçimiydi. Terebentin'in sadece iki santim, hadi saçıyla bilemedin üç santim olduğunu bilmeyenlere bu ölçü pek küçük gelmiş olabilir. Düzlükte esen rüzgârla kalkan tozun toprağın arasında, Joe Pete Damla "Ya sen ya ben" diye bağırdı. İkisinden birinin ölmesi gerekiyordu. Ressamın yağlı boyasından gelen ruhunun derinliklerinde Terebentin gibi güzel bir varlığı yok etmek zorunda olduğu için hayıflanıyordu; barbarların dünyasında süs icabı canlı bir bibloydu, ama buna mecburdu. Dünya kocamandı ve herkese yer vardı, derbeder bir damladan daha iyi kim bilebilirdi bunu, öte yandan bazen koşullar gereği

uyumsuzluk iyice ayyuka çıkabilirdi. O kadar da hayıflanacak bir şey yoktu. Birilerinin ölümü başkalarının yaşaması anlamına gelirdi öte yandan birilerinin sürdüğü basit, sıradan, anlamsız, tekrarlı ve sıkıcı hayat başka bir harikulade ve yepyeni hayatın sona ermesinin nedenlerini dokuyabilirdi. Belki de bu akışa pişmanlık bir anlam katardı. O güne kadar kendisine bütün zaferleri tattıran seçkinliğine güvenen Terebentin elindeki kaktüs silahıyla damlanın üstüne hücum ederek şarjörü üstüne boşalttı. Joe Pete Damla'nın kusursuz küre şeklinde siyah bir burnu vardı, esasında kauçuktandı ve gelen dokuz kurşunu da emdi. Karşı saldırı, rakibini, İlkel zaman (prekambriyen) içinde hapseden bir düştü ve briç kulübünden arkadaşları ona bakmaya gedikleri-nde bulamadılar. Bir daha onu gören olmadı. Joe Pete Damla endüstriyel olarak kaktüs çiçeği üretimine devam etti – onları fotoğrafçılıkta kullanılmak üzere jölenin içinde Kore'ye ihraç ediyordu. Varlıklıydı, kendinden memnundu ve evliydi ama ara sıra ölenin hayaleti küçük bir hüzünlü ezgi gibi başına musallat oluyordu. Bütün müziklerin zaten hüzünlü olduğunu, üzerine hücum eden yaşama yorgunluğun da normal olduğunu söyleyerek başından savıyordu bunu; gelgelelim içtenlik anlarında Terebentin'i öldürerek içindeki seçkinliği öldürdüğünü kabul ediyordu ve seçkinlik enerjinin bir biçimiydi.

Yağmur yağdığında Coşku adlı damla hızlanıyor, beyin damlasına dönüşüyordu. Hepsi düşerken o yükseliyordu. Yerçekimi düşünceli düşünceli "Ne işime yarar acaba?" diye baktı. "Ondan nasıl yararlanabilirim?" Coşku, "Ben Aşırı Nezaket sahibi bir Damlayım" diye bağıra bağıra bulutların arasından geçti. Su ve yağ asla birbirine karışmazdı. Bütün düğünlerinin arkasından derhal boşanırlardı.

Büyük Bekâr, yani Papa'nın üstüne yağmur yağdığında Yerçekimi merdivenini getirme lütfunda bulunup zihinsel özürlü kız kardeşi Mistisizm'i yeryüzüne indirirdi.

O yağmur senin bu yağmur benim gezerek damlanın biri Vatikan'a, kutsal Vatı Kaba'ya sızdı daha da ileri giderek Yağmurlu 1 Kasım Yortusuna girmek istedi. Papa'yla sonu gelmek bilmeyen tutkulu bir romantik ilişkisi oldu. Papa onu Türkiye Başpiskoposu yapmak istedi, böylelikle Anadolu bozkırlarını ziyaret eden ilk Başpiskopos olacaktı. Bunu büyük bir dikkatle planlamışlardı oysa aslında başından atmak için bir bahaneydi. Papa damladan bıkıp usanmıştı: Anal yolla girilen cinsel ilişkiden sonra her insan üzülür.

Damla Ankara'ya varır varmaz bir okul açtı ve Kooperatifler Birliğini eğitsel malzeme alımını finanse etmek üzere bir kurşun kalem fabrikası kurmaya ikna etti. Ayinle ilgili Rahipler Meclisine yazdığı mektubunda bir darbe olasılığını ima etti. Kararlaştırılan tarih Yerçekiminin Papa'yla kestiği sembolik sözün yıldönümü olan 13 Temmuz'du. Bir kutlama yaptı ve bütün yağmur damlalarını davet etti, aslında hepsini değil o kadar kadehi yoktu; yağan her sağanaktan delegeler belirledi. Delegeleri seçmek için 12'sinde bir eleme yapıldı. Verilen oylar Rosa Edmunda Gonzalez adlı bir çocuğun gözyaşlarında birikti.

Vatikan'da kardinalliğe bir damlanın getirilmiş olması Türkiye'de şaşkınlık ve biraz da şüpheyle karşılandı. Damlanın bütün bir yılı Papa'nın bağırsaklarında geçirdiği dedikoduları geziyordu, gerek boyutu gerek biçimi bunu inandırıcı kılıyordu. Olaylar hızla gelişti ve damla papayı ziyaret etmeyi beklemeden kendi kendini takdis etmeye karar verdi.

Makama çıkmasından dakikalar önce kurşunkalemlerin ticaretini şekillendiren bir bildiri yayımladı: Fakir okullar için altılı, orta halliler için on ikili ve zenginler içinse yirmi dörtlü kutular olacaktı. Özel üretim serisiyse devlet erkanının çocukları için binlik kutularda olacaktı. Bir an geldiğinde zavallı yoksul çocukların çaresizce korku dolu bakışları karşısında kurşunkalemler Dakika mumlarına dönüştü. Kendisine en küçük

kutuyu alma fedakârlığını gösteren mütevazı bir berberin kızı Rosa Edmunda Gonzalez en mağdur olan çocuktu.

Kısa süre sonra Foto San adlı Japon bir suçlunun çektiği pembe tab edilmiş, uygunsuz fotoğraflar basıldı: Papa Damlayı öperken çekilmiş küresel kübizm tarzında fotoğraflardı.

En güzel renklere ait bin damladan oluşan insandışı sorumsuz bir varlık olan bir başka damla her yerdeydi. Sanatın Sonu! diye veryansın ettiler her zamanki gibi felaket tellalları. Dediler ki, gelecekte tek çare bir tavan arasına kapanıp Dakika mumlarının ışığında eski dergilerden fotoğraf kesip kolaj yapmak olacaktı. Gel gör ki parçalar asla denk düşmeyecek, asla bir *Mona Lisa* olmayacaktı. Çünkü özgürlüğün tadını bir kez alan damlalar bir daha asla Louvre'a dönmeyecekti. Olur da geri dönmeyi isteseler bile çıktıkları deliklerden girme olasılıkları ne olabilirdi ki?

Bogota'da büyük, çok iri, koyu vanilya taneciklerinden yapılmış başıboş gezen kara bir köpek vardı. Yemeğini çöpte arar, güneşin altında uyur, yağmurda kapının eşiğine sığınırdı. İriliği herkesin gözünü korkuttuğundan kimse yanına yaklaşmazdı. Ama uysaldı. Bütün terk edilmiş köpekler kendine bir sahip ararken bu zavallı, soğuk ve yağmurlu şehirde kendine tanıştığı bir damlayı bulmuştu. Dost olmuşlardı. İkisi de üstünlük taslamadan birbirlerine itaat ediyorlardı. Köle ya da sahip olmaksızın köle ve sahip ilişkisi gibiydi. Dostluktan ziyade evlilikti. Küçük bir araba aldılar ve cuma günleri son saatte Kokulu Mum Gölünün kenarındaki sayfiye evlerine gittiler. Küçük burjuva alışkanlıkları sayesinde Sanatın Sonu, Hafta Sonuna dönüştü.

Damlalardan birinin yolu tropikal bir ülkenin göz alıcı doğasına düştü, kendini kırağıyla kaplanmış amber rengi bitki örtüsünün, anasonun ve pancarların arasında bulmuştu. Bilardo oynadığı kırağı küreciklerinin buzdan bir kalbi ve güneşten saçları vardı. Bu damlanın içinde evrimin nüvesi baş gösterdi:

Aşağı kısımları kısa üst kısımları uzun hepsi içeri çekilebilir ikişer çift kauçuk anteni çıktı. Yaprakların üstünde yürüdü, yeşil bir hücreyi yedi, onu ışık hızında sindirdi, dışarı siyah bir üç nokta çıkardı. Neredeyse şeffaf gri renkliydi, başa benzer bir şeklin sezildiği (antenli) bir şekildi, öbür uçta kuyruk ve ortada da kamburu vardı. Özümsediği ve hareketle yakamadığı maddeler nedeniyle kamburundan çıkan sarımsı sert bir vernik spiral şeklinde içi boş bir yuvaya dönüştü, o zamandan itibaren uyumaya onun içine çekilmek âdeti oldu.

Çocuklar onu tesadüfen keşfedip evlerine götürdüler. Plastik bir şişeye koyup onu ev hayvanı gibi beslediler. Nefes alabilsin diye iğneyle şişenin tepesine delikler açtılar. Sümüklüböcekçik adını verip iki dakikada bir, "Sümüklüböcekçik ne yapıyor acaba?" diye meraklanıp bakmaya gittiler. O şeffaf şişenin içindeki küçücük hayatında ona maceralar, hayaller, ruh halleri uydurdular ya da hayal ettiler. Onu nemli çimenle, kereviz yaprağıyla ya da mısır unuyla beslediler.

Derken günün birinde ona bakmaya gittiklerinde yerinde olmadığını gördüler. *Mona Lisa*'nın yağlı boya damlası olmuş, atalarından kalan örüntüyü takip ederek deliklerin birinden kaçıvermişti. Dünyada tek tip bir Hayat değil bilakis türlü türlü hayatların olduğunun bir kanıtıdır bu, hepsi farklı mantıklara riayet eder ve evrim de onları tek tip hale getirmek için yeterli değildir.

Bir başka yerdeyse bu sefer kentli, altıncı kattaki dairelerinin salonunda oyun oynayan başka çocuklar da avare avare uçan bir damlanın balkona girdiğini ve dışarı çıkamadığını gördüler; balkonda küçük çocukları olan ebeveynlerin taktırdığı cinsten teller vardı.

"Baba baba!" diye seslendi çocuk, "Bıyıklı bir kuş geçiyor."

Damlacık sardunya ve eğreltiotu saksılarıyla dolu küçücük balkonda bir aşağı bir yukarı hareket ediyor, taklalar atıyor,

spiraller çiziyor ama bir türlü çıkışı bulamıyordu. Camın öteki tarafında, iç kısımda çocukların heyecanı da ondan aşağı kalmıyordu.

Bu ilahi sineğin orada çok durmayacağını tahmin ediyor, dikkatleri pamuk ipliğine bağlı olsa da sineğin uçuşu onlara sonsuz bir an gibi geliyordu. Onu evcil hayvan olarak beslemek isterlerdi. Ona penceresi, kapısı olan kâğıttan bir ev, kendi boyunda bir bisiklet yapmak isterlerdi.

Derken birden kayboldu.

"Kaçtı, Anne baba, kaçtı. Yusyuvarlak çok güzel ve sevimliydi!"

Elbette onlara kimse inanmadı.

Bu sırada Norveç'te damlanın biri kar bülbülü arayışıyla buz gibi kuzeye doğru yol alıyordu. Şüphe götürür bir efsanenin peşinden bitmek bilmeyen bir günde oraya girdi. Daima ışıldayan pembe kuzey ışıkları bir gölden yansıyordu, gölün dibindeyse dalgıç giysili, hiç sönmeyen Dakika mumu yanıyordu. Ucu bucağı görünmeyen buzun üstünde at kafalı aylak kartallar kol geziyordu. Damla, Sherman tankının üstünde yolculuk etti, ayaza meydan okudu ve karda kalın kalın izler bıraktı. Yerliler dehşet içinde kaldı. Norveç'in tamamı, Silahlanmış Damla'nın ilerleyişi karşısında alarma geçmişti. Nereye kadar gidecekti? Ülkenin asla yalancı çıkmayan efsanelerine bakılırsa olur da bülbül öterse gölün dibindeki mum sönecek böylelikle sanatçıların ilhamı da yok olacaktı. Buna karşılık, sonsuz melankolinin kokusuna sahip olacaklardı.

Bir savaş oldu, kaçınılmazdı bu. Tank, her biri sekizgen camın içinde binlerce tanka dönüştü ve her biri şeffaf buzun üstünde ilerledi. Tamamen hayaletler ve yanılsamalardan ibaret bir savaştı. Kar da katlanıp çoğaldı. Kutuplar kralının kızı şişman ve beyaz prensesti o, onun eline sahip olma isteği İskandinav egemenleri arasında husumete yol açtı. Son derece değerli bir

soy soptan geliyordu. Gelgelelim Kar Prensesi hızla çoğalmaya başladığında o bembeyaz düzlüklerdeki görüş karmaşıklaştı. General Panzer Damla Patla, oyma bir damlalığa hapsolmuş halde yönetti operasyonları. Savaşlar inanılmaz bir olaya dönüştü, milyonlarca bisikletli asker buzun tepesini uçuruyor, Kartallar göz göre göre büyüyordu, gümüş renkli bülbül daima bu manzaranın arka planında atomlardan yuvasındaydı. Hepsi bir damlanın başının altından çıkmıştı.

Ta ki damlalıktaki bir çatlak nedeniyle içine pus dolana dek. Norveç başbakanı pusun bir bombayla çıkarılmasını emretti ve baktıklarında damla artık orada değildi. Yeniden gölün içinde mum alevinin ucunda asılı belirdi. Isı onu yumuşatıp şeklini bozuyor, renklerinin canlı görünmesini, kadim çiçekler gibi koku salmasını sağlıyordu.

Çin'in yabani çayırlıklarında başka bir damla, bir haber ajansı kurdu. Hiç değişmeyen yinyang döngüleri içindeki köy hayatı patırtılı dönüşümlerle sarsılıyordu. Damlaktüel adlı haber ajansı bir basketbol takımı satın aldı ve açılış maçı (hem takımın hem de Moğolistan'ın fakir mahallelerinde inşa edilen stadyumun) NBA'den seçme yıldız oyuncuların karşısında oynandı. Amerikalılar, Sarı Imparatorluğun spor pazarını el geçirme konusunda son derece hırslıydı ve Dışişleri Bakanlığı bizzat ayarladı bu ziyareti. Papa bu etkinliğe katılma sözü verdi. Takım Çin'in en uzun boylu, en kuvvetli adamlarından kurulmuştu ve teknik direktörlüğü alan bay Damla sayesinde antrenmanlarında yenilikçi bir yöntem benimsediler. Veya o kadar da yenilikçi değildi aslında, antik Roma zamanında bile kullanılmıştı, hatta Hawaii'de sörfçüler de şimdi eğitimlerde kullanıyordu. Bu yöntem, antrenmanlarda sıradan bir top yerine bronz bir küre kullanmayı temel alıyordu. Böylelikle sporcular çok ağır şartlarda birtakım refleksler geliştiriyorlar, gerçek maça sıra geldiğinde top tüy gibi hafif kalıyordu.

İlk gün yirmi kilo ağırlığında, sonraki gün yirmi beş üçüncü günse otuz kilo ağırlığında bir gülle kullandılar. Iri kıyım Çinliler bu güllenin ağırlığı altında iki büklüm oldular. Damla bahisleri artırdı: On kilometre uzunluğunda üç kilometre genişliğinde bir sahada antrenman yaptırdı onlara. Sahanın boyutları bronz topla orantılıydı; oran orantı konularını hesap etmekte Damlanın üstüne yoktu, kareli kâğıt kullanmasına gerek kalmıyordu. Bu yeteneğini haberlerde de kullanıyordu: Oranları koruyarak onları büyütüyordu. Ajansının başarısını buna borçluydu ve "Çin haberleri" adıyla bu sistemin dünyada ünlü olmasını sağladı.

Bu antrenmanların sporculardan iri iri ter damlaları akıttığını söylemeye ne hacet. Bir uçtan diğerine yapılan koşturmalar, o gülle gibi topu fırlatmalar insanlıkdışı işlerdi. Damla parayı esirgemeden danışman olarak Yerçekimiyle anlaşmıştı, o da bir zamanlar ilişki içinde olduğu Papa'yı beklemeye Çin'e gitmişti: Al sana yüzyılın olayı. Gazetelerde, Evrensel Playboy Yerçekiminin, ilk gecelerinin ardından Başpiskoposa "Baltık'ta görüşürüz" diye veda ettiği sürmanşetten yer aldı. Kuzey denizini yalıtmak için kırmızı mermerden bir duvar inşa etmeye başladılar; bu duvarın kanatlarından biri büyük bir gümbürtüyle Çin seddiyle birleşti.

Damla, işi iyice abartıp beş dev takım oyuncusunu maçtan bir önceki gece ay ışığında son bir antrenman yaptırmak üzere yataklarından kaldırdı. Kamyona binip Moğolistan'ın kuş uçmaz kervan geçmez yerlerine gittiler. Gümüş pırıltılar saçan bir çölde durdular, inip etraflarına baktılar. Ufukta kırk metre yüksekliğinde bir ilan panosu vardı. Ufkun diğer ucunda gezegenin yuvarlaklığıyla yarısı saklı duran bir yuvarlaklık vardı. Büyük patırtılarla onları takip eden bir motosiklet çıkageldi. Ayağını yere basan, kaskını çıkaran motosikletçiye diktiler gözlerini. Yerçekimiydi. Onu sadece televizyondan tanıyan beş uzun boylu

Çinlinin ağzı açık kalakaldı. Genellikle medyada çok rastlanan ünlülerle olduğu gibi onu gördüklerine inanamadılar. Bay Damla motora kadar havada süzüldü, motosikletin koltuğunun arkasındaki Vatikan'ın ambleminin olduğu büyük bir sandığı tutan kayışlar çözüldü. Sandığın içinde elli kilo ağırlığında altın bir fok başı vardı. Güçlerini son noktasına kadar kullanıp onunla son bir antrenman yapmaları gerekiyordu, bunun karşılığında fokun o saygıdeğer kuvvetini kazanacaklardı. "Uzun pas" diye emir verdi Damla. Başladılar. Altın fokun ağırlığıyla iki büklüm oldular, ellerine geldiğinde geriye kaykıldılar, damarları kabardı, acıyla yüzleri buruştu. Damla ise avaz avaz bağırarak daha hızlı olmalarını, daha isabetli atışlar yapmalarını istedi. Yerçekimi bir kenarda endişeli bir yüz ifadesiyle izliyordu, "İki üç uzun boylu damla bu vahşilikle başa çıkamazdı." Oyunculardan damlayan terler bütün Moğolistan'ı gezdi.

Altın fok kafası ellenmekten ve hareketten ısındı, parıldamaya başladı fokun şakaklarından yağ damlar oldu, Çinliler onu parmaklarının arasında kavrayıp koştururken kayganlaştı ve iş iyice zorlaştı.

Sonunda bütün takım, beş basketbolcu, koni şekli oluşturup ayaklandı, tepelerinde yağ damlatan aydan parlak fok başıyla, aşağıya doğru inen gövdeleri muskayı andırıyordu. Var güçleriyle yıldızsız göğe zıplıyorlardı. Cazibelerine kapılmış Yerçekimi ve motor onları takip ediyordu. Damla onların yükseldikçe küçülmelerini izledi, ta ki kaybolana kadar. Aklına gelen tek şey düğünün bir kez daha ertelenecek olmasıydı.

Sonrasında bu antrenman tarzının elverişsizliği ve aşırılığıyla ilgili onu kınadılar. Kendisi bile abartıp abartmadığını sorguladı.

Öte yandan müthiş kayıtsız bir tutum takındı. Her şey gerçekçilik oyunu içinde etkisini yitiriyordu. Dört yana dağılmış damlaların çılgınlar gibi kendilerini adadığı icatlar geriye dönük

olarak gerçekçilik üstünde etki ediyordu. Denebilir ki icatlar bir damla mürekkeple inandırıcı olma konusunda takıntılı bir dikkatle her bir avatarına yazılıyordu. Yüzeysel geriliminin kırılgan dengesiyle her damla kendi içine kapalıydı. Bir bağlam yoktu, ışın yayma vardı sadece.

Damla ne kapı ne pencere dinliyordu. Tarihin açık verdiği sayısız nokta vardı. Bakir ve vajinal kısımları eşit bir damla vardı, öğle şekerlemesi zamanında yapılan bir ameliyatla mucize kabilinden kadın oldu ve Aureola adını aldı. Öncesinde ona Doktor Aureola diyorlardı. Bir askıya alma nedeniyle havada asılı kaldı Aureola.

Bu asılı kalma halinden incelmiş bir romantizm doğdu: Aureola, böcek vızıltılarıyla su şırıltılarıyla dolu bahçeye bakan kaleciğinin balkonunda üstünde gecelikle hayal alemlerine dalmış örümcek gibi ağlarını örüyordu. Küçük kalesi alevler içindeydi ama yangında havada asılıydı. Damla başka bir boyuttaydı. Sadece onun başına gelebilirdi bu, gerçekçiliğin mekanizmalarıyla inandırıcı kılınmış kayıtsızlığın bir tezahürü daha.

Birden hikâyede üçüncü bir seviyede ağzı burnu kapalı bazı karanlık gölgeler saçaklardan, su borularından aşağı balkona indiler. Daldığı hülyalardan zorla çıkarılan Aureola arkasına dönerek ıstırap dolu bir çığlık kopardı. Onu yakalayanların eldivenli ellerinden kaçmak için bir iki düşme hareketi yapmaya yeltendiyse de adeta civanın üstünde yüzüyor gibiydi. Yaptıklarıyla eline bir şey geçmedi, saçını başını dağıtıp geceliğini yırtmalarına neden oldu. Aynı anda hareket eden üç karanlık gölge onu korku içinde ağlarken "klik" diye kapanan bir kutuya hapsettiler. Yangını seyretmek üzere kalenin etrafına toplanmış kalabalık bu ani hareketi asla göremedi, gemiye atlamaya hazırlanan korsanlar gibi merdiveni süren itfaiyecilerse hiç görmedi. Haydutlar yanlarında esirleriyle birlikte kaçmak için bu karmaşadan faydalandılar. Uzun bir süre tepelerin ara-

sında yolculuk ettiler ve Ay gökte belirmeden terk edilmiş bir çiftliğin çayırlığına daldılar. Eve arka kapıdan girerek esirlerini bodruma kapadılar.

Ancak o zaman biraz rahatlayıp berelerini çıkardılar. Bunlar üç azılı suçluydu: hortum, musluk ve duş. Uzun yıllardır bir damlayı kaçırma planları kuruyorlardı. Koca cüsseleri, boğuk sesleri ve krom zırhla kaplı bedenleriyle metalik sesler çıkararak masada Baküs perileri gibi dans ettiler. Sonra fidye istemek için Yerçekimini aradılar.

Zır... zır... zır...

Telefonun zili dağların arasında yankılandı. Yankı onu o tepe senin bu tepe benim taşıdı böylelikle sonu gelmeyen bir ses duyuldu.

Olayın belgeleri Damla gazetesinde yayımlandı. Fotoğrafçılığın ve baskı tekniklerinin geldiği noktada cep müzeleri mümkün hale gelmişti. Burada bir adım geri gitmek, hikâyede bir önceki evreye dönmek gerekiyor ki "resmi" görebilelim. Sanat eserlerinin mekanik biçimde tıpkıbasımının bir simgesi varsa o da (fotoğraf, baskı, elektronik ortam) *Mona Lisa*'dır. Bu muhteşem portrenin üstün özelliklerini inkâr etmeden zaman içinde onu baskın konuma getiren tarihsel olaylardan bahsetmek gerek. Leonardo da Vinci'nin elinden çıkmış kusursuzca en ön plana geçebilecek başka kadın portreleri de mevcuttur. Örneğin Cecilia Galleriani'nin portresi, pek çok eleştirmen tarafından gelmiş geçmiş en güzel, en kusursuz tablo ilan edilen "erminli kadın" tablosu... Ya da o haşin yuvarlak suratlı çocuk kadın Ginebra Benci'nin portresi... İkisinde de insanın hayal gücünü tetikleyen gizem noksan değildir. O halde *Mona Lisa*'nın emsalsiz şöhreti nereden gelir? Anlaşıldığı kadarıyla turizmin doğduğu ve batı sanat kanonunu oluşturan kitapların yazıldığı yirminci yüzyıl boyunca *Mona Lisa* Louvre müzesinde dünya alemin gözü önündeyken Cecilia ve Ginebra'nın portreleri Krakov ve

Lichtenstein'in karanlık sanat galerilerine hapsolmuştu. 1911'deki hırsızlık *Mona Lisa*'yı gazetelerin manşetlerine taşımıştı. Bu tarih başyapıtın fotoğraf olarak tıpkıbasımının da yapılmaya başlandığı tarih oldu. Haberin yarattığı dürtü doğal seyrinde devam etti ve tıpkıbasımı yapılan *Mona Lisa* yıkılmaz bir ikon olup çıktı.

Ama bir şey daha, uygarlık namına bir şeyin daha başlangıcı vardı ki o da bu sürece katkıda bulundu: gezegende haberin icadı. Tam o dönemde habercilik endüstriyel olgunluğuna erişmişti ve birkaç aya kalmadan bu olgunluğu tasdikleyip onun meyve vermesini sağlayacak iki olay oldu: *Mona Lisa*'nın çalınması ve *Titanik*'in batması. İki olay da birer efsaneydi. İlk olmaları hasebiyle en bereketli ve büyük haber bunlardı. Sonrasında gelenlerin hepsi sahnede yedekler olarak rol aldı. *Mona Lisa*'nın kaçak damlacıklarından birinin bir haber ajansı kurmuş, hele de bunu, insanlığın bir numaralı nöral bulmacası Çin'de yapmış olması, su katılmadık şiirsel bir olaydı.

Damlaktüel adlı haber ajansı, insanlar adına düşünmeye başlayan yağdan ve altından yapılmış fok kafasının –yeni Kutsal Kâse'nin– peşine düşmekte uzmanlaşmıştı. Peşine düşülmesi gereken ipucu Yerçekiminin trajedisiydi, Yerçekimi Papa'yı kilisenin altarında elinde gelin çiçeği, üstünde gelinlikle bıraktıktan sonra dünyanın çöllerinde avare avare gezinmişti. Yerçekimini takip etmek imkânsızdı ama coğrafi bazı logaritmik hesaplar sayesinde hareketi hesaplanabilirdi. Ayrıca arkasında salya damlatıyordu. Laboratuvarlarda incelenen bu salyanın esasen newtonya denen organik bir maddeden oluştuğu, hücrelerinin cinsel arzu sayesinde şişebilme özelliğinde olduğu keşfedildi. Bu genişleme fiilen sınırsızdı ve hücre zarının müthiş esnekliğiyle dirençli özelliği tekstil endüstrisinde devrim yarattı. Durmadan daha da irileşen boyları uzayan basketbolcuların üniformalarında kullanıldı sonrasında.

Kıvılcım adlı komik damla kendini mizaha vermişti. Bir dizi eski fıkrayı her akşam Baden Baden'de gazinonun yanındaki bir barda çıkıp peş peşe anlatıyordu. Törenin sunucusu bir soprano düetinden sonra ve Hissedebilen Çelik Robot'tan önce onu "dünyanın en komik damlası" olarak sunuyordu. Anlattığı fıkralar içler acısıydı, öte yandan komik olan şey, dikkate alınmayacak boyutuyla gümbür gümbür çıkan sesi arasındaki zıtlıktı. İki parmağın arasında ezilecek kadar küçük o zavallı boyutuna bakmadan, Sovyetlerde yolsuzluk yaparak palazlanmış kocalarının parasına kibrit suyu eken, spaya gelmiş Nomenkulatura'nın şişko hatunlarına kaş göz işaretleri yapmasıydı komiklik. Daha ağzını açmadan görüntüsü bile insanda merhamet uyandırıyordu; silindir şapkası, üstüne tam oturan smokini, tek camlı gözlüğü, bastonu, hepsi de kolsuz bacaksız küre şekline uyum sağlamıştı. Hatıra olsun diye evine götürmek için onun tıpkıbasımını isteyen de az değildi.

Gazino sezonu üç ay sürdü. Kıvılcım yılın geri kalanını ormanın ortasında bir kütük evde kış uykusunda, inzivada geçirdi. Ne komşusu ne yardımcıları vardı. Pek çok komedyen gibi insan sevmez melankoliğin tekiydi. En son fıkrasını anlattığı andan itibaren mizah içinde buruk bir boşluk bırakarak uçup gidiyordu. Kendisine daima "Kıvılcım Buz Damlası" demeyi severdi. Yıllar yılları kovalasa da fıkralarını yenilemedi adeta aşınıp örselenmelerine, kullanılmaktan lime lime olmalarına rağmen yaşama ne kadar direnebildiklerini görmek ister gibiydi. Geceleri tenteli yatağın tepesinde belirip onu korkutmaya çalışır, bunun bir işe yaramadığını gördüklerindeyse iniltilerle çayırlara kaçıp giderlerdi.

Ah o ezgiler, ormanın sesi.

Budist ülkelerde, o güzel klasik günbatımları.

Fakir mahallelerde ellerinde teneke bakraçla su taşıyan insanlar. Sonsuz fakirliğin içine kalıcı hiçbir yenilik giremezdi.

Kalıcı olan tek gerçek günübirlik hayatın sonsuzluğuydu. Öte yandan... Birden herkes gözünü göğe çevirdi. Gökte bir damla vardı. Görünür olmaya karar vermiş bir damla. Kırmızı, pembe, yeşilimsi, safran rengi, turuncu, turkuaz bir parça fosfor rengi, kadife gibi yumuşacık gergin ve gamzeliydi. Kendi kendisiyle doluydu, havada dolanan bir delikçik, oyuk ve içi boştu, ağır ağır aşağı indi akşam olmadan yere kondu. Fakir Budistler ona sahip olmak istedi. O akışkan haliyle özel olanla herkese açık olan arasında bir geçiş gibiydi. Asyalı muhtaç kitlelerin varlığı istatistik ve sosyal açıdan ciddi bir sorun haline gelmişti; gizlilik ve özel hayat zenginlerin hayatına özgü bir ayrıcalıktı. Büyük tasarruflar sonucu elde edilen ve kişisel ya da ailevi hazine olarak dikkatle korunan gümüş bakraçlar özel ve kamusal arasındaki ayrıma işaret ediyordu. Damla onları anakronik hale getirdi. Sonunda kimse bu damlaya dokunmaya cesaret edemedi, damlanın etrafında peydahlanan güzel park kutsal özelliği sayesinde küçük tilkilere korunak oldu – aksi halde nesilleri tükenip gidecekti.

Öte yandan Budist memleketlerin topraklarında vahşi ormanlar boy vermeye devam etti. Ormanlarla birlikte de köylere doğru uzanan, keçilerin sütünü, çocukların kanını içen yılanlar da arttı. Bu yılanlar lotus çiçeğine ibadet eden dindarların bacaklarına sarınarak onların tökezlemesine neden oldu. Efsanelere konu olmuş bu sıkıntıya tarihi bir çözüm bulundu: O zamandan itibaren fakirler her zamanki gümüş bakraçlarını taşımayı bıraktı, böylece ele avuca sığmayan yılanlarla baş etmek için iki elleri de boşta kaldı.

Tilkilerin korusunda tahta yerleştirilen damlaya Bereketli Parıltılı Tanrı adı verildi. Ne kımıldıyor ne konuşuyor ne el kol hareketleri yapıyordu. Ama bütün düşünceler onda buluşuyordu. Çay antropologları onun sosyal etkilerini ve neden yapıldığını araştırdılar. Jelden mi yapılmıştı? Yoksa fıstık ezmesinden

mi? Karar veremiyorlardı. Kokusuna bakılırsa Ay'dan bir parça da olabilirdi. Etkileri konusunda çok ileri gidemediler çünkü daima dolaylı, son derece dolaylı etkilerdi bunlar. Fakir köy halkı tilkilere ipekli bereler dikme âdeti geliştirmişti, her ailenin kendine özel bir rengi ve biçimi vardı. Yiyecek kıtlığı çekmelerine rağmen bakraçlarda olduğu gibi masraftan kaçmayıp en iyi ipekli kumaşları aldılar. Antropologlar şaşkına dönmüştü. Fakirliğin sırrına dokunduklarını hissediyorlardı ama uzaktan, uzaktan kumandayla dokunur gibi.

Bir damla, puslu bir ülkeye yerleşmişti. Dengesiz, devasa bir kaya kütlesinin tepesine kondurulmuş Fransız tarzına öykünen üç katlı bir malikânede yaşıyordu. En üst kattaki çalışma odasına telefon taktı, orada herkesten uzak elinde telefon üstünde ekoseli sabahlıkla, kıyıya vuran dalgaları izleyerek şirketlerini ve dünyanın dört yanına dağılmış finansal yatırımlarını yönetti. Büyük şehirlerde bürolarda çalışan insanlar itaat ettikleri dâhinin bir damla olduğunu hayal bile edemezlerdi. Onun müsrif olduğunu biliyor, insan sevmezin teki hatta bir parça kaçık olduğunu tahmin ediyorlardı. Görseller temelinde bir iletişim sistemi kurmuştu. Tamamen gayri ekonomik bir sistemdi çünkü kelimelerin her birini ifade etmek için binlerce görsele başvurmak gerekiyordu (buna rağmen bolca karışıklık oluyordu), görsellerin şifresini bilgisayarlar çözüyordu.

Mesajlarının gizliliği düşünüldüğünde bu yöntem güvenlik gerekçesiyle mazur görülebilirdi ama bu sadece bir bahaneydi. Esas derdi büyük finans patronunun, aslında Rönesans döneminden kalma yağlı bir damla olduğu gerçeğini –bu akla hayale gelmeyecek şeyi– gözlerden gizlemekti.

Damlaların hepsi bu kadar keyfe keder hayatlar sürmedi elbette; öyle akıllarda kalan maceraları da icatları da olmadı. Aslında büyük kısmı dünyanın ortalama tarzına, çoğunluğun şüpheci rahatına düşkün hayatına, evle ya da mesleki hayat-

la ilgili küçük tatminlere, gamsız düzenli alışkanlıklara ayak uydurdular. Hayalleri herkesinkiyle aynıydı, düşünceleri genel ortama denk düşüyordu. Oy vermeleri gerektiğindeyse (çünkü dünyada demokrasi gelişmişti) tıpkı bizim yaptığımız gibi hayatın esas manasını sorguluyorlardı.

Damlaların hepsi *Mona Lisa*'ydı ama hiçbiri o değildi esasında. Louvre'un denizaltı tanrıçası artık ne Louvre'da ne başka bir yerde mevcuttu öte yandan umutları olmayan ama pekâlâ görselleri olan insanlığın bellek zarlarında muhafaza edildi. Ateş olmadan çıkan duman meyve olmayan çiçek misali dejavu bütün varlıkların kalbinden filizlendi. Dünyada iki insanın altı tanıdığından biri mutlaka ortaktır (bu hesap doğrulanmıştır). Sağ ya da ölü olması fark etmez, herkes hesaba dahil edilir. Öte yandan sosyal entropi kanunu gereği bu zincir daima kırılır. Geri çevrilemez eğilim tanımaya yöneliktir. Nüfus patlamaları içe doğru patlamalar şeklindedir. Bir an gelecek, adamın biri, anti-Adem kendisine rast gelecek ve onunla "bir elmanın yarısı" gibi aynı olduğunu, daha doğrusu tek olduğunu görecek.

Damlanın biri temsil ülkesi Arjantin'de kalmıştı. Tam bir Arjantin adı olan Nélido adını aldı ve sevgili bulmak için kolları sıvadı. Başka herhangi biri için üç beş saatlik bir meseleydi bu. Öte yandan çekingen, beceriksiz, ağzı laf yapmayan biri olduğundan, yıllar boyunca bu işi kovaladı ve beceremedi. Bir lanet, kör talih gibiydi bu durum ama o bile iyi ya da kötü talih denen meselenin biraz geçmişte kaldığını kabul etmeyecek değildi. Davet edildiği bütün kutlamalara, toplantılara, dans mekânlarına, yogaya, resim atölyesine, yürüyüş ve gösterilere katıldı ve dili dışarı sarkmış köpek gibi aranıp tarandı. Fırsatı çıktı mı anında yakalamak gerektiğini biliyordu, her şey göz açıp kapayıncaya kadar olup biterdi, dikkat kesildi, bütün cazibesini konuşturdu, anlık hareket edebilmesinden faydalandı. Samimi olmadığından değil, tam aksine. Bunu arzuluyor daha

da ötesi buna ihtiyaç duyuyordu, bir gününü daha yalnızlığının o ilahi sırı parçalanmadan geçirdiğinde ister istemez başarısızlığın burukluğuyla minicik damla ruhu büzülüyordu.

Fahişelik yapmayı bile geçirdi aklından. Her şeyden öte eş eşti, aşk aşktı, ayrıca bir damla için bu daha da az fark ederdi. Ama bunu ta baştan eledi, ahlaki ya da estetik bazı tereddütleri olduğundan değil açıkça bu daha zor olduğundan. Ayrıca tuhaf işler yapmak değil tüm dünyanın yaptığı şeyi yapmaktı onun derdi; sarılıp okşayacağı soğuk kış gecelerini birlikte geçireceği bir kadınla birlikte olmak yani. Bundan daha normal bir şey bulmak imkânsızdır. Bütün canlıların esas dürtüsüdür, zamanın arabasını hareket ettiren sonsuzluğun motoru.

Belki de sorun buradaydı: Fanilerin dürtüsü yoktu onda. Her şeyden evvel samimi düşünebildiği zamanlarda bir yağlıboya damlasıyla genç bir adam arasında en azından kadınların gözünde fark olduğunu herhalde teslim ediyordu. Her Allahın günü ayırtına varıyordu bu gerçeğin, sadece avdan eli boş döndüğü zamanlar değil her günkü iş hayatında da. İki alanın birbirinden ayrı olmasına gerek yoktu aksine; bir dergide ilişkilerin yüzde sekseninin iş ortamında filizlendiğini okumuştu. Koli fabrikasında çalışıyordu. Orada herhangi bir ilişkiye girmesi mümkün değildi, fabrikanın küçücük atölyesinde tek başına çalışıyordu, kadın işçilerle karşılaşma olasılığı yoktu. (Kolinin üzerine yusyuvarlak bedeniyle "Arjantin Yapımı" yazısını basması için tutmuşlardı onu.) Dolayısıyla bütün şansı fabrikadan çıktıktan sonra akşamüstü yaptığı ek işteydi, saat dörtten akşam ona kadar şekerleme ve sigara satan bir büfede çalışıyordu. Orada pekâlâ karşısına fırsatlar çıkabilirdi ve çıktı da ama pek ahım şahım fırsatlar değildi. Müşteriler genellikle büfelere ya sağdan ya da soldan yaklaşır, büfeciyi de bir anlığına hiç hazırlıksızken görürdü. Dolayısıyla hemcinsleriyle gündelik karşılaşmalardaki münasebetin dışında bir beklentileri olmazdı

(hele bir çikolata ya da sigara almak gibi son derece sıradan bir faaliyet için hiç olmazdı). Haliyle her zaman karşılarında gördükleri tanıdık insan figürü yerine bir milimetre çapında renkli bir damla bulmak pek nahoş bir sürpriz oluyordu. Kimileri bunu gizlemeyi beceremezdi. Dolayısıyla karşılıklı ilk temas rahatsız edici başladığından öyle de devam ediyordu. Öte yandan büfenin müdavimleri de o yokmuş gibi yaparak alışverişi mekanik bir tarzda hallediyordu.

Zaman içinde Nelido "çareyi hastalığın kendisinde bulabileceğine" inandı. Bu fikir onun için son derece aşikârdı. Madem bir insan değil damlaydı, hem de insanlığın en ünlü eserlerinin birinden gelen bir damlaydı, insanların herhangi bir kanunu onu durduramazdı, her şeyi yapabilirdi. Bir tablonun içindeki damla etrafını saran maddeye, sanatçının niyetlerine, etkilerine ve daha binlerce şeye bağımlı olduğundan hiçbir şey yapamazdı. Öte yandan bir kez bağımsızlaşmaya, özgürlüğün o tuhaf tadını almaya görsün her şey değişirdi.

Gelgelelim onun için hiç de böyle olmamıştı. Hiçbir şey değişmemişti. Ne garip. Belki de gerçekliğin eşiğini geçtikten sonra kanunlar bütün canlılar için ortaktı, en karmaşık organizmadan atoma kadar hepsi aynı şekilde hareket ediyordu. Fantastik bir damlanın gerçekliği insanınkiyle aynıydı.

Gariban bir Arjantinli büfecinin bizzat doğruladığı bu durum evrende de geçerliydi. Nihai sınırı geçip gezegenin dışına çıkan damlalar vardı. İnsanların dünyasında dönüp durmalarının sırf alışkanlıktan olduğunu fark etmişlerdi, çünkü akıllarına Evrenin uçsuz bucaksız derinliklerinde şanslarını denemek gelmemişti. İçlerinden biri bunu yapar yapmaz diğerleri de peşinden gitti. Onlar için çok basitti. Ne nefes almaları gerekiyordu ne de atmosferdeki aleyhte koşullar ya da radyasyondan etkileniyorlardı. Pek çokları gibi güneşli sahalarda biraz yumuşuyor, sıfırın altındaki ısıran ayazlarda katılaşıyorlardı. Mesafeler de sorun

değildi. Dört bir yana dağıldıklarında zamanın da parçalara ayrılmış olması sayesinde üç yüz bin ışık yılı mesafeyi bir saniyede katedebiliyorlardı. Böylece galaksilerin yanından ok gibi gelip geçiyorlardı. Boşluktaki o kızıl alacakaranlık göklerinde damlalar maddenin oluşturulması işini üstlenmişlerdi, atomları ve parçacıkları ağzı açık bırakıyorlardı.

Evrende kimin canı sıkılır ki. Denebilir ki o ucu bucağı görünmez boşlukta karmaşık mekaniği olan süper parlak meteorların* sınırsız yollarda yaptığı acımasız yarışlar gerçekleşiyordu. Hiçlikle boyanmış ışıktan paravanların ardında karanlık açılıyordu, gölgesi olmayan ama şekilleri olan, ışıktan paravanlardı bunlar. Ve paravanlarda tek bir karanlık noktadan yeni evrenler açılıyor, o da biricik Evren haline geliyordu. Kükreyen kavisler, devasa bir uzay temelini yalayıp geçen farlar, kalın nebula perdeleri.

Paralel hatların akıl sır ermez kesişim noktalarından birinde iki damla karşılaştı. Uzak bir gezegendeki bir gaz bulutunda, bir yoğunluk festivalinin orta yerinde, kayalık atomların üstüne damlanın gölgesi düştü. Kusursuz dairesel şekli sayesinde aylar ya da güneşler nerede olursa olsun gölge daima aynıydı. Tam aksi yönden başka bir damla rokete atlamış geliyordu. Mikrofonla iletişim kuruluyordu. Uzay gemisinin gölgesi körük gibi bir açılıp bir kapanıyordu. Gök, lüle lüle helyum gazıyla doluydu, karanlıktı.

Keşif yapmak için gemiden indiler. Astronot kıyafetleri içindeki iki damla Carumba gezegeninin on dört bin yoğunluktaki atmosferinde yüzüyordu. Cambaz ayaklıklarının üstünde boynunda inci gerdanlık, sarı cüzdan, taneciklerin girdaplarında salınan beyaz lüleleriyle Perspektif çıktı ortaya. Kayıtsız bir hali

* İspanyolcada "bolido" yarış arabası anlamına geldiği gibi ışıltılı meteor anlamına da geliyor. -çn

vardı, kimseye bakmıyordu çünkü herkesin kendisine baktığını biliyordu, damlalar büyülenmiş gibi ona bakıyordu. O tablodan çıktıkları andan beri o ilahi güzellikten mahrum kaldılar gibi geliyordu. Görünmez kanatlarının altında onu yeniden sarıp sarmalamak istediler ama Perspektif onları görmüyordu. Gözleri çok uzaklara sabitlenmişti. Bu kadar uzaklara gelmelerine olanak tanıyan özgürlüğün bedeli bu muydu? Hiç istemeden, üçü kusursuz biçimde simetrik bir şekil oluşturuyordu.

Derken bir şey oldu. Büyük bir gümbürtüyle eterin büyük kapkara kavisi yırtıldı ve kıpkırmızı şapkası, sivri uçlu pabuçlarıyla Yerçekimi çıktı ortaya. Damlalar üstüne düşüp onu ezeceklerini sanarak telaşa kapıldılar; neyse ki üzerlerinden geçip aşağıya doğru kavis yapan ufuk çizgisinde durunca rahat bir nefes aldılar. Aynı hatta duran Perspektif ona doğru dengesini yitirerek Yerçekiminin kollarına düştü. Yerçekimi onu kollarını açmış, aleti kalkmış halde bekliyordu. Okun üstüne çakılıveren bir kalp gibi tam yerini buldu. Temas ettikleri anda bir öpücük sesi çıkmış ve takımyıldızların bulunduğu karanlıkta dört bir yana çizgi çizgi ışık yayılmıştı.

Ne olmuştu? Açıkçası iki damla karşılaştığında daima uzakta olan Perspektif yakınını buldu. Ve sayısız milenyumdan beri bu fırsatı kollayan Yerçekimi bunu kaçırmadı. Bu iyiliği fark ederek onlara doğru çevirdi başını, Perspektifi bırakmadan onlara suç ortaklığıyla bir göz kırptı. İki astronot damla Herhangi bir Yer olarak düşündükleri bir mekânda bulunmalarının bu kadar aşkın bir sonuca yol açması karşısında çok sevindiler. Louvre'daki o tabloyu terk ettiklerinden beri herhangi bir etkide bulunmamaya alışmışlardı. Bu kucaklaşma devam etti ve bir dönüşüme vesile oldu. Son derece katı ve tombul olan Yerçekimi zayıf ve eğlenceli hale gelirken Perspektif de her zamanki o dermansız halinin yerine sıkı ve ele gelir bir biçime büründü. Düğün için kimseye davetiye gönderilmesine gerek kalmadı,

anlık bir kutlama yapıldı. (Davetiyeler büyük patlamadan beri yolculuk halindeydi.)

İki damla adeta "nasılmış ama" dercesine bakıştılar. Papa'nın işte şimdi ömür boyu bekâr kalacağı, ikisinin de aynı anda aklına geldi. Vatikan'da altarın önünde elinde düğün çiçekleri, üzerinde beyaz gelinlikle, buruşuk ihtiyar yanağından yaş süzülürkenki hali ikisinin de gözünün önüne geldi. Bu en son en gerçekçi fanteziydi.

Yeni evli çift gök kubbede arkalarından tenekeleri sürükleyerek bir arabayla ayrıldı. Mücadeleci bir Balayı olacaktı onlarınki; ezeli bekâr Evrim'e karşı nihai savaşı verecekler ve güçler dengesi kırıldığından yenilecekti Evrim (ne demişler böl yönet). Damlalara gelince gerçekliğin fantastik sınırlarında gezindiler. Gerçeklikte kaldıkları sürece melankoliden uzak duramadılar.

19 Ocak 2003

Spor salonuna aralıksız kendi aralarında, nadiren de başkalarıyla konuşan iki kadın gelirdi. Ömürlük arkadaş gibiydiler her şeyleri ortaktı: saçlarının sarı tonundan giysilerine, tepkileri ve kuşkusuz beğenilerine varana dek, hatta sesleri bile birbirine benziyordu. Ellilerini geçmiş, aynı yaşlarda iki hanım, bedenleri için bir şey yapmak adına spor salonuna birlikte yazılmaya karar vermişti; yalnız olsalar gelmezlerdi. Fazladan bir fiziksel etkinliğe ihtiyaçları olduğu da söylenemezdi, narin, canlı ve biçimli bir yapıları vardı. Mahalledeki kadınlara has konuşkanlık dışında pek bir özellikleri yoktu, o da zaten tuhaf bir özellik sayılmazdı. Konuşmak için spora da ihtiyaçları yoktu belli ki sohbet önceden başlıyordu, buraya konuşa konuşa geliyorlardı; o an bisikletlerden birindeysem merdiveni sohbet ederek çıktıklarını duyardım, üst baş değiştirirken soyunma odasında, bisiklette, aletlerde ya da koşu bandında konuşmaya devam ederlerdi. Bir tek benim dikkatimi çekmemişti bu. Bir keresinde erkekler soyunma odasına vır vır sesleri geliyordu (onlar kadınlar soyunma odasındaydı) ben de antrenöre "Amma konuşuyorlar değil mi?" dedim. Beriki kaşlarını çatarak, "Korkunç! Bir de ne söylediklerini duysanız! Dinlediniz mi?" diye karşılık verdi. Hayır dinlememiştim. Gerçi kolay olurdu, sırları ya da mahremiyetleri yokmuş gibi son derece tane tane, yüksek sesle

konuşuyorlardı. Mahallenin o klişe kadın tiplemelerine, hepsi birbirine benzeyen, kendinden ve temsil ettiklerinden emin, eş, anne, ev hanımı tiplerine tıpatıp uyuyorlardı. Yıllar önce başka bir spor salonunda buna çok benzer bir duruma rastlamıştım. Iki genç kız son derece zor bazı aerobik egzersizleri yaparken bir yandan durmaksızın konuşurdu. Çok genç olduklarına göre sağlam ciğerleri vardı muhtemelen; bir gün karşılıklı yer minderinde insanı nefessiz bırakan karın esneme hareketlerini yaparken hâlâ konuşmaya devam ettiklerini görünce salonun antrenörüne onları göstermiştim, beriki onlar adına özür dilercesine, "Öyle! Çok yakın arkadaşlar ve tüm gün çalıştıkları için sadece burada beraber zaman geçirebiliyorlar," demişti. Bütün günü dip dibe geçirdikleri anlaşılan iki hanım içinse böyle bir durum yoktu, onları mahallede alışveriş yaparken, vitrinlere bakarken ya da kafede otururken ve hiç susmamacasına çene çalarken görüyordum.

Derken günün birinde tamamen tesadüfen bana bitişik bisikletlere bindiklerinden konuşmalarını duyabildim. Ne hakkında olduğunu anımsamasam da bende tuhaf bir etki bıraktığını anımsıyorum. O anda bu etkiyi tanımlayamasam da bilinçsizce ve daha ziyade gönülsüzce (her şeyden öte beni ne ilgilendiriyordu ki) bunu açıklamaya kendi kendime söz vermiştim.

Burada kendimle ilgili bir şeyi açıklığa kavuşturmam gerek, çok az, galiba haddinden az konuşurum. Bu durum sosyal hayatıma herhalde epey hasar veriyor. Kendimi ifade etme güçlüğü çektiğimden değil, daha doğrusu ifade sorunum herkesin bazı durumlarda olayı kelimelere dökme güçlüğü kadar, hatta daha azdır. Ne de olsa edebiyatla haşır neşir oluşum neticede dili kullanmakta bana ortalamanın üstünde bir beceri sağlıyordur. Gelgelelim havadan sudan konuşma becerim kıt, bunu öğrenmeye ya da geliştirmeye çalışmam da nafile çünkü inanmadan yapıyorum. Benim sohbet tarzım istikrarsız (birisi onu bir sefe-

rinde "oyuncu" diye tanımlamıştı.) Söylenen her cümlede yeni bir başlangıcı gerektiren boşluklar oluşur bana sorarsanız. Bir sürekliliği tutturamam. Kısacası "ancak söyleyecek bir şeyim olduğunda konuşurum." Sanırım benim sorunumun kökeni epeydir edebiyatla hemhal olmaya dayanan, konuya haddinden fazla önem atfetme hali. Benim için sorun asla tek başına "konuşmak" değil daima "bir şey hakkında konuşmak" oldu. Konuları detaylandırma çabası, haliyle sohbetin doğal seyrini öldürüyor. Başka bir deyişle, bir şey söylemenin benim için daima, "bir anlamı olmalı," aksi halde konuşmayı devam ettirmek yersiz geliyor. Büyük bir zevk ve şevkle bir sohbete başlayıp sürdürebilen insanlara gıpta etmişimdir. Evet, öyle çünkü orada sağır ve dilsiz halimle dışlandığımı hissettiğim, vaatlerle dolu bir insani temas, canlı bir gerçeklik görüyorum. İyi de "ne hakkında konuşuyorlar?" diye merak ediyorum, oysa her halükârda hatalı bir soru bu. Hemcinslerimle ilişkide hissettiğim bu buruk rahatsızlığın nedeni de bu yanılgı. Geri dönüp bakınca heba olan fırsatların büyük kısmında ve yalnızlığın getirdiği melankolinin neredeyse tümünde bu kusurun payı olduğunu söyleyebilirim. Yıllar ilerledikçe bunun mesleki başarılar ya da "içsel zenginlikle" hiç ama hiç telafi edilmeyen bir kötürümlük olduğuna kanaat getirdim. Sohbet edenlerin bende uyandırdığı merak unsuruna da asla yanıt bulamadım: Nereden buluyorlardı bu konuları? Belki de yanıtı olmadığını bildiğimden artık bunu merak etmiyorum bile. Bu iki hanım konusundaysa kendime sormamama rağmen bir yanıt aldım, üstelik de şaşırtıcı olduğu kadar beklenmedik bu yanıt nedeniyle önümde tüyler ürpertici bir uçurum oluştu.

Birden asla kesintiye uğramayan sohbetin akışı içinde biri diğerine "Kocamın test sonuçlarını verdiler, kanseri var, onkologdan randevu aldık," demişti. Söylediklerini kaydedip düşünmeye koyuldum. Haliyle yanlış duyduğumu sandım ama

öyle değildi. Kelimesi kelimesine doğru olmayabilir ama birinin söylediği buydu, arkadaşı da fenalık geçirmeden, bağırıp çağırmadan, fazla şaşırmadan elbette gereken sevecenlik ve endişeli ifadeyle yanıtlamıştı onu. Halbuki haber hayli okkalıydı. Bir konuşmanın ortasında, başka verilerin arasında diğerleriyle eşit ağırlıktaymış gibi verilmeyecek kadar ağır. Yaklaşık bir saattir spor salonunda olduklarına, oraya beraber geldiklerine, sohbetin de epey önce başladığına emindim. Kim bilir bu önemli konuya sıra gelene kadar on mu yirmi mi belki de otuz konu hakkında konuşmuşlardı. Birkaç olasılık geçirdim aklımdan. Belki de konun muhatabı olan kişi bu temel meseleyi belli bir anda "bomba" gibi vermek için özellikle sona saklamıştı; arkadaşına söyleyebilmek için belki de güç toplamıştı ya da konu kendiliğinden ağzından çıkana kadar bir nevi utanç nedeniyle onu kendine saklamıştı ya da belki de bu haber o kadar da önemli değildi. Örneğin sırf alışkanlıktan, anlaşılsın diye kocam diye hitap ettiği kişi uzun yıllar önce boşandığı eski kocasıydı da aralarında herhangi bir duygusal bağ kalmamıştı belki artık. Bundan daha gözü pek, hayal gücüne dayanan açıklamalar da buldum; içlerinden birinin kaleme aldığı senaryo ya da romanın konusundan söz ediyorlardı belki (ya da spor salonuna nasıl beraber geliyorlarsa beraber gittikleri bir edebiyat atölyesinin konusuydu) ya da rüyasını anlatıyordu, hoş, bir rüya anlatısına uyacak zaman kiplerini kullanmıyordu ya da ne bileyim başka bir şeydi... Bu tahminlerden çok daha düşük ihtimalli olan bir diğeri de bu sabah iki ya da üç saat önce buluştuklarından beri içlerinden birinin kocasının kanser olmasından daha önemli konular konuşmuşlar ve şimdi ancak sıra gelmişti buna. Ne kadar ipe sapa gelmez görünürse görünsün bu açıklama neticede en gerçekçi ve mantıklı olanıydı, en azından bir tek o sağlam kaldı.

Bunları düşünürken bir önceki sefer duyduğum konuşmaları ve bende yarattığı belli belirsiz tuhaflık hissi aklıma geldi.

Şimdi ne olduğunu tam olarak idrak edebiliyor ve geriye dönüp baktığımda tuhaflığı açıklayabiliyordum. Aynı durum o zaman da geçerliydi ama bunun tam anlamıyla bilincime çıkması için bir tekrara gerek duymuştum. O sefer haber olarak daha hafif bir şeydi söz konusu olan (şimdi anımsıyordum) biri diğerine geçen gün evini boyatmaya başladığını, tüm mobilyaları eski çarşaflarla örttüğünü, "boyacılar" içeri girince yaşanan felaketi anlatıyordu, diğeri onun için üzüldüğünü söyleyince bu kez de tarifsiz bir rahatsızlıkla, boyaların yenilemesi gerektiğini, sıvası çıkmış duvarlarla yaşanamayacağını vs sıralıyordu. Benim çözemediğim, merakımı celbeden konuysa bir ev hanımının hayatında o denli önemli olması gereken bu haberin sabah mesaisi başlar başlamaz hatta günler öncesinden değil de bir konuşmanın orta yerinde verilmesiydi. Kocanın kanser haberiyse gözlerimin yuvalarından fırlamasına neden olmuştu, çok daha çarpıcıydı ama özünde aynı mekanizma geçerliydi.

O saatten sonra dikkatimi vermeye başladım. Bunun sırf fiziksel değil psikolojik nedenlerle de kolay olmadığını söylemeliyim. Bir kere spor salonu son derece gürültülü bir yer; demirden ağırlıklar yere çarptığında aletler gümbürtüyle ötüyor, makaralar gıcırdıyor etkinliğin ritmini belirleyen gösterge on beş saniyede bir tiz sesler çıkarıyor, kayışların elektrik motorları uğulduyor, inliyor ve aynı anda birden fazla insan kullandığında bisiklet korosu kulakları sağır eden sesler çıkarıyor; içerideki herkes gülüşüyor, konuşuyor kimileri bağırıyordu ve elbette televizyon ekranından aralıksız müzik videoları bangır bangır gösterilirken bunlara bir de arka planda aerobik dersinin hepsini bastıran, genellikle camı çerçeveyi gümbürdeten müzikleri ekleniyordu. Dediğim gibi iki hanım herhangi birinin onları duymasından kaygı duymadan yüksek sesle konuşuyorlardı ve bu nedenle kulak kabartmak kolaydı; öte yandan tam ne dediklerini anlamak için iyice yakın olmak gerekiyordu. Bir

dizi egzersizi yapma alışkanlığı nedeniyle sürekli hareketli olmak onlara yakın konumlanma fırsatı sağlıyordu ama şüphe uyandırmadan uzun süre bunu yapamazdım.

Yine de duyduklarım bile kafa karışıklığımı beslemeye yetti de arttı. Saati ya da konuşmanın anı, gidiyor ya da geliyor olmaları, alışıldık düzenlerinin ortasında olmaları soyunma odasında ya da merdaneli masaj sedirlerinde olmaları fark etmiyordu; durmadan önemli haberler verip gerekli heveskârlıkla yanıtlıyorlardı. Eğer aynı gün içinde yanaşma manevralarımı abartır ve onlara iki üç kez kulak kabartırsam yine çok önemli haberler duyuyordum, o kadar saatlik sohbetin sonunda verilmeyecek kadar önemli haberler, sanki tüm gün başka hiçbir konu hakkında konuşmamışlar gibi. "Dün geceki fırtınada arka bahçedeki ağaç devrilip mutfağa çarptı." "Dün araba çalındı." "Yarın oğlum evleniyor." "Annem öldü."

Bunlar hiçbir şekilde *havadan sudan* muhabbetler değildi. Galiba ben havadan sudan konuşmanın ne olduğunu bilmiyordum, bildiğimi sanırdım ama artık emin değilim. Bu iki hanımın durumu genelleştirilebilirse o zaman insanlar söyleyecek bir şeyleri olduğu için konuşur diyebiliriz, söylemeye değecek bir şeyleri olduğu için; "sırf konuşmuş olmak için konuşmak" diye bir şey var mı merak etmeye başladım. Yoksa bu benim aslında konu kıtlığı içindeki hayatımın yoksunluğunu gizlemek için uydurduğum bir efsane miydi?

Ya tam tersiyse? Sakın bu iki hanım benim uydurduğum iki efsane olmasın? Yalnız, varlar. Hem de nasıl. Her Allah'ın günü onları gördüm ve dinledim. Sadece spor salonunun cazibeli sahasında da değil. Dediğim gibi dün sokakta da konuşurken duydum onları. Dün akşamüstü tam yürümeye çıktığımda karşılaştım, coşkuyla sohbet ederek bir parfümeri dükkânından çıkıyorlardı. Geçerken bir iki kelime duyayım diye yanaştım. Biri diğerine önceki gün kızıyla tartıştıklarını ve sonunda ona

yalnız yaşayabileceğini söylediğini anlatıyordu. Akşamın yedisi olmuş. Tüm günü beraber geçirmiş ve konuşmuşlar (sabah spora gitmişler). Bu şeyleri "benim için söylüyor" olma olasılıklarını ihtimaldışı bırakıyorum, bu sadece amaçsız aşırı karışık bir şaka olmakla kalmazdı, varlığımın da farkında değillerdi – bunun için bir neden de yoktu.

Sorularıma yanıt bulmanın yolu gün içinde değindikleri tüm konuları liste halinde sıralamak ve temel mantık kurallarına göre önem sırası takip edip etmediklerine bakmaktı. Bunu yapmak için bulunmaz şartlara sahiptim, ne de olsa sabahın ilk saatlerinde iki saat boyunca spor salonunda gözümün önündeydiler. Ama yapmadım, yapmayacağım da. Araya giren fiziksel engelleri saydım, psikolojik etkenler de cabası. Bu nedenleri tek bir başlıkta özetlemek mümkün: korku. Bir tür delilikten duyulan korku.

Buenos Aires şehir kanunlarına göre taksilerde evcil hayvan taşınması yasaktır. Ülkemizdeki diğer yasalar gibi bu da hem geçerli hem de geçerli olmayan bir yasaydı. Günümüzdeki zor geçim şartlarında bir hanım, şoföre fino köpeğiyle taksiye binmeyi teklif ederse yüzde yüz kabul ettirirdi. Ama kanun hâlâ yürürlükte ve insanların bilincinde hayal ürünü bir tedbir gibi baskı unsuru oluşturuyor. Kulaktan kulağa anlatılan şehir efsanelerinden birine göre bir hanımefendi günün birinde bebek kıyafeti giydirilmiş, altı bezli, emzikli, patikli ve önlüklü bir güney Amerika maymunuyla arabaya biner, şoför de maymun kulağından bir ısırık alana kadar neler olup bittiğinin farkına varmaz. Çoğunun düşüneceği üzere eziyetli bir hayatı olan direksiyon kölesi alışıldık kabalığıyla, "Ulu tanrım ne çirkin bir veletti yahu," der.

Birisi bir keresinde şoföre esaslı bir bahşiş vermek kaydıyla taksiye keçiyle bile binilebileceğini söylemişti, yeter ki hayvanın başı koltuğun altında kalsın. Bu muazzam gevşeklik yasaların

"özerk" uygulanmasından ileri geliyor. Buna karşılık bir taksici yolcunun bitkiyle araca binmesine de itiraz edebilir. Herkesin tanık olabileceği bu durum sıradışı olsa da gerçektir. Bir ağaçtan ya da altı metre çapında bir ormangülü bitkisinden değil bir saksıda ya da torbada duran küçük bir bitkiden, kekikten ya da bir bonsaiye, eski bir ağaç gövdesine tutturulmuş orkideden falan söz ediyorum.

Akıllarına eserse kuralları istedikleri gibi esnetebilirlerdi. Ne itirazlar ne mantık yürütmeler bir işe yarar, taksiciler kanunun onlara tanıdığı iktidarı istedikleri gibi kullanır ve ister yaşlı, çocuklu bir kadın (hatta hamile), özürlü bir birey olsun ya da isterse hava yağışlı olsun elinde bitkisiyle yolcuyu öylece bırakabilirler. Elbette kanun, bitkiler konusunda bir şey demiyor sadece havyalardan bahsediyor, yasağın bitkileri de kapsaması gerekçesiz suistimal.

Ama olan buydu işte. Olması gerekenle gerçekte olanlar kesişir. Bu iki olay birbirine zıt olsa da aynı anda ısrarla gerçekliğin içinde mevcuttur. "Eş zamanlı olarak üst üste binme" durumu şu "Buenos Aires'te kaç taksi vardır?" sorusuna verilen yanıtta kendini açıkça gösterir.

Sürüyle vardır. Bunu kendi gözlerinizle görmek için sokağa çıkmanız yeterlidir. İnsan tam sayıyı öğrenmek isterse sorup soruşturabilir, hatta sanırım kamusal bir bilgi olan araç kayıttan bunu öğrenebilir. Öte yandan bu hesap hiç soru sormadan (konuşmadan) çalışma odasında oturduğunuz yerden de yapılabilir. Herkesçe malum bir konudan hareketle çıkarsama yapmak da mümkündür.

Arada sırada, hatta çarpıcı sıklıkla gazetelerde şöyle haberler çıkar: Dürüst bir taksici, arabasında içinden yüz bin dolar çıkan bir çanta bulur, az ya da çok çaba sarf ederek sahibinin yerini tespit eder ve çantayı ona geri götürür. Bu, gazete haberlerinin klasiklerindendir. Söz konusu paranın miktarı daha az ya da

çok olabilir ama her halükârda bir taksicinin ya da orta sınıf üyesi gazete okurunun tüm dertlerine çare olacak miktardadır; olayın etkisi de buradan gelir – dürüstlüğün bedelinin ağır olmasından. Böyle bir olayın Buenos Aires'te olsa olsa senede bir kez olduğunu varsayalım, hesapların inandırıcılığı adına yapacağım bir dizi varsayımın ilki bu olsun.

Pekâlâ, sokakta içi dolu gezen taksilere bakıp öncelikle içlerinden kaçının taşıdığı yolcuda yüz bin dolar nakit bulunduğunu sorabiliriz. Muhtemelen sayı pek azdır. Finansal işlemlerin çekle, havaleyle, kartla, elektronik transferler aracılığıyla yapılması nakit para kullanımını epey tarih öncesinde bıraktı. Ben asla taksiye (ya da herhangi bir yere) üzerimde bu miktarda bir parayla binmedim, binen birini de tanımıyorum ama bunu yapan insanların olduğunu da kabul etmek gerek. Yasadışı ve suç unsuru içeren işleri bir kenara bırakırsak, bu kadar çok nakit taşımak, maaşlarını nakit ödeyen büyük şirketler, gayrimenkul alım satımı, borsa yatırımı vs gibi neticede benim alakamın olmadığı bazı şeylerle ilgili olabilir. En iyisi kısa kesmek için, toplam taksi yolcularının binde birinin üzerlerinde böyle meblağları taşıdığını söyleyelim.

Şimdi bu sınırlı alanda da bir takside yanında yüz bin dolarla yolculuk eden kaç kişinin bunu araçta unutma ihtimali olduğunu soralım. Ben olsam, ister benim ister başkasının olsun (hangi durumda daha çok dikkat ederdim bilmiyorum) o parayı asla unutmazdım. Sahiden de bu dikkat dağınıklığının son raddesi olsa gerek. Bugün kim ne derse desin özellikle de böyle büyük meblağlar söz konusu olduğunda kimse paraya kayıtsız kalamaz. Öyle ki, taksiye yüz bin dolarla binen bin yolcudan herhalde en fazla biri parayı unutur. Belki de sakınan göze çöp battığını söyleyen psikolojik mekanizma gereği bu sayı birden fazladır. Evet, bu konuyu biraz abartıyor olabilirim ama bir öncekini kısa tutmam telafisi olsun bunun.

İnsanların "bu denli yüksek bir meblağı unuttuğu taksiler" gibi son derece sınırlı bir konuda şimdi geriye kaç taksicinin bu unutulan parayı sahibine geri götürecek kadar dürüst olduğunu saptamak kaldı. Bu konu daha hassas ve sanırım yapılacak hesap da insan doğasına dair kafamızda oluşturduğumuz yargıya göre eğilip bükülecektir. Kimsenin bu kadar dürüst olmayacağını söyleyenler çıkacaktır; başkaları bunu soyut bir fikir olarak bulacak, kendini onun yerine koyduğunda çoğunluk vicdanının rahat olmasını tercih edecektir. Bana sorarsanız ne diyeceğimi bilmiyorum, hiç böyle bir seçim yapmak durumunda kalmadım ve kendimi denemedim.

Ben bunu sadece olası bir istatistik sonuç olarak yaşıyorum ve gerçekte nasıl gerçekleşirdi bilmiyorum; dürüstlüğün de soyut bir kavram olduğunu unutmamak gerek (kendiminkine ne kadar güvenirsem güveneyim). Kimse keyfinden taksici olmaz, en azından hayatı boyunca taksicilik yapmak istemez. Zor bir iştir, yüz bin dolar, bugün yirmi yıllık taksi mesaisi demek. Olayın artılarını, eksilerini tarttıktan sonra bana kalırsa, bu açmazla karşı karşıya kalan bin taksiciden biri ganimeti iade ederken dokuz yüz doksan dokuzu onu alıkoyardı.

Bu sayılar elde edilip işleme sokulduğunda taksisinde yüz bin dolarlık bir meblağla yolculuk eden birinin bunu unutması durumunda şoförün onu geri götürmesi için kaç taksi gerektiği hesaplanır. Böyle bir olay üstelik de epey sıklıkla gerçekleştiğinden bulunan sonuç bin milyondur (binle bini ve bini çarparak bulunur).

İşte ilk başta sorduğumuz soru yanıtlandı. Buenos Aires kentinde bin milyon taksi vardır. Yani hem vardır (kusursuz hesabın bizi ikna etme gücüne bakılırsa) hem de yoktur (on milyon sakini olan bir kentte nasıl bin milyon taksi olabilir?). Bu eş zamanlıdır.

Tandil'e yaptığım yolculuk boyunca aldığım notlarıma sadece görünüşte çelişkili olan bu sonuçla nokta koyuyorum; bu

akşam vardım Tandil'e. Bu güzel dağ kentindeki durumumu günlüğüme yazmaya başlamadan evvel beni buraya getiren koşullar hakkında bir iki çift laf edeyim. Büyükannem geçen hafta seksen beş yaşına bastı, neşeli, sağlığı yerinde, iyimser, sevecen, yaşının getirdiği önemsiz unutkanlıklar dışında –ki herkesten çok kendisi gülüyor onlara– zihni sağlam. Onları bize de anlattığında hepimiz gülüyoruz, ailenin ruhu ve merkezi o. Bu merkezi rolünü elbette sadece komik olaylarla elde etmedi. Onun gücü bize yaşama sevinci veriyor, bizde olmayan bir şey bu. Bu kadar hayat dolu bir insandan nasıl olup da böyle hoşaf gibi bir sülale çıkmış çok kereler merak etmişizdir. Onun ardından gelen iki nesil yani biz çocukları ve torunları –doğmak üzere olan üçüncüyle de aynı şeyin olmasından korkuyorum– yaşamsal enerjiden yoksunuz, yaptığımız azıcık şeyi, ileri doğru gitmek için devşirdiğimiz azıcık umudu bitimsiz bir kaynakmışçasına ondan sağıyoruz. Onun yokluğunda halimizin ne olacağını korkuyla soruyoruz kendimize.

Doğum günlerini kutlarken hissettiğimiz sevinçle karışık ürpertiyi anlamak zor değil. Tüm kabilenin bir araya toplanmasına vesile olan sekseninci yaş günü kutlamasıyla ona olan bağımlılığımızı bir nevi taçlandırdık. Buradan itibaren bir geri sayımın tehditkâr gidişatını ensemizde hissedecektik. Seksen beşinci yılı da özel bir şaşaayla kutlandı. Hiçbir şey söylemesek de hepimiz kara kara düşünüp hesap kitap yapıyorduk. Onu öylesine iyi görünce hiç abartılı bir umuda kapılmadan ona on yıllık ömür daha biçebilirdik. Neden olmasın. Doksan beş pek imkânsız bir yaş sayılmaz. Makul bir kötüleşmeyi hesaba katmakla birlikte on yıl hayli zaman demekti. Belki de her birimizin hayattaki yolunu çizmesine, mutluluğu yakalamasına, yaşıyormuş gibi yapmak için onun varlığına ihtiyaç duymayı bırakmasına yetecek süreydi bu. Doğum günü kutlamasından önce teyzelerimden biri bastığı yaşın rakamıyla loto oynayıp

oynamayacağını sordu. Sırf şirinlik olsun diye büyükannem biraz tereddüt etti. "İnsan her gün seksen beş yaşına basmıyor ya!" diye ısrar etmek gerekti. Doğruydu bu, büyükannem bu sayıları asla affetmeyen eski tüfek lotoculardandı. Bir keresinde ona bir araba çarpmış, bacağının kırılmasına neden olmuştu, bütün patırtı gürültünün ve ağrıların ortasında arabanın plakasının son rakamlarını kaydedecek enerjiyi bulmuş, ameliyathaneye alınmadan önce çocuklarından birine o rakamlarla loto oynamasını tembihlemiş ve ikramiye kazanmıştı. Bacağı alçıda geçen iki ayı da bu olayı anlatarak geçirmişti.

Dolayısıyla geçen gün mahalledeki mutat alışveriş gezintisi sırasında piyango bayisine uğrayıp loto oynamıştı. Orada gayet iyi tanınıyordu, bayi sahibi iyi müşterileriyle daima şakalaşırdı. Her zamanki konuşkanlığıyla doğum günü olduğunu ve yaşının iki rakamıyla loto oynamak istediğini söyledi.

"Tamam, hangi sayıya?"

"Elli sekiz," dedi büyükannem.

Şaka yapmıyordu. Azıcık kafası karışmış, rakamların yeri değişmişti. Adam duyduğunu doğrulamak istercesine birkaç kez sordu; ilk anda bunun bir şaka olduğunu sanmıştı, suç ortaklığı etmek istercesine yanıtını alamayacağı halde güldü, beriki tamamen kendinden emin, istifini bozmadan "elli sekiz" rakamını tekrar etti. Büyük anne loto biletini alıp çıktı ve ancak eve döndükten sonra onu meyvelikte iki elmanın arasına sıkıştırırken (loto biletlerinin her zamanki gizemli yeriydi) hatası kafasına dank etti. Ertesi gün kutlama sırasında her zamanki nüktedanlığıyla bize olayı anlattı. Kutlama sırasında bir anlığına mutfağa radyodan sunucu Riverita'yı dinlemeye gitti ve elli sekiz rakamının en yüksek ikramiyeyi aldığını öğrendi.

İşte Tandil'e yaptığım seyahatin parası da buradan geliyordu. Büyükannem yıllardır bu yolculuğu kafamda gezdirip durduğumu, bunun benim için önemini biliyordu. Zaten benimle,

bizimle ilgili neyi bilmezdi ki... Tüm torunlarıyla çocuklarının hareket ettiği atalet ve korku mekanizmasını derinlemesine kestirdiğinden, dışarıdan bir dürtü olmadan bu yolculuğa asla kalkışmayacağımı biliyordu, o dürtüyü de verse verse ancak büyükannem verebilirdi.

Oldum olası kendimi onun biricik torunu gibi görmüşümdür. Daima bunu bilmenin güveniyle yaşadım– tabii gerçekliğin etrafında sinsi sinsi fırsat kollamaktan ibaret yaşantıma "yaşamak" denebilirse... Büyükannem kazandığı ikramiyenin yarısını birden bire çıkarıp vererek "o küçük yolculuğun için," deyiverdi. Daha fazla şey söylemesine gerek yoktu ikimiz de bunun ne anlama geldiğini biliyorduk. Ancak bu türde ertelenmiş projeler ailede pek alışıldık bir durumdur ve neredeyse çocuklarının, torunlarının ve damatlarının tamamı benim gibi onun cömertliğinden faydalanmıştır. Seçim yapması gerekmiş miydi acaba? Paranın geri kalan yarısı nereye gidecekti? Bunu sormadım. Ne olur ne olmaz, alacağım yanıt beni rahatsız edici çıkarsamalara sürükleyebilirdi. Her şeyden evvel, hayat veren tarzı düşünülürse beni tercih etmesi, en çok ihtiyacı olanın ben olduğuma delaletti.

Bu yolculuk bütün bu yıllar boyunca "uğraşım" olan şeyle, edebiyatla ilgiliydi. Büyükannemin bir hayata sahip olmamı tercih ettiğini biliyorum. Elbette ben de öyle tercih ederdim. Ama zayıf iradeli insanların inadı var bende, hayat anlamına gelmeyen, şu tarihe kadar en ufak bir beceri sergileyemediğim bir uğraşa tutundum kim bilir belki de onun için yaratılmamışımdır. İnatla edebiyatta kanıt sunmak gerekmediğini söylerim. İçsel yargımda asla ne edebiyatın çağrısını hissettim ne de bununla ilgili işi yaparken hayal ettim kendimi. Gönüllü tercih edeceğim mesleklerin ne olduğu sorusuna dürüstçe yanıt verecek olsam, kadın berberi, dondurmacı, kuş ve sürüngen mumyalamacı diye sıralardım. Neden bilmem. Bu derin bir konu. Ama

aynı zamanda bunları tenimde, ellerimde hissedebiliyorum; bazen mesai sırasında bu mesleklere özgü hareketleri yaptığım olur, hatta fantezi dünyamda rüya içinde rüya görürcesine becerilerinin reklamını yapmak, müşterisini artırmak, mekânını genişletmek isteyen, işini layıkıyla yapan, kendini aşmak isteyen birinin hislerini taşırım.

Hayata geçmemiş bu üç mesleğin de ortak noktası kısmen heykeltıraşlığa teğet geçmeleri, heykelin kaçamak ve daha alt seviyedeki (utanç verici) biçimleri olmalarıdır. Bu alandaki gözlemlerime dayanarak söyleyebilirim ki başarısızlıkla sonuçlanmış her uğraşın ardında şu veya bu biçimde heykeltıraşlık arzusu vardır.

Hal böyleyse, şu ana kadar edebiyat karşısında yaşadığım hüsranın da nedeni heykel olmalı. Aslında şimdi düşünüyorum da "yazarlık" umutlarımı ve bu alanda sivrilme arzumu "yeni asimetri biçimlerinin" arayışına dökmüş olmam (bu basılan tek kitabımın adıydı) herhalde üç boyutlu tasarımlar alanına yönelik çarpık bir benzeşimden ibaretti.

Tandil'e yaptığım yolculuk neticede beni bunu deneyimlemeye sevk etti. Cebime bir defter koydum ve otobüs yolculuğu boyunca ön notlar aldım. Şimdiyse günlüğe başlarken ithafname koymak istiyorum. Vefa, minnet, nezaket ve sadeliğin gereği bunun muhatabı büyükannem olmalıydı. Ama öyle değil. Karanlık bir dürtüyle ithaf edilen kısmına başka bir şey koydum (ki ithaf edilen olarak hayli yavan sayılır): "sevgili üreme organlarıma."

Gece yarısı olmak üzere, Tandil'deki otel odasında duvara karşı duran küçük masada oturuyorum. Kapı gibi pencere kepenkleri de sürgülü. İlk kez bir konu bulmam gerekmiyor. Çünkü bugün ayağımın tozuyla başıma öyle bir şey geldi ki sadece yazacak malzeme olmakla kalmadı bizzat beni konunun kendisi haline getirdi. Herhalde kimsenin başına böyle

bir şey gelmemiştir. Ben ilk ve tekim, bu beni hem tanıklık etmeye mecbur tutuyor hem de bunu işi yapmamı olabildiğince basitleştiriyor, çünkü ne söylersem söyleyeyim nasıl söylersem söyleyeyim kendiliğinden (bunu söyleyen ben olduğum için) delil ve tanıklık olacak.

Tabiri caizse edebiyat işte buna denir. Şimdi bunu görebiliyorum. Önceden var olan her şey, yazarlar da dahil dünyada edebiyat namına varolan her şey, zahmetli tema arayışı ve insanı tüketen biçim verme işi kâğıttan bir kule, gençliğe ait bir yanılgı ya da hata gibi devriliyor. Edebiyat insan ancak ona dönüştüğünde başlıyor ve edebi yetenek diye bir şey varsa bu sadece bugün bende gerçekleşen deneyimin töz değiştirmesinden ibarettir. Safi şans eseri. Tesadüfi bir karşılaşmanın ve onu izleyen ilhamın ürünü...

Olan şu: Bir hayaleti arkasından gördüm. Bugün, buraya geldikten kısa bir süre sonra, az zaman önce gerçekleşti. Otobüs terminalinden otele gelip kaydımı yaptırdım, çantamı bırakmak için odaya çıktım ve hem ayaklarım açılsın hem de şehri tanıyayım diye yürüyüşe çıktım. Tandil, pampaların ortasında yükselen, dünyanın en eski tepelerinin yamacına kurulmuş, küçük bir köyden hallice bir şehir. Bu saatlerde gündelik yaşama dair bir şeyler öğrenmek mümkün; gençler köşe başlarında toplanıyor, çalışanlar evlerine dönüyor, insanlar kafelere giriyor ama bu sadece merkezdeki kısıtlı bölgede. Daha sakin sokaklardan yürüyerek otele döndüğümde (ki sokaklar da çok değil) manzara ıssızdı, epey uzak bir mesafeye kadar hiç kimse görünmüyordu. Havanın çoktan kararması gerekirdi. Günün kalan ışıkları hâlâ havada asılı kalmış gibiydi. Renkler tek bir gümüşi parıltıyla kaplanmıştı, büyük bir sessizlik hâkimdi. Dümdüz sokaklar ufka kadar uzanıyordu o denli birbirinin aynıydı ki bir köşe başında yolumu kaybettiğimi sandım. Öyle değildi ama, bu kez yönümden emin olarak yola yeniden koyulduğumda elimi

çabuk tuttum ve daha fazla dikkatimi verdim. Gerçi neye dikkat verebilirdim ki? Bakacak bir şey yoktu.

Belki de etrafımda peydahlanan bu solgun tenhalık hissi yüzünden, şehrin kalabalığı içinde dikkatimden kaçacak bir hareketlilik sezdim. Bir hareketlilik bile denemezdi onun için, olsa olsa küçük bir hava kütlesinin yer değiştirmesi, bir hareket gölgesi, hatta o bile değildi. Ön cephesi kemerli bir sundurmanın altında iyice geride kalan terk edilmiş bir evin önünden geçiyordum – kesinlikle taşra kasabalarında bu türde geleneksel mimari işlerine soyunmuş bir İtalyan'ın gelip geçici hevesinin ürünü bir sundurmaydı. Zaman içinde duvarlardaki stük işinin gri rengi iyice kararmıştı ve alacakaranlık kemerlerin ötesini insafsızca koyulaştırmıştı. Orada geride, kapatılmış kapının tam karşısında zeminle tavanın orta kısmında bir hayalet dolanıyordu. Onun varlığını bana gösteren hareketi bir tikin sonucu olmalıydı. Şimdi onun yerini katı bir hareketsizlik almıştı. Bana baktı, daha doğrusu bakıştık, taş çatlasın bir saniyeliğine. O tükenmiş çizgilerinde telaşın ortaya çıkmasına yetecek kadar uzundu bu süre. Ben daha korkmaya fırsat bulamadan o arkasını döndüğü gibi içeri girdi. Kesinlikle onu görmeme olanak tanıyan tesadüfi durumu önceden hesap edememişti. Sıkıntıyla geçen on yıllar boyunca biriktirdiği bilgiye dayanarak bu saatlerde buradan asla kimselerin geçmediğini biliyordu muhtemelen. Ama bu hiç kimseye ben dahil değildim. Ben şehre yeni gelmiş, adımlarının peşinde giden bir yabancıydım. Hayatının kadim yılları boyunca her akşam tekrarlaya geldiği, "kaldırıma çıkıp hava alma keyfini" kesintiye uğratan beklenmedik rastlantı onu hazırlıksız yakalamıştı ve bu şaşkınlıkla arkasını dönerek çıktığı yere girmiş (elbette kapıyı geçerek) içgüdüsel hareketi nedeniyle kimsenin daha önce görmediği bir şeyi bana sunduğunu fark etmemişti: Sırtını.

İnsanlık uzun mu uzun tarihçesi boyunca pek çok şeye tanık olmuştur, hatta "görülmedik ne kaldı ki," bile denebilir. Ben bile şu kısıtlı ömrümde her şeyi gördüğümü söyleyebilirdim. Birey, her tür "hepsi" ve "hiç"leri tekrar eder durur ama daima ya eksik ya fazla bir "şey" vardır. Sadece hayattır tekrar edilemez olan. Ve bu tekrar edilemez olan "şey" adeta hayatla ölümün algılanamaz bir tepe noktasında buluştuğu tekil, biricik bir varlıktı. Bugüne kadar kimse bir hayaletin sırtını görmemiştir.

Oysa çok kısa bir zaman birimi için olsa da ben görmüştüm. Çok geçmeden görüntü dağıldı ben de yürümeye devam ettim, üstelik de bir an önce odama varmak, içeri kapanmak, yazmaya koyulmak için elimi çabuk tutuyordum, adımlarımı hızlandırmıştım (masasından sandalyesine hatta masada açık duran defterine varana dek hayalimde çok canlı biçimde belirmişti oda). O zaman işte ilk kez kendi kendime, edebiyat dedim, daha doğrusu içimden bağırdım. Bunu söylememe gerek de yoktu vücudumun her bir zerresinde hissediyordum onu. O kadar heyecanlandım ki sonunda bu kez sahiden kayboldum. Yolumu bulmak için hızlanarak yön duygumu azami çalıştırmam gerekti. Neredeyse koşuyordum. Öyle olmasına rağmen üç adımda bir duraksayıp cebimde rastgele taşıdığım kâğıt kalemi çıkarıp (biletler, otobüs bileti, otelin kartı falan) pek de durmadan birkaç not alıyor, öncekinden daha da hızla yola koyuluyordum.

Nihayet varmıştım. Ecinni gibi yazıyordum. Az buz bir şey değildi; maceralar ve çalışmayla geçen bütün bir ömür bile bana bu kadar kusursuz bir yazma gerekçesi sunmayabilirdi. Akıcı bir biçimde şahikaya ilerliyordum: insanlığın gözlerinden daima sakınılmış o sırtın tarifine sıra gelmişti.

İyi de... Nedeni sabırsızlık mı yoksa hayalet sırtını döndükten sonra üzerime musallat olan o aşırı enerji miydi bilmiyorum ama göğsümün ortasında keskin bir acı hissettim, durmaksızın

şiddetleniyor ve ağzımı burnumu buruşturmak zorunda bırakıyordu beni. Bu acı, katlanılmaz bir eşiğe yükselerek kasılmalar yarattı ve geçeceğini sandığım anda da geçmedi. Görüşüm buğulandı, gözlerim yarı aralıktı, çenemi bağırmamak için öyle sıkmışım ki azı dişlerim parça parça olabilirdi.

Tam o anda giderek daha yamulan harfler, kelimeler çiziktirmeye çalışırken oracıkta, önümdeki açık defterin başında ölüp gitme fikri beni galeyana getirdi. Gördüklerimi tam anlatacakken hem de... Olabilir miydi? Bu kadar kötü bir talih olabilir miydi? Acı biraz dinmiş gibiydi ama daha kötüsü vardı: Kalbimin içindeki odacık "ipeğin yırtılma gürültüsüyle" parçalanıyormuş gibi hissediyordum, içimde bir şeyler fokur fokur kaynıyordu, tüm kanım alt üst olmuştu. Yazı yazan elim zangır zangır titriyordu, morumsu bir renge bürünmüştü, kalemi nasıl hâlâ hareket ettirebildiğime akıl sır erdiremiyordum.

Görüşüm iyice bulutlanmıştı, umutsuzca deftere attığım çiziklere sabitlemiştim bakışımı. Neredeyse tamamen kararan gözlerimle, etrafımda, yol boyunca notlar aldığım küçük buruşturulmuş kâğıtları görüyordum. Onlar bana görünen o şeyden geriye kalan tek tanıklıktı. Ama not falan denemezdi onlara, kimsenin anlamayı başaramayacağı şifreli bazı anımsatma öğeleriydi (lanet olası kısaltma çılgınlığı). Ölürsem ilelebet çözülmeden kalacaklardı, ancak çok zeki biri, son derece kılı kırk yaran bir çalışmayla (yıllar ya da on yıllar süren) tümevarımlar ve çıkarsamalarla akla yatkın biçimde onları yeniden yapılandırabilirdi... İyi ama böyle bir işlem ancak büyük bir yazarın geride bıraktığı taslaklara uygulanabilirdi, kimse benimkiyle uğraşma zahmetine girmezdi.

Ya da ben ipuçları bırakabilirdim. Ama bu imkânsızdı. Zamanım yoktu ki. Yazmayı dilediğim gibi bir yazıyı yazmak için gerekli ritmi ve gerilimi tutturamıyordum. Son kalan gücümle de gevşek ve neredeyse tutarsız bazı cümleler karalamaktan

öteye gidemiyordum. Zamanım yoktu, çünkü ölüyordum. Benim gibi bir başarısızın edebiyata dönüşmüş olması sebebiyle ölmesi doğrusu ödenecek ağır bir bedeldi. En çok ağrıma giden de esasında zamanım varken (artık yoktu) bunu heba etmiş olmaktı. Bir hayatın heba edilişini kısmen de olsa telafi edebilecekse eğer, buradaki ders doğrudan konuya girmenin ne kadar önemli olduğudur. En önemli olanla, en iyi bildiğim şeyle işe başlamam gerekirdi. İyi kotarılmış bir hikâyenin ilerleyişinden de dengesinden de feragat etmem gerekmezdi, her şeyi yerli yerine oturttuktan sonra da yazabilirdim giriş kısımlarını. Ah şu olayların oluş şeklini izleyerek yazma mecburiyeti yok mu!..

8 Aralık 2003

Bu araştırma şu varsayıma dayanıyor: İnsan denen varlık katı bir içgüdüsel program uyarınca harekete geçer ve bu program en iradi ya da keyfi görünen durumların hepsi de dahil daima kendini gösterir; bu varsayıma göre, kültürlü özgür irade denen şey kendi kendimizi kandırdığımız iyi niyetli bir yanılsamadan ibarettir – yine doğuştan getirdiğimiz kalıtın bir parçasıdır. Bu önerme kulağa riskli ya da doğrudan fantastik gelmektedir; insan hayatının çılgın çeşitliliği, daha öteye gitmeden düşüncelerin had safhada yanar döner yapısı, herhangi bir anda bize musallat olan ilhamın ya da en ufak bir tepkinin bile kestirilemez oluşu, tüm bunların evvelden düzenlenmiş olma olasılığını çürütür gibidir. Üstelik de tek bir kişi için bile bunu ileri sürmek hatalı olabilecekken, birbirine en çok benzeyen, en yakın insanda bile değişiklik gösteren sayısız farkı bu bakışla nasıl açıklayabiliriz? Ama varsayım da zaten esasen bu farkın bir yanılsama olduğunu, her şeyin basitleşmesi için, insanın birbirine benzer içgüdüsel özünü örten perdenin kalkması için sadece bunu kabullenmek gerektiğini söylemiyor mu? (Bunun kolay olduğunu söylemiyorum elbette.) Ne bu farklılıklardan feragat etmek ne de "derindeki" bir öze "yüzeydeki" bu farkları feda etmek gerek; böyle bir öz yok zaten her şey yüzeyden ibaret. Peki ama eylemlerin, düşüncelerin, arzuların, rüyaların,

hayatımızın yaratımlarının, doğumumuzdan ölümümüze her dakika olagelen şeylerin mikroskobik dünyasının önceden genlerimizde yazılı olmasının, bu programın türün tamamı için de aynı olmasının önündeki engel nedir? Bilim bizi günümüzde bundan daha büyük bilişsel mucizelere alıştırdı. Insanlar daima daha özgür, üstün, "kültürel" bazı neden sonuç ilişkilerine riayet ettiklerinden emin olmuştur. Aynı zamanda bu içgüdüsel programlanma varsayımını da öne sürmüş ve dediğim dedik bir biçimde, hayvanlar için onu hararetle kullanmıştır.

Herhangi birini ikna etmenin bir yolunu bulabilir miyim bilmiyorum. Bu fikir haddinden fazla şok edici ve keyfi, aynı zamanda bir bakıma kendi bindiği dalı kesiyor: Eğer bu önerme de bizim programlanmamıza dahil değilse onu nasıl kabul edeceğiz? Ama belki de *dahildir*, bunun benim aklıma gelmiş olması da (aynı zamanda başkalarının aklına da) bunun kanıtıdır. Kesin olan şu ki ikna da tıpkı kurmaca gibi içgüdüsel yeteneklerimize dahildir.

İnsanların hayvanlar hakkında süregelen kanaatleri kurmaca alanından gelir. Bunun doğru olmadığını söylemiyorum. Nasıl söyleyebilirim? İlk bakışta görünen halini ele alalım ve bakış açısını tersine çevirelim. Sırf konuyu açıklamak için hayvanların bu konuda nasıl mantık yürüteceğini tasavvur edelim. Hayvanların mantık yürütemediği söylenecektir bana. Pekâlâ, bana göre hava hoş, rahatça değiştirebiliriz kelimeyi; her halükârda mesele şu veya bu ismi vermekle ilgili (ancak kendimi pek iyi ifade edemediğimi biliyorum). Bir hayvanın "mantığı" başka bir şey olacaktır, ki daima madalyonun bu yüzünden baktığımızdan ona verecek bir isim yok elimizde. Şu malum hikâyeleri ve fablları, gezgin karıncaydı, homurdanan ayıydı tilkiyle kargaydı falan unutalım bir kere... Ya da daha iyisi en son neticesine kadar götürelim. "Kurmaca" yerine "tercüme" diyelim ve enine boyuna tercüme edelim. Bunu yapmanın

tam zamanı çünkü doğa/kültür diyalektiğinin derinine ancak tercüme inebilir. Bir örnekle daha açık ve net hale geleceğini sanıyorum ama belirteyim, geleneksel manada bir örnek değil bu, genel toplam içinden tesadüfen seçilen bir parça. Bundan sonrası başından sonuna genel, su katılmadık anlamda genel...

1895'te Buenos Aires'te bir çömlekçikuşunu ele alalım. Zıtlığı en iyi şekilde görebilmek için bir anlığına insanın bakış açısında kalalım.

Çömlekçikuşu sonbaharda yuvasını yapmaya başlar, yuvasını yaparken insanları da gözünün önünden ayırmaz. Eseri o yuvarlak şekline kavuştuğunda hayatta kalmak için çiftleşir, sadece toprakta bulabileceği larvalardan kurtlardan ibaret yiyeceğini sağlar, pek ciddi kasıla kasıla uçar havada, sesi güçlü, cıvıltılı, canlıdır.

Tamam yeterli! Okur bu tonu tanıdı. Konuşan doğasever bir insan. Bütün üsluplarda olduğu gibi bu da nesnesini ebedi olarak kabul eder; hayvanların hayatını üsluplarımızın yol geçen hanına döndürdük, bu süreçte hayatlarımızı da üslupların yol geçen hanı yaptık (onun için bu deneyi hayata geçirebiliyorum).

Çömlekçikuşu evini yapıyordu. İnandırıcılığı çok kaybetmemek uğruna ya da sırf keyfi olarak, farz edelim mevsimlerden sonbahar olsun. Kırsal alandaki o muazzam akşamlardan. Beş civarı sağanak başlıyor. 16 Nisan 1895. Doğaseverin paragrafından bir cümle alalım: Kuş, yuvasını inşa ederken insanı da gözünün önünden ayırmaz (kendi bağlamı içinde bu gözlemin işlevi, kuş yuvasının neden eve ya da civardaki çiftliklere baktığını açıklamaktır). Uzun uzun tembellik anlarında çömlekçikuşu düşünür...

İyi ama bu mümkün müdür? Disney'in dünyasına adım atmadan bu minvalde ilerlemek mümkün mü? Çeviriyi çok ileri götürmek olmaz mı? Çünkü "düşünmek" fiilinin kullanımı çeviri olarak, kendimizi ifade etmek açısından; bir hayvanın

beyninde, sinir sisteminde, daha kesin bir ifadeyle hayatında ve tarihinde neler olup bittiğine atıfta bulunmak için kabul edilebilir. Peki ama bu "düşünme" eyleminin içeriği de kabul edilebilir mi? Diyelim ki onun düşündüğünü söyledim. Onun ne düşündüğünü de söyleyebilir miyim? Sanırım evet. Çünkü bu da aynı şeydir.

Pekâlâ ne düşünüyordu o halde? Hiçbir şey. Zihni bomboştur. Sıkıntı, yorgunluk onu şaşkına çevirmiştir (bu kelimeler de tercüme olarak alınmıştır, bundan sonrakilerin de olacağı gibi, bunu son kez söylüyorum).

Çömlekçikuşu dilinden onun duygularının tercümesini yaparsak; kuş bir felaketler silsilesi içinde bunaldığını hisseder, hayat budur onun için. Ne çok iş, ne çok acı, ne çok zorunluluk. Ve o daimi belirsizlik yok mu; asla doğru seçim yapıp yapmadığını bilemeden durmadan seçim yapmak zorunda olmak. Mutlu olmak için, işleri olması gereken biçimde yapmak için tek bir doğru yolu vardı, işte bu kesin bilgi bir teselli olasılığını ortadan kaldırıyordu. Asla bu yoldan gitmeyecek, gitse bile ilk kavşakta terk edecekti. Bu kesin bilgiyi daima gözünün önünde duran insanlara borçluydu. Şimdi, örneğin aile, yağmurun ardından balkona çıkmış mate içiyordu. Insanlar ve diğer tüm hayvanların eylemleri yerine getirme tarzlarındaki o içgüdüsel robotsu hale gıpta ediyordu – lanet olası çömlekçikuşu türü hariç (ona göre). Mateyi demleyip hazırlayıp birbirlerine ikram edişlerini, sözcüklerin, mimiklerin hareketlerin eşlik ettiği o karmaşık töreni izledikçe ürperiyordu. İnsanın içgüdüsü nasıl da hayret edilesi bir şeydi! O içgüdü bu çapraşık baleyi hiç ikircik olmadan, düşünmeden, yanlış mı değil mi diye sorgulamadan, uzun uzadıya hesaplamadan icra etmesini sağlıyordu (ve bir sürü başkalarını da: devamlı onları izliyordu) çünkü bu mutlu türün asırlık kayıtlarında yazılıydı hepsi de. Kendisine gelince... Çömlekçikuşlarının içgüdüsel mekanizmalarının

hayatta kalmalarını sağlayan yetenekleri pahasına haddinden fazla zayıfladığını düşünüyordu. Şikâyet etmek yararsız, belki de nankörlüktü ama çok şey kaçırdığını hissediyordu. İnsanların örneği böyle diyordu. İnsanlar yaşıyor ve peşinen nasıl yaşanacağını biliyordu. Çömlekçi kuşu öyle miydi ya? Fikirlerin, aklına gelenlerin, ruh hallerinin, iradesinin ve sonsuz sayıdaki hüsranlarının, iklimin ve tarihin korkunç tesadüflerinin insafına kalmış durumdaydı.

Mate içme saatinin geldiğini nereden biliyorlardı? Onlar için yağmurun yağmasının ya da dinmesinin bununla bir ilgisi yoktu, yağmur hiç yağmasa da dinse de mate içilebilir ya da tam tersi yağmur dindiğinde bu yapılmayabilirdi de. Al sana içgüdünün uçsuz bucaksız bilgeliği. Nasıl da tadını çıkarıyorlardı hınzırlar! Hele de aynı içgüdüyle manava yerba almaya, mutfağa suyu kaynatmaya, yatağa şekerleme yapmaya gittiklerini düşününce. Mükemmeldiler. Yaşamak için mükemmel makineler. Onun gibi acılar içindeki bir sefil için sahici bir ibretlik durum. Dünyadaki tüm canlılara bağışlanan içgüdü denen şeyi doğa ondan esirgemişse ne yapabilirdi? Olup bitenlere hayıflanmanın, çömlekçikuşunu evrim sırasında uyumun güvenli yollarından çıkaran o vahim sapma için ah vah etmenin alemi yoktu. Belki de çözüm ileri gitmek, yetersizliğin dibine kadar ilerlemekti ta ki onu yeniden kazanana kadar... Hayır, bu yararsız ve bir o kadar tehlikeliydi, olayları kötüleştirmemek gerekirdi.

Bunların hepsi bir yana giderek daha kötü hissediyordu. Başı dönüyordu. Her şey etrafında fırıl fırıldı. Ne işi vardı ki orada, yerden altı metre yüksekte bir çitlembik ağacının çatalında. O toprak hayvanıydı, yükseklik ona iyi gelmiyordu. Ama görünen o ki, aşağılarda huysuz ve aç bir fare kol gezdiğinden aşağı da inemiyordu. İki damla yağmur yağsın yeter, bu aptal farenin yuvasını su basıyor, o da gözü dönmüş katil gibi ortada

geziyordu. Sırf endişelerini dağıtmak için değil, canı ne zaman istese çömlekçikuşu uzaklara uçabilir, istediği yere konabilir, biraz yürüyebilirdi. Ama ne külfetli bir iş, sonra geri dönmesi gerekecekti. Zaten bu binlerce su birikintisinin arasında gezilecek düzgün yeri nereden bulacaktı? Baş dönmesini kontrol etmeye çalışıp her neredeyse orada kalmak daha iyiydi. Ayrıca da yağmur başlamadan önce uçan ve kim bilir nerelere giden dişisini beklemesi gerekiyordu; ıslanmış, çamura bulanmış halde söylenerek geri gelecek ve ikisi ıslak ıslak, aç karnına bu viranede uyumak zorunda kalacaktı. Yarısı bitmiş yuvalarına baktı. Kararsızlığın yarattığı zihinsel sersemlik fiziksel baş dönmesiyle birleşti ve az kalsın taş gibi aşağı düşüyordu. Yağmur sadistçe en kötü zamanı seçmişti. Genellikle günlük mesaisini bitirme alışkanlığında olduğu saatte dinerek adeta sefil hayatının tüm hikâyesini özetlercesine, yine onu zor bir tercihle karşı karşıya bırakmıştı. Çünkü bulutların arkasından yüzünü gösteren güneşe bakılırsa hava en az iki saat daha aydınlık kalacaktı. Ha dedin mi işe koyulmak o kadar kolay değildi; taşıma, yığma mekanizmasının kurulmasını beklemek gerekirdi epeyce. İki saat hiç de az değildi, ona bir iki santim yükseltmek için yeterdi, ki bu da yağmurla yerle bir olan sabah mesaisini telafi ederdi. Gelgelelim insanları seyredip karamsar hayallere dalarak bir saati heba etmişti bile. Şimdi işe koyulmaya değer miydi değmez mi? Toprak herhalde iyice vıcık vıcıktı ama bolca vardı. Bu onu heveslendiriyordu ayrıca bir şey yapmazsa suçluluk duyacağını biliyordu. İyi ama havanın kararmasına bu kadar az süre kalmışken ne yapabilirdi ki? Yapmazsa da sıkılmaya devam edecekti. Sonunda üstün gelen bu oldu. Kaybolan bir gün.

Yuva yarımdı. Henüz ortada yoktu. Çamurdan bir origami örneği. Tamam o zaman, sabahın köründe kolları sıvayacaktı. Yoksa şu anda mı yapsa? Göründüğünden daha fazla zaman

kaldığına yemin edebilirdi; yağmurun ardından daima gün uzar da uzar. Neyse... Yarın. En azından bir tesellisi vardı, yarın hava güzel olacaktı. Bulutlar dağılmıştı, gökyüzü tertemizdi.

Çömlekçikuşu inşa edici olarak icra ettiği sanatını sonuçta tesadüfen bir işlev kazanan belirsiz ve yararsız formların toplamı olarak görüyordu. İnsanların aşırı işlevli, otomatik ve daima birbirinin aynı evlerini örnek almak gerek diyordu: dik duvarları, çatıyı, içeri giriş ve çıkış yollarını... En azından mimarlıkla ilgili hiç kaygıları yoktu. Hep nasıl yapıyorlarsa yine öyle yapıyorlardı ve işte evler de sonsuza kadar dayanıyordu. Örneğin yerleşimi. Şaşmaz bir içgüdüyle (ah o içgüdü) evlerini daima toprağa bitişik, yerin üstünde yapıyorlardı. Gelgelelim bir çömlekçikuşu en öngörülemez esinlerin etkisi altındaydı, yuvasını bir direğe, ağaca, çatıya, saçağa, yerden beş, altı, on beş metre yükseğe yapardı... Bir de karar verilecek çamur tipi, otun ve samanın oranı vardı. Takip edebileceği sabit bir yöntem yoktu (en azından onun gördüğü kadarıyla) Hele kazalar... Fazla uzağa gitmeye gerek yok. Bugünkü yağmuru alın örneğin. Daima koşulların insafına kalmış durumdaydı, ufacık bir ayrıntı her şeyi değiştirebilirdi, en ufak olayların sonuçları hayatının sonuna kadar etkisini gösteriyor, üst üste binerek hayatı alacalı bulacalı, karmakarışık, yaşanmaz hale sokuyordu. Öte yandan gezgendeki diğer canlılar gibi insan da tesadüfi şeyleri zararsız hale getirmenin bir yolunu buluyordu, gayretli ve iyi yapılandırılmış içgüdüleriyle rastlantısal olan her şeyi bertaraf edecek koşulları anında yaratabiliyordu. Kendisine gelince hayır! Bütün yaratılanların arasında o tekti! Bunun nedeni çömlekçikuşlarının her birinin birer birey, insanınsa bir tür olmasıydı. Türler gerekliliğe sağlam biçimde tutunurken birey havada, sersemlik içinde, rastlantının emrinde olurdu.

Peki ama bu istisnai durumun faydaları yok muydu? Olması gerekmez miydi? Çömlekçikuşu en derin rahatsızlık anında,

bedelini ödediği şeyin karşılığında daima bir şey alırsın diyordu. Ve kendisinin ait olduğu "lanetli tür" hayli okkalı bir bedel ödemişti. Nesillerdir huzur içinde kaygısız yaşamaktan feragat ederek mutlulukla doğanın tatlı mekanizmalarına teslim olmuşlardı. Bunca şeyin karşılığı olmaması mümkün değildi. Bazı ayrıcalıklar olması gerekiyordu hem büyük hem kati ayrıcalıklar vardı da. Tek bir kelimeyle özetlenebilirdi: Özgürlük. Özgürlüğü vardı. Tek yapması gereken onun tadına varmaktı.

Zihni düşüncelerle kıvranırken, "Sanki kolaydı da!" diye haykırdı ve acı içindeki gözlerini tüm dünya için özgürlüğün sembolü olan yere çevirdi: Göğe. Bomboş kubbesinde bir gökkuşağı belirmişti. Onu bir parça yandan verev görüyordu dolayısıyla daha anıtsal, amansız bir görünümü vardı. Onun açısından "şiirsel", "felsefi", "ahlaki" ve estetik tınılarla yüklüydü (bunlar birbirinin muadili sayılır ama anlaşılacağıma inanıyorum) öte yandan ona bakan insanlar açısından baktıkları şimdiki zamanda olagelen meteorolojik bir olaydı, gerideyse alacakaranlığın pembe ışıltısı hakimdi.

Evet, zavallıcığın içine coşku doldu, özgürlük ya! Dünyanın üstünde, dünyaların üstünde uçmak. İşte bundan mahrumdu insanlar. Daha çocukluklarından başlayarak üzerlerine içgüdünün eğilip bükülmez kepenkleri kapanıyordu sonrası, doğalarının verdiği buyruklara gözü kapalı itaat etmekten ibaretti. Halbuki çömlekçikuşu sonsuz olasılıkların enginliğinde ilerliyordu.

Ama bu yol da bayağı boşluğu andırıyordu. Bu mevcut durumu ona vaktinden evvel yaşlanma gibi geliyor, alev alev harlı bir ateşin içinde yaşamak için durmaksızın verilen çabanın yorgunluğu, özgürlüğün onun için bir fazlalık olduğunu kanıtlıyordu. Aslında özgürlüğü yeniden tanımlamak lazımdı, bu yeniden tanımlama da onun aleyhine olacaktı. Insanlar gibi kirlenmemiş bir doğaya bağlı kalarak yaşayan canlılar daha

üstün bir manada özgürdü. Içgüdülerinin kölesi mi olmuşlardı? Elbette ama "içgüdü" kelimesini de yeniden tanımlamak lazımdı; içgüdü şayet hatasızlığa ve mutluluğa eşdeğerse bundan daha büyük özgürlük olabilir miydi? Geri kalan her şey yanılsamadan ibaretti. Bir şey kaybetmiyorlardı.

İnsanlar balkonda oturuyordu, mate faslı bitmişti. Su soğumuş, yerba demlenmiş, içilip doyulmuştu. Tek kelimeyle bütün küçük nedenlere hâkim olan görkemli yasa öyle buyurmuştu çünkü; bütün evren uysal ve mütevazı olan şeyler arasında kendini gösteriyordu, onların karşısına bir tanrı gibi çıkıp emirlerine amade olup onlara itaat ediyordu. Her şeyi yıkan ve her şeye egemen olan Zaman basit hayatın şimdisinde birikiyordu.

Sakin ve tensel, bilincin ve şüphenin fırtınalarına uzak, hayatın yumuşak akışından, çiftleşmeden, üremeden, ölümden emin, evet ölümden de emin; onlar işte sahiden "ölmek, uyumak, bir ihtimal rüya görmek" diyebilirdi. Korkuları yoktu. Onların da "çınlayan" bir yanları vardı. Şimdi olduğu gibi pembemsi eflatun gökyüzüne, havadaki o aydınlık spirallerde donup kalan zamana baktıklarında onlar da metafiziği, şiiri, ahlakı, estetiği hissediyorlardı. Hem de kendisinden daha hassas bir tarzda, çünkü gerçekliği perdesiz görebiliyorlardı. Bir keresinde yapmaya çalıştığı gibi onları taklit edecek olsa bu hiç işe yaramazdı, bilincin gelip geçici heveslerinden bir başkası olarak kalır, hüsrana mahkûm bir icraat olurdu, defalarca kez deneyip durmaktan yorgun düştüğü diğerleri gibi...

Şimdi de konuşuyorlardı. Bütün bu zaman boyunca konuşmuşlardı, kendilerinden emin, sakin, kuru fısıltılı sözcükleriyle. Bu, çömlekçikuşu için bir başka hassas konuydu. Bu onun için önemli bir alan olmasa da (biz insanlar için öyleydi onun içinse değildi; dolayısıyla karşılık bulmak için acele etmenin anlamı yoktu, bütünlüklü olsa da eşdeğer kelimeler simetrik olmayacaktı) bu ona acı veriyordu. İnsanların boğazından çıkan sesler

işlevli, basit, kullanışlıydı. Onunkilerse, cikcikleri, şakımaları işlevle keyfi olanın, anlamla anlamsızlığın, gerçekle güzelliğin kaotik biçimde karıştığı düşsel bir karalama gibiydi. İnsanların bu açıdan bir sorunları yoktu, Doğa bunu onlar için basitleştirmişti; doğduklarından itibaren ya da hemen sonra (bir yaşına basar basmaz içgüdünün "kepenkleri" iniyordu) dilin bütün anlamına sahip oluyorlardı ve bunun dışındakilerse önemsiz ve marjinal kalıyordu. Öte yandan çömlekçikuşu için anlam bin farklı telepatiye dağılmış durumdaydı; diğer taraftan şakıma kesin sınırları olmayan bir estetikti, somut bir işlevi olduğu kadar bir işe yaramayabilirdi de. Sevgiden de hıçkırık tuttuğu için de canı istediği için de zamanı geldiği için de şakıyabilirdi. Öbür şeylerde olduğu gibi bilincin öngörülemez çalkantılarına, aşırı özgürlüğe ya da özgürlük adı verilen aşırılığa tabiydi.

Kutsal pampada gece oluyordu. Tamamlanmamış yuvasının önünde bir çamur topağını andıran sessiz ve dilsiz kuş diğerlerinde gördüğü o yabancı, uzak yaşama özlem duyarak sıkıntıyla kazmaya devam ediyordu. Düzgün açıklayabildim mi bilmiyorum, ola ki yapabildim, yine de ikna etmeyi başaramayabilirim. Bu yazının amacı hiçbir biçimde kati olmayan, öneriden öteye gitmeyen karşı-kanıtlar sunmaktı. Yöntemin kendisine itiraz edilebilir; her şeyden evvel bir insan tarafından kaleme alındı. İyi ama insanın yazmasına olanak tanıyan bir içgüdüye sahip olmasından gayrı neyi kanıtlar bu? Onsuz yapabilir miydi? Bir küçük kuş yazabilir miydi? Tam da aşırı özgürlüğe sahip olduğundan onu yapabilir ya da yapmayabilir, onu şaşmaz biçimde eyleme sokan bir şeyi yoktur. İnsan gibi kusursuz otomatik bir basitlikte yazabileceği bir programı yoktur. Bu sayfaları kaleme alma eylemi zamanın başlangıcından beridir bana bağışlanmış genetik bir özelliktir. Bunun için bir anda hiç tereddüt etmeden, düzeltmeden, nefes alıp verir ya da uyur gibi yapabilirim onu. Çömlekçikuşunun bakış açısına göre bizdeki bu büyülü

olanakla, onun giriştiği işleri son derece ağırlaştıran düşünme taşınma faslı arasında büyük bir uçurum vardı.

8 Mayıs 1994

Market Arabası

Mahallemizdeki süpermarkette arabalardan biri kimsenin itmesine gerek kalmadan kendi kendine hareket edebiliyordu. Tutma yerinde kırmızı plastik kaplı bir borusu, kauçuk dört tekerleği olan (öndeki tekerleklerin arkadakilere göre birbirine daha yakın olması ona has bir özellikti) kalın telden yapılmış diğerleri gibi bir arabaydı. Herkesin epey rağbet ettiği mahallenin en büyük süpermarketindeki diğer iki yüz arabadan farkı yoktu. Ama bu sözünü ettiğim, kendi başına hareket edebilen tek arabaydı. Hem de azami özenle yapıyordu bunu; mekânın açılışından kapanışına kadar ortalık deli gibi kalabalık olduğundan, ki bunun zirveye ulaştığı saatleri saymıyorum, hareketi kimse tarafından fark edilmiyordu. Diğerlerini nasıl kullanıyorlarsa onu da öyle kullanıyorlardı, yiyecek içecek, temizlik malzemeleriyle doldurup kasalarda boşaltıyorlar, market rafları arasında hızla itiyorlar ve bir anlığına boş bıraktıklarında birkaç milimetre kaydığını görürlerse bunun hareketsizlikten ileri geldiğini sanıyorlardı.

Bu kalabalık mı kalabalık mekân için son derece sıradışı olan akşamın sessiz saatlerinde bu mucize görülebiliyor ama onu görüp takdir edecek kimse olmuyordu ortalıkta. Sadece arada sırada sabahın köründe mesaiye başlayan depoculardan biri onu diplerde dondurulmuş gıda dolabının orada ya da karanlık şarap rafının yakınında görünce şaşırıyor, haliyle önceki

akşamdan orada unutulduğunu sanıyordu. Market o kadar büyük ve karmakarışıktı ki bu unutkanlık hiç de garip sayılmazdı. Olur da onu hareket halindeyken yakalar, ilerlediğini fark ederse ki bu bir saatin yelkovanı kadar güç fark edilebilir bir hareketti, bunu zemindeki bir yükseklik farkına ya da hava akımına yoruyorlardı.

Esasında araba tüm akşamı bir yıldız gibi sessiz, hiç duraksamadan, herhangi bir yere çarpmadan koridorların rafların arasını ağır ağır katederek geçiriyordu. Kendine ait gizemli ve açıklanamaz egemenlik alanında dolanıp duruyordu, mucizevi özü bir alışveriş arabasının önemsizliği ardına saklanmıştı. Çalışanlar gibi müşteriler de bu gizli olguyu değerlendiremeyecek kadar meşguldü, zaten kimseyi, hiçbir şeyi etkilemiyordu bu. Bunu ilk keşfeden ben olmuştum sanırım. Aslında eminim. İnsanların dikkati kıttır genellikle, bu durumda daha fazlasına ihtiyaç vardı. Kimseye tek kelime etmedim çünkü adımın deliye çıkmasına sebep olan, sıklıkla başıma gelen o fantezilerden biri gibi duruyordu. Yıllar yılı buraya alışverişe geldiğimden tutma kolundaki küçük bir çentikten benim arabayı ayırt etmeyi öğrenmiştim; tabii bakmak zorunda kalırsam. Çünkü ta uzaktan bir şey bana o olduğunu işaret ediyordu. Onu tanır tanımaz neşe ve güven havası esiyordu. Ona bir nevi arkadaş gözüyle bakıyordum. Dost bir nesne gözüyle... Çünkü eşyanın hareketsiz doğasında bu alışveriş arabası, bütün fantezilerin başlangıç noktası olan o minicik hayat ürpertisiyle dolmuştu.

Belki de bilinçaltımın bir köşesinde uygar dünyanın diğer arabalarından farklı olduğu ve bu başka kimseye değil sadece bana ifşa edildiği için müteşekkirdim.

Onu maceralar ve yeni keşifler hatta kim bilir, aşk peşinde (neden olmasın?) yola çıkmış delik deşik bir tekne gibi karanlıkta gecenin yalnızlığı ve sessizliğinde dolanırken hayal etmek hoşuma gidiyordu. İyi ama süt ürünlerinden, yeşilliklerden, bak-

liyatlardan, gazlı içeceklerden, fasulye konservelerinden ibaret bu son derece bayağı manzara içinde ne bulacaktı ki? Yine de umudunu yitirmedi, gezintilere her seferinde yeniden başladı, daha doğrusu her şeyin beyhude olduğunu bile bile ısrar eden kişiler gibi o da hiç pes etmedi. Gündelik kaba saba hakikatin hülya ve mucizeye dönüşebileceğine inanç besleyerek ısrar ediyordu.

Sanırım onunla özdeşleşmiş, bu sayede keşfetmiştim onu. Bu çelişkili görünse de kendimi yazar meslektaşlarıma ne kadar uzak hissediyorsam bir süpermarket arabasına o kadar yakın hissediyordum. Kullandığımız teknik yöntemler bile benziyordu: insanı uzaklara götüren fark edilmeyecek ilerleme, sınırlı bir ufukla kendini kısıtlama ve şehirle ilgili temalar. O bunu daha iyi yapıyordu; daha gizli, daha köktenci, daha kayıtsızca...

Bu söylediklerimden sonra onu konuşurken duyunca, hatta ne dediğini duyunca ne kadar şaşırdığımı tahmin edebilirsiniz. Her şeyi beklerdim de söylediği şeyi değil. Sözleri buzdan bir mızrak gibi deldi geçti, bütün durumu, bir alışveriş arabasıyla aramdaki bağdan başlayarak kendi kendimle hatta en genelde mucizeyle kurduğum bağa kadar her şeyi sorgulamaya itti beni. Konuşabilmesi o kadar da şaşırtmamıştı beni, bunu bekliyordum çünkü. Aramızdaki ilişkinin dilsel işaret düzeyine gelecek biçimde olgunlaştığını hissetmiştim. Bana bir şey söyleme anının geldiğini biliyordum (örneğin bana hayran olduğunu, beni sevdiğini ve benim yanımda olduğunu falan), ayakkabımın bağcıklarını bağlıyormuş gibi yaparak yanına eğildim, kulağımı yan kısmındaki örgü tellere yasladım ve bunun üzerine öbür dünyadan gelen son derece net ve düzgün anlaşılan fısıltısını duydum:

"Ben Belayım!"

Fakirlik

Fakirin de fakiriyim ben, hem de uzun süredir böyle; sadece marazın süresini ölçmekle sınırlı kalmayan, bu felaketin boyutuyla da ilgilenen buruk hayal dünyamın içinde ezeli bir mahrumiyet mevzilenmiş durumda. Kim bilir nelere sahip olabilirdim, onları elde edebilecek araçlar elimin altında olsaydı. Onca şeye, onca deneyime onca konfora! Bunları tek tek saymaya, bana verecekleri olası hazları hesaplamaya, düzenlemeye yönelik neredeyse takıntılı mesai, gücümü tüketip sırf bunu yaptığım için bile onları hak ettiğim fikrine saplanmama neden oluyor. Öte yandan gerçek hayatım beni paranın sağlayacağı refahtan giderek uzaklaştırırken aynı anda onun avantajlarına dair algımı keskinleştiriyor. Burada fanteziye gerek de yok, etrafıma bakmam yeterli. Çevremdekiler her yıl giderek zenginleşiyor. Yoksul arkadaşlarımı korumayı bilemedim, işin doğrusu bunu istemiyorum da. Çünkü her şey beni onlardan uzaklaştırıyor: zevklerim, alışkanlıklarım, ilgi alanlarım. Futboldan tiksinirim. İyi kötü bir sohbet tutturabileceğim ince zevklere sahip insanların parası bol, elbette bunu benimle paylaşmak akıllarının ucundan geçmez. Niye yapsınlar ki bunu? Gamsız saflıklarıyla benim büyük yazar, edebiyat tarihinin erken ve canlı kanıtı olduğumu sandılar. Esasında yoksulun biriyim. Benim için git gide daha erişilmez olan yörüngelerde dönüp durduklarını

görüyorum ve kinim de artıyor. İçim buruluyor, sıkılıyorum, savunma mekanizmasının ve kendi kendini gizlemenin bir yansıması olarak iyice tuhaflaşıyorum. Delik ayakkabılarım, her daim uygunsuz gardırobum, intizamsız halim, künt bir umutsuzluğun sonucu hijyen eksikliğim beni mahcup ediyor. Daireme hapsolmuş bir hayat sürüyorum, bu kadar eski püskü mobilyayla, duvarlardaki rutubet lekesiyle, gayet ölçülü ucuz bakliyat porsiyonlarıyla kimseyi davet edecek değilim. Pencereden Rivadavia mahallesinde (sefil bir gecekondu mahallesi) yaşayan komşularımı görüyorum, benim kadar fakir olmadıkları sonucuna varıyorum, daima fazla gelen bir şeyleri var, benimse her şeyim noksan. Ziyafetlerini, içki alemlerini, güneşin altında geçen pazar günlerini izliyorum, hatta kâğıt işçileri çöpleri karıştırmak için çek çek arabalarıyla geçtiklerinde daha zengin olduklarını anlıyorum, çünkü bir şeyler çıkıyor çöpten. Bana gelince, en rezilce işlerde giriştiğim bezdirici çabalar ve orta sınıftan aşağılık dilencilik girişimlerim olsa olsa çocuklarımı hayatta tutacak düzeyde ve onlar da arkadaşlarıyla kendilerini kıyasladıklarında herhalde sonuca kahramanca direniyor ve beni de haklı olarak bir fiyasko olarak görüyorlar. Acaba bir kitap, plak almayalı ya da sinemaya gitmeyeli ne kadar oldu? Bilgisayarım iyice külüstür, mucize kabilinden çalışıyor ama onu değiştirmeyi hayal bile edemem. Etrafımdaki herkes satın alıyor, para harcıyor, evinden taşınıyor ve ilerliyor. Kriz olsun olmasın yurdumda tüketim toplumunun evrelerini herkes bir ucundan yakalayabiliyor. Ben hariç herkes. Cebim boşken bir kurşun kalemi bile neyle alacağım? Kredi kartım da yok. İmkânım olmadığından mecburen vergi kaçakçısı oldum. Bütün tanıdıklarım, yeni yeni nesneler, hayatlarına zenginlik katan heyecanlar biriktirmekten yorulduklarında tropik sahillere tatillere ya da güzel şehirlere kültür gezilerine giderken ben domuz ağılında kinle eşelenip durdum. Olsa olsa bir mucize şu aşağılık haya-

tımı aydınlatacak yüzeysel bir şey sağlayabilirdi ama mucizeyi hayatta kalmam için gereken şeyleri elde etmeye harcadım ve iki kez mucize istenmezdi.

Neden daima böyle olmam gerekmişti? Neticede evrenin genel düzeni gereği bunun bir önemi olmayacağı halde neden başka türlü olamıyordum? Neden senin acımasız takibin altında olmam gerekiyordu Fakirlik tanrıçası – ya da talepkâr rahatsız edici Fakirlik cadısı diyelim? Niye ben? Daha çocukken, Pringles'te niyeyse beni gözüne kestirmiştin, ekonomik sefaleti fiziksel sefaletle katlayarak güzelim gözlerimi miyop yapıp beni bir de toplumdışı hale getirip işi karmaşıklaştırmıştın. Dip dibe yaşamaya o zamandan itibaren başlamıştık sen ve ben. Kıtlığın yankılandığı evim aynı zamanda senindi. Hayat tarzıyla dil konusundaki bilgimi devşirdiğim annemle babamın para hakkında bitmek bilmeyen tartışmalarında seni tanımayı öğrendim. Evden çıktığımda da elimden tutar benimle gelirdin, diğer elinle de okul arkadaşlarımın renkli boya kalemlerini, hışır hışır karbon kâğıtlarını, satın aldıkları Meksika çizgi romanlarını gösterirdin. Parayı nereden bulurlardı? Bende niye yoktu? Asla söylemedin.

En çok dikkatimi çekense oradan ayrıldığımda sanki yokluğuma dayanamazmışsın gibi benimle gelmendi. Annem bile ayrılığa dayandı da sen dayanamadın. Bana yapışmış gibi Buenos Aires'e geldin, kuytuma yerleştin, ne yaptıysam o inatçı arkadaşlığından vazgeçiremedim. Çalışmaya yeltendiğimde benimle otobüse biniyordun; işi kaybetsem acıklı kitaplar okurken evde beni seyrediyordun. Evlendiğimde eşime verebildiğim tek armağan oldun. Çocuklarımın beşiğine eğilen tek peri sendin. Noel'deki sinsi ağaç, benim ruhsal ruletim, en aleni taşkınlıklarımın dert ortağıydın.

Uykusuzluğun pençesinde eziyetle yatakta dönüp dururken beynim buruşana kadar her tür firar yöntemine boş boş kafa

yorardım. Daima beni eyleme geçmekte son derece serbest bırakır ama son dakikada benimle birlikte yola çıkardın. Takıntılı çizgi filmlerde olduğu gibi denizleri kıtaları aşabilir, bir anlığına izimi kaybettirebilirdim... Sonra odamın bir köşesinde seni küçük küçük rezilliklerle oyalanırken bulurdum. Bu otomatik gerçekleşiyordu. Sonunda hiç yerinden kımıldamayan bir insan oldum. Laf ola kaçışlar, iş değişiklikleri, kararlar, kendi kendine göz boyamalar falan artık hiç işe yaramıyordu ki bu da öngörülebilir bir şeydi; gerçek olan işe yaramazken metafor nasıl yarasın. Yetti ama! Artık yetti. Kırk altı yıllık bir mahkûmiyet katile bile reva görülmez, üstelik bir kez olsun yasaları çiğnemedim; aksine o kadar iyi niyetli ve zararsız bir tipim ki bazen aziz miyim neyim diye sorarım. Beni rahat bırakamaz mısın? En azından bir ateşkesi hak etmiyor muyum? Suç benim, bunu bilsem de haksızca buluyorum. Yalnız kalmayı, eğer varsa bir kuvvetim onunla baş başa bırakılmayı, şansın kanunlarının geçerli olduğu o insanlardan biri, ne kadar uzak olursa olsun şansın kapısını çaldığı o talihlilerinden biri olma ihtimalini istiyorum. Yanımdaki merhametsiz varlığından gına geldi. Senin homeopatinden hasta oldum. Fakirlik, keşke üzerine bir şey püskürtüp seni yok edebilsem. Beni dinleme ihtimalin olsaydı intihar edeceğimi söyleyip tehdit ederdim seni, hoş bunun da bir etkisi olmazdı ya.

Monoloğumun bu aşamasında gözümün önünde bir deri bir kemik kalmış, dimdik duruşuyla, kendine has haşmetiyle, harap durumdaki Fakirlik belirmesin mi... Sözlerimin bir etkisi olmuştu muhtemelen, çünkü yalancıktan mütevazı görüntüsünün yerini sahici bir öfke almıştı, gözleri çakmak çakmak, yumrukları sıkılıydı ve dudakları şiddetle birbirine çarparak hareket ediyordu.

"Beyinsiz! Acul! Salak! Bunca yıl şikâyetlerine, çiğ mızmızlanmalarına, uyum sağlama acizliğine, doğduğundan beri

sel gibi sana akıtılan yeteneklere karşı gösterdiğin nankörlüğe katlanıp ağzımı açmadım ama daha fazla dayanamıyorum! Şimdi beni dinleyeceksin gerçi bunun bir işe yarayacağını sanmıyorum, ne de olsa asla ders almayan insanlar vardır."

"Benim arkadaşlığımın elverişsiz olduğunu da nereden çıkardın? Sırf herkes öyle söylediği için buna inanman bile tedavisi imkânsız havailiğinin bir göstergesi. Tam da bu kusurdan seni korumak için sana kendimi adadım, şimdi görüyorum da ne boşaymış! Bu saatten sonra sana yaptığım iyiliklerin listesini çıkarmamı istiyorsun öyle mi! Her şeyini veren ben olduğuma göre acaba nereden başlasam bilmem ki! Hepsinden öte onları yerleştireceğin çerçeveyi ben verdim sana. Kendi kendine asla devşiremeyeceğin enerjiyi verdim. Ben olmasam bir fikrin ve fikir oluşturacak beynin olmadığından neredeyse yolun başında havlu atardın. Benim müdahalem olmasa mutat, biçimsiz bir şey haline dönüşecek şeye çeşitliliği ve rengi verdim. Daima daha iyisini umut etme mutluluğunu verdim; bir şeye sahip olsan onu kaybetme korkusu dışında ne umut ederdin ki seni tanıyorum ne de olsa. İşler böyle yürüdüğünden beklentilerin daima daha iyisine yönelikti. Böyle korkak ve çekingen biri olarak ne yaparsan yap kurnazlıkta seni cebinden çıkaracak dolandırıcılarla hırsızlardan titreyerek yaşardın. Sahip olduğun tek şeyi sürdüresin, yaşamaya devam edesin diye sana bir neden verdim. Ben senin yanında sabahlara kadar nöbet tutmasam, omzunun üstünden defterlerini gözetlemesem yazar mıydın acaba? Niye yapacaktın ki bunu? Yapmış bile olsan şu anki halinden çok beter olurdu çıkanlar. Hem de ne beter! Ama bunu da açıklamam gerek sana."

"Zenginlerin farklı olduklarını o kıt aklınla sen de fark etmişsindir. Şu nedenle farklıdırlar: Parayla nesnelerin yapılmış halini satın alırlar. Ahşabı alıp masa yapacaklarına yapılmış masa satın alırlar. Burada bir sıralama vardır, daha az zengin

masayı alır ve kendi boyar, daha zenginse boyanmışını alır. Daha fakirse ahşabı bile alamaz ormana gider bir ağaç keser vs. Fakirlik, yani ben, işlemin niceliğini belirlerim. Zengin, her şeyi yapılmış elde edebilir, buna hem varlıklar hem hizmetler dahildir. Yani gerçeklik de kaybolur çünkü bir süreçtir. Daha beteri, yapılmış ve hazır nesnelerin bu şekilde kullanılmak üzere elinin altında olması ikinci bir doğaya dönüşür ve zihinsel ortama da uygulanmaya başlar. Bunun için işte zenginler ortaya konmuş fikirleri, başkalarının görüşlerini, başkaları tarafından üretilmiş zevkleri kullanırlar. Süreci başkalarının eline teslim ederler. Son derece tek tipleşen ve yüzeysel olan duyguları için de aynısı geçerlidir – genellikle onları temsilen iyi niyetle yapılan karikatürlerden de beterdirler. Böyle olmayı ister miydin? Neden söz ettiğinin farkında bile olmadığını görmüyor musun? Ben olmasam kitapların itiraf edelim, sahip oldukları en mütevazı erdemden yoksun olacaktı: Gerçeklikten. Hâlâ da yüzsüzce beni azarlıyorsun öyle mi?

"...Şu yaptığına bak! Uyanır uyanmaz ya da yatağa gitmeden önce aklına ilk gelen bana hakaret etmek öyle mi, arada da zaten her şey şikâyetlerden, itirazlardan, mızmızlanmalardan ibaret. Tamam, farkındayım, dünya tüm teknolojik ilerlemesiyle, tüketimiyle zenginlerin sistemi doğrultusunda ilerliyor, zaman içinde genelleşecek bu; kendini modası geçmiş bir marjinal gibi hissetmenin, beni de geçmişte kalan bir zanaatı sana zorla dayatan bir safra gibi görmenin sebebi bu olmalı. Senin açından bu geçerli bir mazeret olabilirdi ama bütün özgünlüğün oradan geliyor, yetersizliğin düşünülürse özgünlük olmadan bir hiç olurdun."

"...Ne olursa olsun artık seni mazur göremem. Senin kara koyunun olmaktan, hakaretlerine, terbiyesizliğine maruz kalmaktan bıktım usandım. Sana daha fazla katlanamayacağım. Evinden gidiyorum. O kadar istiyordun madem, şimdi mutlu

ol. Artık beni göremeyeceksin. Hak ettiğim değeri göreceğime emin olduğum Arturito Carrera'nın evine gidiyorum."

Daha fazla bir şey söylemedi, öfkeyle gerilmiş, küskün bir edayla ayağa kalkıp kapıya yöneldi. Doğruydu valla! Gidiyordu. Bir adım daha attı mı dışarıda olacaktı. Kalp krizi geçiriyormuşum gibi göğsümde dayanılmaz bir baskı oluştu. Bütün nutuklar beni zaten ikna ederdi ve bu öbürlerinden daha ikna ediciydi çünkü bir biçimde benim kalbimden ve zihnimden doğuyordu (alegorik figürler böyle işlev görür). Bir hamlede koltuğumdan fırladığım gibi, "Hayır, hayır gitme Fakirlik!" diye bağırdım. Sana bir şey söylemedim say yalvarırım. Şimdi söylediklerim ve sonrasında söyleyeceklerim için bağışla, çünkü kendimi tanıyorum şikâyet etmeyi bırakmayacağım. Ama esasında beni bırakmanı istemiyorum. Her şeyden öte alıştım sana. Sanki karım terk ediyormuş gibi geliyor. Bu aşağılanmaya katlanamam. Yetim kalmak için doğmadım ben. Benimle kal, her şeyi halledeceğim. Sen aldırma bana. Terbiyesizlik ettiğimi ve bunu hak etmediği biliyorum ama lütfen, ne olursun gitme. Eli kapının kolunda dayanılmayacak kadar gergin bir saniye geçmesini bekledi sonra çok yavaşça geri döndü. Yüzünde ciddi bir gülümseme vardı, beni affettiğini anlamıştım. Törensel adımlarla kilisenin sonuna yürüyen gelin gibi yaklaştı yanıma.

İşte o günden beri Fakirlik benimle birlikte yaşar, bir gün olsun evimi terk etmemiştir.

Rosario
29 Kasım 1995

Fotoğraflar beni yalancı çıkarmıyor; Kennedy bulvarındaki büyük mağazanın girişinde karşılıklı iki köşede, budanarak şekil verilmiş koyu renk yapraklı iki ağaç var.

Birincisi altı metre boyunda, kusursuzca orantılı yapılmış, sağ elinde bir şişe Coca Cola tutan gerçek boyutlu dev bir kutup ayısı. Ona belli bir mesafede duran, aynı bitkinin budanmasıyla yapılmış daha küçük çalılarsa onun yavrularını temsil ediyor; biri ayakta durmuş yetişkin ayının koluna tutunmuş, diğeriyse oturmuş büyük olana bakıyor.

Mağazanın ön cephesinde diğerinden yüz metre uzakta yer alan ikinci temsilde, yine elinde aynı Coca Cola şişesiyle büyük bir ayı duruyor, yanındaki yavru bu kez büyük olana yapışmış ve kucağa alınmak ya da şişeye uzanmak istercesine kollarını kaldırmış.

Bu diziliş şematik olarak kısa bir hikâyeye işaret ediyor. Denebilir ki birinci sahnede ayı çocuklarının önünde belirir ve onlara "Bakın size ne getirdim," der. Ikincide çocuklardan biri büyük ayıya doğru kollarını kaldırarak sabırsızca bir hareket yapar, yeşil yapraklardan oluşan kocaman gövdesine, kocaman ayının "Şimdi değil," dercesine yukarıda tuttuğu şişeye doğru tırmanmak ister. Bu sahnede kardeşi ortada yoktur.

Bitkiden yapılmış, büyüyen, yenilenen, çiçeklenen, canlı bir heykel, mutlu bir Laocoön'dür* bu. Ve sadece tek bir grup figürden oluşan Laocoön'den farklı olarak bir sonuç, tutkuyu parçalara bölen bir formül sunar. Ölümün formülü hayatın formülüne dönüşmüş; hem evrensel hem de gizli olan Coca Cola'nın formülü, gizem herkesin erişimine açık durumda.

Birbirinin aynısı gibi görünen arabalar bu duruma kayıtsız tam gaz gidiyordu bulvardan. Ayılar şöyle bir kaçamak bakışla görülebilirdi, öyle ki iki grup arasında saniyenin onda biri kadar süre geçiyor, bu arada ayılar da adeta bir çevirmeli defterin sayfalarındaymışçasına hareket ediyordu. Bölgedeki korkunç trafiğe kilitlenmiş durumdaki sürücüler onları fark etmiyor bile. Ama en sevdikleri sahneyi görmek için otomobillerin camlarına burnunu yapıştırmış çocuklar görüyor; bu yoldan gitme alışkanlığı olanlar nerede bakmak gerektiğini biliyor, hiçbir şeyi kaçırmamak için hazırlıklı olmak gerektiğini unutmuyor, önceden harekete geçiyorlar. Bazı çocuklarıysa hazırlıksız yakalıyor bu sahne, yine de ne hakkında olduğunu anlıyor, onu yorumluyor, mesajı alıyorlar, en küçükler bile.

Bu evrensel dil ve evrensel dil yetişkinleri değil çocukları hedefler. Ama bu durumda bir mesajdan fazlası bir dilden fazlası var ve bundan tek faydalananlar arabayla geçip giden ya da anne babalarının elinden tutmuş şen şakrak mağazaya girenler de değil. Başka çocuklar da var, görünmez, saklı çocuklar, onlar Arauco parkındaki ağaç ayıların fablındaki başkahramanlar.

Güneş, Andes de las Condes'in arkasında yüzünü gösterdiği anda Santiago'nun fakir mahallelerinden fakir çocuklar ellerinde birer boş şişe Cola Cola'yla (yazılı olmayan bir kurala göre bir taneden fazla olmaz) gelirler. Bu gündelik hac yolculuğudur,

* *Laocoön ve Oğulları*, 1506 yılında Roma'da bulunan, gerçek insan boyutlarında yapılmış ünlü bir heykel grubudur. Günümüzde Vatikan'da sergilenir. –yhn

uzaktan ve yakından, hatta çok uzaklardan onları asla bir yere götürmeyecek gibi duran ama büyük mesafeler katetmelerini sağlayan küçücük adımlarıyla gelirler. Kimileri sabahın köründe yola çıkmaya mecbur kalmıştır. Günün ilk ışıklarıyla Arauco parkının önünde buluşurlar ama hepsi bir anda değil gruplar halinde gelirler; kimileri çabuk gelir kimileri gecikir kimileri de kendinden önce gelenlerin geçmesini bekler sabırla. Teker teker ayılara yaklaşırlar...

Ve orada sabahın ilk ışıklarıyla yapılan bu törende küçük mucizevi bir iyilikseverlik tekrarlanır. Fakir çocuk ayıya yaklaşır (ayılardan herhangi birine), iki eliyle eski, çentik çentik olmuş Coca Cola şişesini uzatır. Ayı yeşil yapraklardan oluşan başını bitkilere has algılanamayacak kadar küçük hareketlerle kımıldatır ve gözünü çocuğa diker. Yüzünde bir ifade, gülümseme, hatta dünyada tanımlanan haliyle bir bakış da olmadan çocuğun fakirliğini ölçer biçer anlar ve sever. Derken son derece hassas bir hareketle büyük şişesini eğer, diğerinin ucuna yaklaştırır ve tek damlayı yere dökmeden çocuğun şişesini doldurur. En iyi serinleten hazineyi göğsüne yaklaştıran çocuk geri çekilip sırasını öbürüne verir ve hemen evine döner. Santiago'nun fakir çocuklarının hepsi sırayla yapar bunu. Hiçbiri eli boş dönmez çünkü ağaçtan ayıların sihirli şişeleri asla boşalmaz.

Kötü bir şafak yoktur. Ne yazın ne kışın kuraklık olur. Gün ağarırken büyük turuncu otobüsler dükkânlarda ve lokantalarda çalışanları indirirken fakir çocukların sonuncuları da köpükler çıkaran Coca Cola şişeleriyle uzaklara döner ve ayılar da günün geri kalanı boyunca o sessizliklerine bürünürler.

Dev Mariot kulesinin gölgesi dostane bir sıvazlamayla koruma sağlarcasına bazı saatlerde önce ayının birine sonra diğerine vurur. Bense yirmi üçüncü kattaki yönetici salonunda yapacak bir şeyim olmadan (hiçbir zaman yapacak bir şeyim olmaz) viski içerek, dünyanın yüce gerçekliğini düşünerek otururum.

Katil ve Çizer

Katil, bıçağını çizerin boğazına dayamıştı. Öbür elinde açık duran bir çizgi romanı tehditle sallıyordu, sesi de davranışı gibi tehditkârdı, esasında durumun tamamı öyleydi, hiddetli aynı zamanda buruk ve sitemkâr suçlamalar yöneltiyordu.

"Benim hikâyemi anlatman şart mıydı Allah'ın cezası muhbir? Şişko, ihbarcı ibne! İğneden ipliğe varana dek, polisin beni yakalaması ve yargıcın mahkûm etmesi için gereken tüm ayrıntılarıyla anlatman şart mıydı?"

Öfkeden zangır zangır titriyordu (ama çizerin şah damarının üstüne hafifçe bastırdığı bıçak sabit duruyordu), genellikle mizah dergilerinde kullanılan ucuz saman kâğıdına basılmış dergi, korkudan ödü patlamış, benzi solmuş çizerin yüzü önünde sallanıyordu.

"Beni aynen çizmişsin! Benzetmişsin orospu çocuğu, burnumu, bıyığımı ifademi, giysimi bile. Siyah ceketime, kemerimin tokasına, çizgili çoraplarıma kadar. Bir şeyi de atlamamışsın şişko. Ama şimdi ödeyeceksin bunu!"

Her an son noktası konulabilecek, hayatının da sonunu getirebilecek bir sahneyle karşı karşıya kalan çizer tüm çaresizliğine rağmen gücünü toplayıp cılız bir sesle kendini savunmaya girişti (kusursuz savları vardı bunun için).

"Ben seni ihbar falan etmedim. Bütün bilgileri gazetelerden aldım, son söylediğin ayrıntı da dahil. Gazetelerde çarşaf çarşaf hem de yüzlerce fotoğrafların var, oradan kopyaladım tipini. Başka nasıl yapabilirdim? Seni hayatımda ilk kez şu an görüyorum. Hepsi zaten çıkmıştı gazeteye."

"Yalan atma!"

"Yemin ederim. Sen de kontrol edebilirsin. Elbette biliyorsun bunu ama inkâr ediyorsun. İşlediğin cinayetlere halkın o ürkütücü ilgisi sönene dek her Allah'ın günü resmin çarşaf çarşaf gazetelerdeydi, benim belgelerim de orasıydı, kamuoyunun bilmediği bir şeyi koymadım ben. Ne muhbirlerim vardı ne de kendi namıma seninle ilgili herhangi bir bilgim. Suçlular dünyasıyla temasım yoktur, çizim masama eğilmiş kendi hayal dünyamda yaşar giderim ben."

"Yalan söyleme! Bu hayal mayal değil. O küçük hikâyeye koyduğun ne varsa tamı tamına oldu."

Çizer artık daha az titrek bir sesle daha doğal konuşuyordu; çürütülemeyecek mantıklı gerekçelerine hevesle sarıldı.

"Öyle çünkü onu gazetelerden aldım işte! Hepsi orada var istediğine sorabilirsin. Hapiste gazete okumuyordun, hikâyene gazetelerde ne kadar yer ayrıldığını bilmiyorsun tabii, ne kadar çok bilgi toplamışlar. Sana ait ne çok fotoğrafı ele geçirmişler ve yapıp ettiklerini nasıl detaylı biçimde yeniden kurgulamışlardı... Malzememi oradan devşirmek dışında bir şey yapmadım. Her şey hazırdı, benim senaryo yazmama gerek yoktu. Neticede teknik sorulara girecek değilim ama..."

"Yalan söyleme!"

Monoton boğuk nakarat. Ona daha fazla ne söyleyebilirdi? İleri sürdüğü savların başarısızlığı karşısında telaş, kan çekilmesi, ölümden paçayı kurtarma arzusu geri geldi. Mantığa, söze fazlaca güvenmişti. Onu ele geçiren korkunç katil bu hale

gelebildiğine göre insana ait her şeye kör ve sağır çılgın bir canavarın teki olmalıydı. Öncesinde de sonrasında da.

Buna rağmen katil konuştuğunda ki bu çok geçmeden, korku dolu birkaç saniye içinde gerçekleşecekti, bu kez çürütülmez şeyleri dile getirme sırası ondaydı.

"Tarihe bak!"

Bu sözler yeni bir öğeyi önlerine çıkarıyordu; gazetelerin tarihi kusursuz olduğundan gazetelerle ilgili savı en baştan zayıflatıyordu. Aşırı gerilimli anlara has o kıvraklık içinde çizerin aklından aynı anda hem karmaşık hem de ani bir ayarlama geçti. Gazete savını öne sürerek daha fazla tartışmaya gerek kalmadan sorunu çözüme kavuşturacağını sanmıştı; tarihlerin dile getirilmesi sebebiyle somut ve özel kanıta girmeye mecbur kalacaktı. Öte yandan onu cesaretlendiren bir şey vardı, muhatabı kendi isteğiyle tarihlerden konuşmaya başladığı için körü körüne ölüm makinesi kategorisinden çıkıp çizerin de kendini daha emin hissedeceği bir yere, dilsel (ve sayısal) sohbet aşamasına geçmişti.

Gelgelelim bu rahatlama uzun ömürlü olmadı, göz kapaklarını nemlendiren terin arasından en tepeye el yazısıyla yazılmış tarihi okuyana kadar, ancak birkaç saniye sürdü. Bu tür çok okunan mizah dergileri neredeyse hiç tarihli olmazdı, onun gibi koleksiyoncular da basım yılını azimli ve zorlu arayışlarla, dolaylı yoldan bulabilirdi; bunun için hesaplamalar yapar, verileri karılaştırıp haddinden fazla zamansız çizgi maceralara şans eseri sızmış güncel referanslara bakarlardı. Karşılığında ne ödül ne itibar getirmiş yılların kaypak ve keyfi bilgi birikimi işin içine sokulur, sonuç eğlenceli olurdu.

Dergi kırk sene öncesine ikisinin de çocuk olduğu zamanlara aitti, (katil ve çizer aşağı yukarı aynı yaştaydı). Bu durum, kâğıdın sararmış, sayfa kenarlarının yırtık pırtık görünümünü, geçmişteki alışkanlık gereği sayfa düzeninde karelerin düzgün

dörtgenler halinde olmasını açıklıyordu. Çizerin yaptığı gazete kıyaslamasını katilin niye yutmadığını da çok daha güçlü biçimde gösteriyordu. Zaten kırk yıl önce yayımlanmış bir hikâyenin basında geçtiğimiz aylarda yayımlanan bir şeye dayandığı nasıl savunulabilirdi ki?

Tartışmaya dahil edilen öğe bu kadar eski olduğu için, çelişkili biçimde, çizerin bir anda sindiremeyeceği kadar yeniydi. Onu biraz mesafeli ele almak istiyordu, sırf uzaktan bakmak için değil yeniden daha uygar bir alışverişe dönebilmek, her şeyden önce de zaman kazanmak için – koşullar göz önüne alındığında tek şansı buydu.

"Ben mizah dergisi koleksiyonu yaparım..."

Beriki araya girdi, "Yalan atma!"

İşte yine aynı nakarat! Ama bu kez çizerin öne sürdüğünü kanıtlayacak gözle görülür şeyler vardı.

"Çok fazla dergim var, kırklı yıllardan bu yana, çocukluktan beri biriktirdim. Bunu inkâr edecek halin yok, sen de gördün, bunu da onların arasından çıkardın. Binlerce dergimin arasından bu kadar kolay bunu nasıl buldun bilmiyorum, hoş hepsini yayınevine, senesine göre düzgünce sıralamıştım."

"Kapa çeneni de şunu açıkla bana..."

Bu kez karşısındakinin sözünü kesen çizer olmuştu, "Yaratıcı etkinliğimle koleksiyonculuğum yan yana ilerlemiştir. Kaçınılmaz olarak ikisi birbirini beslese de ayrı yollardan gider. Meslektaşlarımın çoğu da koleksiyon yapar."

"Bana ne bundan. Neden yalan söylüyorsun? Bu..." derginin koleksiyon değerini hiç önemsemeden onu buruşturarak şiddetle salladı onu, "Bunlar gazetede çıkmamıştı seni serseri..."

"Sana yemin ederim... bunun bende olduğunu hatırlamıyorum bile. Sen de gördün orada binlerce dergi biriktirdiğimi. Biz koleksiyoncular böyleyiz işte, bir türlü durmak bilmeyiz. İçlerinde hiç okumadığım bir sürüsü vardır. Usta çizerlerden al-

dığım tek şey becerim ölçüsünde biçimdir. Ama konuya gelince gazetelerden, gazetelerin polis sayfalarından..."

Katil hiddetle patladı ve neyse ki bu patlamasına kurbanın hayatına son verecek o bilek hareketi eşlik etmemişti (çok fazla harekete de gerek yoktu).

"Ne diyorsun pislik, polis benim kim olduğumu bilmiyorsa gazeteciler nasıl bilecek? Artık senin sayende biliyorlar!"

"İyi ama ben gazetelerdeki olayları takip ediyorum!"

"Gazeteler seni takip edecek serseri, palavracı. Üstelik de hiç iş kalmamış onlara, beni olabildiğince net ve tanınır halde çizmişsin."

"Bilmiyorum. Kafamı karıştırıyorsun... Bu söylediğine göre benim robot resmi temel almış olmam..."

"Hah!" alaycı kahkahası polisin o beceriksizce çizimlerine yönelik hakaret gibi çıkmıştı. Çizer bu görüşü paylaşmasına rağmen hafifçe kendini savundu.

"İnanamazsın bazen tutturabiliyorlar."

"Bana bak! Beni daha fazla delirtme. Ya da aynen böyle yalan atmaya devam et de kontrolü kaybedeyim ve her halükârda yapacağım işi bitireyim istersen!"

"Hayır!"

Bağırtı yüreğinden kopup çıkmış ve ses tellerinin titreşimi tehlikeli biçimde boğazında bıçak ağzının dayandığı yeri de germişti. Karanlıkta kalan çalışma odasının ortasında ikisi de ayakta, zorlama ve rahatsız bir konumda duruyordu, katil dev gövdesini çizerin sırtına yaslamış, bıçağı boğazına dayamak için sağ kolunu dirsekten epeyce bükmüştü, tam boğazını kesecek seviyede bıçağı da o elle tutuyordu, sol kolu daha gergin biçimde dergiyi öbür tarafta tutuyordu. Birinin titremesi, diğerinin konuşurken sarsılıp durması, ikisinin dudaklarının kıpırdayışları haricinde put gibilerdi. İçlerinde kopan fırtınalı duygulara rağmen (intikam, dehşet) durdukları yerde nasıl sabit kalabildikleri

anlaşılmıyordu. Hoş o kadar da şaşırtıcı değildi bu, genellikle heykeller de alegorik olarak ya da doğrudan özellikle kin ve korku gibi tutkuları son derece şiddetli biçimde temsil etmelerine rağmen kımıltısız ve sakin durmaz mıydı?

"Hayır!" diye tekrar etti, "Beni intihalle mi suçluyorsun? Asla! Öyle burjuva ahlakı ve mülkiyet haklarına bağlı olduğumdan falan değil. Ben onlardan değilim..." Saçma biçimde kendini kanun kaçağı gibi göstermeye çalışarak saldırgana karşı üstünlük elde etmeye çalışıyordu. "Ben yeni olanın, yenilikçiliğin, yaratıcılığın bayraktarlığını yaparım. Ayrıca çizgi roman dünyası fan kulüpten beterdir. Sana dedim ya, herkes koleksiyon yapar, ezbere bilir, ilk bakışta enselerlerdi beni. İnsanın aklında kalan bilinçsiz anılar hakkında bile dikkatli olması gerekir!"

"Neden söz ediyorsun sen be? Bana ne tüm bunlardan! Burada söz konusu olan benim hayatım, anlamadın mı? Hayır, nasıl anlayacaksın ki çocukluğunda kalmışsın, zerrece bilgin yok hayat hakkında."

Yine yüreğinden gelen kekemelikle konuyu değiştirme fırsatına deli gibi tutundu çizer.

"Çoçocuk deyip gggecç me inn san yedisinde neyse yetmişinde de odur."

"Ben bilmiyorum sanki hırbo! Çocukken okurdum bu dergileri, çıkar çıkmaz Lavalleja ve Bulnes'in köşesindeki, manastırın oradaki büfeden alırdım. Her hafta onu bekler, hemen satın alırdım, salak bir koleksiyoncu olduğum için değil, hapisteki bir babayla veremli anne gerçeğinden tek kaçışım bu olduğu için." Geçmişe gömülmüş haliyle elindekini özensizce sallayarak, "İşte, işte," dedi. "Sana yemin ederim çok dikkatle okurdum. Bunun için işte biriktirdiğin tonlarca kâğıt tomarının arasından onu daha görür görmez tanıdım."

O ana kadar mutlak bir öteki olarak gördüğü katille aralarında bu ortak noktanın, ortak okudukları derginin açığa

çıkmasıyla rahatlayan çizer birden daha büyük bir korku ve yabancılaşma hissetmeye başladı. Çünkü mesleki ve sanatsal uğraşı dışında sıradan çizgi roman okurlarıyla karşılaşmaya hiç alışkın değildi. Çizgi romanları içerikleri nedeniyle okuyanlarla yani. Onların varlığından elbette haberdardı ama bu bilgiyi bilince çıkaramamıştı. Ve bir anda kendisini böyle birinin ellerinde, onun insafına terk edilmiş halde bulmak ödünü patlattı, daha da beteri tanımlayamayacağı, ifade edemeyeceği nedensiz, mantıksız bir korkuydu bu. Sonrasında olanlar tuhaflığı iyice derinleştiriyordu. Birisi o ana kadar son derece ketum olan katilin konuşkanlık düğmesine basmıştı adeta.

"Evet, onu gayet iyi hatırlıyordum, bütün karelerine, çizimlerine, yazılarına, her kelimesine ve satırına varana dek hem de. Bunu kim bilir dokuz mu on mu o yaşlarımda okumuştum ve bugüne kadar da bir daha görmedim. Gayet iyi hatırlıyordum onu, aslında hatırlatmaya gerek yoktu. Benim açımdan o, tıpkı senin fetişistçe bir önem atfettiğin ya da sadece "ilham almak için" kullandığın binlercesi gibi altı üstü bir çizgi roman değildi." Konuşmasına tırnak işaretleri koyduğu sırada telli bir çalgının bas tellerinden uzaktan ama tuhaf biçimde yüksek müzik sesi gelmeye başladı. "Benim için sahici bir etkisi oldu Tanrı mı Şeytan mı bunu böyle ayarladı bilmem, belki de fiziksel ve psikolojik gelişimimde beni en çok etkileyecek anda okudum o yüzden. Hem de ne etki ama! Hayatım bugüne dek bu çizgi romandan ibaret oldu. Her bir karesi gerçekleşti; her bir suç, firar ve her bir cehennem. O kadar ki yüz hatlarım bile oradaki başkahramana benzedi, artık kimse onun ben olduğumu inkâr edemez."

"Pardon ama benim için bu çizgi romanın senin dediğin şekilde 'herhangi biri' olduğu doğru değil." Konuşma sırasında tırnak işaretinin olduğu yerde müzik durdu. "Nasıl böyle söyleyebilirsin bilmiyorum ama ciddi olsaydın burada olmazdın.

Bu çizgi roman benim başyapıtım en azından halkın beğenisi açısından öyle, beni meşhur ve zengin yapan o."

"Kendini kandırıyorsun. Senin için herhangi biriyle takas edilebilir. Kötülük, Zulüm, Kan, Korku senin satmak adına asıldığın ürkütücü konular oldu hep, pazarlama danışmanların bu modanın geçtiğini ve cevherin başka tarafta olduğunu söyleseydi başkalarını seçerdin."

"Benim pazarlama danışmanım falan yok."

"Tabii tek başına ayarlıyorsun hepsini biliyorum. Bunun için vahşi bir koku alma duyun olmalı."

"Benim tek rehberim sanatsal önsezilerimdir."

"Ya ne demezsin..." bıçağın ucu iyice baskı yaptı.

"Tamam ama o zaman..." diye inledi çizer. Bıçağın gırtlağına yaptığı baskıya rağmen tartışmanın seyrini takip edebiliyordu. "Benim hiç alakam yok. Masumum ben! Tek günahım sanatıma dair ticari hesaplar peşinde olmaktı, senin hayat hikâyenin izlediği seyir de senin ya da bir zamanlar o denli etki altında kalabilen çocuğun suçu."

"Hiç kendini kandırma. Sorumluluğun büyük oranda sana ait olduğunu gayet iyi biliyorsun... elbette hayatımın seyrinden değil ama ihbardan, hapisten sorumlusun." Hapis kelimesinin geçmesi onu iyice zıvanadan çıkardı ve "Bunu ödeyeceksin! Hem de derhal!" diye bağırdı.

"Bir dakika! Birbirimizi yanlış anlıyor olamaz mıyız? Yoksa ben mi yanılıyorum? Bu çizgi romanın senin kanun kaçağı olarak yaşayacağın hayatı peşinen açığa çıkardığını ve bunların da ben daha ilkokuldayken aklımdan çizer olmak bile geçmezken gerçekleştiğini söyleyen sen değil miydin? O zaman beni neyle suçluyorsun?"

"Beni ihbar etmekle, ne sandın?"

"İyi de nasıl ihbar ettim ben? Bunların hepsi zaten *peşinen* ihbar edilmişse?"

"İşte aynen böyle şimdi de 'peşinen' öleceksin." Tıpa tıp önceki gibi ağır, yankılı, uzun aralıklarla insanüstü bir melodiyle müzik yeniden tınlamaya başladı.

"Önce açıkla bana, madem öleceğim..." bunu ilk kez kabul ediyordu zaman kazanmak için de yapmıyordu, "En azından neden öleceğimi bileyim."

"Açıklanacak bir şey yok."

Çizerin gözünün önünde tuttuğu dergiyi ufak hareketlerle salladı, buna gerek olmadığı belliydi oysa. Giderek koyulaşan loş ortamda sararmış, hatta kahverengiye dönmüş olmasına rağmen dikdörtgen dergi gayet düzgün görünüyordu. Sahnede onarılmaz biçimde ölümden sonrasına ait bir hava vardı. Çizer de bunu hissetti, ilk baştan itibaren sıkışan kalbi iyice büzülerek demir bir bilye gibi sertleşti. Hıçkırıklarını tutamadı:

"Sendin, sen ve çizgi roman, ben değil... Sen ve çizgi roman..."

"*Ama kimse bunu bilmiyordu*"

Kelimelerdeki vurgu en son tırnak işaretinden beri duyulan notalara yer altından gelen ayrıksı tam tam seslerinin eklenmesine neden oldu.

Çizer sıkıntıdan zihni bulanık durumda olmasına rağmen az önce duyduğu cümlenin ne kadar çürütülemez olduğunu hissetti. Öte yandan yenilmiş hissetmesine ve bu duygunun altında ezilmesine rağmen çürütülemez olanın bu konuşmada istisna değil standart olduğunu biliyordu. O zaman bir cılız umut ışığı gibi kendi lehine çürütülemez bir sav daha olabileceğini fikrine kapıldı. Bu sefer de katilin başka bir savı olacaktı. Böylece asla bir türlü sonu gelmeyecekti. Tek fark onları bulma hızı olabilirdi, katilin ondan daha hızlı olduğu izlenimi edinmişti. Hayır, bu salt bir izlenim değildi, her durumda ondan önce buluyordu çürütülemez savı. Böyle olmasının nedenleri vardı; ömür boyu kanunun her yere uzanan kollarından sakınmak zorunda kaldığı için idmanlıydı. Öte yandan kendisine gelin-

ce, çalışma odasının sessiz sakin ortamında çizim masasına eğilmiş geçen yılları içinde böyle bir eğitimden geçmemişti. Çizgi romanlarında sıkıntılı durumlar, son dakikada mucizevi kurtuluşlar olmuyor değildi, ancak bunların hepsi düzeltmeler, rötuşlarla mümkündü, bazen bir düğümün çözülmesi bir yanıtın bulunması haftalarını alırdı.

Şu andaysa gırtlağına bıçak dayanmış haldeyken, sonsuza kadar bile zamanı olsa bir yanıtı bulamayacağını düşünüyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse (en azından kendi açısından) bu son derece rahatsız, zoraki konumda geçen her saniye ona sonsuzluk gibi geliyordu. Belki de bu yüzden yanıt hiç gecikmeden çıktı:

"Ben de bilmiyordum! Nereden bilebilirdim. Sen kendin söyledin 'kimsenin' bilmediğini."

En son tırnak işaretleriyle birlikte duyulmaya başlanan, derinden gelen notalar bu tırnak işaretiyle birlikte durdu; öte yandan bu kez solo olarak tam tam sesleri devam etti.

"Artık herkes biliyor senin sayende, alçak muhbir."

Yararsızdı. Konuşmaya değmezdi. Çürütülemez ve tartışılamaz olan hâlâ varlığını hissettiriyordu. Ama konuşmak bütünüyle boşa gidecek değildi. Konuşmak her zaman işe yarardı, olanı biteni bilmenin başka yolu yoktu. Değmeyecek olansa konuşmayı *sürdürmekti* çünkü olanı biteni öğrendikten hemen sonra zaman bir dönüş yapmış, kendi içine dönmüş, ters yüz olmuş, böylece geçmişle gelecek olayların birbirine temasından, ortaya çözülmesi mümkün olmayan bir dizi çelişki çıkmıştı.

Derken, duyulan tekdüze tam tamlar dışında ortalık sessizleşti. Sessizlikle birlikte hareketsizlik perçinlendi. Tam bir hareketsizlik değildi; iki kişi tamamen donakalmış ya da sabit bir imge değildi. Küçük küçük seğirmeler geçiyordu vücutlarından, konumlarında bir farklılık yaratmayacak şekilde, algılanması imkânsız duruş değişiklikleri oluyordu, vücudun ağırlığı bir

bacaktan diğerine aktarılıyor, omuzlar öne arkaya birkaç milim yer değiştiriyor, gözler kırpışıyor, yarı aralık dudaklardan hava girip çıkıyor, diller dudakları nemlendiriyordu. Katilin sağ elinde hâlâ bıçak vardı, ileri doğru uzanmış, diğer eliyle eski dergi sayısını berikinin yüzünün önünde sallamaya devam ediyordu. Bu kadar uzun süre kollarını havada tutmak katlanılmaz olmuştu muhtemelen; öte yandan hayatı boyunca izi sürülen hayvandan farksız olduğundan gerekli dirence sahipti. İki kolu gerekli işlevleri yerine getiriyordu, bıçağı tutan tehdidin ciddiyetini göstermek için, dergiyi tutansa buna anlam ve açıklama getirmek için. Biri olmadan diğeri sahneyi kurmak için yeterli olmazdı, eş zamanlı ve birlikte olmak üzere yaratılmışlardı. Çizere gelince gayet açık seçik sebeplerle sessizliğini koruyordu, boynu gergin ve öne doğru uzanmış, gözü dergilerdeydi.

Bir an geldiğinde ışık artık azalmayı bırakıp muğlak bir loşlukta sabitlendi. Sahnenin başlangıcıyla sonu gibi görünen nokta arasında ışıkta belirgin bir farklılık yoktu. Belki de bu azalma hissi psikolojikti; akşamların normal akışı içinde insanın alışkın olduğu doğal kararma yanılsamasıydı. Ama kimse bu sahnenin akşam vakti yaşandığını söylememişti ki. Bu ne idüğü belirsiz loşluk, bulutların sabah güneşini karartmasına, ışığın panjur ya da kepenklerden süzülerek girmesine de bağlı olabilirdi, bulutsuz bir gece yarısında yarım ay ışığına da. Aynı zamanda günün farklı saatlerinin, herhangi bir saatin bileşimi de olabilirdi. (Suni ışık kaynakları şehirdeki elektrik kesintisi yüzünden zaten ihtimal dahilinde değildi .)

Çalışma odasında onlardan başka canlı yoktu. Havada uçan bir sinek, yerde gezen bir karınca ya da esintiyle sallanan bir kâğıt parçası, musluğa damlayan su, havada uçuşan tek bir toz zerreciği aramak boşunaydı. Atomların içindeki elektronların bile yörüngelerinde durduğu söylenebilirdi. Hareket kabiliyeti olan her şey ortadaki, ayakta duran düğümlenmiş iki figüre

odaklanmıştı. Cidden kare odanın geometrik olarak da tam ortasındaydılar, etraflarındaki boşluk bunu iyice aleni hale getiriyordu; çizim masasıyla ergonomik sandalye itiş kakış sırasında yere düşüp parçalanmıştı. Bu iki insana eşit uzaklıktaki duvarların tamamı rafla kaplı, son santimine kadar çizgi roman dergileriyle doluydu, yerden tavana kadar istiflenmiş dergilerin sadece incecik sırtları görünüyordu.

Birbirinden bu denli farklı iki insan nasıl olup da aynı anda aynı yerde rast gelmişlerdi? Üstü örtülü bir şiddetle kenetlenmiş iki figür hareketsiz, kördüğüm olmuş hallerinden faydalanılarak kesit olarak birbirinden ayrılıp (elbette üç boyutlu bir kesit) pekâlâ başka sahnelere yapıştırılabilirdi: katil sayısız kurbanından birinin, örneğin savunmasız bir kadının boğazını kesmek üzereyken, çizer de söz gelimi kusursuz hale getirmek için aylarını verdiği bir eserin matbaada mahvolduğunu görünce büyük sıkıntı yaşarken. Herhangi bir değişiklik ya da rötuşa gerek kalmadan aynı tavır, davranış, suratlarda aynı ifade bir dolu farklı durumda kimsenin şüphelenmeyeceği şekilde yerli yerinde iş görebilirdi. İkisinin de gövdelerinin belden yukarıda kalan kısmı azar azar öne eğildi. Kollarıyla başlarının konumunu değiştirmeden yaptılar bunu, suratları gri bir ışığa boyanmıştı. Son derece ağır gerçekleşti eğilmeleri, öyle ki ilk bakışta fark edilmiyordu ama aradan zaman geçince yüzlerinin zemine biraz daha yaklaştığı fark edildi. İkisi de birden ayaklarının dibinde bir şey arar gibiydi aynı zamanda adeta bir malzeme yorgunluğundan mustariptiler ve mafsalları ya da bel eklemleri de gevşemiş olabilirdi.

25 Eylül 2009

Sonsuzluk

Çocukken akla gelebilecek en tuhaf oyunları oynardık. Onları anlattığımda uyduruk gelse de aslında bizzat bendim onları uyduran, sadece bu uzun yıllar önce, beni ben yapan sürecin henüz başında olduğum zamanlardı. Ya benim ya da o zamanki arkadaşlarımın uydurmasıydı –ki ikisi de aynı kapıya çıkar– ne de olsa o çocukların hepsi sonuçta dönüşeceğim kişiyi oluşturan birikime katkıda bulundu. Şu anda bu oyunları anlatmaya, yazılı olarak açıklamaya giriştiysem bunun nedeni, günün birinde benimle birlikte ölüp gitmesinler diye birilerinin sayısız kez onları bir kenara kaydetmemi söylemesidir. Özgünlüklerinden o kadar emin değilim, çocuklar genellikle büyük çılgınlıklar yapsa da oyun kataloğu da sınırsız değildir; sezgilerime ve olasılık kanunlarına dayanarak, başkalarının aklına da bir yerlerde, bir vakitte benzer ya da aynı oyunların geldiğini rahatça söyleyebilirim. Öyleyse bu derlemeyi elinde tutan okur geçmişte o çocuklardan biriyse, onun açısından bu tarifler bir anımsatma belki de unutulmuş bir geçmişin diriltilmesi olacaktır. Epey karmaşık bazı detaylara girmek gerektiğini sanıyorum, ayrıntılar aşırıya da kaçabilir, öte yandan bu işe girişirken, çocukluğumun çok uzak ve yabancı başka çocuklarınkiyle ortak noktalar içermesi heveslendiriyor beni; bağlantı en ufacık en küçücük ayrıntılarda olabilir ve bunun

hangi en ufak ayrıntı olduğunu bilemediğimden, hepsini ortaya dökmek dışında çarem yok. Ayrıca daha pratik bir neden de anlaşılabilir olmak: İlk bakışta ipe sapa gelmez gibi görünen bazı mekanizmaların açıklanmasını tamamlamak için en önemsiz ayrıntılar gerekli olabilir. Hepsine anlam kazandıracak olan tek ayrıntıyı kaçırmamak adına bütün saçmalıkları sonuna kadar listelemek gerekir.

İki kişiyle oynanan, basitçe karşıdakinden daha büyük bir sayı söylemeye dayanan bir matematik ya da sözüm ona matematik oyunuyla başlıyorum. Biri dört demişse ilerlemek için diğerinin örneğin beş demesi gerekirdi (tabii en az beş, yoksa bin de diyebilirdi) ve böyle devam ederdi. Kısacası oyunun özü toplama yapmaktı, görülebileceği gibi son derece basitti. Açıkça sayılar dizisi göz önüne alındığında, sadece bir önceki sayıdan daha küçük bir rakam söyleyen kaybedebilirdi. Ancak buradaki zaferin rastlantısal olacağı ve oyunun özünü etkilemeyeceği de açıktı. Buna göre en büyük sayıyı bulan –diğerinin bundan büyüğünü bulamaması gerekirdi– oyunu kazanacaktı. Biz de oyunun özüyle etkin iş birliği içindeydik, asla hata yapmazdık, biri hata yapmışsa diğeri bunu görmezden gelmeye dünden razı olur, oyun devam ederdi. O zaman oyunun tam anlamıyla nasıl hayata geçeceğini düşünmek zor. Bu fikir kendi içinde çelişkili görünüyor. Ancak esas güçlüğün, olayın teorisini anlamaya ve bir maç yaratmaya çalışan yetişkin anlayışından ileri geldiğini sanıyorum; bizim içinse bunu anlamak zor değil, son derece kolaydı (zaten bu yüzden karmaşıklaştırıyorduk). Eğlenceli ve çetin bulduğumuz zorluklarsa başka bir boyuttaydı, bunu göstermeye çalışacağım. Oyun kendi içinde bize son derece doğal geliyordu.

Konuya girmeden önce haklı gerekçelerle bazı aydınlatmalar yapacağım. Birincisi yaş konusu. On, on bir yaşlarındaydık (ya da on bir, on iki). Omar benden bir yaş büyüktü; ilkokula

gidiyorduk ama son sınıftaydık, ilk sınıflarda değil. Demek istediğim sayı saymayı yeni öğrenmiş ve aritmetiğin mucizesiyle yeni büyülenmiş değildik. Hiç değildik. Ayrıca o zamanlar, yani otuz beş yıl önce öğretim hiç şakaya gelmezdi; zaman kaybedilmezdi, teferruatlar yoktu. Bizim devam ettiğimiz yarı kırsal okulda (bugün de eğitime devam eden Coronel Pringles Escuela 2) bile entelektüel seviye hatırı sayılır düzeyde yüksekti, beklentiler bugünden bakarak ölçüsüz görünebilirdi. Çoğu çiftliklerden gelen, okuma yazması olmayan ailelerin çocukları da bu ritmi takip ediyordu, elleri mahkûmdu; ilkokulun son yılı hız kesme tümseği gibiydi, çoğu orada takılıyordu ama yola çıkıldı mı beraberce ilerliyorduk, gemi hızlı gidiyordu.

Kişiler: Omar ve ben. Bu oyunu asla başkasıyla oynamadım. Denedim mi anımsamıyorum ama denedimse bile işe yaramamıştı. Bu mutlaka doğru oyuncuyu bulmak gereken oyunlardandı ve bulunması da neredeyse mucize sayılırdı. Oyun da bizi bulmuştu ve onun çapraşık ve aleni katmanlarına o kadar uyum sağlamıştık, o kadar onun parçası olmuştuk ve o da bizim parçamız olmuştu ki dış dünyayı ister istemez dışlamıştık. Kuralları açıklamak ya da bazı özellikli noktalara uyum sağlamak gerekeceğinden değil (neticede matematik oyunuydu), çok fazla, bütün akşamüstlerini oynayarak geçirdiğimizden yüzlerce kez oynadığımızdan yeni baştan başlamamız imkânsızdı; başkaları olabilirdi ama Omar'la ben olmazdık.

Omar Berruet en eski arkadaşlarımdan değildi. Ailesi birkaç yıl önce Gran Buenos Aires'den taşınmıştı, ama anne babası Pringlesliydi; annesi annemin çocukluk arkadaşıydı, babasının kız kardeşlerinden biri, Morañalar, köşe başında yaşıyordu, iki çocukları vardı, çok eskiden beri tanıyordum onları, büyük çocuklarıyla ilkokulda bütün sınıfları birlikte okumuştuk. Berruet ailesi bize yakın bir ev tutmuştu. Omar tek çocuktu, benden bir yaş büyüktü, onun için okulda aynı sınıfta olmamıştık

ama komşuluk sayesinde yakın arkadaş olduk. O zamanlar tüm günü birlikte geçirirdik. Zayıf, uzun boylu, sarışın, soluk tenli, ağırkanlı bir çocuktu, her açıdan benim zıddımdı. Zıt kutuplar birbirini çeker kuralı geçerliydi. Korkarım onu genel hatlarıyla hâkimiyetime almıştım, değişken ve kaprisli hallerime alet ediyordum. Kaprislerime seve seve razı gelmesine rağmen benim de saygı duymayı öğrendiğim ve bazen bana acı veren mütevazı bir güç de uyguluyordu. Hiç de küçümsenmeyecek zekâsını gözle görülür biçimde sergilemekte de tam zıddımdı. Ben böbürlenme, bağırma, gösterişten ibaretken o sessiz tepki, ironi ve gerçekçilik timsaliydi. (İleride fırsatım olmayacağı için Pringles'te kaldığını, sekiz çocuğu olduğunu, çocuklarından birini kaybettiğini şimdi belirtmekte fayda var.)

Son olarak sahnemiz. Coronel Pringles, şehrimiz o zaman da aşağı yukarı şimdiki gibiydi; o zamanlar biraz daha küçük, daha fazla toprak yolu olan, daha az gelişmiş bir yerdi. Bizim yaşadığımız Alvear caddesi en son asfalt yoldu, hemen yüz metre ileride boş araziler (elmalıklar) çiftlikler, kırsal alan başlıyordu. Bizim blokta hepsi de aynı sırada beş ev vardı: köşede Uruñuela'ların, Alicia ve Maria teyzemlerin bizim ve Gonzalo Barba'nın (babamın ahbabı ve yeğeni) Berruet'lerin evleri. Diğer köşede boş bir arsa, babamın çalıştığı Aira ve Barba şirketi vardı. Gonzalo ve Berruet'lerin kiraladığı ev Padelli'nindi, evlerin arka bahçesi onun köşedeki evine bitişikti. Karşı kaldırımda kocaman duvarın ardında, köşede, solda Astutti'nin sağda Perrier'in evlerine ait arsalar vardı. Bu arsaların ormanı andıran hali çok dikkat çekiciydi. Astutti'lerin arsasında kendilerinin yapmaya çalıştığı ya da üretim sürecinde olan son derece modern bir karavan vardı, ev sahibinin kardeşlerinden birinin hiç sona ermeyen hobisi gibiydi (bütün çocukluğum boyunca hatta daha da uzun süre devam etti) sanırım. Perrier'inkindeyse bir ağaç, daha doğrusu tepe kısımları kavuşmuş, aşırı uzun,

Pringles'teki en yüksek denebilecek, on katlı ev yüksekliğinde, kusursuz koni biçimli kozalaklı ağaç vardı.

Sokakta hiçbir şey olmazdı, yarım saatte bir tek tük araba geçerdi. Bol bol boş zamanımız vardı; sabah okula giderdik, bütün ömrümüz akşamüstüne sığardı. Müfredatdışı etkinliklerimiz olmazdı (öyle şeyler kullanılmıyordu) televizyon yoktu ve evlerimizin kapısı daima açıktı. Sayı oyununu oynamak için Omar'ın babasının daima kapının önünde duran kırmızı kamyonetinin şoför kabinine yerleşirdik.

Pekâlâ, oyuna gelince...

Kimin aklına gelmişti acaba? İlla ki ikimizden birinin... Onu hazır biçimde başka birinden almış olamazdık. Onun üzerine her düşündüğümde icatla pratiğin iç içe geçtiğini görüyorum. Hangimizin bu oyunun mucidi olduğuna karar vermeye çalıştığımda kaçınılmaz olarak kendimi düşünüyorum. Bu oyuna götüren girişimin altında bir tür fantezi, aşırılık, o zamanki halimi bütünüyle açığa vuran yine de biraz tarif edilemez bir şey var. Omar aksi uçtaydı. Öte yandan tuhaf bir biçimde öbür uçtan da baş döndürücü tünellere girilebiliyordu. Kurallar yoktu. Bütün çocuklar gibi biz de hayatımızı oyunlarımıza kurallar icat ederek geçirdiğimiz halde bu oyunun kuralı yoktu, belki de ona bir kuralın uygun düşmeyeceğini, daima yanlış hesap yapacağımızı ya da bunu yapmanın çok kolay olacağını fark etmiştik.

Şimdi düşünüyorum da geri alınabilir, o an işimize öyle geldiği için konmuş, geçici bir kural vardı. Bir oyun sırasında pratik nedenle koymuş ve sonrasında unutmuştuk ama bir nedenle hem aklımda hem de oyunda yer etti bu kural. Son derece zararsızdı: ilk sıradaki sayı sekiz olmalıydı. Bildiğimiz sekiz rakamı değil herhangi bir sekizli rakam; sekiz yüz bin, sekiz milyar falan. Esasında bu başka bir seviyeye geçmek için hızlandırıcı rolü oynuyordu (sanki buna ihtiyacımız varmış gibi!)

Oyunun içinde seviyeler ya da dizi içinde diziler olduğundan değil, varsa da en azından biz onları dikkate almıyorduk. Bu anlamda burada söz konusu olan hız farklarıydı, "adım adım ilerlemeyle" "sıçramaların" birbirini takip etmesiydi, fiziksel gerçeklikte hareketli zamanda da mekânda da olmayacak uçlara götürüyorduk biz bunu. Aşırı ağır aktığı zaman bile bir telaş vardı. Ama asla zıvanadan çıkmıyordu, sürekli hızlanmasına rağmen azar azar oluyordu bu. Yani bu saplantılı oyunda hıza başvurmamız her an konuşmanın konusunu değiştirmemize olanak tanıyordu (konular da hız demektir).

"Üç"

"Yüz"

"Yüz bir"

"Yüz bir virgül sıfır bir"

"Sekiz yüz doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz"

"Dört milyon

"Dört milyon bir"

"Dört milyon iki"

"Dört milyon üç"

"Dört milyon dört virgül dört yüz kırk dört"

"Dört milyon dört virgül dört"

"Dört milyon dört virgül üç"

"Dört milyon dört virgül bir"

"Yarım trilyon"

Asla, trilyon nedir (aynı zamanda katrilyon, kintilyon ya da sekstilyon da) diye araştırma zahmetine girmiyorduk ne olursa olsun söylüyorduk.

"Yarım trilyon bir"

"Bir trilyon"

"Sekiz trilyon"

"Sekiz trilyon sekiz."

Aynısı milyar için de geçerliydi, gerçi bunun milyonun mil-

yon katı olduğunu biliyorduk. Yani milyon "bir"se milyar da bunun milyon katıydı. Ama rakamın aldığı sıfırları saymayı, oradan hesap etmeyi asla yapmadık. Asla sıfırları saymadık, herhalde on iki falan olmalıydı. Bu eğlenceli değil korkunç, sıkıcı, ağır bir iş olurdu. Bizimki bir oyundu. Bütün çocuklar gibi sabırsızdık ve sabırsızlığa en çok yakışan oyunu, sıçrama oyununu bulmuştuk. Saatlerimizi, bütün akşamüstlerini Omar'ın babasının kamyonetinde şoför kabinine tıkılmış put gibi geçiriyorsak ne olmuş, sabırsızlığımızdan bir şey eksilmiş değildi. Aksi sayısal bir zanaat işi olurdu ki bana sorarsanız bizimki zanaat değil sanattı.

Milyarın trilyondan daha büyük olup olmadığını bile bilmiyorduk. Ne önemi vardı? En iyisi bilmemekti. Biliyor numarası yapıyorduk ama birbirimizi karşılıklı teste de tabi tutmuyorduk. Yine de çok kolaydı.

Büyük rakamların cazip gelmesi kaçınılmazdı. Bu da oyunun doğasından ileri geliyordu. Bizi yere çeken çekim kuvveti de buydu. Ama aynı zamanda bunun tam olarak neye eşit olduğunu araştırma zahmetine girmeyeceğimizin bir göstergesi olarak onu küçümsüyorduk da. Rakamlar ve büyük rakamlar ayrı şeylerdi. Rakamlar söz konusu olduğunda el yordamıyla anlayabileceğimiz bir sahadaydık (sekiz demek sekiz nesne demekti: sekiz nokta örneğin, seksen de aynı zamanda seksen milyon da öyleydi) öte yandan ikincilerde körü körüne düşünceye geçiyorduk, oyun artık sayıları değil kelimeleri birleştirmekten ibaret oluyordu.

"Milyar"

"Trilyon milyar"

"Yarım milyar trilyon milyar"

"Bir milyar milyar trilyon milyar"

Kuşkusuz bu toplamların altından yeniden rakamlar çıkıyordu.

"Milyar milyar"
"Milyar milyar altı"
"Altı milyar milyar altı"
"Altı milyar milyar altı virgül on binde altı"

Gerçekte hissetmediğimiz, hissedemeyeceğimiz ancak hayalini kurduğumuz bir sıkıntıyı güya başımızdan atmak için uydurduğumuz fırıldaklardı bunlar. Buna karşılık "altı milyar milyar" gibi şeyleri kabul etmeme konusunda hemfikirdik, bu bir sayı değil çarpmaydı. Elimizin altında sade rakamlardan bolca varken neden hayatı daha fazla karmaşıklaştıracaktık?

Bu oyunun ne kadar sürdüğünü bilmiyorum. Belki aylar belki yıllar. Asla sıkılmadık, asla şaşırmaktan birbirimizi heveslendirmekten vazgeçmedik. Çocukluğumuzun en yüksek noktalarından biriydi, sonunda bunu oynamayı bıraktıysak bunun nedeni ne bıkmamız ne de yorulmamızdı, büyümüş ve farklı yollara girmiştik. Ayrıca ha bire bu oyunu oynamadığımızı, bunun tek oyunumuz olmadığını da söylemem gerek. Hem de hiç değil. Kimileri diğerlerinden daha aşırıya kaçan, daha büyüleyici bir düzine farklı oyunumuz vardı. Teker teker hepsini açıklamak için kolları sıvadım ve bundan başladımsa da sayılar oyununu bu şekilde soyutlamamın hatalı bir fikre yol açmasını istemem. Bütün zamanı bir şoför kabinine tıkılıp sayılar mırıldanmakla geçiren deliler değildik. Yeni bir fantezi bizi heyecanlandırdığı anda haftalarca rakamları unuturduk. Sonra kaldığımız yerden devam etmek üzere geri dönerdik. İyi düşününce oyuna yönelik yaptığım soyutlama o kadar da suni değil, hiç değişmeyen sadeliğiyle, doğallığı ve gizemiyle kendi içinde onun da böyle bir yanı vardı. Sanırım onu sır gibi saklamamızın nedeni sır olmasından değil unutkanlıktan ya da birine anlatma fırsatı bulamadığımızdandı.

Son derece sade, süssüz, bunun için de bitimsiz bir oyundu. Sıkılamazdık ondan, tanımına aykırı olurdu. Ayrıca niye sıkıla-

caktık ki? Özgürlüğün ta kendisiydi. Onu oynadığımızda hayatın bir parçası gibi açılırdı, hayat da geniş mi geniş, esnek bitimsiz bir şeydi. Herhangi bir deneyim yaşamadan da biliyorduk bunu. Bizler de süssüz ve sadeydik, anne babalarımız, yaşadığımız muhit, şehrimiz, Pringles'te hayat da öyleydi. Hayatımızın o günkü basitliği tasavvur edilmez gelebilir. Bizzat onu yaşayan benim için bile bu kolay değil. Onu gözümde canlandırmaya, anılarla mümkün mertebe mesafe koyarak o basitlik fikrini algılanabilir kılmaya çalışıyorum.

Bazen özel olarak bizi tatmin eden bir el oyunun ardından, basitliğini ıskalayabilir gibi görünse de esasında onu sağlamlaştıran bir şey yapardık. Sırf zevkine, aynı oyunu şakasına oynardık; sanki ne yapılması gerektiğini anlamamış birer cahil ya da salakmışız gibi.

"Bir"

"Sıfır"

"Eksi bin

"Sekiz trilyon"

"Sıfır virgül binde dokuz"

"Eksi üç"

"Bin milyar dört trilyon"

"İki"

"İki"

Bu çok kısa sürerdi çünkü çok düz, aşırı sersemleticiydi. Bunu bir dakika boyunca sürdürmek az önce saatlerce yaptığımız şeyin tam aksi bir bakış açısı verirdi; adeta attan düşmüşüz, manevi rakamlar dünyasından gerçek rakamların dünyasına inmişiz gibi gelirdi. Sürrealizmin ne olduğunu bilseydik, "Ne güzel şey sürrealizm. Her şeyi nasıl da dönüştürüyor!" diye bağırabilirdik. Sonra rüyasına, tesire, temsile geri dönen biri gibi oyuna geri dönerdik.

Yine de bir geçmişe özlem, belli belirsiz bir tatminsizlik hissi peydahlandı. Bir anda, bir günde bir ayda ya da yılda ortaya

çıkmış değildi... Bu oyunun uydurulmasının, gelişmesinin, gözden düşmesinin ve terk edilmesinin kronolojisini çıkarmıyorum. Yapamam çünkü buna dair bir bilgi yok bende. Bu hikâyenin devamında ister istemez kusurlar olacak çünkü başka nasıl anlatılır bilmiyorum. Yaşadığımız tatminsizliğin sayılarla kelimeler arasındaki farkla bir ilgisi vardı herhalde. Kendi kendimize klasik ve gerçek rakamlar dışındakileri kullanmama kuralını getirmiştik. İster negatif ister pozitif olsun bir şeyleri sayarken kullanılan bildiğimiz sayılar olacaktı. Sayılar kelimelerle aynı değildir. Rakamları da kelimelerle isimlendirdiğimiz halde bu aynı şey değil.

Elbette bu her seferinde oynamaya koyulduğumuzda yaptığımız seçim ve anlaşmaydı; şikâyetçi değildik. Oyun düşünceyi harekete geçiriyor, onu geçirgen hale getiriyor bir tür rahatlatıcı yoga yaparcasına onu gevşetiyordu, işte tam bu şekilde söylenebilecek ve söylenmesi yasak olan şeylerin o engin diyarını görebiliyorduk. Kelimeler rakamlardan fazlaydı, her şeydi. Rakamlar kelimelerin dünyasında bir alt küme, daima gecenin hüküm sürdüğü marjinal ve kayıp bir gezegen sistemiydi. Kendi bahçemizde ekip biçmek için bilinmezin aşırılıklarından onun kalkanı altına sığınıp gizleniyorduk.

İşte oradan görebiliyorduk kelimeleri, hem de daha önce hiç görmediğimiz şekilde. Onları alabildiğine verimli, eğlenceli ve güzel halleriyle görebilmek için ihtiyaç duyduğumuz mesafeyi yaratmıştık. Elimizi uzatıp onları aldığımızda her şeyi yapabilecek büyülü mücevherlere sahip olacağımızı hissediyorduk. Ama bu his ancak bir mesafenin ürünüydü, oyunun eşiğinden adım attık mı oyun dağılıyordu. Bunu bilmeye biliyorduk, yine de tuhaf bir kötücüllükle, tehlike sevdasıyla bunu denemeye can atıyorduk.

Kelimelerin gücünü her Allah'ın günü yaşıyorduk. Tek bir fırsatı bile kaçırmıyordum: Onu uzaktan görüyor, serabı tu-

tabileceğimi, o kusursuz ölümcül ışığını benim kılabileceğimi sanıyor ve onu boşaltana kadar da rahat etmiyordum; söylemeye ne hacet tercih ettiğim kurbanım Omar'dı:

"Hadi kim daha büyük bir yalan uyduracak oyunu oynayalım."

Omar omuz silkerek, "Az önce Miguel'i bisikletle geçerken gördüm," dedi.

"Hayır, böyle değil. Farz edelim ikimiz de balıkçıyız ve tuttuğumuz balık hakkında yalan söylüyoruz. En büyük yalanı söyleyen kazanır."

Konunun rakamlarla bir ilgisi olduğunu anlatmak için "Büyük" kelimesini vurgulu söyledim. İstedi mi cin gibi kurnaz olan Omar işimi zorlaştırdı, "Ben bir balina tuttum."

"Bak Omar. Daha basit yapalım. Tek söyleyebileceğin balığın ağırlığı, boyu ya da yaşı olabilir. En fazla söylenecek sınırları da koyalım, seksen metre, seksen ton ve seksen yaş. Yok yok! İyice basit yapalım. Sadece yaşı olsun. Farz edelim balıklar ölene kadar yaşlandıkça büyüyor. Böylece yaşını söylemek uzunluğunu, genişliğini, kilosunu, her şeyi söylemek anlamına gelsin. Farz edelim belirsiz bir süre boyunca yaşayabilsinler ama bizim en fazla söyleyebileceğimiz sekiz yüz yıl olsun. Sen başla."

Son derece değerli gizli bir planım olduğunu fark etmemesi için Omar'ın ahmak olması gerekirdi. Ne ahmağı, aksine çok zekiydi. Daha ötesi olamazdı benim için zekâ ölçütüydü. Sonunda teslim olmuştu:

"Sekiz yüz yaşında bir balık tuttum."

"Ben onun dedesini tuttum."

Bunun üzerine Omar büyük bir küçümsemeyle dilini şaklattı. Benim de bir dergide okuduğum fıkrayı arkadaşlığımız pahasına talihsizce bir oyuna dönüştürme fikrimle gurur duyacak halim yoktu. Fıkra şöyle bir şeydi muhtemelen: İki yalancı balıkçı günlük balık tutma fasıllarını anlatır.

Biri, "Ben bugün bir Merlin tuttum, şöyleydi de böyleydi de," der.

Diğeri "Ah evet o yeni doğmuş bebe. Bense onun anasını tuttum," diye karşılık verir.

Ne kadar da vasat bir fıkraydı. Onu mantıklı hale getirerek ne yapmıştım ki? Hem de ne için? Bana neden böyle bir şey cazip görünmüştü acaba? Herhalde kelimelerin kudreti, başka bir şey değil. Çünkü kısacası bu şakada hem sayılar oyunumuz (yalancılar doğaçlama olarak balığın boyutunu artırabilirdi) hem de onu aşan bir şey vardı. Bir kelime (anne, baba ya da büyükanne) bütün sayı dizilerine galip gelerek onu başka bir seviyeye götürüyordu. Pekâlâ işte kastettiğim buydu, oyunumuzun görkemi de sefaleti de bütün sınırı da buradaydı.

Ta ki o kelimenin varlığını keşfedene dek. Tekrar edeyim bu oyun tarihinin herhangi bir anında değil ilk başında olmuştu – başlangıç oydu.

O kelime *sonsuzluktu.* Mantıklı değil mi? Çok bariz. Aslında ona "rakamlar oyunu" adını vermek için epey çaba sarf etmem gerekti, esasen onu daima tahayyül ettiğim gibi "sonsuzluk" oyunuydu. Oyunun tipik bir elini, kökenini, matrisini yorumlayacak olursam basitçe şöyle derdim:

"Bir"

"Sonsuzluk"

Geri kalan her şey buradan filizleniyordu. Başka türlü nasıl olacaktı? Diğer her türlü sıçramaya izin veriyorsak bunu neden yasaklayacaktık ki? Aksine kendimize olanak tanıdığımız tüm sıçramalar aslında kelimelere, heterojen olana yaslanıyordu.

Galiba bu noktadan itibaren bu oyunu tarif etmeye başladığımdan beri bilinçaltımda giderek büyüyen bir soruya yanıt vermem gerek: Bir el oyun nasıl bitiyordu? Karşılaşmayı kim kazanıyordu? Asla bitmiyordu, kimse de kazanmıyordu demek yeterli değil. Durmadan karşılıklı kurduğumuz tuzaklara anla-

dığım kadarıyla düşmüyorduk; soyut bakımdan burası kesindi ama oyunun gelişi açısından bu kadar kesin olamaz bu. Doğrusunu söylemek gerekirse bunu anımsamıyorum.

Her şey aklımda hayal meyal kalmış sanırım (öyle olmasa yazmazdım) ama anımsamadığım şeyler olduğunu kabullenmem gerek; samimiyetle itiraf edecek olsam hiçbir şey anımsamadığımı söylemem gerekirdi. Burada da bir tırmanış var. Bir çelişki yok bunda. Aslında yazmak için yeterli olan o mikroskobik kesinlikle anımsanan tek şey unutuş.

Pekâlâ, "Sonsuzluk."

Sonsuzluk rakamların en uç noktası, görünmez son ucudur. Büyük sayılarla körü körüne, sezgisel bir düşünceyle işlem yaptığımızı söylemiştim ya, sonsuzluk körlüğün de körlüğü, inkârın da inkârı gibiydi. Unutulmuş hatıram esas burada görünür olacaktı. Acaba sonsuzluğu biliyor muyum? Bilsem bilsem bunu bilebilirdim ama onu da bilemezdim.

Sonsuzluğa sıçramada mucizevi pratik bir yan vardı ve bir an önce gerçekleşmesi de iyiydi. Her tür sabırlı duruşa köstek olurdu, hiçbiri fark etmezdi. Bunu beklemek gereksizdi. Ne olduğunu bilmeden seviyordum onu. Çocukluğumuzun güneşli günüydü. Bunun için bir gün olsun anlamını sorgulamadık. Söz konusu sonsuzluk olunca sıçrama yapılıp bitmişti.

Onun üzerine düşünmeyi reddetmemizin beraberinde getirdiği bazı sonuçlar vardı. "Yarım sonsuzluk" demenin bir anlamı olmadığını biliyorduk, iki yarısı da eşitti (sonsuzluğun yarısı diyelim ki çift sayılar dizisi diğeri gibi sonsuzdu). Ama gizlice aklıselime döndüğümüzde, iki sonsuzluğun bir sonsuzluktan büyük olma konusunu, işte kabul ediyorduk.

"İki sonsuzluk"

"İki yüz otuz milyon sonsuzluk"

"Yedi kintilyon sonsuzluk"

"Yedi milyar milyar kintilyon sonsuzuk"

"Yüz bin milyar milyar trilyon kintilyon sonsuzluk"

Böylece artık son raddede muzaffer "sonsuz sonsuzluk" kelimesi gelene kadar devam ederdik.

Daha önceki dizilerin önünde kullanılabilecek bir formüldü bu.

"On milyar sonsuz sonsuzluk"

"Sekiz bin milyar trilyon katrilyon kintilyon sonsuz sonsuzluk"

Elbette bu sayıları söylemiyorduk. Genel olarak alt alta yazdığım bütün bu küçük dizileri de, onların eşdeğerlerini de söylemiyorduk esasında. Burada kendimi anlaşılır kılmak için kapsamlı ve ayrıntılı bir yöntem benimsedim sadece, ama bizim niyetimiz mutlak olanı söylemek değildi. Tüm bu diziler aslında aklımıza gelebilecek her dizi sanaldı. Bunları sayıp dökmek sıkıcı olurdu, biz çocuklar değerli zamanımızı bu türde formaliteden işlere harcayamazdık; hepsinden öte yararsız olurdu bu, ne de olsa her terim bir sonraki tarafından geçersiz kılınarak aşılacaktı. Sayıların doğasıydı bu, örneklerin sıradanlığı gibi birinin diğerinden farkı yoktu, önemli olan başka bir şeydi. Tüm aptalca ve rahatsız edici örnekler silsilesinin yapraklarını yolarsak geriye kalan şu olurdu:

"Bir sayı"

"Bundan büyük bir sayı"

"Bundan büyük bir sayı"

"Bundan büyük bir sayı"

Elbette o zaman da oyun falan kalmazdı geriye. Kelime bir kez daha varlığını gösterdi:

"Sonsuz kere sonsuz kere sonsuzluk"

Bu sayıdan daha büyük tek bir sayı vardı: "Sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuzluk"

Demek istediğim bu en küçük bir üst sayıydı ama bundan büyükleri yok değildi, sonsuzluklar serisi belirsiz biçimde uza-

yıp gidebilirdi. Sonunda da avazımız çıktığı kadar bağırarak tekerleme gibi tekrarladığımız o çocukça olaya gelirdik.

"sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuz kere sonsuzluk"

İster inanın ister inanmayın daha büyük bir sayı daha vardı: İkimizden birinin bir sonrakinde söyleyeceği rakam. Su katılmadık bir sanallıktı bu, oyunun bütün mucizevi olasılıklarıyla kendini gösterdiği durumdu.

Bu kadar açgözlü olmamıza rağmen aklımıza sayılara bir nesnenin adını eklemenin gelmemiş olması inanılmaz. Çünkü bu çıplak halleriyle rakamlar bir hiçti, oysa biz her şeyi istiyorduk. Esasında bu iki yabani çocuğa dair yaptığım betimlemeyle, aç gözlü olduğumuz gerçeğiyle bugün bize ilkel ve arkaik gelen toplum arasında bir zıtlık yok. Her şeyi istiyorduk Rolls Royce'lardan elmas ve atom altı parçacıkları çarpıştırıcısı gibi bir işe yaramayan nesnelere varana dek. Hem de ölesiye! Neredeyse bize acı çektiren bir hırsla! Hiç çelişki yoktu bunda. Anne babalarımızın hayatı olmayacak denli sadeydi, amacına ulaşmıştı, zaten de bizdik tüm amaçları. Kiralar hiç artmıyordu, arabalar sonsuza kadar kullanılıyordu, elektrikli ev aletleri çılgınlığının Pringles'e gelmesine on yıllar vardı, insanlar hâlâ evlendiklerinde aldıkları ilk mobilyaları kullanıyordu...

Dahası da vardı... Daima ilgimizi çeken, satın almak istediğimiz az sayıda şeye yetecek kadar paramız olurdu; futbolcu kartlarına, dergilere, toplara ya da çikletlere örneğin. Nereden bulduğumuzu bilmiyorum ama hiç eksik olmazdı. Yine de doyumsuz, aç gözlü, aşırı hırslıydık. Gemi başı saf altından bir gulet, ipekli yelkenler istiyorduk ve altın paralardan, külçelerden, zümrütlerden ibaret bir define bulduğumuz hayalleri kurduğumuzda, onu şu veya bu biçimde çar çur edecek kadar tedbirsiz davranmıyor, paraya çeviriyor, bir bankaya yatırıyor,

faiz arttıkça, geliriyle Paskalya adasından heykeller, Tac Mahal, yarış arabaları ve köleler satın alıyorduk. Bu bile bizi tatmin etmiyordu. Felsefe taşını ya da Alaaddin'in Lambasını istiyorduk. Midas'ın kaderi bizi korkutmuyordu, eldiven kullanmayı düşünüyorduk.

Sayılar, sayılardı, hepsi o. Büyük sayılar daha da beter. Sekiz demek haftanın her günü için farklı ve yağmurlu günler için de özel çamurlukları olan sekiz araba demekti. Peki ama ya milyar? Ya da sonsuzluk? Sonsuz sonsuzluk? Bu olsa olsa para demekti. Bunu neden hiç açık açık belirtmediğimizi bilemiyorum. Belki de baştan öyle kabul etmiştik.

Göğün yarısını gizleyen kocaman koyu renk bir üçgeni andıran ağaç, mutlu yorulmak bilmeyen iki çocuğun durduğu kırmızı kamyonete bekçilik ederdi. Gün bitimsiz bir güneş ışığı demekti.

İnsanın doğayı konu alan hayallerinde sıklıkla derinlemesine incelediği şey canlıların işlevlerini kusursuz sürdürme becerisidir. Örneğin solungaçlar. Balıklar her koşulda bir tür aerodinamik vana olduğunu farz ettiğim yerden suyu geçirip içinden ihtiyacı olan oksijeni alır. Bunu nasıl yaptığının bir önemi yok. Bir şekilde yapar. Son iki cümlede yaptığım gibi olayı basitleştirmek ve kavramlaştırmak gerekirse, içinde suyun ayrıştırıldığı, oksijenin tutulup hidrojenin salındığı imbik benzeri bir aygıt canlandırılabilir gözümüzün önünde. Hayal kurmak da bir şeyi tutar diğerini bırakır: burada tutulan balığın boyutu. Çünkü bir kibrit çöpü büyüklüğünde balıklar vardır, onlarda da bu imbik mucizevi hale gelir. Yoksa değil mi? Onu sökecek ve takacak olsak elimizde büyüteçler, mikroskoplar, iğne ucu kadar ince tornavidalar çekiçler, cımbızlar falan bulundurmamız gerekir, bu da sabır ve büyük beceri ürünü olur. Haydi bir kere zorluklara rağmen büyük bir iyimserlikle bir balıkta kotarıldı diyelim. İyi de denizde milyarlarca balık vardır. Bu noktada

kanıtlara boyun eğmemiz ve hayallerin arkasındaki mantığın bir hatası olduğunu kabullenmemiz gerek. Aslında bir değil iki hatası var. Birincisi yapmakla hazır bulmak arasındaki fark. Bugüne dek kimse asla balıklar için solungaç yapmak üzere kolları sıvamamıştır. Hazır yapılıdır onlar. Yapısalcılık boş bir yanılsamadır. İkinci konuysa ebatla ilgilidir. Buradaki en büyük hata insana dair ölçülerimizi katı bir şablon haline getirmektir. Evrenin yaratıcısı her duruma en uygun olan boyutu seçer, daha doğrusu bütün ebatları yaratırken onlara en uygununu seçmiştir. Burası daima rahatça, neşeyle, elleriyle çalışabildiği esnek ve verimli bir atölyedir. Sanırım bu yüzden kavramlar bu kadar cazip, bunun için insanlar çocukluklarından itibaren onlara bu kadar inatla bağlanıyor ve gerçekliği inkâr eden her şeyi küçümsüyorlar. Biçimsiz ve kullanışsız olan örnekler, onlara göre biz asla uygun oranlarda değiliz, daima ya dev ya cüce gibi kalıyoruz.

Hayaller kavramların üstünden kurulur, örneklerin değil. Burada yazdığım hiçbir şeyin örnek olarak alınmasını istemem.

21 Mart 1993

Koşullar beni sokakta dilencilik yapmaya sürüklemişti. Samimi, açık açık dilenmek sonuç vermediğinden daima küçük ölçekte sahtekârlıklara, hilelere, örneğin felçli, kör, korkunç bir hastalıktan mağdurmuş rolü yapmaya başvurdum. Hiç hoş bir yanı yoktu bunun. Bir keresinde aklıma daha incelikli zekice bir şey yapmak geldi, sadece tek bir kez işe yarayacak olmasına rağmen en azından düşünülmüş, hatta sanatsal denebilecek bir şeyin tatminini yaşatacaktı bana göre. Her şeyden habersiz birini, özellikle de etrafta kimse yokken düşürecektim. Ayaklarım ağrıya ağrıya (cidden ağrıyordu) fazlasıyla aşina olduğum ara sokaklarda gezindim, ne de olsa, kimsenin geçmeyeceğine emin olduğum bir kuytu bulup uyumak için devamlı buralarda dolanıyordum. Büyük bir çöp bidonunun yanı başına avımı beklemek üzere çöktüm. Yarı vücudum çöpün arkasında kalacak şekilde duvara yaslandım, elimde çöpten bulduğum bir lazımlık vardı, bana biraz para kazandıracak hileyi aklıma getiren de o olmuştu. Şu anda bunun nasıl bir hile olacağını bilmediğimi açıkça belirteyim. Son dakikada doğaçlama yapacaktım. Çok geçmeden akşam oldu. Bulunduğum kuytu çok karanlıktı ama karanlık yerlere alışkın olduğumdan gayet iyi görüyordum. Tam da beklediğim gibi, kimse geçmiyordu. Zaten ihtiyacım olan da buydu, ıssız tanıksız bir yer. Ama bir kurbana da ihtiyacım

vardı, aradan saatler geçtikçe kimsenin buraya düşmeyeceğine kanaat getirdim. Birkaç kez uyuyakalıp uyandım herhalde. Derin bir sessizlik hâkimdi. Ayak sesleri duyduğumda tahminimce gece yarısıydı; biri geliyordu. Kımıldamadım. Bir adamdı, tek söyleyebileceğim buydu, ayrıntıları görebilecek kadar ışık yoktu. Kımıldamama, ona seslenmeme ya da şşşt dememe fırsat kalmadan çöpe yönelip onu karıştırmaya başladı. Benim gibi ekmeğini yoktan çıkaran dilencinin tekiydi. Para koparmak için onu dahice bir hilenin kurbanı etmek kötü olurdu. Yine de ondan para koparmak için değilse bile geceyi heba etmemek adına buna kalkışabilirdim. Ama ben daha yerimden kıpırdama fırsatı bulamadan yabancı tenekenin içinden okkalı bir şeyi çıkardı ve boğuluyormuş gibi bir bağırtı kopardı. Gecenin karanlığını delip geçen gözlerimle baktım, altın para dolu bir çuvaldı. O an şimşek hızıyla hayatımın en buruk hissi geldi geçti: Hile hurdaya başvurup sefil bir miktar para koparmak için birini ağıma düşürmeyi beklerken saatlerimi bir servetin yanı başında geçirmiştim ve işte o zavallı ortaya çıkmış, burnumun dibinde benim servetime konup toz olmak üzereydi. Kimsenin bunu görmediğinden emin olmak için sağına soluna bakınıp koşmak üzere hareketlendi. Orada, yerde oturduğumu fark etmemişti. Asla ani tepki veren biri değilimdir ama bu olayda bir daha ele geçmeyecek bir şey var gibi geldi ve çaresizliğe benzer bir dürtüyle harekete geçtim. Alenen bacağımı uzatıp ona çelme taktım. Tüm hızıyla kaçmak üzereydi ki ayağım bacağına takılınca iki seksen yere uzandı, tam beklediğim gibi altın çuvalı da onunla birlikte düştü ve içindekiler büyük metalik tangırtılar çıkarıp iştah kabartan ışıltılar yayarak eğri büğrü kaldırım taşlarının döşendiği yola saçıldı. Telaşla, olabildiğince parayı toplayıp koşa koşa kaçacağını sandım, benim de para toplamama itiraz etmeyeceğine güveniyordum, ne de olsa onun düşüşü, paraların saçılması o gizli ganimet üzerinde

sahiplik iddia etmekte ikimizi eşit konumda bırakmıştı. Ama hayretle ve korkuyla böyle olmadığını gördüm. Adam kedi gibi çevik bir hareketle doğruldu, ayağa kalkarken cebinden bıçak çıkarıp üstüme atıldı. Sokaklardaki kıtlık dolu hayatıma rağmen henüz pişmemiştim. Her tür şiddetten kaçınan çekingen bir tiptim hâlâ. O durumda da aklıma kaçmak dışında bir şey gelmedi. Ama çoktan üstüme atlamış, bıçağı kaldırdığı gibi olanca kuvvetiyle göğsüme saplamıştı. Öteki taraftan çıkacak kadar içime işledi, kalbimin çok yakınında olmalıydı. Kati biçimde ölümün gelişini hissettim. Ama beni yaraladığı aynı anda onun da göğsünde aynı yerde bir yara olduğunu ve kan aktığını görmek beni nasıl şaşırttı anlatamam. O da kalbinden yaralanmıştı. Beni bıçaklamış, kendisi de yaralanmıştı. Bıçağı göğsümden çıkardı ve benim gibi ölümün puslu hale getirdiği bakışlarıyla ilk yaranın yanına, adeta bu garip olayın ne olduğunu kati biçimde anlamak istercesine bir daha sapladı. Sahiden de göğsünde ikinci yara açıldı, o da kanamaya başladı. Son gördüğüm (ya da gördüğü) buydu.

1 Kasım 2010

Casus

Bir tiyatro oyunundaki karakterlerden biri olsaydım, gerçek anlamda gizlilikten mahrum oluşum bende güvensizliğe, endişe ve şüpheye yol açardı. Nasıl olurdu bilmem ama sessizce, pürdikkat izleyen seyircinin varlığını bir biçimde oracıkta hissederdim. Sözlerimin devamlı başkaları tarafından duyulduğunun bilincinde olurdum, konuşmamın belli yerleri için bu durum uygun kaçsa da (öyle akıllıca laflar vardır ki insan olabildiğince kendini göstermek için söyler dolayısıyla da etrafta bunu takdir edecek biri olmadı mı çok hayıflanır) eminim, uyduruk değil sahici bir mahremiyetle telaffuz edilmesi gereken başka kısımları da olurdu. Üstelik olay örgüsünün anlaşılmasında en önemli kısımlar olurdu buralar. Eserin tüm etkisi ve değeri buralarda yatardı. Ama önemli olmaları benim konuşkanlığımı tetiklemez, aksine kelimenin tam manasıyla gizlilik gereklerine uyardım. Uzun lafın kısası konuşmamayı yeğlerdim. "Başka bir odaya geçelim mi, kimsenin duymasını istemediğim bir şey söylemem gerek," derdim. Ama tam orada perde iner, bir sonraki sahnede, tıpatıp aynı tiyatro sahnesinde farklı dekorları olan diğer odaya girerdik. Etrafıma bir göz atar, anlatılamaz bir şeylerin kokusunu alırdım. Kurmacada seyirci koltuğu falan olmadığını bilirim, benim rolünü oynadığım karakter de bunu haydi haydi bilir çünkü benim yaşamım bu bilgi üs-

tüne kuruludur, yine de... "Hayır, burada da konuşamam..." Muhatabımı o oda senin bu oda benim gezdiririm. Sonunda sahnenin beni dünyanın sonuna dek takip edeceğine kanaat getirdiğimde, eserin bütün ilginçliğini feda etme pahasına, hiç ödün vermeden yavan sözler sarf ederek sahneyi terk edebilirdim. Oysa bir karakter olarak yaşantımı eserin ilginçliğine borçlu olduğumdan bu asla feda etmemem gereken bir şeydir. Dolayısıyla konuşmaktan başka çaremin kalmadığı bir an da gelirdi. O zaman bile kendimden daha güçlü bir güvensizliğin pençesinde direnirdim! Ağzım mühürlü kalır, olay örgüsünün kilit noktaları hiçbir biçimde aydınlığa kavuşmazdı (en azından benim elimin altında olanlar). Asla! Ve bir kâbusun içinde elim kolum bağlı kalmışçasına ister küçük ister büyük, hatta ister temel önemde olsun eserin estetik değerinden bir dilimin silindiğini görürdüm. Benim yüzümden... Kötürüm kalmış, yönlerini kaybetmişe benzeyen diğer karakterler de hiçbir şeyin yaşanmadığı o başarısız oyunlardaki, hayatı ve kaderi olmayan kuklalar gibi rol yapmaya, oraya buraya gitmeye başlardı.

O zaman, işte ancak o zaman son bir umuda tutunurdum: Seyirciler benim söylemeyi reddettiğim şeyi tahmin edemez miydi acaba? Kuşkusuz bu aşırı iyimser bir beklenti olurdu, sadece yorumları ve görüşleri değil olayları da gizliyordum çünkü. Söz gelimi alabildiğine ihtiyatla ve çok özel bazı nedenlerle birisine gizli ajan olduğumu açıklamam gerekseydi ve hem önceki hem sonraki konuşmalarımda bu veri mantıken çok gizli kalmış olsaydı (yazar bunun hakkını verdiyse) seyirciler bunu nereden bilecekti ki? Suskunluğumdan, gizlilik konusundaki tereddütlerimden falan bunu çıkarsamalarını beklemek gülünç olurdu, pekâlâ başka bir nedeni olabilirdi bu sessizliğin; örneğin casus değil ev sahibinin gayri meşru çocuğu ya da birini öldürüp onun yerini alan bir kanun kaçağı da olabilirdim.

Öte yandan seyircilerin bu insanüstü zekâsına bağlanan çılgınca umut yine son derece saçma ama pek çok kez doğrulanmış korkunun tam aksi değil miydi – her şeye rağmen seyircinin bunu tahmin etmesinden duyulan korkunun. Konuşmayı reddediyorsam, batıl inançlara sadık biri gibi tedbirli oluyorsam (örneğin dört duvardan biri yokmuş ve seyirci koltuğunda söylediklerimi duyan birileri varmış gibi) bunun nedeni saklamam gereken ciddi sırlarım olmasındandır.

Sırrımı tahmin edecekleri umudunu besleyerek yapmam gerekenin tam aksi bir tutum benimsemiş olmuyor muyum? Gerçek hayatta buna cidden "umut" demek nereden aklıma gelmiş olabilir? Bu aşırı saçma şeyi ortaya atmaya beni mecbur bırakan şey bir karakter olarak maceraya atıldığım sanat. Sanatta başka her şeyin önüne geçen bir koşul vardır: iyi yapılsın yeter. Onun için iyi bir oyunda iyi bir oyuncu olmam gerekir; iyi olmazsam etkisi olmaz, temsil bir yere varmaz. "İyi yapmak" ve "yapmak" başka hiçbir yerde olmadığı kadar yan yanadır, iç içedir sanatta. Dolayısıyla aşırı hassas şüpheciliğim gereği onları ayırmaya mecbur olduğumda elimde umut kalır sadece; korkunç, ölümle eşdeğer bir umut. Sırlarım o kadar ağırdır ki onlar açığa çıktıktan sonra hayatta kalamam. Bulunduğum trans halinde bunu ancak şimdi fark edebildim diyebilirim, ki sırf bunu keşfetmek için ölümcül sanat oyununa girdim.

Şu vakte kadar sırlarımın güzelce korunduğundan emin olarak yaşadım, geçmişte olup bitmişlerdi, geçmiş geçmişte kalmıştı. Bu mücevher kutusunun anahtarı bir tek bende var. En azından ben öyle sanıyorum. Geçmiş kati bir biçimde kapandı bitti, sırlar –ki benim sırlarım onlar– asla kimseye açık edilemez ben anlatmadığım sürece, bunu yapmaya da niyetim yok. Ama bazen bu kutunun o kadar da mühürlü olmadığını düşünüyorum. Zaman kendi içinde geri dönebilir –bunu tam

olarak tasavvur edemiyorum, hoş tüm bu ölçüsüz şüpheleri de yine tasavvur gücümle yaratıyorum– böylelikle gizli olan görünür hale gelebilir. Ama bunu her düşündüğümde, aynı zamanda onu sahiden de güvenli, ihlal edilemez, kati görüyor ve bu açıdan endişelenecek bir şey olmadığını, derdim illa endişelenmekse başka bahaneler bulmam gerektiğini düşünüyorum. Bunlar o kadar çok ki bir saymaya başladım mı daima bir yenisi çıkacak bir türlü sonu gelmeyecektir. Ama hepsi de tek bir yerde kesişiyor, ışıklandırılmış sahnenin ortasında, huzursuz felçli halimle titrediğim, soğuk terler döktüğüm yerde.

İçime bir oyuncu nakşolmuş. Onu kendimden ayıramıyorum, olumsuz cümleler hariç: Ne istediğini, ne yapabileceğini bilmiyorum. Ne düşündüğünü de... Her bir zerreciği benimle örtüşen bir korku abidesi endişe kumkuması. Yazar onu kendisinin kötü ikizi gibi oyun içinde tema olarak kullanmış. Fikir suyu çıkartılana dek kullanılmış; oyuncu ikiz ya da birbirine çok benzeyen iki karakteri canlandırıyor. Tiyatronun sınırları göz önüne alındığında aynı oyuncu iki karakteri canlandıracaksa farklı mekânlarda olmalı bu. Daima ortada bir kapı, bir çıkış ya da giriş, bir hata ya da dekor değişimi gerek. Sahnelerin ayarlanması bu mekânları birbirinden ayırır, öte yandan oyun ilerledikçe ikisi arasında bir süreklilik kurulur, ikilinin yüz yüze geleceği anın gerilimi tırmanır. Biraz daha ileri giderek Gugnol Tiyatrosu tarzında, büyük kukla işine girilebilir, makyaj, kostüm ve seyirciyle aradaki mesafeye güvenerek karşılaşma yaratılabilir. (Burada önemli bir sınırlama: bu modern tiyatroya uygulanabilir çünkü eski tiyatro tam tersi maskeyle yapılır.) Öte yandan sinemada bu, montaj sayesinde kusursuzca halledilebilir. Tiyatroda insan şüpheli hilelere başvurmadığı (ya da elinin altında sahiden ikiz oyuncular olmadığı) sürece ikiz konusunu tema haline getirmek icap eder ki özdeş karakterler oyunun sonunda tek kişi gibi ortaya çıksın.

Baktım da şu ana kadar söylediklerim epey karmaşık görünüyor, anlaşılmak istiyorsam bunu farklı bir şekilde dile getirmem gerek (örneklendirerek değil onu tema haline getirerek). Er ya da geç, bir an gelir doğru anlaşılmak can alıcı önem kazanır. Saklı olan bu şeffaflığa direnemez, onun sayesinde görünür hale gelir. Saklı olan derken sırlar... Herkes gibi benim de sırlarım var. Benimkiler başkalarının sırlarından daha mı ciddi bilemiyorum ama gün ışığına çıkmasınlar diye her tür önlemi alıyorum. Insana kendi meselelerinin önemli gelmesi doğaldır; "ben" doğal bir abartı unsurudur. Söz konusu olan bir tiyatro oyununda, olay örgüsünün tam düğüm noktasındaki karakterse, bu abartı kafa karıştıracak düzeyde yükselir. Baş döndüren eylemlilik herhangi bir mesafeyi imkânsız kılar.

O zaman en iyi korunan sırrım geçmişte yaptığım bir şeyse belki de bu sır ancak olayların içinde gün ışığına çıkacaktır, ne de olsa mantıken bugün geçmişin bir neticesidir ve bu netice analitik düşünen bir zihne göre ona yol açan tüm olayların ürünüdür. Öte yandan her kim benim "meyvelere bak anlarsın" metoduyla maskemi düşürmeye çalışırsa avucunu yalar çünkü saklamak istediğim tam da bu sürecin benim açımdan tam tersine işlediği; meyveler geçmişte kaldı, bugün açan çiçeğe bakarak kimse onlar hakkında bir sonuca varamaz. Bu garip sapma kaynağını herhalde davranışımın özünden alıyor – kendi kişiliğimle araya "mesafe koymama" dayanan ayrımdan ileri geliyor. Ciddi bir hastalığa tutulduğumu sanarak (şimdi ayrıntılarına girmeyeyim) karımla küçük çocuklarımı terk etmek gibi hatalı bir iş yapmıştım. Yıllar geçti, kişiliğim değişti, hayatta kaldım. Yaşama düşünü gerçekleştirdim. Gençken hayata dair hiçbir şey bilmiyordum, sonra da öğrenemedim, asla bilemedim. Tek öğrendiğim hayat vardı, aşk ve macera da; kitapların ötesinde bir şey vardı. Ben oldum olası iyimserdim ve daima zekâma güvendim, hayatın ne menem bir şey olduğunu, nasıl

yaşanabileceğini ben de öğrenebilirim gibi korkutucu bir sonuca vardım.

Dolayısıyla iş işten geçmeden çaresizlikle geçmişimle bağımı kopardım. Perde kalktığında bendim kendimin ikizi, benzeri, öteki kimliğim bendim. Yirmi yıl geçti ve başka biri, kendi ötekim olsam da hâlâ aynı noktadayım (kendimi kandıracak değilim). Programlama öğrendim, daha önce edebiyata döktüğüm zihinsel çabayı siyasete, muhbirliğe vakfettim ve şu anda hem Arjantin'i işgal eden üst düzey kuvvetlerin başı hem de Direnişin koordinasyon sekreteri olarak çalışan ikili ajanım. Olay Quinta de Olivos sarayının salonlarında, gece yarısına doğru Atlantis'in elçilerinin onuruna verilen bir resepsiyon sırasında geçiyor. Smokinli, son derece şık, kendinden emin ve her zamanki gibi ikiyüzlüyüm. En şaşırtıcı olanı da hiç yaşlanmamış olmam, aynaya bakınca otuzumdaki halimi görüyorum, gelgelelim yaşlılığın bir adım ötede kapının eşiğinde beni beklediğini de biliyorum. O genç havamı (otuzlarımdayken de dikkat çekiyordu bu) daima gerçek hayattan yoksun olmaya bağlamışımdır. Bir mahkûmiyetin ertelenmesinden ibaretti bu, iyi ama ne zamana kadar? Biyolojik süreç amansız gidişatını bırakmaz, öte yandan bir isim, kişilik, uğraş değişikliğiyle bu erteleme devam ederse ne yapmam gerektiğini cidden bilemem.

Yumuşak huylu bir kahraman, günümüzde tiyatro dünyasında açmış insanlığın üstün bir çiçeğiyim. "Meyvelerimden" beni tanıyamazlar çünkü onları başka bir hayatta bıraktım. Ama işte bu meyveler geri geliyor hem de en beklenmedik şekilde. Bu gece tam da şu anda geri geliyorlar, öyle dakik ki inanamazsınız, ama dünyadaki tiyatronun kanunu bu. Diyelim bir adam ailesiyle on yıllar boyunca mutlu ve huzurlu bir hayat yaşamış, günün birinde onları rehin alıp, tecavüz edip öldüren bir psikopat evlerine girerse bunu anlatan film hangi günden başlardı? Olaydan bir önceki gün mü?

Resepsiyonda fazladan bir davetli vardı, benim için olabilecek en beklenmedik kişi, karım Liliana (daha doğrusu eski karım, bir zamanlar olduğum kişinin karısı). Elbette burada olduğumdan da Yüksek Erkan'ın önde gelen rütbelilerinden olduğumdan da haberi yoktu, hepsi beni öldüm, kayboldum sanıyordu. Ben de bu yirmi yıl içinde ondan haber almamıştım, geçmişle bağım kökten kopmuştu. Liliana'nın ölmüş, gömülmüş olmasını isterdim ama yaşıyordu ve buradaydı. Onu tesadüfen uzaktan, varak kaplı salonda gördüm, o beni görmedi. Bir sekreter yolladım soruşturması için, bu arada sarayın sayısız labirent gibi salonlarına geçtim; bunun için bahaneden bol bir şey yoktu, resepsiyonun gerçek zamanına paralel olarak kapalı kapılar ardında toplantılar yapılıyordu. Ha dedin mi kıyamet kopabilirdi, ortamda elle tutulur bir gerilim kol geziyordu.

Liliana, Atlantis elçilerine dil dökmeye gelmişti. Başka şansı yoktu çünkü ülkede taş çatlasın birkaç saatliğine bulunuyorlardı, köprü kredisinin imzalanması için gelmişlerdi ve gece yarısı buradan ayrılacak, kutlamanın ardından motorları çalışır durumda bekletilen limuzinlere atladıkları gibi doğruca havaalanına yollanacaklardı. Liliana'nın niyeti tutuklanan oğlunun sağ salim ortaya çıkmasını dilemekti (şu anda haberim oluyordu bundan). Onun oğlu benim de oğlumdu Tomasocuğum, daha minicikken bırakıp gittiğim ilk göz ağrım, bir daha da görmemiş, unutmuştum onu. Küçük bir hesapla yirmi iki yaşında olmalı diye düşündüm. Hımm... Demek muhalif olmuş, Direnişe katılmış sonra da enselenmişti. Siyasete hem de bu saflarda girdiyse kesin annesinin etkisiyle olmuştu; Liliana'nın Menem, Neustadt, Cavallo ve Zulemita'dan nasıl nefret ettiğini anımsıyorum da... Bu gece Malikaneye nasıl girebildiğini de anlayabiliyorum; benim de dahil olduğum Direniş Komutası ona kesin davet yollamıştı. Bütün resmi etkinliklerde yaptığım gibi bomba koymak ya da birini kaçırmak için içeri sızmayı

düşünüyorlarsa diye davetiyeleri bizzat yollamıştım. Yalnız da gelmemişti (yolladığım davetiyeleri kullanmışlar) yanında Uluslararası Af Örgütünün bölge temsilciliğinde çalışan bir avukat vardı, avukatın varlığı zararsız bulunmuş olsa da Direnişin Koordinasyonuyla bağlantıda olduğunu ben biliyordum.

Akla hayale gelmeyecek bir şey daha vardı, ki onu da kapıların perdelerin arkasındaki konuşmalara kulak kabartarak öğrenmiştim: Liliana aklını kaçırmıştı. Şaşkınlığım gayet yerindeydi. Onca mantık, aklıselim sahibi biri olan Liliana! Evliyken benim deli saçması tavırlarıma karşı ağırlığını koyan hep o olmuştu. Ama işte en sağlam inşa edilmiş zihinler büyük krizlerdeki yıkıma en az direnebilenlerdir, onunki de oğlunun kaybolmasına dayanamamıştı. Saklandığım yerden, bu misyonda ona avukatı ve... kocası(!)'nın eşlik ettiğini duyunca sahiden aklını kaçırdığını anlıyorum. Yoksa yeniden mi evlendi ama hayır ünlü yazar Cesar Aira diye adımı anıyor (abartıyor tabii). Salonda biriyle konuşmaya daldığımı, bir fotoğraf imzaladığımı biraz sonra geleceğimi söylüyor. Delirmiş, hayal görüyor zavallıcık. O anda gözüpek bir karar alıyorum, yanılsamasını gerçekleştirerek eski kişiliğime yeniden bürünmek ve elçilerin karşısında onun yanında boy göstermek geliyor aklıma. Bu hem nazikçe hem de fiili sonuçları olan bir hareket olurdu. Atlantis'in elçilerini harekete geçirmek, işgalci güçler üzerinde baskı oluşturup Tomasocuğun ortaya çıkmasını sağlamak için söylenmesi gerekenin ne olduğunu biliyorum; ben araya girmezsem hiç umudu yok. Ayrıca bunu yapabilirim, tamam, ailemi terk etmiş, reddetmiş olabilirim ama hâlâ benim kanım canım, benim oğlum o.

Olivos malikânesinde genellikle kriz dönemlerinde –ki hiç az sayıda değildir krizler– bana sürekli ihtiyaçları olduğunda, burada gecelemem gerektiğinde kullandığım bir odam var. Doğruca oraya gittim, üstümü değiştirdim, önceki hayatımdaki

tarzıma en yakın gündelik giysilerden seçtim, saçımı başımı dağıttım, gözlüklerimi taktım. İşte bu kadar. Sahnedeydim! İyi akşamlar, gecikmemi mazur görün, ben Cesar Aira kaybolan kişinin babasıyım. Deli kadın beni gayet doğal kabul ediyor, deli işte adı üstünde, yirmi yıl ortadan kaybolmuş olmam onun rahatsız zihni için bir şey ifade etmiyor. Beni bir kenara çekip kazağımı değiştirmedim diye azarlıyor, başkasını giyseydin ya bu tamamen leke içinde kalmış, bütün millet ilgilenmediğimi düşünecek, öbür pantolonunu giyebilirdin, o ütülüydü diyor. Asla değişmiyor! Bütün evliliğim dalga dalga geri geliyor. Evlilikler küçük küçük ayrıntıların toplamıdır, içlerinden herhangi biri tamamını temsil eder.

İşler o kadar da kolay değil. Tam açıklamanın orta yerinde bir bahane bulup sıvışmam, tekrar üstüme smokini giymem, acil durum arz eden bazı sorunları tartışmak için beni bekleyen işgalci güç liderlerinin arasına katılmam gerekiyor: Yüksek komutada iç çelişkiler kabardı. Olacakların arasında bir darbe var (bana Merkez Bankası müdürlüğünü teklif ediyorlar), kamuoyundan gizlenecek kurşuna dizmeler, infazlar yaşanacak.

Aradaki odalardan birinde yeniden yazar Cesar Aira olup Liliana'nın yanında beliriyorum (hepsi şipşak bitiyor) sonra yine smokin... Bu giriş çıkışların tamamı epey vodvil tarzında çabucak gerçekleşiyor, ayrıca bir görev daha üstlendim çünkü, Uluslararası Af Örgütünün avukatına darbe haberini uçuracak, yanı sıra işgalci güçlerin tam da başsız kaldığı anda, içteki bu çalkantıdan faydalanarak Direnişin halkı ayaklandırması için aklıma gelen bir planın talimatlarını da ileteceğim. Bu akşam oldu oldu... Saraydaki darbe için gizlilik ve çabukluğa güveniliyor, şafak sökmeden bir iki saat içinde yapılması hesaplanıyor (Planlayıcıların ve mağdurların şüphe çekmeden hep bir arada olabilmesi için bu resepsiyondan ve görünüşte kamuoyunun gözü önünde gerçekleşen Atlantis ülkesinin elçilerinin ziyaret-

lerinden faydalanıyorlardı.). Direnişin bu harekattan haberdar olacağı ve yıldırım hızıyla harekete geçebileceği akıllarına bile gelmemişti. Ve harekete geçeceklerdi! En azından ben Direnişçilerin komitesiyle bağlantıları olduğunu bildiğim avukata haberi verebilseydim. Önceki manevralarımda onu iyice meşgul edecek ayarlamalar yaptım, öyle ki "Cesar Aira"nın beklenmedik biçimde belirmesi karşısında şaşırmayacaktı. Şimdiyse diğer yüzümle, saçlarım jölelenmiş smokinli halimle onu bir kenara çekiyorum. Elbette bir hayli kenara... Burada yerin kulağı olduğunu gayet iyi, herkesten iyi biliyorum... Öte yandan bu ifşaatı yapabileceğim nice küçük oda ve salon olduğunu da biliyorum... Mikrofon yerleştirme işlemlerini yöneten bizzat benim, nerede olduklarını biliyorum ve "sessizlik koridor"una nasıl girileceğini de. Buna rağmen yeni teknokrat kimliğim için tamamen mantıksız bir şüphe olsa da beni duyacaklarına dair içime bir kurt düşüyor... Bir anda dördüncü duvar ortadan silinecekmiş, söyleyeceklerime kulak kesilmiş karanlıkta oturan adamlar belirecekmiş gibi geliyor. Bu tam da bir zamanlar olduğum ve şimdi geri gelen yazarın aklından çıkacak cinsten bir fantezi. Bunu kabul etmemek için direnseme de tamamen de kafamdan atamıyorum, olayın içinde çok şey var. O yüzden avukata dönerek, "Hayır, bir dakika," diyorum, "burada konuşamam yandaki büroya gelin." Ama oraya gittiğimizde de aynısı oluyor, ne kadar yer değiştirirsek şüphe de bizimle o kadar yer değiştiriyor. Bir işe yaramayan bu dekorlar için yapılan masraflar muazzam; bunu mazur gösterecek tek şey rekor seviyede seyirci akını olabilir ama bu da bir kısır döngü, ne kadar çok seyirci gelirse elimden kaçıp giden mahremiyetin peşinde o kadar çok yer değiştirmem gerekecek. Üstelik de olaylar hiç ilerlemediği halde dakikalar birbirini kovalar. Oyun çöküyor, işte felaketin daniskası. Çözümün ne olduğunu bilmiyorum; ama içten içe bu aşamadan sonra bir çaresi olmadığını biliyorum. Benim bütün

hatam sahnenin coşkusuna kapılıp bunun bir tiyatro temsili olduğunu aklımdan çıkarmak oldu. Daha doğrusu akıldan çıkarmak demeyeyim de bundan habersiz olmak diyeyim. Çünkü bir karakter olarak bunu asla bilemezdim, benim için bunların hepsi gerçekti. Benim o sonu gelmeyen gelgitlerim yer değiştirmelerimle mahvolan bu sahnenin temel önemde olduğunu açıklayayım, çünkü bu zamana kadar seyircilerin (varsayımsal mı gerçek mi bilmiyorum) aynı oyuncunun neden bu denli farklı iki kişiliği canlandırdığını da avukatla olan konuşmanın büyük bir ifşaat ve olay örgüsüne dair büyük bir açıklama içerdiğini de tahmin etmelerine olanak yok.

Her şey yıkılıyor. Bu yüzden pek de bir şey kaybedilmiyor, oyun zaten basit olay örgüleri üstüne kurulu, gülünç ve aşırı abartılı. Belki de olayın ortaya konuşu ta baştan pek matah değildi, icrası da kusurluydu. Yazar olduğum zamanlarda kendimi iyilerinden biri sanırdım ama bunu ne kişisel tatmin ne başarılarla doğrulama fırsatım oldu. Sağda solda beni daima takdir eden hayranlar da bir şeyi ispat etmiyor, onlar da en az benim kadar yanılmış olabilir. Ölümün bir çözüm olacağını, kördüğümü çözeceğini sanıyordum ama ortadan kaybolmamdan itibaren yirmi yıl geçti, her şey eskisi gibi, hepsi de akademisyen birkaç okur benim hakkımda tezler falan yazıyorlar. Hiçbiri benim için gerçek halk olmadı. Halk beni zengin edebilirdi, bir daha asla edebiyat falan düşünmem gerekmezdi. Anlaşılmayan dâhi miydim yoksa avangardın muğlak dolambaçlı yollarında kaybolup gitmiş vasat bir yetenek mi kim bilir. Tiyatronun sanal ve gerçek mekânlarının örtüşmesi karşısında beni felç edip konuşmama engel olan şüphenin kendisi, bir yazar olarak yaşıyor muyum ölü müyüm sorusunu da muallakta bırakıyor.

3 Temmuz 1995

Şimdi anlatacağım şey en ince ayrıntısına varana dek, harfiyen gerçek. Başka zamanlarda da bunu iddia ettiğimi oysa anlattığım şeyin hayal ürünü bir uydurmaca olduğunu biliyorum. Bu kez farklı ama inanmasanız da umurumda değil. Bir kere bunu uydurmuş olamam çünkü anlatacaklarım hiç benim tarzım değil. (Kesinlikle acilen o sıkıcı eski üslubumu değiştirmem gerektiğini düşünüyordum.)

Hikâyeye başlık olan kelimeyi, bu akşam büyük harfle defterime not etmiştim (onu daima üstümde taşırım) öyle de kaldı, bir kenara yazmazsam, arkadaşım söyledikten kısa süre sonra onu kesin unuturdum. İsimler ve başıboş sözcüklere sıra geldi mi hafızam berbattır. *Taksol*, kansere karşı kullanılan bir şey, elde edildiği ağacın ya da ilacın mı adı bilmiyorum, arkadaşıma uygulanan kemoterapinin etken maddesi. Başlığın hemen arkasından beni götüren taksi şoförünün söylediklerinden ana noktaları not etmişim. Eve dönüp de defteri açtığımda o sayfaya bakıp da başlık düşünürken "taksi"yle "*taksol*" arasındaki ilginç benzerlik aklıma gelince başlık da öylece kaldı.

Neyse metne dönersek... Taksici ne söylediyse tek kelimesini bile değiştirmeden ve ekleme yapmadan olduğu gibi yazdım. Bu edebiyat değil de tefsirdir olsa olsa. Tek eklediğim açıklayıcı bir girişti. Meksika dönüşü Buenos Aires'in Flores'e göre öteki

yakasında şık bir muhitte yaşayan, kanser tedavisi gören bir arkadaşımı ziyarete gittim. Taksiyle gitmem gerekmişti çünkü zamanım çok kısıtlıydı, oraya toplu taşımayla gitmek zordu, ayrıca hepsinden öte ziyaret yolculukta herhangi bir tercihi düşünmeye olanak tanımayacak kadar iç sıkıcı bir formaliteydi.

Taksi şoförleriyle asla sohbet etmem.

O da yolu yarılayana kadar sessiz kaldı. Sonra hiç karşılık vermediğim halde ara vermeden anlatmaya başladı.

Aklından zoru vardı. Cordobalıydı. Ellilerinde, feleğin çemberinden geçmiş, berbat dişleri olan bir adamdı. Özetle söylesem, iki fıkra bir de hikâye anlattı derdim ama özetlemek yerine kelimesi kelimesine onun anlattığı gibi aktaracağım. (Sıcağı sıcağına şimdi yapmakta fayda var.) Fıkralardan hangisini önce anlattığını anımsamıyorum onun için herhangi biriyle başlıyorum; bir amaçla ortaya atılmış değillerdi. Daha doğrusu sohbet işsizlik konusunda yapılan hararetli bir yorumla başlamıştı. Bir saniye. Şimdi hepsinin sırasını, ayrıca bir hikâye daha anımsadım, o da ilki. Dolayısıyla hepsini sırayla anlatacağım.

Trafik ışıklarında bir köşe başında durunca, sokak haritası satan biri yaklaştı yanımıza. İlgilenirmiş gibi yapan taksici "Ah tam da ihtiyacım olan şey... Hangisi bu? T Rehberi mi? Ha ama onun her tarafını biliyorum," dedi.

Satıcı uzaklaştı, araba yeniden yola koyuldu, şoför bana,

"Daima aynısını söylüyorum: 'Bunun her tarafını biliyorum; Benim aradığım başka, daha tam olanı. Bunun hepsini biliyorum.' Nasıl, bir de hava attım, ha ha!"

Sonrasında aşağıdaki olayı anlatmasına vesile oldu bu sözleri.

"On yıl falan oluyor bir keresinde Retiro'dan yolcu almıştım, Rosarioluydular. Yeni evli, balayına Buenos Aires'e gelmiş bir çift. O Rosarioluların nasıl kendinden emin havalarda olduğunu bilir misin? San Justo Reynoso 434'e gideceklerini söylediler. (burada aksanı taklit etmişti) Tek kelime etmeden içimden hay

ananı diyerek yola koyuldum. Tek yorum yok. Onlar tabii ne bilsin, ben de söylemedim on yıl boyunca eski karımla söyledikleri adresin dibinde, Reynoso 446'da yaşamıştım. Yol boyunca çenemi açmadan doğruca sürdüm arabayı, vın vın gidiyoruz işte. Yok yere yolu uzattım, Y'den gideceğime X'ten gidip indim General Paz caddesine ya da ilçeye erkenden giriş yapınca taksimetreyi göstererek, 'Buradan itibaren çift tarife gidiş dönüş,' dedim. 'Pekâlâ,' dediler. 434 Reynoso'ya geldik. Kapıda durdum. 'Çok fazla yazmış!' dedi. Suratlarındaki şaşkınlığı görsen. Parayı öderken, 'Pardon ama siz Buenos Aires Metropol alanının tüm sokaklarını biliyorsunuz değil mi?' deyiverdi. 'Nasıl nasıııl?' diye lafa atladım, 'Tamam da bana hakaret ediyorsunuz, aha hanımınız da şahit, bu söylediğinizi kabul edemem!''Hayır yok, yok,' dedi. 'Şehri ve ilçeleri bütün sokaklarını karış karış bilmeden nasıl çalışabilirim ki? Rosario'da nasıldır bilemem onun için bir şey diyemem ama burada taksicinin bütün numaraları ve sokakları bilmesi mecburi yoksa evinde otursun!' dedim. Nasıl oldular biliyor musun? Apışıp kaldılar. 'Pardon, pardon!' deyip inandılar dediğime. Taksiciler ilçeleri sokak sokak bilecek öyle mi? Yürü git allasen! Şansa bak ki ben orada yaşamıştım vaktiyle. 'Nasıl, nasıııl ne diyorsun sen bana?' diye babalandım. Kadın bir şey söylemedi baktı sadece. Herhalde sonra akrabalarına anlatınca, 'Oğlum, taksiler böyledir,' falan demişlerdir. Bense, 'Kusura bakmayın ama buna izin veremem,' diye çıkışmıştım. Düşünsene, taksicilerin ilçeyi sokak sokak ezberlemeleri falan isteniyormuş? Ne yapardık valla, bir daha taksiye maksiye çıkmazdık. Ama suratlarını görmen lazımdı."

Bir müddet bu minvalde devam ettikten sonra konu saptı:

"Neyse ben de zaman öldürdüm, San Justo'da olduğuma göre bari pizzacıda iki üç arkadaşla buluşayım dedim ve haydi bir bira iç, bir tane daha falan derken bütün akşamı yedim. 'Ne yapacaksın gidip,' diyorlardı. Orada başıma bir olay geldi

ki on yıl geçti hâlâ açıklayamam. San Justo'daki arkadaşların karımın öldüğünden haberi olmuştu. 'Abi, karın da ölmüş ha, zavallıcık, huzur içinde yatsın,' dediler. Hangi cehennemden öğrenmişlerdi ki? Karım ta uzakta ölmüştü. Yıllar önce büyük şehre taşınmıştık. Orada bir hastanede ölmüştü. Nasıl haber aldıklarını asla bilemedim. Vallahi inanılmaz."

Bu bana o kadar da garip gelmemişti, bir haberin bu şekilde sızabileceği bin türlü kanal olduğunu söylemek isterdim. Ama taksici adeta başkentle San Justo birbiriyle bağlantısız apayrı dünyalarmış gibi bunu son derece doğaüstü bir olay olarak görüyordu (halbuki arada arabayla yarım saatlik mesafe vardı). Bir anlamda bu şaşkınlığı anlattığı hikâyeye bir ağırlık katıyordu.

Şimdi daha önce söylediği ve esas konuşmanın başladığı yeri anımsıyorum. Yolu yarılamıştık (Once'nin oralardaydık) işsizlik ya da yoksulluk üstüne bir iki kelime ettikten sonra sözlerine devam etti:

"Kısa süre önce Kordoba'da, doğduğum Dean Funes'te arkadaşlarlaydım. İnanamadım! Hepsi benim gibi fakir insanlardı yani, başka bir şey aklına gelmesin. Vallahi hepsinin arabası evleri olmuş, beni ızgaraya davet ediyorlar, görünce bırakmıyorlar falan. Yemekten önce mezeler, salamlar, zeytinler Cinzano ikram etmeler...İyi de nasıl yapıyorlar bunu? Vallahi merak ettim. Halbuki benim hanım Perulu, geçen ay ailesini ziyarete ülkesine gitti, kahrolup geldi. Hepsi bir deri bir kemik kalmış, ne üzücü, ağlayarak, kızının evinde buzdolabını açmış, bomboşmuş, bomboş. Kardeşinin evinde de aynısı, buzdolabı tam takır! Onun öyle etli butlu görünce. 'Nasıl yapıyorsun' diye sormuşlar... E tabii onlar öyle açlıktan ölecek gibi sıska olunca. Ne felaket ama. Herhalde, 'Aklı olan Arjantin'e gider,' diye düşünmüşlerdir."

T Rehberleri satıcısı lafın burasında ortaya çıkmıştı, Rosario'lu çiftin hikâyesine sıra gelmişti. Görüleceği üzere buraya kadar hepsi gayet makuldü. Her şeyin bir açıklaması vardı.

Daha da ötesi makul olan kısımlardan hayatının bir kesitini kurgulayabilecek kadar bolca veri mevcuttu: Córdoba'da geçen gençliği, San Justo'daki ilk evliliği ve başkente taşınması, karısının ölümü, Perulu bir göçmenle yaptığı ikinci evliliği, karısının da onun gibi evlilikte kıdemli olması, ikinci evliliğini yapmış olması (Peru'da bir kızı vardı). Gelgelelim sonrasında anlattıklarından tek bir şey çıkarsamanın imkânı yoktu.

"Bir fıkra var, dur bakayım hatırlayacak mıyım... Bekle az. Hah tamam, derler ki vaktiyle çiftlik sahibi bir para babasının çok genç güzel bir karısı varmış. Adam çok kıskanç olduğundan karısını çiftliğe hapsetmiş. Ama tabii emrinde bir dolu adam çalışıyor. Bizzat seçermiş çalışacak ırgatları. İhtiyarları, ibneleri falan seçtiğini sanma ha! Hiç değil. Genç, yakışıklı, iri kıyım, sağlam vücutlulardan seçermiş. Bir arkadaşı, 'Karını çalmalarından korkmaz mısın' diye sormuş. 'Ne diyorsuuun ya? Deli misin benim karım benden başkasına varmaz,' demiş. 'Onları işe almadan önce hadım ediyorum. Yaptıkları bir senelik anlaşmada yer alıyor bu.' 'Hadi ya,' demiş arkadaşı. 'Gel de sana nasıl yaptığımı göstereyim.' Sonra onu evin arkasında, bir metrelik çukurun yanına götürmüş, çukurun kenarında, ortası delik bir iskemle duruyormuş. 'Gördün mü' demiş, 'ırgat pantolonu indirip buraya oturuyor, taşaklarını da buradan geçiriyor, ben de kuyuya girip iki elime birer tuğla alıyorum, iskemlenin altına dayıyorum sonra da alkış çakar gibi ikisini hızla vuruyorum, ÇAT oldu bitti.' Arkadaşı yüzü allak bullak, Amanın!, diye yanıtlamış. 'İyi de bu çok acıtmaz mı?' 'Ne diyosuuun acıtmaz olur mu hem de nasıl! Ama sen de önlemini alacaksın. Şu havluyu görüyor musun? Ellerimi bir güzel kurulamak için onu burada hazır tutarım, yoksa terleyince tuğlalar kayabilir, vurdun mu parmağını koparabilirsin.'"

Konunun can damarı burasıydı ama taksici onu iyice sündürmeye, yerine başka şeyler koyarak değil de farklı kelimelerle

tamamlayıp aktarmaya mecbur hissetmişti: "Bir parmağın kopması ne demek, büyük acı. Onun için tedbirimi alırım. Ellerimi iyice kurularım ki vurunca taşlardan biri elimden kaymasın."

Tepkimi ölçmek için dikiz aynasından bana baktı. Anladığımı belirtircesine gülümsedim. Fıkranın esas kısmını gayet iyi anlamıştım. Taksici sözlerine devam etti:

"Kesin Allah'ın cezası bir kodaman işte ne olacak. Irgat mırgat onun umurunda mı? Tek derdi kendisi. Parmağıymış. Aman da aman! Diğer zavallın taşakları patlıyor be. Onun derdine mi sanki! Acımaz mı, acır tabii parmaklar diyor! Allah'ın cezası puşt! Akıl almaz ya." Bir duraklama..."Kim bilir ne hale geliyor adamların taşakları biliyor musun? Aylarca hatun matun görür mü bir daha gözü. Sözleşme de zaten bir senelik. Sonra onları başından atıyor ne halleri varsa görsünler diye. Başkalarını tutuyor. Adam hatun matun görmek istemez ki. Allah bilir var ya otuz bir bile çekemez. Hatun gel dese dese, seninki 'Hayır hayır' diyecek."

Sırf boş durmamak için bu minvalde biraz daha devam etti. Şimdi söylediklerini aktarırken görüyorum ki, bir fıkra anlatarak işe başlamış sonra onu gerçek hayattan bir hikâye gibi ele almıştı.

Bir sonraki daha vasat bir fıkraydı, pek de fıkra gibi değildi. Televizyonda anlatılanlara benziyordu ki muhtemelen oradan almıştı.

"Adamın biri evine döner ve karısına, 'Hatun, yarın işe gitmiyorum. Ne yarın ne öbür gün. Patron bana söylediği lafı geri alana kadar da gitmeyeceğim,' der. 'İyi de bey? Sırf patronun bir laf etti diye işinden olmayasın sonra. Ne yer ne içeriz?' diye yanıtlar kadın. 'Bana ne dediğini biliyor musun peki? O kan emici orospu evladı lafını geri alana dek gururumu çiğneyip de geri dönemem...' 'Iyi de sırf dediği bir laf yüzünden işinden olmaya değer mi? Bu kadar ciddi ne olabilir ki...' 'Neee, ne diyorsun

sen! Ciddi az kalır. Lafını geri alana kadar geri dönmem.' 'İyi de ne demişti ki sana?' 'Size güle güle!'"

Bir öncekine göre daha zayıf olsa da gülüşüm samimi gelmiş olmalıydı.

"Ha ha ha, anladın mı Ne demiş ona: *Kovuldunuz*. Karına sepetlendiğini anlatmanın daha diplomatik yolu olamaz. "İşgücünde esneklik" uygulanmış ona. İyi ki zafer şarkısı falan çığırmadı. Çünkü o gece uyurken, karısının mutfağa girip en keskin bıçağı aldığı gibi bir daha böyle şakalar yapmasın diye pipisini kesmesi an meselesi olurdu."

Şoför yine aynadan bakmıştı.

"Oldu bu biliyor musun? Hiç duydun mu? Bir Amerikalı farklı bir nedenle yaptı bunu. Gidip çat diye kesti adamın pipisini. Sonra da yargıç onu suçsuz buldu. İnanamazsın. Herkes aklını peynir ekmekle mi yedi nedir. Bu olayda ikisi de zengin ve ünlüydü. O kadın öldürülse yeri var. Bana kalsa 'dişe diş göze göz' kuralını uygulardım. Adam onu öyle anadan üryan bir bodruma kapayıp duvara bağladı, bacaklarını ortadan ayırıp bir güzel zincirle bağladı, kor gibi olunca sapına kadar kukusuna daldırmak için nah bu kadar bir demiri ateşte kızdırdı – bu arada başparmağıyla işaret parmağını kullanarak gösterdi. Hatun, adamın hiç telaş etmeden demiri kızdırmasını orada öylece izledi. Akkor olmuş demirin içine sokulacağını düşünmek nasıldır kim bilir. Ola ki dayanamaz buna, sadece o demirin kızdırılmasını görmeye bile o zaman ödü patlar korkudan. Adamsa gayet sakin demir iyice kızsın diye iki tarafını çevirip durur. Sonra deneme olsun diye bir damlacık su damlatır, kızgın demirin üstünde suyun buharlaşmasını izler, ŞŞŞŞ. Damlacık. Sırf bu sesi duymak bile kadının ödünü patlatır. Hayır! Bekle! Tam bununla meşgulken o sırada bodruma başka biri, ondan daha rütbeli bir herif girer, adamın yaptığını görünce 'Ne yapıyorsun seni canavar! Bu demiri bu kadına nasıl sokacaksın?

Vahşi! Hayır, şuradaki daha kalın olanı sok,' der. Ha ha ha! Sonra da iki kat kalın bir demir verir eline. Sonra kızgın demiri bir kovaya daldırıp soğutur, Şşşş... Buhar dağılır her yana. Tam oracıkta kalbi durur hatunun. Bodrumdan doğruca Chacarita mezarlığına yollarlar onu, ellerini bile sürmeye gerek kalmadan. Birisi, 'Ne yaptınız ona?' diye soracak olursa, 'Ne yapacağız, hiçbir şey. Otopsi yapın da bakın. Kalpten öldü,' derler. Doğru mu değil mi? Sen ne dersin? Doğal yollarla ölüm değil mi bu şimdi?"

"Korkudan öldü," dedim.

"Hah, tamam işte!"

Bakıyorum da yazarken ona hak veriyorum, ama bunu ben uydurmuş olamazdım. Asla aklıma gelmezdi. Demek istediğim herkese olduğu gibi, evet, aklıma gelir böyle şeyler, ama yazı malzemesi olarak asla kullanmam. Benim tarzıma en az uyan türde temalar bunlar. Lamı cimi yok, asla girişmezdim bu projeye. Hele de bu yaşımda, bu tecrübeyle, en iyi arkadaşım kanser olmuşken. Bu son söylediğimin hiç ilgisi yok gibi görünse de esasında var. Ölüm olgusu hayatımda bu denli zalimce belirdiği andan beri zaman farklı bir ağırlığa sahip oldu. Yazma zamanlarında bana madalyonun öbür yüzü de görünmeye başladı; artık başlamadan iki kez düşünüyorum. Şurası kesin ki aktardığım bu hikâyede, durumu kurtarıp bu meşum fantezileri zararsız hale getiren bir taraf var: Hikâyenin zamanını her halükârda takside geçirecektim, konuşma yolu ne uzattı ne kısalttı.

Şimdi düşünüyorum da bir de "bunu ben uydurmuş olamam" yanı var... Elbette. Peki ama benim uydurduğum bir tarafı olabilir mi? Uzun ve bereketli romancılık kariyerim içinde uydurduğum bir kısmı var mı? Yoksa hepsi olduğu gibi bir aktarım, salt bir nakletmeden ibaret mi? Çoğu zaman başkasına ve kendime ait fanteziler aynı işlemde iç içe giriyor. Yazma eylemi onları aynı düzleme taşıyor. Öyle ya da böyle hiçbir okur

yazdıklarımın kökeninden emin olamaz, asla bana inanmaktan vazgeçmeyecektir çünkü.

Dahası şoför bir önceki olayın en can alıcı noktasını kelimesi kelimesine tekrarladıktan sonra fıkra değil gerçek bir hikâyeye, oldukça da etkileyici bir hikâyeye geçecekti.

"...Bir tecavüzcü hapse düştüğünde... Biliyor musun hapiste ne yaparlar tecavüzcülere. Arkadan yaparlar adamı. Nah bu kadar aleti olan siyahlar vardır bir de –burada yine el hareketi– vallahi şakaya gelmez bu konu. Benim bir arkadaşa oldu, arkadaş dedimse, birlikte büyümüştük. Sekiz yaşında bir kıza tecavüz edip sonra kızı öldürdü. Kaçabilirdi, ramak kalmıştı kaçmasına ama otobüs durağında enselendi. Beş dakika daha olsa Rosario'ya firar edecekti ama olmadı. Hapishanenin birinci gününde avluda onu bir kuytuda kıstırıp hallettiler. Kaç kez biliyor musun? Yetmiş beş. Peş peşe, bir de bu tiplerin eyvallahı da yoktur ha, aynısı kendilerine de yapıldığı için. Ne hale gelmiş biliyor musun? Valla sekiz ay sonra kardeşimle onun kız kardeşi görüşüne gitti. Revirdeymiş, kollarından dizlerine kadar her yeri sargılıymış hem de sekiz ay sonra bile. Sargılarının açılmasına daha dört ay varmış. Boynundan aşağısını kımıldatamıyor. Biliyorsun bir de hapiste revirde de mahkûmlar çalışır. Vallahi işte kardeşimin orada bulunduğu kırk dakikalık ziyaret süresi içinde en az dört kez yanından geçen mahkûmlar poposuna şaplağı indirip 'Hadi hadi hazırlan bakalım buradan çıktığında ikinci fasıl seni bekliyor,' deyip durmuş. Adamın moral durumunu düşünsene. Revirden çıktığı ilk gün başına gelecekleri düşününce... Yeniden aynı fasıl! Bu adam ölmek isteyebilirdi."

En az dört kez'den itibaren hikâyeyi tekrar etti ve farklı bir ses tonuyla "Yıllar sonra ona bir daha dokunmadıklarını öğrendim," diye ekledi. "Ah ahbap bir de içine boşalmaları gerekiyormuş var ya, her birinin içine boşaldığından emin olmak için birini bekçi diye dikerlermiş. Fark etmesi zor değil, ne

de olsa boşalınca aletinde bir damla kalır, değil mi? Anla işte boşalmadan çıkmana izin yok. Yetmiş beş tipin sırayla bunu yaptığını düşün. Litre litre meni yani!"

Sözün burasında Austria caddesinden Milli Kütüphanenin yanından aşağı iniyorduk. Artık yaklaşmıştık.

"Muhakkak orospu oluyorlar sonunda. Robledo Puch'un başına gelenlere bak. Kabadayının önde gideniydi, şimdi ne oldu, homoseksüellerin koğuşunda. Hatırlıyor musun onu? Salıverilecek diyorlar. Yirmi beş yılı bitirdi. 72'de girmişti. Böyle birini nasıl salacaklar sorarım sana, nasıl salacaklar böyle bir tipi? Bir şey yapmaları gerek, zor değil ki bir hapa bakar, ölüp gitti mi kimi suçlayacaklar? Böyle bir katili serbest bırakmak tehlikeli. Adam çıkıp yeniden öldürecek. Ama yapacak bir şey yok. Yirmi beş yılı tamamlamış bırakmaları gerek. Alelade bir gün yine taksiye çıkıyorum, hiç unutmam sekiz kişiyi hık demeden öldürmekten içeri almışlardı onu, daha da kırk tane onun yaptığını kanıtlayamadıkları iş vardı. Ama belliydi, o yapmıştı. Oydu, çünkü kurbanın sol yanağında kurşun girdiği yerde delik bırakmıştı, bu onun "imzasıydı". Yasal olarak kanıtlanabilen şeylerin değeri var. Geri kalanların yok. Ama öldürdü mü imza atıyor, sol yanakta bir delikle.

Buenos Aires
25 Aralık 1996

Şaka

O klasik sahne, metro istasyonunun peronunda tren derin tünelin içinden son hız korkutucu bir biçimde geliyor... adeta bir kıyma makinesi... tam zamanında yapılan bir minik itme hareketi yeter de artar, geleceğim anında uçar gider... Son derece sıkıştırılmış belli belirsiz bir baş dönmesini ya hissederim ya hissetmem, sonra da gazetelere çıkar yetim kalan evlatlar, bitmemiş kitaplar; hazin son. Ama birkaç neslin fantezisi bu şakayı iyice beter hale getirdiğinden, sahnenin gerçekte bir yansıması, olup bitenler içinde bir gerçekliği mevcuttur; hayalle gerçeklik seviyeleri arasındaki gelgitlerde değişmeden kalan tek şey "tam da o an"dır. İşte o an, birisi arkamdan yaklaşır, dalgınlığım sayesinde (aklım farklı bir yerdedir) ona sunulan insanüstü bir kuvvetle kollarımdan, omuzlarımın azıcık altından aynı anda hem itip hem çekiyormuş gibi yapar – adeta tüyler ürpertici bir cinayet provası gibi. Ne de olsa bu bir şakadır! Çok zevksiz, hatta tehlikeli, insanın yaptığına yapacağına pişman olduğu yine de yapmaktan geri durmadığı şakalardan. Her Allah'ın günü her yerde hem de ne kadar çok yapılır bu şaka! Böylesine yersiz, münasebetsiz espri anlayışına sahip zarafetten, duyarlılıktan nasibini almamış öyle çok insan var ki... Şahsen bir dolusunu tanıyorum. Bir düşünecek, hesaplayacak olursam sanırım tüm tanıdıklarımla arkadaşlarım bunu yapacak tıynette çıkardı, ki-

misi bir anlık boş bulunma anında, daha çoğuysa karakterlerinin ve kafalarındaki arkadaşlık kavramının avantajlı bir sonucu olarak, ayrıcalıklarını sonuna dek kullanarak yapardı. Galiba fırsatı buldu mu hiçbiri kaçırmazdı; tanıdık tanımadık bir sürü insanın yaşadığı büyük şehrin metro istasyonunun peronunda tanıdığa, hele de dalgın, ağzı açık, öylece dikilen bir tanıdığa tren tünelden gümbür gümbür yaklaşırken denk gelmek pek ender gerçekleşir. Kesin kaçırmaz yaparlardı! Küçücük ama anlamlı olması için yeterince ani bir itme çekme hareketi, öyle ya da böyle istediği kadar usturuplu olsun, şaşkınlık sebebiyle sinir sisteminin milyon kat abartılı hale getireceği bir itme çekme hareketi... Bu çarpık psikolojileri adım gibi bilirim, bana iyilik falan yaptıklarına inanırlar, sanki onu yapmasalar sonrasında onlara sitem edeceğimi düşünürler. Nasıl ya? Gümüş tepsiyle tam zamanında ve yerinde senin insafına terk edilmiştim sen de o muhteşem şakayı yapmadın öyle mi? Bir de gerçek dostum diye geçinirsin! Başkasına olsa yaparsın ama. Yok. Neyse ki kurduğum arkadaşlıklarda bu türde ihmallerden korkmama gerek yok. Ben birkaç saniye daha beni sıkıca kavrayan ellerinin altında korkudan pelte olmuşken, bir yandan buğulanmış gözlerimin önünden vagonların pencereleri kapıları film şeridi gibi geçerken (fren yapıyor gerçi), onun memnun olmuş gülüşünü duyardım. Korkma be arkadaş! Ha ha! Üstüne bir de onun yanında oturup okuyamadan geçecek yolculuğa katlanmak (oysa metroya binmemin tek nedeni okumak), ona ilişkin son havadisleri öğrenmek –ne de olsa benimle ilgili bir şey bilmek için en ufak bir çaba sarf etmeyecek (kim eder ki zaten)– var. Zaten ilk sorusu bu minvalde bir havadis olur. "John McLaughlin'in yeni plağını dinledin mi?" Yanlış anlaşılma sonucu benim caz meraklısı olduğuma inanmıştır, esasında dünyada en nefret ettiğim, içimi en çok sıkan şeylerden biridir. Hoş, başka bir şey, başka biri, başka bir konu da olsa fark etmezdi ya da tamamen

tesadüfen ilgimi çeken bir konuyu isabet ettirmiş olsa da... Öyle ya da böyle ben o tür şartlarda en azını beklemeye alışkınım. Yaşadığım şok yüzünden aptallaşmış bir halde, zamanında bu münasebetsizle nasıl ilişki geliştirdiğime akıl sır erdiremeden kalakalırdım, hoş bu tamamen mesnetsiz bir kuşku olurdu, dediğim gibi bu tip, diğer arkadaşlarımın prototipi sayıldığından aksi seçenek arkadaşsız kalmaktı.

Şu ana kadar bu olayın hiç başıma gelmediğini peşinen söylemeliyim. Neyse ki olmadı, çünkü o beylik, bardağı taşıran son damla benzetmesi bu duruma cuk otururdu. Şakanın yapısını göz önünde bulundurunca gerçekte olmuş olmamış fark etmiyor çünkü onu esas korkunç kılan gerçekleşme olasılığı. Ayrıca sahnenin metro istasyonu olması da şart değil; bir akşam karanlık bir sokakta da olabilir. Şakacı sırtıma parmağını koyarak, "Sökül yoksa ateş ederim," hatta "Bağırma, şu arabaya bin, numara yapmaya kalkma!" da diyebilir. Yahut başka bir yerde güpegündüz de olabilir, arkamdan gelmeleri yeter. Hatta telefonla aramaları bile. Sahnenin kuruluşunda tüyler ürpertici bir şey olmasına bile gerek yok, çarpık bir zihin yeter. Çarpık zihin her yerde gani gani, insanlığın ortak mirası bu. Aslında şu an bütün bu faraziyeleri ortaya atan ben olduğuma göre ilk çarpıklıktan ötürü, herkesi harekete geçirdiğim için suçlanabilirim. Bu suçlamayı şöyle yanıtlardım: Beni bu şakayı herhangi birine yapmaktan alıkoyacak olan, çarpık zihnime rağmen kullanacağım inisiyatiftir. Bana yapılmışçasına sonuçlarını hissetmek, kendim pişman olmuşçasına pişmanlık duymak bu türde bir hadsizlik yapmaktan beni alıkoyar.

Kulağa garip gelse de tam şaka yapma anından öğrenilecek bir şey çıkarılabilir mi diye düşünüyorum, zaten beni bu yazıyı kaleme almaya iten de bu belli belirsiz önseziydi. Kısa süre içinde hayata geçip sonra da kötü bir rüya gibi silinip gidecek tam o meret anda durma çabasında doğal olmayan bir yan var, kabul

ediyorum. Bütün olarak ruhun hareketi bu trans halinden bir an önce adımı tamamlama, bir sonrakine geçme eğilimindedir ve bu katlanılmaz şeyin ağırdan alan hazzında hem başkasının hem kendisinin adına duyulan utanç, koruma içgüdüsüyle karışık derin bir tiksinti vardır. Ama tam da bu yüzden, daha önce kimsenin bu konuda düşünme zahmetine girmediğini farz etmek için sebeplerim olduğundan, burada aydınlatılmaya değecek bir ders saklı olduğunu sanıyorum.

O da şu: Öncesinde ya da sonrasında değil de tam da o anda bunun bir şaka değil gerçek olma olasılığı vardır. Son derece uzak bir ihtimal evet, belki bin milyarda bir olasılıktır bu, yine de vardır. Olması da gerekir zaten, onu şaka yapan da bu olasılığın varlığıdır.

Su katılmadık bir paranoyak olmadığınız sürece birinin herhangi bir kimseyi hiç habersiz, açıklamasız, belirgin bir sebep olmadan öldürmek isteyeceğini düşünmek zordur. Hele de ona metronun altında kalıp ezilerek, öğütülerek gerçekleşecek korkunç bir ölüm hazırladığını düşünmek daha da zordur. Gerçi bunun mümkün olduğunu da kabul etmek gerek. Belki de bir nedeni olabilir. Bunu nereden bileceksiniz. İnsan, elinde olmadan önyargılı birinin zihnine bir tohum ekmiş, pekâlâ bir kusur da işlemiş olabilir. İnsanlar çift yaratılmış derler. Örneğin beni durmadan birileriyle karıştırırlar ya da durup dururken ortaya çıkan, mantıksızca öldürme dürtüsüne kapılmış bir katilin sırf o anı değerlendirmek için kalkıştığı bir eylem de söz konusu olabilir.

Kesinlikle gerçekten hayata geçebilir! İnsan daima "bu benim başıma gelmez" dese de bu özellikle de iş işten geçtikten sonra söylenir. Gerçeğin o korkunç başını gösterdiği, beyaz suratlı, mekanik ve tiz sesli palyaçonun kutudan fırladığı o sersemletici andır bu... Hayır, bu bir şaka değildi, olay sahiden oldu! Seviyeler, içinde kaybolduğumuz bir eş zamanlılık içinde

birikir. İlk önce aklımıza bunun ciddi olduğu gelir, irkilmenin özü, şakanın komik tarafı budur, sonra, daha doğrusu aynı anda bu özgün diyalektik sürecin bir sonucu olarak bunun bir şaka değil gerçek olduğunu keşfederiz...

Bir dakika. Bir dakika. Son derece tuhaf bir şeyin kokusunu alıyorum. Sanırım tamamen tesadüfen bu sahnede saklı dersin ne olduğunu buldum. O kadar garip ki insan inanamıyor, öte yandan tartışmasız bir katiliği var. Unutmadan, bir an evvel onu özetlemek istiyorum. Sonra biraz da genişletmek ve açıklamak istiyorum, yapabilirsem. Şöyle: Haddini bilmeyen bir beyinsizin yaptığı zevksiz bir şakaya maruz kaldığımı keşfetmenin bende yarattığı cidden hiddetli diyebileceğim tüm rahatsızlık, bunun bir şaka değil de sahici bir eylem olduğunu anladığım anda çözülüp dağılır. Hiddetim söner, bense geri çekilir ondan özür dilerim. Öfkelenmem için sebep yoktur çünkü bir şaka değildir bu. İyi ama nasıl olur? Bu şekilde olayların ters yüz olması beni bir anda nasıl yatıştırabilir? Bu bir şaka değilse o zaman karşımdaki katil. Bir katilin şakadan daha beter olduğunu kabul etmek gerek. O zaman daha fazla öfkelenmem gerekmez mi? Öfkem için ciddi ciddi bir neden ortaya çıkmış sayılmaz mı? Ne de olsa şakaya öfkelenmem tartışmaya açık bir durumdu, espri anlayışımın noksan olduğu falan söylenebilirdi. Öte yandan bu durumda söz konusu olan hayatım, esas tehlikeli olan bu.

Oysa hayır. Hayli garip ve merak uyandırıcı. Öfkem uçup gider. Kendi kendime bu olay ciddiyse, öfkelenecek bir şey yok derim. Karşımda öfkelenmem gereken bir münasebetsiz yok. Doğru bu. Gerçek. Şaka değil. Her şey yolunda. İyi de on saniyeye kalmadan bir çuval kırık kemik ve sakatattan ibaret olacağım, nasıl yolunda olsun! Tamam canım sorun yok. O ölçüsüz hiddetim uçup gitti. Buna anlam veremesem de olan bu. İşte size hayal gücünden çıkarsanmış, çürütülmesi imkânsız, gerçeklik üzerine bir ders.

Yazdıklarıma bakınca "şaka" ve "biriyle karıştırma" sütunlarının arasında beyaz bir karenin boş kaldığını görüyorum. Aslında pekâlâ şakaya da maruz kalabiliriz, o gevrek gevrek gülüşün akabinde şakacı tip bizi bir arkadaşına benzetip şaka yapacağı kişiyi karıştırdığını fark edebilir. Bu durumda, iş işten geçmiş olsa da siz varın düşünün bin bir özrün nasıl dileneceğini (gerçi kişileri karıştırmamış olsa da dilenecektir o özürler). Burada benim vereceğim tepki açısından bir boşluk oluşuyor. Bu meçhul şakacı benim arkadaşımsa ve ben de şakanın asli hedefiysem acaba daha mı az daha mı çok öfkelenirdim? Herhalde daha az öfkelenirdim ama emin olamıyorum. Bir şekilde bu kare bir önceki açıklamamda boş kalıyor.

Bütün bu meseleden çıkardığım sonuca dönersem, şunu kabul etmem gerek ki katilimden çok arkadaşlarımdan nefret etmeye hazırım. Bu belki de göründüğü kadar da çelişkili bir durum değildir. Katilim varsayımsal bir varlık, olasılıklar labirentinin kuytuluklarında gizlendiğinden onu bir insan suretinde gözümün önüne getirmekte zorlanıyorum. Öte yandan arkadaşlarımı gayet iyi tanıyorum, yüzlerini tahmin edebilirim, adeta bu aşinalık beni nefretin kıyısına getirirken, masum bir şaka nefretin var gücüyle dizginlerinden boşalmasına yetiyor. Neticede tüm meseleden çıkarılması gereken ders bu olmalı: Şiddetli bir duygunun oluşması için imgelemde çeşitli etkenlerin birbirine yakın durması gerek. Hoş, neden bir ders çıkarmaya çalışıyorsam, bilmiyorum. Belki de açıklama büzülüp küçülen şeyi genişletiyordur ve bir büzülmenin ardından genişleme ve sonra yine büzülme doğal harekettir. Evrenin dengesini baki tutan bir ritim yaratarak... Duygular büzülme yaratır, tahlil genişletir.

Genişlemeyse atmosferle, atmosfer sözcüğünün teknik iki anlamıyla yakinen ilişkilidir: hem edebiyatın başvurduğu araç olarak hem de kapalı bir alanın maruz kaldığı basınç ölçü-

sü olarak atmosferle... Birincisi daha ziyade zamanla, hatta zamanın bol keseden kullanımıyla, ağırdan ve nazikçe açılıp saçılmasıyla bağlantılıdır. Şiirsel atmosfere karşı telaş ve çıkar kumpas kurar. Bu yazının ilk sayfalarında gaye yürekten gelen bir çığlığı göstermek değil de edebi maharet olsaydı, atmosfer noksanlığı nedeniyle o sayfaları eleştirebilirdim. Ama açıkçası yeraltındaki o peronlar diyarında hâkim olan tehdit havasını ya da hiç beklemediğimiz bir yerde karşımıza çıkan birinin içimizde yarattığı rahatsızlığı ifade etmek için cümleleri tartıp kelimeleri seçmeye ne zamanım vardı ne zihinsel gücüm. Buna kalkışsam yapabilir miydim bilemiyorum. Çünkü konunun kendisi sürpriz ve sürprizle gelen, bir başka deyişle atmosferin olmayışı, boğulmakta olanın çaresiz hiddeti. Gerçi öteki manada atmosfer yok değil, çünkü sürprizi oluşturan şey son derece daraltılmış bir psişik mekândaki atmosferik basınçların toplamı. Bir saniyeye sığan gün doğumunun kırk bin atmosfer basıncı. Dolayısıyla genişleme her şeye rağmen mecburiydi.

Terimlerin yerlerini değiştirerek, aynı zamanda sunduğum bu "canlı tablonun" biyografik kökenine inerek zaman baskısı olmadan, sıfır atmosfer (fiziksel) ayrıca da edebi ya da gerçekçi azami atmosfer elde ederim; kısacası arkadaşlıklarımın hikâyesi olacaktır bu. Bir tarafta "narsisizmin aleyhinde olan" bu konuşmaların kusursuz zihinsel boşluğu diğer tarafta yerel alışkanlıklar, fizyolojik özellikler ve ortam betimlemeleriyle dolmak için bulunmaz bir fırsat. Hatta atmosferi tamamlamak için fon müziği de eksik olmayacaktır, arkadaşlarımın gerçek ilgi alanımı keşfetmekteki başarısızlıklarının simgesi olarak gördüğüm, sohbet konusu olan caz örneğin. Onları arkadaş olarak seçtiğim için başarısızlık bana geri dönüyor. Kendimi kandırmayayım, tüm suç benim. Bütün arkadaşlarımın, hatta arkadaşlığın ilk aşamalarındaki tesadüfi tanıdıkların bile hemcinsleri olan bendeki garipliği algılamaktan aciz oluşu bir

rastlantı değildir herhalde. Bütün insan türünün bu kör noktadan mustarip olduğunu düşünmem gerekse de bunu yapmayı reddediyorum.

Bunu tabiri caizse edebi olarak açıklamak için "atmosferin" aksi yönüne girip "ayrıntılara" dalmam gerek. Örnekler verme tehlikesi var burada, ki bu ayrıntıların tam aksi olur, ama bunların örnek değil hikâyeyi oluşturan malzemenin kendisi olduğunu söyleyerek riski göze alıyorum. Yanlış anlaşılma mekanizması şöyledir: Biriyle tanışırım ve sohbetin akışı içinde ortak ilgi alanı arayışıyla, bütün samimiyetimle, bulabildiğim tüm plaklarını edindiğim, yaptıklarını, meslek hayatını ve müzikal felsefesini takip ettiğim Cecil Taylor'un adını anarım. Karşımdaki buradan "kancayı atıverir", anlaşılan başkalarının hayatında nasıl ki futbol itici güçse, onun hayatında da caz aynı işlevi görmektedir, kendisi fanatik bir caz tutkunudur. "Hah işte tam benim konum!" diye düşünüp konuya atlar. Neredeyse bir sosyal intihar sayılabilecek tüm tedbirsizliğimle, safça onun alanına giren söz gelimi Ornette Coleman, Thelonius Monk, Albert Ayler, Sun Ra gibi bazı müzisyenlere olan hayranlığımı gizleyememem... Kendi kuyumu kendim kazarım. Ne yalan söyleyeyim, Monteverdi, Hugo Wolf, Morissey ve P.J. Harvey'den de hatta Leibnitz, Duchamp, Darwin ya da Krishnamurti'den de bahsetmiş olabilirdim. Ama bir işe yaramazdı bu, karşımdakinin algısı köşeli, beni de o "Ben cazdan hoşlanıyorum" karesinin içine aldı bile: Artık bundan sonraki yirmi yıl boyunca bana cazdan söz edecek, plaklar ödünç verecek, konunun uzmanı, koleksiyoncusu, yetenek kâşifi olma çılgınlığına beni de ortak edecek. Bana bir an nefes aldırmayacak ki ona cazı o kadar da önemsemediğimi hatta onun yüzünden neredeyse nefret etme noktasına geldiğimi söyleyecek fırsatı bulayım. Caz konusunda söylediklerim (ve burada bütün arkadaşlarımın listesini yapmam gerek) modern şiir, soyut resim, polisiye roman, Arjantin

tarihi, oryantalizm, Sokrates öncesi filozoflar ve sıkıcı, bayıcı katlanılmaz bulduğum öte yandan sosyal hayatımın en önemli kısmını oluşturan Allah bilir hangi başka konular için de geçerli. Üstüne üstlük bu konulardan getirdiğim ikrah nedeniyle onlara gereken dikkati veremiyorum ve onlar hakkında hiçbir şey bilmiyorum (ya da unutuyorum), böylece ne zaman ilgili arkadaşla karşılaşsak doğallığında öğretmen öğrenci konumuna dönüşüyoruz, bilgeliğini ortaya döktüğü için mutlu, bilgilendirerek bana iyilik yaptığından emin, bitmek bilmez dersler veriyor. Uzmanlar çağında yaşıyoruz ve bilmem onlar olmasa nice olurdu halimiz. Belki de onlar olmasa sohbet edecek konu kalmazdı ve derinlemesine içinde olduğum melankolik sessizlik karşılıklı olur, tüm dünyayı sarardı.

Genel anlamda müziğe olan ilgim daima vasattı. Doğal bir yeteneğim, teorik eğitimim olmadığı için fazlaca dikkatimi vermeden amatörce ilgilendim müzikle. Bu durum müzikal yeniliklerde gündemi takip etmemi sağladı, fikirlerimin ve gözlemlerimin sürekliliği için bunu yararlı buluyorum çünkü. Örneğin rastgele herhangi bir örnek vereyim: (aslında bir örnek değil bu) Fark ettim de birisi yolda kendi kendine konuşuyorsa delidir, şarkı söylüyorsa değildir, ya sıkça rastladığımız gibi aşırı davranışlar sergileyen ya da mutlu biridir bu kişi. Sosyal bakımdan birinin yolda şarkı söylemesi ya da mırıldanması kabul edilir bir şeydir ve ona deli gözüyle bakılmaz. O zaman delilik toplumda insan açısından bir sınır olarak görüldüğüne göre şarkı söylemekle konuşmak arasındaki bu fark epey anlamlı görünüyor. Buradan yola çıkarak seksenlerle birlikte konuşma ve şarkı arasında bir köprü kurma eğilimindeki rap müziğin doğuşunu ve gelişimini nasıl ilgiyle izlediğim anlaşılabilir. Deneyimlerim bana bu ilgiyi kendime saklamayı öğretti, zira onları paylaşmak hakkımdaki yanlış anlamalar silsilesini artırmaya yarar sadece.

Bu türde konular hemcinsleriyle ilişkiyi nasıl kuracağını bilemeyen ve aslen bu türde nahoş dersler sayesinde onu öğrenen yeni yetmelere özgüdür. Ben de dersimi aldım sanıyorum, hoş, elverişsiz durumlardan kurtarmadı bu beni, üstelik yeni etme olmadığım halde, aksine yaşlılığa merdiven dayadım. İflah olmaz durumuma teslim olarak tatminkâr ve normal arkadaşlar edinme umudundan vazgeçiyor ve emniyetli yuvama sığınıyorum. Ancak şu anda bu son cümleyi yazmam, dersimi layıkıyla aldığım ve ona göre davrandığım gibi hatalı bir fikre yol açabilir. Hiç de öyle değil. İnzivayı hayata geçirdiğimde çok gençtim ve bu bir dersten çok seçimin sonucuydu. İnzivaya çekildiğim yuva klasik anlamda güvenli liman, dünyanın patırtısı içinde huzurlu bir fanus değildi. Ya da öyleydi ama kendine özgü biçimde. Andrea'yla evlenmemizden kısa süre sonra bir oğlumuz oldu, doğumundan birkaç gün sonra bebek kayınvalidelerin evine gitti, yetişkin olup evlenene kadar da orada kaldı; bizim evde çocuk yoktu. Çocuksuz bir evlilikti bizimdi, çocuğum hem vardı hem yoktu. Gerekçesiz olduğu kadar açıklamasız bu durum bir "yuva" tanımına o kadar aykırı ki başka bir kelime kullanmam gerek. Gerçi yok başka bir kelime, olsa da ilkesel olarak kullanmazdım zaten. "Aile"nin doğal uzantısı olan "yuva", toplumun en küçük hücresi, ahlakın temel direği vs muhafazakârların savaşında sabit fikirdir; onlara bakılırsa her tür yozlaşma yuvanın klasik biçimlerinden, esasında atmosferinden sapılması neticesinde olmuştur, bıkıp usanmadan yâd ettikleri bir şeydir bu. Yozlaşma baştan var kabul edilir, zira muhafazakâr ahlakçı vaazlarının varlık sebebidir o. Başka pek çok şey daha baştan kabul edilir: Tüm dünyanın paylaştığı genel kanıya göre modern kötülüklerin, uyuşturucunun, suç oranlarının, asabiyetin, yolsuzlukların ve amaçsızlığın esas nedeni, sahici meziyetlerin öğrenildiği gerçek okul olan aile atmosferinin dağılmasıdır. Bu mantık, içerdiği

genelleme nedeniyle hatalıdır. Sahip çıktığı bütün erdemleriyle mutlu burjuva ailesi herhangi başka bir tarihsel oluşum gibi vadesi dolmuş bir şeydir. Bunu bambaşka bir bağlamda dayatmaya çalışmak yanılsama olur. Tarih yokmuş gibi yapmak, aynı zamanda tarihin bir meyvesini ödünç alarak onu Doğa ve Sonsuzluk kılığına sokmak anlamına gelir bu... Bazen nasıl bu denli ısrarcı olduklarını merak ediyorum. Adeta hiç öğrenmiyorlar gibi. Muhafazakâr ahlak Tarih tarafından defalarca kez süpürülmesine rağmen hiç istifini bozmadan ilerlemeye devam ediyor. Savları da hiç etkilenmiyor. Adeta kurgu ve kişiler ne olursa olsun aynı konuyu romanlarına sokmayı başaran son derece maharetli, tembel romancılar gibi bütün ideolojileri sanki farklı savlarla boyuna aynı vaazı vermekten ibaret.

Esasında Tarihin görünür tezahürlerine kimin biçim verdiğine karar vermekle ilgili bu durum. Bir muhafazakâr bunu yapanın insan olduğunu, böylelikle dünyaya getirilişindeki ilahi vazifeyi yerine getirdiğini söyleyecektir. Ben bir Marksist olarak biçim verenin üretim ilişkileri olduğunu söylerim. İkisi de sağlam biçimde konumlanıp bir milim kıpırdamadan savunmaya olanak tanıyan savlardır. Ötekinin savını kuşatıp onu kendi duruşumuzun bir "kısmı", bütünün parçası haline indirgeyerek karşıdakini sırtından vurma imkânı bile sunar bize. Ne için tartışacaksın... Davamın, temalarımın ana temasının Marksism olduğunu ve belki de benim zihnimi uzmanlar karşısında zayıf kılan şeyin de bunun gayretli biçimde işlenmesi olduğunu göstermek için sadece.

Sohbet aracılığıyla ilişki kurmakta zorlanmamın altında yatan nedenlerden biri olarak özel hayatımda, bir çocuğumun olmasını ve onu derhal başımdan savmış olmamı göz önünde bulundurmak gerek. Bu, herhangi bir sohbetin çerçevesine dahil edilmesi zor, neredeyse çılgınca bir husus. Hayati ve düşünsel ilgi alanıma giren diğer konulardan kolayca ayrılabilen bağım-

sız bir mesele olsaydı, bunun bir anlamı olmazdı. Küçücük bir noktanın sonuçları çok uzağa yayılabilir ve her şeyi tabularla doldurabilir. Şimşek gibi görünüp kaybolan tuhaflık, daima yalnız ve özerk kalmaya mahkûm gibidir ama tam da bu yüzden endişe verici bir acil durum ortamını renklendirir. Mesele artık şu veya bu figürü neden sonuç ilişkileriyle bağlamak değil, en küçük ot parçasına, en son atoma varan dek açıklamaktır, çünkü ucu açık en küçük bir parça bile kalırsa onun korkusu tekrar vücut bulacaktır. Sonuçlarını bilerek konuşuyorum çünkü ben yaşadım. Yıllar yılı bilinçsizce tuhaf noktayı inandırıcı kılma yollarını aradım ve ne yaptıysam, her hareketimin her sözümün şimşeği bağlamına oturtma, daha doğrusu şimşeğin aydınlatacağı ve yerli yerine oturtacağı bağlamı ve manzarayı yaratma gayesi taşıdığını söylersem yalan olmaz. Zaman kaymasının bir önemi yok, bilinçaltında bunun asla anlamı olmaz, bir anlatıda zamanla istediğin gibi oynarsın.

Dolayısıyla Berlin'e yaşamaya gitmemiz inandırıcılık yaratma manevrası olabilirdi. Bu anlamda Octavio'nun on yaşında olmasının ve o vakte kadar aynı şehirde yaşadığımız halde neredeyse hiç görüşmemiş olmamızın bir önemi yok. Bilinçaltım kesinlikle "günün birinde yurt dışına yaşamaya gitmek zorunda kaldığımız için çocuğumuzdan ayrıldığımızı söyleriz" diyordu. Iyi bir açıklamaydı bu ya da kronolojiye karşı işleyen zamanın akışı içinde iyi bir açıklama olabilirdi. Bunun için ana merkezi Berlin'de olan Birleşmiş Milletler Sığınmacılar Komisyonundaki işi almak için hayatımda ilk kez son derece teferruatlı çabalar sarf etmiştim. Orada sekiz yıl kaldık. Oraya gidişimizin dördüncü senesinde, her şeyi değiştiren beklenmedik bir şey oldu.

Berlin'deki ilk yıllarımın içsel iklimini yeniden kuracak olsak Tarihe, Tarihin kronolojisine ve tuzak kurmadan kendi hikâyeme başvurmam gerek – burada bilinçaltı adeta kendi kendisinin rakibi gibi kendi hilelerine karşı da oyun oynar, bu

onun huyudur. Demek istediğim belki de başka bir yabancı şehri değil de Berlin'i bu yüzden seçtim, herhangi başka bir kentte Tarihin kronolojisinin kesin ve tarihli olma tehlikesi bulunamazdı. Duvarın yıkılmasından önce Berlin, hakkında pek az şey bilinen dostane olmayan bir ülkenin ortasındaki yalıtılmış bir şehirdi; ya da biz ikimiz yabancı olduğumuz, orada az zamandır bulunduğumuz için ve başka etkenlere bağlı olarak pek az şey biliyorduk. Benim işim de Almanlarla hiç ilgisi olmayan uluslararası konulara ilişkindi, hem bu sebeple hem de Ingilizcenin ortak dil olduğu kozmopolit bir ortamda çalıştığımdan yerel dile ilişkin bilgimiz çok kısıtlı kalmıştı. Andrea zaman geçirmekten ziyade geçimimizi sağlamak için ilk dönem birtakım işler yapıyordu sonra bunların arası açıldı. Bergstrasse'de pek az gün ışığı alması dışında oldukça güzel, modern bir apartman dairesinde oturuyorduk, en azından kâbusun şekillendiği yer olana kadar öyle görünüyordu.

Arjantinlilerin, birkaç İngiliz ve İspanyol meslektaşın haricinde tek ziyaretçimiz tesadüfen bir plakçıda tanıştığım caz tutkunu bir grup genç Berlinliydi. Herhalde bayağı yalnızlardı ki ben onların arkadaşlığından ne kadar tedirgin oluyorsam onlar da aksine benimkini o kadar arıyordu. Özellikle de hafta sonları akşamın bir vakti habersiz gelip çok geç saatlere kadar kalıyorlardı, Türk yemekleri ya da pizza falan ayarlıyorduk. Getirdikleri son çıkan plağı bana dinletmeden gitmiyorlar ayrıca sakince kendi kendime dinlemem için bana bırakıyorlardı. Dairemizden doyasıya, hatta kusasıya tüm gün caz melodileri yayılıyordu. Onlar İngilizce İspanyolca ben de Almanca konuşmadığımdan caz tek ortak dilimizdi. Ancak evet hayırla sınırlı olabilecek bir mimikler dizisiyle anlaşabiliyorduk ve kibarlıktan hayırdan çok evet mimiği kullanıyordum. Hayranlık, merak, ilgi gösteren mimikler benim ikinci doğam haline geldi, hem daha kolaydı bunları yapmak hem de benden bek-

ledikleri buydu. Kapıdan adımlarını atar atmaz bu mimikleri yapmaya başlayıp çıkana kadar hatta gitmelerinden sonra da devam ettiriyordum, kaslar otomatik hale gelip katılaşmıştı. Konuşabildiğimiz tek dil yanlış anlaşılmaydı: caz yani.

Verdikleri rahatsızlığa rağmen onlara ufak bir kötülük, hatta bir avantaj gözüyle bakıyordum. Onları cezbeden büyük yanlış anlaşılmanın beni daha külfetli bazı yanlış anlaşılmalara karşı koruyan bir "tıkaç" vazifesi gördüğünü düşünüyordum umutla. Hatta ara ara bu umudu, cazı sahiden sevmeye başladığımı ya da sonunda sevebileceğimi sanacak kadar ileri götürüyorum.

Andrea dördüncü yıl psikotik bir sürece girince bunların hepsi şu veya bu şekilde ikinci planda kaldı. Daha önce bir kâbustan söz etmiştim. Bunun uygun kelime olup olmadığını bilmiyorum. İnsan kâbustan uyanır ne de olsa. Eğer bu durumda bir uyanma söz konusu olduysa bile olayların seyri içinde fark edilmeyecek kadar seyreltilmiş haldeydi. Seyreltilmiş az kalır, tarihsizleştirilmişti. Doğrusu şu ki, bu olay tüm eylemlerin her yerde hazır ve nazır kaynağına, evrensel inandırıcılık aygıtına dönüştü. Kişisel olarak beni etkilememiş olsaydı bunu gamsızca görebilirdim; bu bütün vicdanlar karşısında her şeyi, hem öncesini hem sonrasını açıklıyordu.

Ama önemli olan bu değil. Bir anlamda önemli olanın ne olduğunu söylemek de zor. Burada bütün değerler işin içine giriyor, "atmosfer" ve "ayrıntılar" sırasıyla kendi olumlu yüklerini aktarıyor. Bunu bir Marksistin ölçüleriyle anlatmak çetin bir iş olacak; hele de Marksizmin, zahmetli ve titiz düşünsel çalışmaya dayanan, tarihselleştirme ve bütünleştirme önermelerini devşirdiği saygı değer geleneğiyle anlatmak...

On beş yıl olmuştu evleneli. On beş yıl önceydi... Ne akıl almaz. Şimdi de bir on beş yıl daha geçti... Bunlar büyük zaman dilimleri. Onları ayıran an bile adeta onlar tarafından

zehirlenmişçesine genişler, kuş bakışı hale gelir. Burada işin bütün sırrı bir temsil oluşturmakta... Soytarının sırrıdır bu. Buna karşılık bunu yapmak için gereken teknik bende yok; bilsem canlı tablolar yapmak gibi olurdu. Temsil kendi kendisiyle beslenen, kendini tüketen kapalı bir sistem ve özerk yapısı kendisini mazur gösterecek düşünceyi insaflı bir biçimde dışarı atar. Daha baştan sıkılıyorum, cesaretim kırılıyor, yine de buna mecburum ne kadar pişman olsam da. Temsil cevherdir, elmas çökeltisi, Chanel 5 No'lu kokunun esansıdır. O korkunç günlerde neticede tek yapabileceğim şey, rüzgârın önüne katıp süpürmediği bir şeylerin kalmasını umut etmekti. Acı çekmenin bari bir şeye hizmet etmesini, elde avuçta bir kazanç kalmasını... Ve bu kazanç temsilden başka ne olabilir ki?

Biz Arjantinliler için kuşkusuz yabancı ülkede tüm temsil alanları etkisizdir. Arjantin temsil ülkesidir, başka herhangi bir yerde bu kusurlu, karikatür gibi korkunç görünür. Zonklayan bir damar gibi kasılıp gevşeyerek koskoca Arjantin'e dönüşmek Bergstrasse'deki o küçük dairenin kaderiydi. Aynı zamanda o kadar uzaktık ki... Herhangi birini delirtebilirdi bu durum. Zavallı Andrea! Delirmişti. Özel küçük ulusal tiyatromuzun temsillerindeki değişken karakterlerden birine dönüşmüştü. Hem kendisiydi hem başkası. Şu anda sonuçtan yola çıkarak (ne kadar da kolaydır bu) onu delirten bir düzine olay geliyor aklıma. Adeta doğuştan gelen evrensel olana eğilimime rağmen zihnim bunu özelleştirmenin bir yolunu bulmuştu. Örneğin tuval üstüne yağlı boyayı, insanın daima çerçevesi içinde duvara asılı gördüğü için katı ve gergin tahayyül ettiği bir tabloyu düşünelim (gerçi bu bir örnek değil temsil). Ta ki günün birinde onu çerçevesinden çıkarılmış ve bir sandalyenin arkalığına peçete gibi asılmış görene dek. Bu yumuşaklığın içinde atanızın yüz çizgilerini görmenin şaşkınlığını düşünün... Tıpkı Dali'nin yumuşak saatleri gibi

ama tek farkla, burada doğaüstü bir şey yoktur, çünkü tuval bezi esasında daima yumuşaktır, sadece gerili duruyordu: İşte deliliğin özü burada.

Bu delirmenin pek çok halinden biri olabilir. Benimki bu değil elbet. Deliren ben değildim Andrea'ydı, bir an geldi, ondan nefret ettim. Başkalarının düşüncelerine nüfuz etme becerisinden nefret ettim. Acil eylem planları falan yaptım, örneğin ilk iyileşme evresine kadar katlanıp sonra onu sonsuza dek terk etmek gibi. Bir sefil gibi davranacak olmak umurumda değildi! Ayrıca kim demiş öyle olduğunu? Beni yargılamak için insanın orada olması gerek. Ne pahasına olursa olsun ne şekilde olursa olsun kaçmak istiyordum. Onu öldürmeyi bile düşündüm. Ama temsilden nasıl kaçacaktım? İnsanın asla kaçamayacağı aslında tam da bu değil midir zaten? Yolunu kaybetmiş bir gezginin fırtınalı bir gecede vardığı "perili kale" teması, bir fablın, daha anlaşılır biçimde ifade etmek gerekirse "bir kadınla her şeyi yapabilme" derin fantezisinin geçtiği yerdir: Kadının tamamıyla birinin insafına terk edilmiş olması, kişinin ona istediği gibi bir nesne gibi davranabilmesi... Kurmaca denen biçim, genel olarak temsil bunun için var zaten ve delilik de burada işin içine giriyor. Deliliğin merkezindeki öğe benim kaçma arzumdu. Her şeyi kaplıyordu bu. Her şeyi kapladığında da her şey kaçma dürtüsüne dönüşüyordu. Bir anlamda temsilden atılıyormuşum gibiydi. Bu uzun parantezi kapatmak adına şunu söylemeliyim, bunun seviyesiyle tekniği arasında derin bir eşdeğerlik vardı. Ya da şöyle söyleyebilirdim: "Ne korkunç!" "Korkudan mahvolmuştu." Ve o denli hayalini kurduğum, bir türlü fiiliyata dökemediğim kaçışın gidiş dönüş şeklinde, bir seviyeden diğerine geçiş olduğunu görmeye başladım– tıpkı çığlığın hikâyede açılıp yayılması ve hikâyenin da çığlıkla bir girdaba düşmesi gibi. Bir sebeple kaçmak imkânsız olmuştu ve meşhur an otuz yıla uzadı (on beş yıl önceden on beş de sonradan).

Yabancı bir ortamda hepsiyle yalnız başa çıkmam gerekiyordu. Talihsizliği haber alan ahbaplar "Allah'tan caz var, onun kaçış noktası, o olmasa aklını kaçırırdı, dayanamazdı" falan diyorlardı. Hepsi de konuyu değiştirerek, onun "polisiye romanı", "Budizmi" "siyaset konuları" "satrancı" falancası falancası var diyordu, hep bir ağızdan beni en çok sıkan, bunalıma sokan, talihsizlik durumunda sığınmak için seçeceğim en son şeyleri tek tek sayıyorlardı. Adeta bir sığınak kalmamış gibiydi, son derece kapsamlı bir katalogdu bu ve tüm entelektüel hayatımı, ömrüm boyunca zamanımı verdiğim şeylerin hepsini kapsıyordu.

İşte şimdi soru sormanın zamanı: Berlin nedir? Daha doğrusu, "Niyetim nedir? Bir niyet olmadan bir şeyleri yapmak nasıl olabilir? "Hiçbir şey asla eskisi gibi olmayacak" aşamasında nasıl bir niyet beslenebilir? Burada uçurum başlar. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaksa, herhangi bir amaç da sağ kalamaz.

Sorun Andrea'nın beni tanımamasıydı, "evimde gezen bu sakallı ve şişman adam da kimin nesi?" diye mırıldandığını duyuyordum. Onu yanıtlayamazdım, çünkü tanımadığı o yabancının ta kendisiydim. İkimiz birlikte harabeye dönmüş kaleye kapatılmış, onun deliliğinin ürünü fantezi hikâyelerine tabiydik. Ona bir araba almamı istiyordu. Param olsaydı alırdım, o kadar ikna ediciydi ki. Ya da gerçek boyutlarında oyuncak bir araba da alabilirdim, zavallıcık belki de bunu kastediyordu. Temsilleri karıştırıyordu çünkü. Ya da ortada hayat memat meselesi varmışçasına törensel ve çekingen bir edayla bana yayıncı muamelesi yapıyordu. Ondan önce pek çok yazar adayının yaptığı gibi, kitaplarını yayımlamamı istiyor, yazar olmak, ünlü ve bağımsız biri olmak istiyordu (benden bağımsız). Deli olmasına rağmen yayıncıyla koca arasındaki kişinin ona bıyık altından güldüğünü fark ediyordu. Her şeyden evvel mesleki bağlantılarım sayesinde ona bir kitap bastırmak zor olmazdı. Ama geri

kalanı bana bağlı değildi, yetenek, uğraş, adanmışlık lazımdı. Ve Andrea'yı tanıyordum, "öncesini" biliyordum. Delilik zamanlarındaki metinlerinin, öncesinde yazmaya çalıştıklarından (ve hepsi de karalamalar olarak kalmıştı) esasen farkı yoktu. Her halükârda modern edebiyat dengesizlikle flörtleşmek demekti. Birini anımsıyorum: "Mevsimin İlk Üzümü"ydü adı. Kendisi başkarakterdi. Türkiye'den gelen üzümleri yıkıyor ve birini dalgınlıkla ağzına atıyordu. Proust'un keki gibiydi ama kuzey rüzgârları tadında patlamaları, lezzet ulumaları neredeyse psişik bir damar vardı: mevsimin ilk üzümü. Hepsi böyleydi, tercihler ya da andaçlar üzerine denemelerdi, tuhaf kişiliğinin anıt eserleri. Umutsuzlukla en sıradışı projeler arasında, inmeyle eylem arasında salınıp durduğunu söylemeye ne hacet. Ara sıra sorumluluğum altındaki bu kafadan kontak Andrea'yı tanıyamıyordum. Neredeyse çılgınca öfke içinde keşke elimi ondan çabuk tutsaydım demek dışında daha mantıklı bir şey gelmiyordu aklıma. Ondan önce aklımı kaçırmış olsaydım, bir saniye önce bile olsa yeterdi. İşte o zaman her şeyin hem benim hem geri kalanların yükü ona kalacak, ben bu sorumluluktan da eyleme geçme mecburiyetinden de azat olacaktım. Delilik neredeyse eylemin metaforu olarak görünüyordu bana.

Yaşamaya devam etmek, en azından hayatın yaşanmaya değmesi hatta yakın gelecekte yaşamakta ısrarcı olacak bir sebep bulmak için söz konusu geleceğe dair bir hikâyeniz olması gerekir. Olmadı mı, aşılması imkânsız bir çöl çıkar ortaya. Külliyen imkânsızdır bunun aşılması, çünkü hayat onu aşamaz, bizi ileri taşıyan da hayattır. Dolayısıyla strateji, gelecek için daima hazırda bir hikâye daha tutmaktan ibarettir.

Hayal gücü pek az yaratıcıdır. Biçimlerin üstüne kılıf geçirmekle, önceden ortaya çıkmış, yeniden üretilmeyi umursamayan nadide bir yaratıcı eylemin biçimini ya da içeriğini düzenlemekle meşguldür. Öte yandan hayal gücünün kaynağına

çok yakın olan yaratım ise varlıkların katıksız biçimde yeniden üretimidir; biçimi, içeriği ve onların idaresini şansa bırakır.

Birdenbire hiç uyum sağlamadığım (hem de hiç!) yabancı bir ülkede kendimi son derece yalıtılmış bir halde bulmuştum, herhangi bir şeyin ne hakkında olduğunu –hatta sokak tabelalarını bile– anlamaktan da yüzleşmem gereken zihinsel sıkıntıları çözmekten de acizdim. İzne çıkmam gerekiyordu; işim, yirmi dört saat bir delinin başında nöbet tutmaktı. Evden tek çıkışımız her gün aynı saatte psikiyatriste yaptığımız ziyaretlerdi. Şehri taksiyle bir uçtan bir uca katediyorduk ve trajedinin içindeki tek eğlencem buydu. Bu yol benim uğurumdu ve sıkıca tutunuyordum ona. Camın öte tarafında, Berlin'in gerçekliği tüm zalimliğiyle gözümün önünden akıyordu. Yanımda oturan Andrea'nınsa bir yere baktığı yoktu, deliliğin içinde eşeleniyordu. Ona bakmayayım diye başka her şeye bakıyordum, varolandan fazlasını görerek. İşte orada, otonom olmamız için her şey sahip dünyada ne kadar yalnız olduğumu fark ettim. Şehri bir uçtan bir uca kateden otoyollarda, köprülerin anıtların kubbeli yapıların olduğu bulvarları geride bırakarak kâh çıkıyor kâh iniyor, uzun uzun devam ederek parkların aralarına giriyorduk. Akıl almaz derecede yüksek ve gür yeşillikli ağaçlarda kırmızı biberler ya da şıkır şıkır beyaz yıldız çiçekleri görünüyordu. Sedir ağaçları sıradışı biçimde sessiz dururken palmiyelerin uzun yaprakları yere eğiliyordu. O zamanlar Berlin'de nasıl da kendi içine kapalı ve yabancıya hasmane bir kuzeyli tropik havanın olduğunu anlayabilmek için o dönemde orada yaşamış olmak gerekirdi. Yabancı, elbette bendim.

Dışarıdakilerin uzaktan düşündüklerinin aksine ülke için zor yıllardı. Meşhur "mucize" ardında iz bile bırakmadan silinmişti. Şimdiyse aksine toplumun hâlâ işlevini sürdürebilmesi bile bir mucizeydi. Herkes bunu doğal karşılıyordu ben hariç, evliliğimin yarattığı aşırı hassasiyet nedeniyle ben bunu ya-

pamıyordum. Toplum mekanizmasının sürdürülebilmesi için bulabildiğim tek açıklama şuydu: Hükümet ya da sonrasında gelen, bütün ekonomik planları tükenen hükümetler tek tek her vatandaşın marifetinin, açgözlülüğünün ve hayatta kalma içgüdüsünün her şeye rağmen refahı yaratacağına ya da en azından kendini kurtarmaya yeteceğine güvenmiş olmalı. Böylelikle bu bireysel özelliklere sahip topluluğun milyonlarca ferdi sayesinde ülke yoluna devam edecekti. Bu basit bir istatistik meselesiydi; beceriksiz, yararsız ve hayalperestlerin oluşturduğu bir yüzdelik dilim de vardı muhtemelen. Ama toplumun tamamı böyle olamazdı. Tarihsel deneyimin gösterdiği kadarıyla gerçeklikle yüzleşebilen ve onu kendi tasarımlarına göre kalıba sokabilen insanlar daima mevcuttur. Esasında çoğunluğun bu tür insanlardan oluştuğu hatta toplumun tamamının böyle olduğu bile söylenebilir. Bu geçmiş değil şimdiydi. Şimdi olduğu için de işe yarıyordu.

Andrea'nın psikiyatristle randevusu bir saat sürüyordu. Bense kafede oturup gazete okur gibi yapıyordum. Gazeteyi ters tutsam da fark etmezdi. Almancaydı ve tek kelime anlamıyordum nasılsa. Masada uzun süre oturmamı mazur göstermek için yemek ısmarlamam gerekirdi; sosis, domuz salamı, pembe sandviçler hatta acılı sosla pişirilmiş genellikle yanında sütlü kahveyle servis edilen "yumurta" ya da boğa yumurtası... İğrenç olurdu. Bitirmediğimde onların anlaşılmaz dilleriyle açıklamalar yapmaya girişirdim. Neyse ki Andrea'nın durumu nedeniyle sıkıntı iştahımı kaçırıyordu da sofraları reddetmek zorunda kalıyordum. Yakınlarda bir park vardı. Seansın başını orada ağaçların altında bir banka oturup heykellere ya da etrafta uçuşan siyah kerkenezlere aptal aptal bakarak zaman geçiriyordum. Beynimin bir kısmı en azından etrafımda olup bitenleri algılamam gerektiğini söylüyordu, ne de olsa yabancı bir ülkedeydim ve böyle bir konumdaki insanın işi, sonrasın-

da daima faydasını göreceği deneyimler biriktirmekti. Faydalı ama nasıl? İşte bu karar vermesi o kadar kolay bir konu değildi ayrıca ben de cidden algılayacak hiçbir şey bulamıyordum. Hoş daima bir imkânsızlığın diğerini çözme ihtimali de vardı. İnsan peçeteye kürdanla delik açmak gibi herhangi bir pratik faydası olmayan (öğrenildiği ilk yerde) bir şeyi öğrenip bu bilgiyi memleketine geri döndüğünde gerekli bütün karmaşık teknolojiyi içeren bir su kemeri yapmakta kullanabilirdi pekâlâ. Ne olursa olsun bir şey öğrenecek havada değildim. Ayrıca su kemeri ya da başka bir şeyi yapmayı öğrenip de ne yapacaktım? Daha ziyade yok etme havasındaydım, mümkün olsa Berlin'e özdeşleşen kişisel bütünlüğümün merkezinden başlayarak her şeyi imha eden büyük bir makine yapardım.

Temsil konusu yeterince açıklığa kavuşmadı. Hoşuma gitmeyen bir kaynağa başvurarak açıklamak için daha kati çaba sarf edeceğim; örneğe başvuracağım, hoş bir örnek olmadığı, örneğin de temsil ettiği şeyle alakası olmadığı ortaya çıkacak o da ayrı.

O zaman, diyelim ki biri rüya görüyor. Rüyada ne olursa olsun, rüyanın bize yaşattığı o yoğun gerçeklik hissi hayranlıkla doldurur içimizi, daha doğrusu bizim kendimize yaşattığımız demek gerek, ne de olsa o dünyayı kendimiz yaratırız. Gerçek olmadığı halde gerçeği andırır. Yaşandığı sırada bizim için gerçektir ve bunun aksine ikna olmak için kesinlikle tetikte olup mesafe almak hatta bazen fazladan bilinçli çaba sarf etmek gerekir. Ne en iyi film yönetmeni ne de en maharetli illüzyonist ressam gerçeğe bu denli yakın bir şey yakalayabilir. Bununla birlikte rüyaların gerçekçiliğini değerlendirmek için bir paradigmamız, modelimiz olmalıdır, bu da her Allah'ın günü etkilerinin sağlamasını defalarca kez yaptığımız bizatihi gerçekliğin kendisidir. Peki, gerçeklik bunu nasıl yapıyor? Bu gerçeklik hissini vermeyi nasıl başarıyor? Sanki bu soru yerli

yerinde sorulmuş gibi farz edelim, (elbette gerçekliğin gerçeklik hissi yaratmaktan başka nasıl bir etkisi olacak?) gerçekliğin kendisi de romanlarla, tablolarla, tiyatroyla, sinemayla, hipergerçekçi heykelle, rüyalarla, uyuşturucu etkisiyle gelen halüsinasyonlarla aynı düzeydeymiş, gerçekliğin illüzyonunda bir amilmiş gibi düşünerek yapalım bunu. Gerçeklik bu etkiyi yaratmak için, bunu yedeklerinin herhangi birinden daha iyi yapmak için hangi öğelere güvenir? Pekâlâ işte yine, bizatihi yedeklerinin başarısının ölçüldüğü paradigma olması avantajına güvenir. Peki ama ya paradigma olmasaydı? Bu ayrıcalığı elde etmesi gerekseydi? Öyle bile olsa işin içine sokabileceği ve gerçekliğin yaratılmasında birbiriyle uyuşturabileceği sayısız ayrıntı sayesinde kıyaslanamaz biçimde daha verimli olurdu. Başka kimse bunu onun kadar iyi yapamaz çünkü bu kadar çok ayrıntıya sahip değildir. Gelgelelim rüyada neredeyse buna eşdeğer bir etkiyi biz başarırız, rüyayı üreten gerçeklik değil kendimiz oluruz. Temsil sanatında gerçeklik seviyesine eriştiğimiz anlamına gelir mi bu? Öyle denebilir. Yine de bunu yaptığımız halde ayrıntıları biriktirmekten, birleştirmekten ve onları düzgün bir bakış açısıyla dizmekten fersah fersah uzaktayızdır. Bunu, gerçeklik gibi yapmadığımızı, hatta onun tam aksi şekilde en ufak bir ayrıntıya bile dikkat etmeden tam tersi şekilde yaptığımızı kabul etmek gerek. En ilkel psikoloji, *bunu tam aksi uçtan*, gerçekliğin bizde yarattığı derin duygudan, yani etkisinden başlayarak bir gölge etkisi yaratacak şekilde, gerçekliği oluşturan sayısız ayrıntıyı topluca gösterecek şekilde yaptığımızı belirtir.

Bundan önceki karmakarışık, yersiz paragraf herhalde Berlin'de olup bitenlerin detaylı bir anlatımını neden yapmadığımı açıklamaya hizmet edecektir. Her şeyden öte her veri inanılmaz ve inandırıcı olmayan şeylere bir adım daha yaklaştıracağından bir işe yaramayacak, hatta tam ters etki yapacaktı.

O yılların Almanya'sının "mucize" başlığı altında olduğunu unutmamak gerek; bunun sıradışı tarafı, Bonn'dan Wagneryen katılıkla idare edilen Berlin denen yalıtılmış şehrin, telepatik bir ilkelliğe geçiş şeklinde etkilenmesiydi. Başka örnek vermek zorunda kalmamak için tek bir örnek vereceğim:

Her akşam, daha doğrusu yılın her günü Berlinliler akşamın olmasını havai fişekler ve davullarla kutluyorlardı; esasında kutlamıyorlar aksine ışık ve gürültü yaratarak kısa süre içinde ışığın –hayatın ve dünyanın aksesuarının– sönecek olması felaketine karşı kendilerine moral veriyorlardı. Bu, Almanlara çok uzak geçmişten, onlar açısındansa çok yakın bir geçmişten geliyordu. Tarihin yükü ve ırklarına özgü kılı kırk yaran titizlikle onu kayıt altına almış olmaları, kadim tarihin hatta tarih öncesinin ellerinin altında olmasını sağlamıştı, tek yapmaları gereken adım adım geriye doğru gitmekti, hepsi o. Kadim zamanlarda, cidden çok eski zamanlarda, elbette insan günün bir daha doğmayacağından korkmakta haklı olabilirdi, bir şekilde kendilerini rahatlatması, patırtı çıkararak hâlâ etkin olduğunu, bir önceki gibi bir günü daha hak ettiğini göstermesi gerekiyordu... İyi ama yaşanan yüz binlerce günün ardından bir sonraki günün gerçekliğinden nasıl şüphe edilebilirdi? Günün, sonsuz biçimde tekrarlı bir ölçü biriminden ibaret olduğunu nasıl göz ardı edebilirlerdi? Bu merasim gerçek bir içerikten yoksun bomboş bir fanteziye dönüşmüştü.

Ama o zamanlar boş fantezinin hiç değilse parodi babında bir anlamı vardı. Burada bir yan açıklama yapmam elzem oldu, gerçi buna değer mi bilmiyorum. Bu, Orta Amerika yerlileri daha doğrusu onların kültürlerinin araştırılmasıyla ilgili bir konu. Gayet iyi bilindiği üzere Maya alfabesinin çözümlenmesi epey zor olmuş, hatta uzun bir süre hiçbir biçimde sırrına erilmeyeceği düşünülmüş, bunun gerçek bir alfabe değil birtakım karalamalardan ibaret olduğu bile öne sürülmüştü.

Derken birden bir Soyvet ekibi genellikle belli bir alandaki şifre çözüldüğünde olduğu gibi, çorap söküğü gibi gelen keşifler ve ifşaatlarda bulunmuş, o sırada bu dünyanın en doğal işi gibi görünse de –ki sahiden de öyleymiş– zaman içinde efsanevi ve mucizevi bir hal almıştı. Bu durumda buna kaynaklık eden fikir Champollion'un* zamanında olduğu gibi tamamıyla yeni değildi; yazılı metnin fono-ideogram vasıtasıyla kavranması, görsel fikirler ve fonetik işaretlerin rebus** biçiminde bileşimiydi. Bir nevi şaka gibi diyebiliriz. Ruslar birkaç aya kalmadan Amerikalıların neredeyse bir yüz yıl boyunca, çok daha fazla sayıda insanla ve ödenekle sürdürdükleri kesintisiz çalışmaya nazaran daha çok netice elde etmişlerdi. Sonuçtan bakıldığında Amerikalıların aklına bu kadar açık bir şeyin gelmemesi, onlar açısından epey budalaca geliyordu, ama bazen böyle olur ve kimsenin ilk eleştiriyi yöneltmemesi gerekir. Oysa Rusların zafer anlayışı her halükârda pek gürültülü patırtılı ve acımasızdı. Gazete ve dergiler Amerikalıların iler tutar yanı olmayan yorumlarıyla doluydu, katıksız ideografik bir okumayı dayanak noktası olarak aldıkları için absürt olmaya mahkûmdu bu yorumlar, işin içine ne kadar çok deha girerse o kadar saçma sapan oluyorlardı. Dil bilmediğim halde benim bütün bunlardan haberimin olması da tuhaf gelebilir, ama gazete makaleleri hiyerogliflerin resimleriyle doluydu (görseller olmadan hikâyenin takip edilmesi hayli zor olur, ilgi çekiciliği kalmazdı). Olaylar tırmandı ve kentin doğusunda akşam fırlatılan mutat havai fişeklerde maya hiyeroglifleri kullanılmaya başlandığında bu parodinin doruk noktasına ulaşıldı. Hepsi değil elbette en çok bilinenleri ya da çılgınca saf ideografik yönteme başvuranlarla fono-ideografik

* Jean François Champollion, mısırbilimci, filolog. –çn

** Kelimelerin alışılmışın dışında resimlerle, sembollerle gösterilmesi, bulmaca haline getirilmesi. –çn

yöntemin doğru yorumları arasındaki farkı en çarpıcı şekilde göstermesi için gazete makalelerinde kullanılan, halkın en çok aşina olduğu hiyeroglifler kullanılıyordu. Andrea'yla birlikte dairemizin balkonundan izliyorduk, Duvarın öte yakasından gökyüzüne çıkışını görüyorduk. Herkes görüyordu, bütün Berlin mor ya da sarı Maya harfleriyle rengârenkti. O zamanlar artık hasta karımın zihninden ne geçtiğini çözmekten vazgeçmiştim. Benim için nüfuz edemeyeceğim bir gizemdi bu. Her Allah'ın günü yaşadığımız bu olay, hermeneutik üstünlük için kabile mücadelesini çağrıştıran yanlarıyla evin içinde yaşanan sahneye gayet yakışan bir temsildi.

Andrea'nın ruhsal durumuna ilişkin ancak tesadüfi, son derece belirsiz ve esrarengiz bazı işaretlere sahiptim ve esasında açık seçik anlamıyordum. Bir keresinde kendi kendine yaptığı konuşmalara aniden sesli devam etmeye başlamış, Tanrı'nın her yerde hazır ve nazır olmasına ciddi bir itirazı olduğunu söylemişti. Hiç yapmacık olmayan bir ilgiyle dinledim onu, hoş Tanrı'nın istisnai mevcut olmayışına değil de istisnai mevcudiyetine dair bir şeyler göstermeye koyulsa daha çok ilgimi çekerdi. O zamanlar sadece havalimanlarında gördüğümüz, birini görünce açılan otomatik kapılardan söz etti (sonrasında o kadar yaygınlaştı ki mahalledeki marketin kapısı bile öyle oldu). "Peki o zaman," dedi, "Tanrı eğer her yerdeyse o zaman açacak şekilde o kapılardan birine de çok yakın bir yerde olması gerekir. O halde nasıl oluyor da kapanıyorlar?" Sorulduğu biçimiyle bile çürütülmesi basit bir itirazdı: Elbette her yerde hazır ve nazır olması sayesinde, Tanrı anlık olarak kapıların sensörlerini yanıltarak mevcudiyetinin büyük etkisini ortadan kaldırabilirdi. Ama içinde bulunduğum aşırı duyarlı zihinsel durum içinde daha öteye gittim. Alt üst olmuş bir zihin açısından "her yerde hazır ve nazır olma" kavramının (Tanrı'nın ya da başka bir şeyin) anlamı; kendi kendine açılan bir kapının

sembolik olarak ifade ettikleri, hatta havaalanları hakkında bir dolu varsayım üreterek kayboldum. Kim bilir belki de Andrea üstü kapalı olarak Arjantin'e dönme arzusunu ifade ediyordu.

Arjantin'e dönmek... Temsile geri dönmek. Bu koşullarda benim birinci kaygımın dönmek olduğunu söylemem kimseyi şaşırtmayacaktır. Kolay bir iş gibi görünebilir: Altı üstü bir bilet (ya da iki) alınıp uçağa binilecekti. Ama içinde bulunduğum durumda sorun benim açımdan geri dönmemizin gerçekleşebileceği koşulları yaratmaktı. Sadece geri dönmek değil sahiden geri dönmekti mesele. Her hareket karanlık bazı tehlikelerin tehdidi altında görünüyordu bana. Hayatım bile tehlikede olabilirdi. Aklıma halk bilgeliğinden gelen o eski önlem geldi: İnsanın bir arkadaşı ya da akrabası ciddi ölümcül hastalığa tutulmuşsa özel bazı tedbirler alması gerekir. Çünkü bütün işaretler ondan sonra hayatta kalacağımızı gösterse de onun bizden sonra da hayatta kalması mümkündür. Bu konudan, şaşırtıcı ve beklenmedik sonuçlarıyla anlatılmayı hak eden bir dolu anekdot çıkar – hikâye dediğin öyle olmalı; "Kim derdi ki..." diye başlar anekdotlar. Dolayısıyla onun durumu ne kadar ciddi, ölümü ne denli yakın olursa olsun, düşüncenin tüm kanunlarına meydan okuyarak bizimki daha da yakın olabilir (bu kanunlara karşı gelmek hikâyenin kanunudur) hatta şu saat bile gerçekleşmesi işten değildir. Yani tedbirleri sıkılaştırmak gerekir.

Elbette Andrea'nın ölüm tehlikesi yoktu. Hasta bile değildi. Ruhen hariç. Ama zaten her şey ruha dönüşmüştü. Bu da evliliğin kanunudur. Bugün o dönemi anımsarken "delilik" kelimesi aklıma tek bir şey getiriyor: çaresizce Andrea'yı terk etme, deliyi başımdan atma arzusunu. İşte bu tam bir delilikti, bununla kıyaslandığında karıma konan akli dengesizlik seçkin bir eğlence gibi duruyordu. Sonraki hayatımın ışığında "delilik" kelimesi kusursuz biçimde bu kaçma ve terk etme fikrine uyuyor. Buna karşılık beni ona götüren adımların, üzerinde durduğu

kavramsal dayanağın izini kusursuzca adım adım sürebiliyordum. Hangi eş otuz yıllık evliliğin ardından yapmazdı bunu? Bir evliliğe, uyumlu çizgileri olan bir anıt yapıt gibi, tarihsel bir bakış açısıyla geriye dönük olarak bakmakla, ona dağılması an meselesiyken –üstelik dağılması için her şey mevcutken– o gün bakmak çok farklıdır. Hayata geçtiği şimdiki zamanda Andrea'nın deliliğini bende ortaya çıkan acıların kaynağı olarak görmekte haklıydım. Ama aynı zamanda hiçbir şey gibi ya da neredeyse bir hiç, entipüften bir kaza gibi görünüyordu. Çünkü kaçmak onu hiçleştirmeye yeterdi. Esas acı, en dayanılmaz, yaşanmaz katlanılmaz olan insanın çocuğunun ya da annesinin delirmesi olurdu. Ama karısı? Eş nedir ki? Herhangi bir akrabalık bağının olmadığı tamamen yabancı biri, insanın şans eseri yakın düştüğü, başından atıp kötü bir şaka gibi unuttuğunda vicdan azabı duymasına gerek kalmayacak biri. Öyle olmasa boşanmaya ne gerek olurdu? Bu dünyada boşanma diye bir şey varsa ve uygulanıyorsa, kabul edelim etmeyelim bir sebeple gerçekleşecektir...

Ayrıca bizim hikâyemizde belirtmem gereken özel bir husus daha var. Yabancı bir ülkedeydik ve açıklamaz şeyler alabildiğine doğallığında hayata geçebilirdi. İnsan başkalarının hayatına girerek ya da onlar hakkında çıkarsama yaparak sağlam bilgiler edinmekle, olsa olsa kendi memleketinde övünebilir. Yabancı bir ülkedeyse bu muammadır. Bu yüzden yabancı bir ülkede yabancı kadınların hayatı, en hafif tabirle şüphelidir. Dolayısıyla insanın yabancı bir ülkede gördüğü yabancı kadınların tamamı (ilk başta istisnasız hepsi) hayatlarının önceki bir evresinde fahişedir. Sonrasında ya talih yüzlerine güldüğünden ya da kahramanca bir adanmışlıkla başka başka meslekler ve görevler ifa etmeye başlamışlar, hatta meclise girmiş ya da taksici olmuşlardır. İtibarsızlık geçmişte kalsa da deneyim bakidir; her şeyi görüp geçirmiş, akla hayale gelmeyecek bir dolu şeyi yapmış

o kadınların gözünü hiçbir şey korkutamaz. Büyük saygıdeğer görünümlerin altında gözü açık ve gerçekçi yapılarıyla her şeyin en gizli iç yüzüne hâkimdirler.

Kaldığım yerden hikâyeme dönersem... Geri dönme fikrini kurcalıyorduk. Mucizeden ayrılacak, temsile dönecektik. Uzun vadede yaptık bunu. Nasıl olduğunu söyleyemem. Daha doğrusu söylesem de bir işe yaramaz. Bu anlatıda niyetimin atmosferi yaratan olayın ayrıntısı olmadığını, olamayacağını söylemiştim zaten. Sadece bazı asgari açıklamaları art arda kâğıda dökmekle yetineceğim. Bazı olaylar vardır ki sonsuz açıklamalara gerek duyarlar, bazıları hatta bazen aynılarıysa açıklamalar karşısında hiçbir şey olmamış gibi kalırlar. Onlara "Alman mucizesi" gibi "mucize" denir genellikle; ekonomik mucizeler en yaygın olanlardır, her daim onların arasında yaşarız. Kişisel düzlemde de insan şansı yaver gitsin gitmesin, hayatta kalmak için gerekli parayı kazanmak için didinir. Gerçi sahici mucize, evliliğimizin daha sonrasında da devam etmesiydi. Her şeye rağmen bir arada kalmıştık ve bu gerçekten anlaşılmaz bir durumdu. En sağlam açıklamalar bile tıpkı mucizelerin üstünden olduğu gibi deliliğin üstünden de dayanamaz, kayar. Andrea ve ben aramızdaki delilik meselesine rağmen nasıl evli kalabilmiştik?

Bunun bir açıklaması olmadığını bilsem de her halükârda yapmayı deneyeceğim. Sonradan kendimle çelişecek olmamın önemi yok, böyle bile olsa faydası dokunabilir. Deneyimlerimin bana öğrettiği kadarıyla evlilik pürüzsüz tekil bir gerçeklik değil, zaman içinde üst üste binen pek çok farklı ve bağlantısız gerçekliklerden ibaret. Eş açısındansa evlilik denen şey gerçekliğin değiştirilip dönüştürülmesi. Başkaları açısından "gerçeklik" olan şey onun açısından "evlilik"tir. Dolayısıyla deliliğin ya da ne denli korkunç olursa olsun herhangi başka bir şeyin gerçekliği devamlılık içinde erir. Başka bir şeydir artık, ama hâlâ "evlilik" olarak sürer.

Bu kavramın perde arkasında vicdanımın iniş çıkışları kendini gösterdi. Yıllar içinde tek bir şeyin farkına varmaya başladım: Koşulların değişmesi çok fazla bir anlam ifade etmiyordu; en azından eskisi gibi devam etmemizi engelleyecek kadar etmiyordu kesinlikle. Bu sanki bir "öncesi" olduğunu da sorgulamak gibiydi. Hiç farkında olmadan bir deliyle evlenip yıllarca yaptıkları hatanın farkına varmayan yığınla erkek vardır. Berlin'de zihinsel bir deprem, büyük çaplı bir sarsıntı yaşamıştım. Öte yandan bu olay tarihte, onu yaratan mekânzamansal koordinatlarda sabitlendi ve biz yola devam ettik. Alışkanlıkların neler yapabileceği şaşırtıcı. Sahip olduğu o ayrıştırıcı kuvvet de... Herhangi bir dönemi ele alın ve onu bir zaman dilimi süresince uzatın, tıpkı bir oyun senaryosu ve onun sahneye konması ya da bir senfoni partisyonu ve onun icrası gibi. Bu zaman dilimi uzun ya da kısa olabilir, sonuçta zaman zamandır; bizim durumumuzda iki kez on beşer yıldı bu, on beş öncesinde on beş de sonrasında. Delilik yani aklın iflas etmesi, bu mekanizmada başka bir durum değil onun modelidir; alışkanlık, aklın acımasız iflasının zamanın diline tercümesidir. Bir karşılaştırma bu fikre açıklayıcı olabilir. Alabildiğine egzotik bir mekânda geçen, zaman olarak geçmişte kalmış bir kültüre ait bir romanı, trajediyi, epik şiiri ele alalım, günümüzde ve burada yazılmışçasına okunmak istendiğini farz edelim. Bunun çok büyük bir çaba gerektirmeyeceği görmek şaşırtıcı olacaktır, çünkü her tarihsel bağlamda aynı kelimeler kullanılır: "Çocuk", "anne", "koca", "yolculuk", "kalıt", "hırsız", "saray", "ağaç", "ayak" "dakiklik", "ölüm"... Çevrilmesine gerek bile yoktur. Kendi kendine çevrilir. Elbette daha müşkülpesent biri çevrilmesine üstelik de ilk bakışta görünenden daha fazlasının çevrilmesine gerek duyacaktır. Resmen hepsini tercüme etmek gereklidir, hatta görünüşte en evrensel "çocuk" kelimesi bile ailenin, toplumun, dünya görüşünün değişmesine bağlı olarak

büsbütün ayrı bir anlama sahip olmuştur. Ama okuma denen o tasasız pratik bu kurnaz yorumlara aldırış etmez, bütün ayrıntıları atlayarak doğruca yeniden inşaya yönelir. Babil'e ait epik şiirim Berlin'de yeniden tomurcuklanıyordu: Okumam, evliliğim.

Üstünkörü bıraktığımı fark ettiğim ve kısa bir paragraf ayırmam gereken bir konu da ahlaki sağlamlık meselesi. Her şeyden önce mesele buydu çünkü, yani yapısal olarak buydu. Derdim sadece onurumu kurtarmak olsaydı bunu belirtme zahmetine girmezdim ama hikâyeme tutarlılığı veren bu. Evet, zavallı Andrea'yı bir fırsatını, daha doğrusu bir bahanesini bulur bulmaz sepetlemeyi düşündüğüm için suçluyum; sadece kendimle çelişmekle kalmıyorum kinik pragmatizmimin, suçlu bencilliğimin ayrıntılarına girmek zorunda kalacaktım. Ya da bunu deliliğin bana sıçraması, bulaşması olarak gösterip gerekçe bulabilirdim, deliler arasında deli olmak içgüdüsel bir meşru müdafaa tepkisi sayılır. Ama bu vartayı atlatmanın daha kolay bir yolu var, o da bunların sadece fanteziler olduğunu, eylem seviyesine gelmediklerini, esas önemli şeyin eylem olduğunu anımsamak. Bana düşüncenin de eylem olduğu söylenecektir. Elbette, ama gerçeklik düzleminde böyledir, bizse gerçeklik değil hikâye düzlemindeyiz. Bu sayfalarda önemli olan çıplak, gerçekleşmiş olaylardır; olabilecekler değil olmuş olanlardır.

Bunu söyledikten sonra, henüz devam eden bu hikâyenin korkunç sonunu çıplak bir gerçek olarak aktarmak gibi bir bela var başımda. Bunu sırasıyla yapabilmek için başa, yeraltındaki o perona, o tüyler ürpertici sahneye geri dönmem gerek. Hareket halindeki tonlarca ağır demirin altında vücudun ezilip dağılacağından ödümün patlaması, arkadan aynı anda hem itip hem çeken eller, kendinden emin o kahkaha, caz üzerine dayanılmaz sohbet, bitmek bilmeyen psikolojik işkence... Bu sıralama hiç de soyut olmayan gayet iyi bir özet veriyor. Şimdi dönüşümü

görmeye çalışmak gerek. Aynısı ama gerçekte, hikâyenin dışında yaşanan dönüşüm. Bu onu anlatmayı zor kılıyor. Esasında yapabilecek miyim bilemiyorum.

Birkaç gün önce bir rüya gördüm. İnsanın hayatında derin değil, muazzam iz bırakan o rüyalardan biriydi, o kadar da derin değildi çünkü rüya asla gerçek hayatı belirlemez, ne kadar dokunaklı ya da fantastik olursa olsun zamanla unutulması kaçınılmazdır. İnsan aşırı coşkuya kapılmış, dönüşmüş, gördüğü rüyanın heyecanı neredeyse her bir hücresine dek sinmiş halde uyanır ve hiçbir şeyin asla eskisi gibi olmayacağını hisseder. Öte yandan birkaç güne, hatta bazen birkaç saate kalmadan hepsi geride iz bile bırakmadan dağılıp gider. Oysa iz mevcuttur; "iz" şeffaflığı vasıtasıyla tanımlanmalıdır. Bu bizi her şeyi, hayatın kendisini yeniden tanımlamaya götürecektir. Neyse... Rüyamda Andrea'nın dikilmiş, ayakucumda belirdiğini gördüm. Gözümü açtım ve onu gördüm. O hüzünlü gözlerini benimkilere dikmişti ve bakışı yüreğimin ta derinlerine, hatta daha ötesine işledi, o kadar uzaktan geliyordu ki sadece aşkın mucizesi aradaki mesafeyi kaldırabilirdi. Sadece aşk. Ne Andrea ne ben. Çünkü rüyada beynimde beliren Andrea eski aklı başında Andrea'ydı, önceki, daha uzaktaki, delilikten önceki Andrea. Bir hayaletti yani. Apansız çıkıp gelmek üzere gerçekdışılığın hangi katmanında saklanmıştı bütün bu zaman boyunca (iki kere on beş yıl)?

Rüyada başka bir olay yoktu, hepsi bu kadardı. Duygularımı tarif edemem: Çok açıktı. Üstesinden gelinemez bir çelişkinin yaşattığı duygulardı. Andrea arada elimin uzanacağı mesafedeydi aynı zamanda o kadar uzaktı ki varsayımsal olarak bile ona asla ulaşamayacaktım. Rüyanın içinde ve dışında, insanüstü o bakışı aşabildiğim anda yanımda yatakta yatan Andrea'nın başkası, deli olan olduğunu fark ettim.

Bu ziyaretle büyülenmiş şekilde uyandım. Kıvranıyordum. Beynimin ya da sinir sistemimin tek bir köşesini bile rüyanın

yarattığı duygulanımdan kurtaramıyordum. Yine de dağılıp gideceğini, silinmekte olduğunu da biliyordum. Onun bende kalmasını sağlama hevesi o kadar büyüktü ki o sabah yazmaya koyuldum. Bu duygunun geride iz bile bırakmadan beni terk etmesi kaçınılmazdı. İçimde iz bırakmadan terk edecekti ama kendi *dışımda* kâğıtta iz kalabilirdi, hikâyemin, anlatımın içine sinebilirdi. Bundan da öte, hikâyeme dair bilincimi dönüştürerek onu da dönüştürebilirdi.

Bir haftadır yazıyorum. Başıma gelen dehşetli olaylara rağmen nasıl bunu devam ettirdiğimi bilemiyorum. O günler boyunca katlandığım ruhsal gelgitin arasında sakinliğimi kim bilir nasıl korudum. Kimseyi güldürmeyen bir şakayı açıklamak zorunda kalan birinin çaresiz sükûnetiyle bunu bir kötü son gibi anlatmaya çalışacağım.

Bir adam bütün yetişkinlik hayatını bir kadınla evli olarak geçirir ve bu kadın delidir. Bu, zaman açısından düşünüldüğünde, trenin altında kalınan ana eşdeğer bir durum değil midir? Ama ister zamanın ister anın içinde olsun, adam hayatta kalmıştı. Bir dakika. Burada duralım. Hayatta kaldığı nereden belli? Çünkü bunu anlatabiliyor. Öyleyse anlatmaya koyulana kadar bu bilinemez. Sonraysa bütün berraklığıyla bilinir. Sahiden hayatta kalmıştır. İyi ama trenin bütün vagonları üstünden geçtikten sonra nasıl hayatta kalınır? İmkânsız... Yine de...

Pekâlâ tek bir yanıtı var bunun: Tren üstünden geçmemiştir. Bir an sonra olabilecekleri olmuş gibi kabul etmektedir ve gerçekte bir önceki andadır, bu an geçip gitmekte olsa bile... An, tanımı gereği kendini biricik hissettirir ve "başka" anlar olması fikri bile kavranamaz gelir. Bu açıdan an tam da evliliğe benzer. Anın o alacalı bulacalı kalabalığı hataya eğilimli olduğunu gösterir. Hata da ötekini, sinsi şakacıyı kendi yararı için kullanır. Hoş bu kişinin bir şakacı olmasına da gerek yoktur (umarım bunu yeterince açıklayabilmişimdir yoksa yazık).

Herhangi biri hatta herkes olabilir. Bu kişilerin listesinin sınırsız olduğunu söylemiştim. Elbette hiç düşünmeden Andrea'yı bu listenin dışında bıraktım. Tam olarak neden bilmiyorum. İtirazsız kabul edilecek gerekçelerim yok. Andrea asla ne benim derin tercihlerimi ne zevklerimi paylaşmıştır. Pek çok kez cazdan hoşlandığını söylediğine tanık oldum. Bilmiyorum. Bunu bir nevi alay gibi almıştım. Ya da bir önem atfetmedim. Her şeyden evvel bu da evlilikle ilgili beslediğim genel fikrin bir parçası. Evlilikte zevklerle renklerin ortak olmasını kusursuz bulan fikre katılmıyorum. Bunlar bana göre daha çok iyi arkadaşlıklar sebebiyle çiftlerin yapmayı uygun bulduğu mantık evlilikleri gibi geliyor. Sorun şu ki uyuşmaları onları bir arada tutan tek şey olduğundan bu sona erdiğinde ayrılıyorlar. Benimki gibi gerçek evliliklerde olmayan bir şey bu. Yine de Andrea'yı ister alışkanlıktan ister içgüdüsel olarak o upuzun "listenin" karşısında kendi yanıma koyuyordum.

Ama yanılıyordum. O da diğerleri gibiydi. Yanlış anlaşılma da bu şaka fikri de herhangi birine olduğu kadar ona da tam uyuyordu. Perondaki olay, evlilik... Baştan beri atmosfer ve ayrıntılar hakkındaki yorumlarımla ya da dramatik bir korku sahnesinde edebi düşünmenin alemi olmadığını söylerken bunu kastediyordum. Esasında eşdeğeri her yerde bulunabilecek olan soyut mekanizma da yeterliydi. Zamanın işin içine karışması şakanın doğasında bir değişim olduğu, onun artık aynı olmadığı yanılsaması yaratabilir. Bütün evlilik hayatı boyunca sizi yıkıcı ölümün kıyısında tutup da birden bağıra çağıra gülerek "Hayır ya deli falan değilim. Hiç olmadım ki. Şaka şaka!" dediğinde buna kelimesi kelimesine denk düşen bir şaka modeli (perondakinden) bulmak zordur.

Belki de bunların aynı olduğunu gösterebilecek sözde bilimsel bir kanıt mevcuttur. Gerçi bir şeyi açıklığa kavuşturmalıyım: Farklı farklı şakaların yapılabilmesini sağlayacak,

yapıldıklarında şakanın güncellenmesini gerçeklikte sağlayan bir "Şaka Özü" olduğunu sanmıyorum. Bu kavramlarla düşünmek sakinleştirici etki yapar, bu sebeple "örnek mantığı" aklın evrensel işlemcisi olmuştur. Bu modeli takip ederek her şakanın birbirinden ne kadar farklı olursa olsun, evrensel olarak uygulanabilir bir şemaya göre foyası meydana çıkar. Bütün farklılıklarının ötesinde her şaka, ne kadar farklı olursa olsun, aşkın bir şemayı ele verir, istediği kadar gerçekçi çizgileri olsun tüm farklarına rağmen ayırt edilmesi kaçınılmazdır (bizim için değilse bile Tanrı için). Burada benim göstermek istediğim bunun tam aksiydi. Her şaka kendi inandırıcı çekim merkeziyle kendi dünyasını inşa eder. Birinden diğerine geçmek için hayatı değiştirmek gerekir. Dolayısıyla halihazırdaki muazzam şaşkınlığım karşısında bir canavarla evli olup olmadığımın sorulması pek uygun kaçmayacaktır. Çünkü bir hayattan diğerine sıçrarken daima bir canavarla karşılaşırız ama bunda korkacak bir şey yoktur; evlilik farklı hayatların arasında süreklilik tesis etmesinin yanı sıra insandan canavara geçişi ve tam tersini de garanti eder.

Guadalajara, Monterrey, Buenos Aires
26 Aralık 1996

Bir kez daha Meksika'da turist olmak, öyle mi? İnanamıyorum, hay seni doğuran anaya! İşte yine, yeniden bir tuzak! İçinden palyaço fırlayan sandık, ama tam tersine çalışıyor; yayı içeri doğru ayarlanmış, ben de onunla birlikteyim. Bir saray, klik! Benimle içeri! Bir kilise Klik, Bir müze Klik! Kapağı kapanıyor ve ben inanamayarak, şaşkın bir halde sandığın içinden bakıyorum. Bir kez daha nasıl oldu da aynı tuzağa düştüm? Tamı tamına "aynı" ve tamı tamına "bir kez daha", en çok canımı yakan da bu. Bunun ne anlama geldiğini bildiğim halde nasıl izin verdim beni ikna etmesine? Kim için? Kendim için mi? Başkası yok ki. Aklıma gelen tek açıklama bir nevi ikiye bölünme yaşadığım, gelen de benim ikizim falan. İnsan deneyimlerinden faydalanacağını, bir şeyler öğreneceğini sanır, sonra çoktan kullanım süresi dolmuş bir avatarında bilinç geride kalır ve şimdiki zamanda ayağı tamı tamına aynı taşa takılır. Şimdiki zamanın Meksika'da geçmesi, benim de onun içinde olmam beni dehşete sürüklüyor. Nasıl bu kadar budala, akıl bir karış havada olabildim! Ne desem yeri var.

Neyse. Olan oldu. Hazır buradayken bir işe yarasın burada olmam bari, çok uzun sürmeyecek. Zaman geçirmek ve en azından alışkın olduğum mekanik bir etkinlikte teselli bulmak

için yazmaya koyuldum; bunu hem düşünmeden yapabilir hem buna kendimi kaptırabilirim. Daha elle tutulur bir fayda da arayabilirdim, örneğin alışveriş yapmak gibi. Kurlar biz Arjantin turistlerinin epeyce lehine, burada paranın değeri vahşice düştü ve bugüne bugün her şey aşırı ucuz. Fakat alışverişe değecek ve yeterince ucuz ürün bulmak için insanın içinde istek ve enerji olmalı – zaten insan dediğin daima daha talepkârdır ve otomatik gelişen tasarruf onu sadece daha fazlasını istemeye iter, tıpkı her koşulda açgözlü biri gibi. Sonunda alışveriş yapmak gibi basit bir iş asla bitmeyen bezdirici bir hale bürünür. Neticede de yolculuktan bir tat alamaz; bütün gününü harcadığı alışveriş merkezleri ya da çarşılar dünyanın her yerinde gördüklerinin aynısıdır.

Öte yandan bundan kaçış yoktur. Bir ıstıraptan nasıl kaçış olmazsa bundan da yoktur. Evimde kalacağıma, mankafanın teki gibi turist olarak burada bulunmanın verdiği genel eziyete dahil olurum.

Benim kıt bütçemle mesele daha da karmaşıklaşıyor: İki yıldır ayağıma bir çift ayakkabı almadıysam, delik ayakkabılarla geziyorsam, bunun nedeni çok açık, ailemin açlık çekmemesi için Arjantin parama sahip çıkmam gerek. Meksika parasını Arjantin paramla satın almıştım; ne kadar değer kaybetmiş olursa olsun. Bir Arjantin parasına bir milyon vermiş olsalar da ne o "bir"i ne de "milyonu" sokağa atacak halim var. Her halükârda daha önce sorduğum sorunun yanıtı sanırım burada. Eğer geldiysen bunun nedeni aç gözlülüktü, fakirliğin aç gözlülüğü. Burada her şeyin sudan ucuz olduğunu biliyordum. Bir milyon ayakkabı alabilirdim kendime. Bilinçaltının son derece derinliklerine yerleşmiş bu fikrin gerçek olması zerrece mümkün değil. Ayakkabı ya da ihtiyacım olan herhangi bir şey satın almaya çıkmak haddinden fazla aşağılayıcı olurdu, yaşayacağım iç sıkıntısı dayanılmaz raddeye varırdı.

Geriye kitaplar kalıyor. Elbette kitaplar beklentilerimde birinci planda geliyor, hatta olası yegâne planda. Geri kalan ne varsa ancak beni sürükleyen sapkın bir şeytana uyup mecburiyetten alırdım; kitaplara gelince kendimi anlayabiliyorum. Bütün beklentilerimde hayal kırıklığı kaçınılmaz son olsa da, edebi olanlar –istisna olmasalar da– üstesinden gelmek için bir yol gösterebilir. Kitapların turistik lanetten kaçabilecek evrensel bir niteliği vardır. Ben de kitap konusunda uzmanım. Elbette bir sürü konuda öyleyim. Evrensel olan şeylerde kendimi uzmanmış gibi göstermek beni tetikte tutmuş olmalıydı.

Kimse ucuz kitap satın alarak zengin olmamıştır. Hummalı biçimde zengin olma hevesim olduysa bunun nedeni, tuzağa düşmenin normal olduğu bu sağlıksız öznellikten çıkmak içindi. Tuzağın içinden, en dipten bizi oradan çıkaracak hareketleri değerlendirmek zordur. İnsan en saçma manevralar karşısında geri çekilmeden şansa deneme yapar. Öğrenme meselesi değildir çünkü buna zaman yoktur; muharebenin devam ettiği mutlak şimdiki zamanda hata insanı bir derse yöneltmez (öte yandan öznelliği daha vurgulu hale getirecektir), bilakis eylemin ana maddesidir.

Pekâlâ sihirli bir durum vardı, ben de kendimi bunun nesnesi yaptım. Bu şekilde bedeli pahalı zaferlere alışkınımdır ben. Kendimi buna nesne yaptım ama durmadan etrafımdan gelip geçen nesneleşmiş Meksikalılar gibi doğru bir biçimde değil, aksine ikincil bir bilincin gözetimindeki soyut bir özne gibi. Kısa bir anlatıda, daha doğrusu bir anlatıdan da kısa bir şemada bunun nasıl olduğunu anlatmaya çalışacağım. Kanlı canlı bir hikâye kurmayı başarsaydım, her şey şimdi olduğu gibi kaybolmayacaktı. Elimde kalan tek şey ilgisiz notlar ve olayların kaba bir anlatımından ibaret.

İşe koyulma anında kendime durmadan şunu soruyorum: Ne yapmalı, ne yapmalı aziz Tanrı?

Bir nevi teselli biçiminde de denebilir: Durum düşünmek için son derece elverişliydi (hatta idealdi) tek yapmam gereken hayatımı en doğru şekilde yönlendirecek düşünceleri ortaya koymak üzere bu fırsatı değerlendirmek. Ama büyük bir hata olurdu bu. Ne düşünecek ne kafa yoracak bir şey var. Eyleme geçmek gerek. Derin düşünmek ancak sizin kendi eyleminiz olduğunda işe yarardı. Ya da cümleyi tersinden kurarsak eylemi önceleyen hazırlık babında bir düşünce yoktur.

Belki de azıcık bir şey yapmak bile yeter. Hatta çok çok az, küçük bir eylemcik, bir ayrıntı ve bu kadarı yeterli olur. Eğer etkiliyse yetecektir.

Küçük bir eylem yoktur. Verimlilik olumlu ya da olumsuz geri kalan her şeye doğru genişler, dallanıp budaklanır.

O anda ikinci olasılık aklıma gelir: Bronzlaşmak. Vücudumu örten beyaz pembemsi teni güneşin altında karartmak yani. Elbette bu koca bir hayat programı anlamına gelir...

Daha önceden düşünülmüş hiçbir şey iyi gitmez.

... Bir kez daha tuzağın o muzip kapağı *klik* diye üzerime kapanır. Saraylar, kiliseler, müzeler. Binalar bu kötücül tepetakla olma yanılsamasını iyice pekiştirecek şekilde çarpılmış ve yamulmuş. Eski kiliselerin zeminine bir top mermisi konmuş olsa tilt oyununda olduğu gibi, serseri mayın gibi bir sağa bir sola atardı kendini. Önceden çini mürekkebine ya da kara üzüm suyuna batırılmış olsaydı bir şekil ya da yazı çıkarırdı ortaya, ben de olayları görme tarzıma göre, "Ahmak Arjantinli," derdim. Bu yapının bende uyandırdığı dehşeti yaptığım küçük bir keşif yatıştıramaz: Şehirdeki sayısız köhne kilisedeki her bir taşı, karoyu, çerçeveyi numaralandırmışlar. Kırmızı ispirtolu kalemle en az görünen yerlere küçük, fark edilmeyecek numaralar koymuşlar ama uzun vadede fark edilmemesi imkânsız bunların. Herhalde muzip bir takdiri ilahi adeta parçalarını karıştırmayı sevdiği bir yapboz oyunu oynarcasına insanların

dehasına meydan okuyup yeni bir depremle ortalığı yerle bir ederse, amaç onları yeniden bir araya getirmek...

Bu sayfaları üslup, ambalaj olmadan, neredeyse cümleler olmadan doğaçlama notlar gibi yazmak istemiştim. Yine de istemeden de olsa her şey cümle haline geliyor, her şey akademik ve şaşaalı oluyor. Bir kez olsun üslup olmadan yazabilirsem yaşarım. Ama asla istediğim gibi yazamayacağımı gayet iyi biliyorum. Madero caddesindeki otel odasında yazıyordum; odam sokağa bakmadığı halde bir süre önce önümüzdeki kaldırımda gördüğüm dilencinin çaldığı akordeonu duyuyorum (genç, minyon bir adam) beş altı yaşlarında küçük bir çocuk da gelip geçenlere teneke kabı uzatıyor. Laterna gibi çıkıyor sesi; tekrar tekrar çaldığı şeyde başka bir ritim, algılanabilir bir melodi de yok. Tek söylenebilecek şey: Bu bir akordeon ve birisi çalıyor. Kimsenin ona bir şey verdiğini görmedim. Yaptığı şey için vereceklerse bana sorarsanız zaten hak etmiyor da, onun için değil, dilenci olduğu için bir şey istiyor zaten. Ne zamana kadar devam edecek merak ediyorum.

Bu bir akordeon ve birisi onu çalıyor. Asgari anlam. Asgari olanın içindeki evrensel karmaşada herhangi bir hareket oluşur, örneğin birkaç kuruş verip ondan kurtulmak gibi. Bir akordeon bu ve kim bilir ne zamana kadar devam edecek. Ben bunu merak ediyorum ve birisi onu çalıyor.

Gelgelelim bu son derece kısa yazının amacı yaptığım biricik ve çoklu alışverişi anlatmak olacak. Tamamen boşluğa düşmeyin diye öncesinde bir açıklama daha yapacağım...

Üslubun tüm yanılsaması karşısında anlattığımın anlatmaya değmeyeceği kanaati benim lehime. Zaman tıka basa hikâyelerle dolu olduğu halde kimse onları anlatmaya zahmet etmez. Bunların tek işlevi zaman aralıklarını doldurmak ve iç içe geçen çarklarıyla ayakta durabilen bir sistem gibi birbirini ayakta tutmaktır. Sisteminden, yani nesnelleşme mekanizmasın-

dan çıkarılan bir hikâye kimseyi ilgilendirmez ve hiçbir anlam taşımaz. Üslubun taşıdığı fazladan değer bu hiçbir şeye eklenir ve bu hiçbir şeyi verili koşullarda yegâne avantajım olarak işlemem gerek.

Bunu daha önce söyledim mi bilmiyorum ama bu hikâye bir insanın, son zamanlarda giderek daha sık, parasının kendi ülkesine nazaran çok daha değerli olduğu bir yerde bulunmasını konu almaktadır. İçinde yaşadığımız Latin Amerika ülkelerindeki hükümetlerin teslim oldukları makro ekonomik deneylerin bir neticesidir bu. Eşyalar akıl almaz derecede ucuz olunca insana dizginlerinden boşanmış bir alışveriş merakı musallat olur, üstelik genellikle ona eşlik eden mantıktan da azat olmuş halde. Durumun kendisinde, adeta ortaya çıkan hikâyeyle çelişen bir soyut yan bulunur. Zamanın hareket tarzı da bu soyutlamaya ya da şemalandırmaya katkıda bulunur: İnsan sırf ihtiyaçtan birkaç günlüğüne oralarda bulunduğu halde elindeki para, satın almayı sürdürüp sonsuz harcama yapmasına yetecek kadardır. Bir haftalık süredeki bu sanal sonsuzluğa katkıda bulunmak için zamanın da doğal olmayan biçimde esneyip ağırdan alması gerekir. Söz konusu hikâyeler de absürt bir tona bürünür.

Sonsuz biçimde kitap satın almaya ve okumaya devam edebilirim. Şu an param olmasına ve istediğim bütün kitapları satın alabilecek olmama rağmen kelepir ürün karşısında imkânı yok, direnemediğim, gençlikten kalma bir açgözlülük kalıntısı mevcut içimde. Daha Meksika'ya ayak basıp otele eşyalarımı bırakır bırakmaz telefon kartı almak için bir Sanborn dükkânına rast geldim ve bir kitap gördüm... Fiyatına bakmak için arkasını çevirdim, tam beklediğim gibi kelepir bir ürün, neredeyse bir armağan, doksan dokuz peso, dolar cinsinden doksan dokuz kez hiçbir şey. Tutarlı olmayan, tereddüt etmeme yol açan bir şey vardı. Biçimi güzel olmasına güzeldi ama içeriğinde inandırıcılığa gölge düşüren pürüzler vardı. Çünkü Meksika'ya

gelindiğinde insanın Meksika literatüründen kitaplar alması beklenirdi. Buysa ithal edilmiş bir kitaptı: Duchamp hakkında kalın ciltli, büyük bir kitap. Ne Rivera, Orozco, Frida Kahlo ne de Dr. Atl, Duchamp hakkındaydı. Ama bende olmayan fotoğraflar içeren çok güzel bir kitaptı, ayrıca burada sayamayacağım kadar çok nedenle Duchamp en sevdiğim sanatçıdır. En fazla bir saniye tereddüt ettikten sonra onu satın aldım. İlk adım atılmıştı. Sonrakiler benim araya girmeme hiç gerek kalmadan kendi kendine atılacaktı. İlk adımın kendine has nüansları vardır. Atlanması ya da atlanmaması gereken kendine özgü bir küçük uçurumdur. İnsan bütün bir ömür orada öylece kalabilir. Atlar ya da atlamaz. Orası zamanı şişiren vanadır.

Bu sağlıksız deneyim hastalığı... Bizi nereye götürebilir? İmhaya.

Onu üretim ve özümsemenin boş zamanlarıyla dengelemek gerek.

Boşlukta olmak istedim ama boşluk da deneyime dönüşerek tazı gibi izimi sürdü. O andan itibaren ruh halim de hızla yokuş aşağı indi.

Sonraki adımlar giderek şiddetlen bir depresyonun içinde gerçekleşti. Kendimi açıklamaya çalışmam yararsız. Niceleri bunu zaten yaptı! Ayrıca kafamdaki fikir dediğim gibi, bir şemadan fazlasını yapmamaktı. Başka bir şey yapamazdım, ama zorunluluğu zevk haline getirerek ayrıca da yıllar yılı bayraktarlığını yaptığım bir niyetin peşine düşerek, kendimi şemayla sınırlı tutmanın bir amacı olduğunu keşfettim, şöyle ki: Gelecekte benimle aynı çıkmaza düşmüş, ister profesyonel ister amatör bir yazar olabilir: yalnız, canı sıkkın, bunalımda, korkunç bir kentte... Eşdeğeri olmazsa bu tuzak varlığını sürdürecektir. O zaman işte benim şema, beyni çok zorlamadan boş saatleri doldurmak için işe yarar bir rehber görevi görecekti. Tıpkı boyama defteri gibi doldurulacak bir roman şeması ola-

caktı bu. Öyle ki, elinde o ince kitap ve defterle bir otel odasına kapanabilir, (çünkü aldığım karara göre bir de onu bastırmakla uğraşacağım) ve bir şeyi sıfırdan yaratma zahmetine girmeden garantili yaratıcılıkla dolu bir eğlencesi olabilirdi. Benim durumumu tekrarlaması falan beni hiç endişelendirmez, aksine o talihsiz kardeşi yakınımda olmasına kıyasla uzaktayken, örneğin bundan bin yıl sonrasında daha iyi tasavvur ediyorum. Her şeyin aynı olmayı sürdürdüğü ama benim o mütevazı şemamın kadim bir saygınlık kazandığı bir zaman olurdu bu. Belki de şemanın saygınlık kazanmasının nedeni sonrasında popülerleşecek "roman şeması"nın ilk örneği olmasından ileri gelirdi. Esasında gelecek vaat eden yeni edebi tür, artık hiçbir şey beklenmemesi gereken romanlar değil, buydu; yani başka birinin yazabilmesi için gereken romanın ustaca kurgusuydu. Yazar bunu iş için ya da gösteriş olsun diye değil (çünkü özel kalacaktı) zaman geçirme sanatı olarak, edebi egzersiz yaparcasına ya da melankoli karşısında kazanılmış zafer gibi icra edecekti. Bunun faydası, en azından bildiğimiz manada roman diye bir şeyin kalmayacak olmasıydı. Yayımlananlar şemalardan ibaret olacaktı ve genişletilmiş romanlar gün yüzüne çıkmayacak, kişiye özel kalacaktı. Yayımlamanın da bir anlamı olacaktı; insan sırf okumak ve okudum demek için değil onunla bir şey yapmak için kitap alacaktı.

Bana dönersek, yaptığım alışverişten ve beni onu götüren dürtüyle eylemin arasındaki akıcı geçişten hayli memnundum. Sırf gelip geçici bir heves uğruna, canın istedi diye, anlık bir dürtüyle kitap almak son derece seçkin bir şey değil mi? Bir kitabın ölene kadar (hatta sonrasında da) daima varolduğunu –özellikle de başından atması zor olduğundan– söyleyen tartışmasız gerçekle alay etmek bu.

Aynı gün akşamüstü, Duchamp'la ilgili o kitabı başka bir yerde tekrar gördüm. Şehirdeki ilk günümdü, başlayan eko-

nomik kötüleşme nedeniyle en iyisi olması gerekirdi ama saat farkından, uçaktaki kötü geceden ötürü yolcuğun ağırlığını üstümden atamamıştım. Öyle ya da böyle epey merakla araştırıyordum. Yeni ve tuhaf şeyleri algılamaya yönelik bir inceleme sırasında bakışlarımın kitap gibi son derece tanıdık, üstelik de bu sabah görüp satın aldığım kitabın aynısına takılması büyük çelişkiydi. Özellikle de aynı kitap olduğu için garipti. Yaklaştım, arkasını çevirdim, buradaki fiyatın –doksan beşti– sabah satın aldığım yere göre düşük olması şaşırtıcı gelmedi. Bir yabancı olarak sahip olduğum yanılsamalı refah açısından fiyatın bir önemi olmadığına göre, farkın haydi haydi yoktu. Her halükarda bir farktı, yine de dört pesoluk bir kazançla ne yapabileceğim aklıma gelmiyordu ama söz konusu olan bu değildi, farktan söz ettiğinizde bütün farkların ideal toplamıydı kastedilen. Daha fazla düşünmeden, esasında bir öncekinden daha az düşünerek onu satın alıp kolumun altında Duchamp'la dükkândan çıktım.

Moralim bozulmuştu. Aynı zamanda moralim düzelmişti. Hiçbir şey umurumda değildi. Adeta aritmetiğin o sihirli dünyasına girmişim gibi geldi. İki alışverişimde yüz doksan dört peso harcamıştım. Ama dört pesoluk farkı çıkarmam gerekiyordu o da yüz peso yapıyordu. Ayrıca kazanç ilk fiyatı da etkiliyordu onunla birlikte doksan bire düşüyordu; ilk fiyata bakarak öbürü de iki kez ucuzluyordu yani dört artı dört, sekiz peso, doksan dokuzdan sekiz çıkınca da doksan bir kalıyordu. Bu durumda yapılan harcama yüz seksen iki oluyordu. Gerçi burada merakımı uyandıran bir fark vardı; dört pesoluk dört fark olsaydı on altı ederdi toplam. Yüz doksan dörtten on altı çıkarsa yüz yetmiş sekiz ederdi, yüz seksen iki değil. Yeniden hesap yapmaya koyuldum. Daha önceki hesapta doksan dokuzla doksan beş arasındaki dört pesoyu hesaba katmadığını fark etmiştim. Ama bu "negatif birikim"in doğası gereği onların da dahil edilmesi gerekirdi, ikinci toplam doğruydu. Yeri gelmişken, "toplama"

dediğim şeye gayet güzel "çıkarma" da diyebilirdim. Esasında ikisi de aynı kapıya çıkar.

Tüketicilik kaderimizin bir parçası. Kader de başka herhangi bir şey gibi uzun vadede tarihin parçası olur. Neden suçlu hissedecektim ki? Kolumun altında kitapla hafiften daha iyi hissediyordum kendimi ve elbette aynı zamanda biraz da kötü. "Tarihin parçası olmak" benim entelektüel çalışmamın mottosudur. Niyeyse daha önce hiç aklıma gelmedi, bunu aynı zamanda hayatımı mutlu olma yönünde düzenlemek için çabalarıma uygulayabilirdim. Çabalarımı tarihin parçası haline getirmiş olsam, aynı şeyle ilgili olsalar da onları bambaşka bir düzleme oturturdum. Kaderi bir engel ve başka bir heterojen seviyeye geçiş olarak koyardım. Örneğin Duchamp hakkındaki araştırmalarımda sanatçıyı ve eserini tarihsel bağlamına oturttum... Hayır. Tüm örnekler gibi bunun kötü bir örnek olduğunu söyleyeyim. Açıkça bir örnek bile değil. Duchamp eser ürettiği zihinsel sistemde, tarihselleştirmenin, zihinsel çalışmanın tarihselleştiği süreç ve yöntemin ta kendisidir. Ne olursa olsun, bariyerin diğer tarafında, hayatımı düzenlemek için Duchamp'ı model olarak alsaydım (bu da kötü bir örnek gerçi çünkü hayatı düzenlemek adına ne düşünüyorsam, bu Duchamp'ın yaptıkları babında) düzenlenmiş olsun olmasın kaderimin aynı tarihselleşmeye maruz kalacağı aklıma gelmeyecekti. Sorunlarımın çözümünün bu replikada olduğunu ancak şimdi fark ediyorum, yani eğer kendimi tarihselleştirebilirsem, geleceğimi ve yapacaklarımı tarihselleştirebilirsem, geriye endişelenmem ya da yapmam gereken bir şey kalmayacaktı.

Elbette bu o kadar da kolay değil. Burada söz konusu olan ne teoriler ne olayların soyut şemasıdır, gerçeklikteki pratiktir. Pratiğin de, her Marksistin bildiği üzere, insanın kendi kendisiyle diyalogundan çıkması gerekir. Yani depresyonumu, karamsarlığımı öbür yüzünden, "tersinden" görmem gerekiyordu,

tıpkı tekniğini kusursuzlaştırma umuduyla kendini filme alan obez bir balerin gibi.

Kitap kırmızı kapaklı, büyük boyutluydu, uzaktan bile görülebiliyordu. Üçüncüsüne ertesi gün bir alışveriş merkezinin kitaplara ayrılan kısmında rastladım. Bu sefer daha bilinçli bir merakla yaklaştım. "Tanrının hakkı üçtür" deyişinden hareketle bunun fiyatının da farklı olacağını tahmin ediyor ama diğer ikisinden az olup olmayacağını bilemiyordum. İlk ikisinde olay çoktan aza doğru gelişmişti bu sefer tam tersi olabilirdi, her açıdan sayısız olasılık vardı. Üçüncü kez... Hayli karmaşık olan bu tür hesaplardan pek anlamam ben; ancak düşme eğiliminin devam etme ihtimali giderek zayıflamalıydı. Yine de tesadüfe bakın ki, fiyatı bu sefer daha azdı: seksen beş peso. Neredeyse hiç düşünmeden aldım onu. Kolumun altında kitapla çıkarken aklımdan geçen tek şey farkların toplamı ve bu toplamı nasıl yapmam gerektiğiydi. Birincide dört peso fark vardı (doksan dokuz ve doksan beş arasında) ikincide on dört peso (doksan dokuz ve seksen beş arasında) ikisinin arasında, ikinciyle üçüncü arasında (doksan beşle seksen beş arasında) on fark vardı. Toplamda yirmi sekiz peso fark. İkinci baskıyı satın alarak yaptığım tasarruf ilkindeki farka göre üç katı fazla yani bunun dört katı kadar kazanç sağlamıştı bana. Ama şimdi ortaya çıkan dokuz farkı dörtle çarpma hatasına düşmeyecektim; hata yapabilirim diye korkuyordum, bir kere bu işlem sadece toplama yardımıyla yapılmalıydı (toplama da çıkarma demekti), çarpma estetik açıdan yersiz kaçardı. Dolayısıyla adım adım hesaplamaya giriştim: ikinci ve üçüncü arasındaki fiyat farkı on pesoydu. Tam tersinden ele alırsak üçüncüde fiyat on peso eksiliyordu (yetmiş beş) ikincide iki kere on peso eksiliyordu o da yetmiş beş ediyordu: buraya kadar dörtle çarpmak gerekmişti yani kırk peso. Ama bunun öncesinde ikinciden doğan farkın üç kat geldiği birinci kopya vardı, yani fiyat doksan dokuzdan

yetmiş dokuza iniyordu. Toplam, kırk artı otuz yani yetmiş, ona da bir önceki günkü on altı da ekleniyordu. Ama olay burada bitmiyordu, birinciyle üçüncü arasındaki, yani doksan dokuzla seksen beş arasındaki "azami fark" da vardı. Bu rakam da en az fiyata geri dönüyor, onu yetmiş bire indiriyordu. Ayrıca bir önceki seferde olduğu gibi ikinci fiyata nazaran çift kat farkla (seksen peso), birinciye nazaran üç kat farkla geri dönüyordu (kırk iki) ama burada otomatik biçimde yetmiş bire dönmüyor, sırasıyla yetmiş yedi ve elli yedi oluyordu. Dolayısıyla bu üçüncü alışveriş sonucunda ortaya çıkan toplam tasarrufa şunlar dahildi: Bürüt yirmi sekiz pesoluk tasarruf artı ikinci ve üçüncü alışverişler arasındaki toplam yetmiş pesoluk fark, artı birinci ve üçüncü arasındaki farkların toplamı yani doksan sekiz (burada yirmi sekiz, kırk iki ve birinciyle aradaki farkta ve en düşük fiyatla çıkan farktan doğan iki kere on dört toplanıyordu). Toplamı yüz doksan altı ve ikinci alışverişten ortaya çıkan on altının toplamıyla iki yüz on iki peso ediyordu. Bu da hâlâ bir kısmıydı çünkü en zor olan hâlâ eksikti: Toplam harcama için de aynı hesapları yapmam gerekiyordu yani doksan dokuz peso artı doksan beş peso artı seksen beş peso yani iki yüz yetmiş dokuz. Bu durumda aradaki fark pozitif bir rakamdı çünkü harcanan miktar tasarruf edilenden büyüktü.

Başka bir Sanborn dükkânında büyük bir şaşkınlık yaşayarak –hoş artık giderek azalıyordu şaşkınlığımın dozu– bir parça daha ucuz, seksen iki pesoya dördüncü kitaba rastladığımda bütün olumlu ruh halim silindi. Tesadüfler benim aleyhime geometrik olarak artıyordu herhalde; sorun fiyat farklı olması değildi, Meksika'da ithal kitap piyasasında fiyatın sabit olmadığı çoktan belli olmuştu, bilakis, buraya geldiğim için kendime sövüp dururken düzensizce attığım melankolik adımlara bu gayet düzenli farkın eşlik etmesiydi sorun. Ne başımdan geçenleri anlatacağım, geçtiğim yerleri tarif edeceğim ne de bundan sonra

ruh halimi. Tek amacım olup biteni sırasıyla anlatmak, yarın bir gün dediğim gibi benim başıma gelenleri ya da benzerini yaşayanlar bu yazı şemasını gelecekte yaşadıkları döneme uyarlayarak kullanabilsin. Bütün hikâyeyi anlatsaydım, koşulları yazsaydım, "müşteri"min önüne geçerek onun önünü kesmiş olurdum. Bu aritmetik şema ancak ve ancak bin yıl sonra, gelecekteki yabancı onu yorumlayıp yazmaya koyulduğunda insanlıkla, duygulara hitap etme becerisiyle, renk ve hacimle dolacaktır.

İleriye dair yanılsamalar beslemiyorum. Duchamp'ın biricik ve sayısız bu kitabıyla ilgili hikâyenin özel bir değeri olduğunu sanmam. Öte yandan ilk olanın, esas hareketin üstün değerine inanıyorum. Ekonomideki Azalan Getiriler Yasasının tam aksi bir şey ilk eylemin her şeye kadir yanını belirliyor. Ne olursa olsun Roman yazmak için Şemalar türü ilk olduğundan önü açık, her şey mümkün. İlk olanın kaderi efsaneye dönüşmektir ama efsaneler yazılmaz, bu da benim girişimimi imkânsız, en azından çelişkili bir unsur haline getiriyor. Her halükârda işte tam da bunun için burada bir otel odasında deneyime kafa yorup onu sanatsal bir biçimde yapılandırmaya zaman tanımadan olaylar olup biterken yazıyorum. Bunu yaşıyorum. Doğaçlama yaşıyorum. Gerçi bu meselenin nevrotik merasimi onu özgür ve kendiliğinden hayattan ayırıyor; aynı süreçle gün ışığına çıksa da tuhaf bir mitin ritüeli gibi.

Pekâlâ. Yeter bu kadar özgeçmiş. Sayılara gidelim çünkü şemayı onlarla çıkaracağım. Bu şema vasıtasıyla roman yazacak insanlardan her biri benim soyut işaretle gösterdiğim hayal gücünü ete kemiğe, kana tere büründürecek. Yazar "beş" gördüğü yerde bir gülümseme, "dokuz" gördüğü yerde karanlıkta bir silah atışı, "altı" gördüğü yerde aşk konduracak. Bütün olasılıkları çıkarsamayı bilecek. "On beş" (yağmurun sesi) sekizle (boşanma) yedinin (saç kesimi) toplamı olabilir. Ve bunun gibi...

Önceki söylediklerimin tamamen tesadüfi örnekler ve külliyen saçmalık olduklarını netleştireyim de...

Seksen iki... Bu dün gece satın aldığım, kitabın dördüncü kopyasının fiyatıydı. Seksen beş pesoya aldığım üçüncüyle arasındaki fark üç pesoydu. Brüt farklılık üç rakamla ifade ediliyordu: dört, on, üç. Farklılıkların nasıl biriktiğini, kısmi bir özet babında bir kez daha göstermek istiyorum. İkinci kopyayı satın alarak dört peso tasarruf ettim, üçüncüyü alarak ikinciye kıyasla on, birinciye kıyasla on dört peso tasarruf ettim. Şimdi dördüncüyü satın aldığımda giderek artan bir çizgide üç, on üç ve on yedi peso tasarruf etmiş oluyordum. Bu asgari tutarları toplayınca altmış bir peso ediyordu. Ama bu birikmeden olmuştu ve birikme anahtar kelimeydi. Örneğin dördüncüden birinciye on altı peso tasarruf etmiştim. Ama sadece dördüncüyü satın alarak değil! Çünkü şu anda tüm seriyi gözümün önüne getirdiğimde ikinciyi satın alarak sadece dört peso değil on yedi peso tasarruf etmiş oluyordum. Aynısı üçüncüyü almakla da geçerliydi. Hatta daha da şaşırtıcı olan şey, birinciyi almakla da tasarruf ettiğimdi, birinci bana doksan dokuz pesoya mal olmuştu ama şimdi dördüncü hamlede on yedi peso daha ucuza geliyordu, seksen ikiye mal olmuştu. Kitap hâlâ aynı kitap olduğundan bu tasarruf tüm kopyalar için geçerliydi. Elimin altında dört kopya olduğuna göre on yediyi dörtle çarpabilirdim (dördü dörtle, onu dörtle üçü dörtle, on dördü dörtle, on üçü dörtle) elbette çarpmadım, basitçe topladım. Biraz daha yavaş hesaplansa da bana daha güvenli geliyordu böylesi. Bu aşamadan sonra artık hesabı akıldan yapmak imkânsızdı ama bu keyfin içinde kayboldum, beni sonu gelmeyecekmiş gibi görünen yürüyüşlerimden alıkoyup oyaladı.

Bunu söylemek gereksiz olsa da söyleyeceğim, bir fatura koleksiyonuna başladım. Dört etti şimdiden. Onları bir zarfa koydum. Not almadım, koleksiyonum tek kaydım olacak, gerisi-

ni bellek halledecek. Başka bir dönemde olsa bunun için yüzlerce sayfa yazar hatta bu iş için özel kalemler, aşırı pahalı defterler alırdım, çünkü daha birini alır almaz daha güzelini görür (ya da daha ucuzunu), durmaksızın bir ileri bir geri karalardım. Hiç fark etmeden değişmişim. Bu yeni projede yazılı tek kayıt fatura koleksiyonuydu, onları ben yazmadım hazır basılı çıkmışlardı. Aslında yayınlamayı düşündüğüm kitap, Duchamp hakkındaki kitabın ebatları kadar büyütülmüş faturalardan da oluşabilirdi. Bütün macerayı yeniden kurgulamak için bu yeterli olurdu herhalde (bir de giriş babında kısa bir açıklama elbette). Herkes kendi kişisel özellikleri ve hesaplarıyla onu canının istediği gibi kurgulardı, ne de olsa matematiğin insanlardan bağımsız olma ününe rağmen durum, çözümü yapana göre daima değişebilir. Yani hangi işlemlerin yapılacağı, hangi sayıların kullanılacağı kişiye göre değişir. İşte "giriş açıklamasını" da yaptım, estetik olarak uygun kaçan bir-bir buçuk sayfalık sınırı geçtiysem bunun nedeni açıklık getirme arzusu. Ama buradan itibaren, şimdiye kadar yaptığım diğer açıklamalarda olduğu gibi adımlarımı hızlandırıyorum.

Beşinci kitap karşıma sarhoş bir şef garson edasında çıkıverdi. Fiyatı seksen pesoydu. İnmeye devam demek. Alalım. Fatura. Şehirdeki üçüncü günümdü, bir cumartesi günü. Bugünlük mesai tek bir kitap çıkardı. İzini sürdüğümden değil, tam aksine. Aslında bunun sona erdiğini sanıyordum, daha önceki alışverişlerimde de sandığım gibi. Dünyanın en doğal şeyi olsa da kitabın karşıma çıkmasında mucizevi bir taraf görüyorum. Tıpatıp aynı olması beni şaşırtıyor, bu ise beklenmesi gereken bir şey, binlerce basılan kitabın tüm kopyaları birbirinin aynısıdır. Yeniyseler, ayırt etmesi bile güçtür. Benim açımdan tek fark zamandı, olayların oluş sırasıydı. İşte bu açıdan farklılardı, başka bir farkları olamazdı. Zamansal bu farklılık başka bir şey daha barındırıyordu: fiyat farkı. İşte şaşkınlığıma makul

bir gerekçe, zamanın izlediği seyrin fiyatlardaki düşüş seyrine eşlik etmesi. Satın alındıktan sonra kitaplar ilk baştaki özdeş hallerine dönüyorlardı. Otel odamda onları masaya yığdım, karışmaları umurumda değildi, örneğin otel görevlisi yığını bozup düzeltebilirdi. Zaten özdeşlerdi ya! Sıralamalarını karıştıramazdım çünkü gösterdiğim gibi –bir sıralama olmasını da buna borçluydum– fiyatları giderek azalıyordu. Dolayısıyla yüksekten düşük fiyata göre onları sıraladığımda hikâyenin de sıralaması çıkıyordu. Beşinciyle birinci arasında on dokuz peso fark vardı.

Söylediğim gibi hesabı kâğıt kalem olmadan akıldan yapıyordum her seferinde en son alışverişe tekabül eden kısmını değil hepsini yapıyordum, çünkü kısmi sonuçlar olamazdı. En son tasarruf öncekilere de geri dönüyordu ve daha önceki hesaplar yararsız hale geliyordu, her seferinde hesabı yapmak büsbütün yararsız da değildi devamı ona bağlıydı. Aslında hesap kitap işlerinde hayli beceriksiz sayılırım; kuşkuya yer bırakmayan bazı becerilerimi keşfetmiş olsam da hatalarım çok sıktı, akıldan hesaplara sil baştan başlıyordum. En ufak bir dikkat dağınıklığı ipin ucunu kaçırmama neden oluyordu. Ben de bunun üzerine dikkat dağıtıcı unsurları hatırlatıcı yerine kullanmaya başladım. Eski, çarpık çurpuk bir kiliseye girdim, bankın birine oturdum, dalgın dalgın bakınarak saatlerce hesap kitap yaptım. Taşların üstündeki kırmızı rakamlar benim görünmez rakamlarıma yankı oldular.

Her halükârda bir formül çıkarabileceğim fikri gözümden kaçmadı. Bir formülle bu hesap otomatik hale gelecekti ya da böyle bir hesaba gerek kalmayacaktı. Rakamlar nasıl ki romanın ana planı olacaksa bu formül de rakamların ana planı olacaktı. Matematik konusundaki cehaletim böyle bir formülün üstesinden gelmeme engel oluyordu (nereden başlayacağımı bile bilmiyordum) ama kullanımına karşı değildim. Aksine bunu

işlem yapmanın makul ve doğal sonraki adımı olarak görüyordum; roman yazmamak hesap yapmayı gerektiriyorsa ondan sonra gelen adım da muhakkak hesap yapmamak için formülü kullanmak olmalıydı. Üstelik formülü de yararsız kılacak bir üçüncü adım da gerekliydi. Böylelikle hiçbir şey yapmamak, bir hiç uğruna sorun çıkarmamak evresine ulaşılacak, neticede mutlu olmak mümkün olacaktı.

Bu yazıyla alakasız kaçacak bir konuda uzun uzun yazmak istemiyorum ama şunu da belirtmek isterim ki bu manevralar yüzünden Duchamp'ın kitabı tuhaf bir nesneye dönüşmüştü. Birlik ve çokluk tesadüfleri ve insanın onlar sayesinde azat edildiği etkinlikler nedeniyle bütün kitaplar zaten öyleydi ama bu durumda tuhaflık artık algılanamaz ve düşünülemez raddeye varıyordu.

(Bazı çizimler takip eder) Meksiko'nun turistik yerlerinden biri olan ve öznel biçimde "tuzak" olarak nitelediğim bu barok yapı esasında kapanmanın eşiğinde. Eserlerini numaralandıran insanları endişelendiren çöküş tali bir konu. Aslolan spiral sütunlarının, estipit sütunların ve diğer bütün saçmalıklarının esasını oluşturan "kapanış." Bu o kadar asli ki yapımından önce başlamıştı.

Bu ülkenin çokça önem atfettiği turizm sektörünün esas sırrı, ziyaretçi alıp valizinde götürebilsin diye ulusal hazineleri küçültmektir. Tüketim toplumunda turizmin işleyişini sağlayan bu. Minyatürleştirmenin çeşit çeşit yolları var; bunlar arasında bir süreklilik vardır, o sayede turist turist olmaya doğru yönlendirilir. Temsilin tüm yanılsamaları bu bütüne katılır. Bu turistik merkezlerin devasa olması önemli değildir Evrim yasasında olduğu gibi daima etkili bir dönüşüme tabi tutulurlar. Manzaralardan yapbozlar, dağlardan tılsımlı bilezikler yapılır. Benim onca hayranlık duyduğum tüm bunların öncüsü Duchamp da bir serum ampulünün içine Paris havasını

doldurmamış mıydı? Bir ülkenin elinde avucundaki sunabileceği yegâne şey plajlarındaki rahat hayatsa, havanın küçültülmüş bir temsili yeter de artar. Son derece pratik bir kestirme yol da paranın değerini düşürmektir. Liliput parasıyla benim gibi fakir turistler bile canlarının istediği kadar minyatürü satın alabilir hatta birazını da eşe dosta hediyelik diye götürür.

Bunun mesleki deformasyona bağlı bir görüş olup olmayacağını bilemem ama bana kalırsa, bütün süreklilik er ya da geç minyatürün asli ve ilkel biçimi olan kitaptan geçer. Kitap dünyayı minyatürleştirmekle kalmaz, yaparken bunu nasıl yaptığını da açıklar. O günlerde aklıma ulusal, doğal ve sanatsal hazinelerden bir dizi kitap "imleci" (burada benim düşünceme karşılık gelecek şekilde "ayraç" deniyor onlara) hazırlamak gibi şiirsel bir fikir geldi. Sadece fotoğraflardan ya da çizimlerden değil hacimli minyatürlerden söz ediyorum. Bence esas bu tür ayraçlara ayak uydurması gereken kitaplar. Evrimin kanunları gereği bu dönüşüm öyle etkili gerçekleşecektir ki sırf kitabın biçimini etkilemekle kalmayıp içeriğini de, hatta bu yolla bizim hayata ve dünyaya dair kavrayışımızı da değiştirecektir. İmleç ya da ayraçlar kişi kitabı bitirmeden, okumaya ara verdiğinde kullanılıyor. Yeniden okumaya koyulduğundaysa çıkarılıyor. Yani işe yarama süresi, bir tak çıkar zaman aralığından ibaret. Zaman biçimleri öngörülemez çünkü olayların içine tam oturduğu bir boşlukta olumsuz algılanırlar. Bugün kapalı bir havada bazı garip saraylara girip çıkıyordum. Taş kapakların "klik" diye kapanıvermesi geceye kadar saatlerin akışına damgasını vurdu. Sanıyorum bildiğimiz anlamda kol saatlerinin tasarımı barok döneme ait: içe-doğru patlama maketi bu.

Beni etkileyen düzensizliklerle kendi kendime eziyet ettiğimde... kendi suçum yüzünden hayatımın felaket olduğunu düşünüp ona çareler bulmak için tehlikeli planlara giriştiğimde ya boşa kürek çekerim ya da hiçbir şey yapmadan boyuna

düşünüp dururum. Daha pratik olmalıydım. Daha mutlu olmalıydım. Neden endişeleneyim ki? Eğer her şey zamandan ibaretse! Tüm zamanlar aynı zamansa ve aynı değerdeyse, büyük büyük oranlar aslında küçücükse.

Madero sokağında kolumun altında Duchamp'ın beşinci kitabıyla yaptığım hesaba göre sıra sıra indirimlerin (hepsi de son derece tesadüfi ve kendiliğinden) sonrasında biriktirdiğim para muazzamdı: birkaç düzine bin... Ama Meksika parasının değer yitimi o kadar büyüktü ki bu toplam bile önemsiz kalıyordu. Her halükârda bu meblağların dönüşebilecekleri eşikler de mevcuttu (ya da zaten mükemmelen vardı bu eşikler), zengin olacağım bir an da gelebilirdi. Olumsuz manada zengin elbette, ama fakir de değil. Altın ağaçlarına konumlanmış azizler altarlardan bana bakıyordu, bir an bana değecekler sandım.

Ertesi gün pazar, bir önceki kadar hatta belki daha fazla kendiliğinden bir hızlanma oldu. Bir sonraki kitabı öncekinden bir peso daha ucuza yetmiş dokuz pesoya satın aldım. Benim mikro-ekonomik şahsi maket düzeyimde bile büyük bir meblağ değildi bu, ama hesaplar açısından ister bir kuruş ister yüz kuruş olsun önemli olan daha ucuz olmasıydı, miktarı değil. Bu durumun gelenek görenekçi edebiyattaki dejavu'yu andıran tarzı vardı: kimin başına bir kez olsun gelmemiştir ki... Bir şeyi uygun fiyata satın aldığınızı sanırsınız bir de bakarsınız bir başka yerde daha ucuz. Yanında bozdurabileceği hatırı sayılır para getiren bir turist açısından bunun pek az etkisi olur. Her halükârda pek de bir şey kaybetmez denebilir, ne de olsa ilk seferinde de neredeyse sudan ucuza almıştı. Ama o da daima buna karşılık, "mesela para değil ki olayın kendisi" diyecektir. Pekâlâ olayı dikkate almaya çalışan kişi (neticede gerçekçi) benim küçük kısa hikâyemin öznesi olacak. Bu türde insanların elbette nesne olarak kitabı seçmesi enderdir, başka bir nesneyle de durum aynı olmaz. Hatta diyebilirim ki

Duchamp hakkında yazılmış değil de başka bir kitap olsaydı da aynı olmazdı.

Fiyatın bu yeni iniş çıkışı hakkında hesaplamalar yapadurayım, o zamana kadar aklıma gelmeyen bir başka işlemi keşfettim. Burada farkın bir peso olması tesadüfen katkıda bulunuyordu. Şöyle ki, en son yaptığım tasarruf, bir önceki fiyatlara geri dönerek elde edilenden sonra (yani, şu anki bir pesoluk tasarrufla birlikte serinin ilk fiyatı doksan sekiz oluyordu, beşinci alışverişte iki pesoluk tasarrufu da üstüne alarak doksan yedi) geri dönüşün de dönüşü gerçekleşiyordu. (Yani ilk fiyat geriye dönmeyle doksan sekize indikten sonra geri dönüşün de dönüşüyle doksan yediye iniyordu.) Bunu en azından zihinden hesaplamak imkânsızdı ama onu da yapmanın kolay bir yolu vardı. Ikinci dereceden geri dönüşler, yapılan işlemlerin sayısıyla örtüşüyordu. O halde bir anda yaptığı toplama çıkarma sayısını akılda tutup sonunda tüm seri boyunca elde ettiğim brüt tasarrufla çarpabilirdim. İşte bu sefer aklımı peynir ekmekle yemediğimden son derece basit çarpma işlemine başvurmak gerekiyordu (ilk kez yapıyordum bunu).

Saatler sonra hiç beklemediğim bir şekilde karşıma çıkan yedinci kitabın fiyatı ağzımı açık bıraktı: altmış iki peso. Bir anda on yedi peso birden düşüş. İlkine bakarak hiç de yabana atılmayacak otuz yedilik bir fark, üçte birinden fazla, daha ne olsun. Bu da şehirde kalmamın sonucuydu; bunun önemini görüyordum bu sayede, her şeye rağmen, geri dönme isteğime rağmen hâlâ Meksiko'daydım, birkaç gün buna direnmemin bile nasıl sürprizli meyveleri olmuştu. Elbette burada kastettiğim "önem" her açıdan göreli bir şeydi, buna şüphe yok. Bu yeni on yedi peso tüm hesaplamaları farklı bir boyuta taşıyordu. Brüt farklar ve doğrudan geri dönüşler bana dört yüz kırk dört bin gibi bir sonuç veriyordu. Eksik olan tüm toplamalardan ayrı olarak bu rakamı kendisiyle çarpmam gerekirdi ki "sekerek ge-

len" "geribildirim"leri dikkate alabileyim. Fazla incelemeden ilk bakışta yüz doksan yedi bin yüz otuz ve altı milyon peso ediyordu. Bu kocaman rakam bile Meksika parası açısından küçücük bir meblağdı, neredeyse bir hiç (gerçi bir işçinin burada günlük mesaisi yirmi üç pesoydu), ama başlı başına bir gerçekti ve benim bu tuzağın dibinde kalakalmam da "başlı başına gerçekler" yüzündendi. Bu yüzden de ilk başta sorduğum sorunun ("nasıl düştüm?") bir yanıtı yoktu. Tuzağın her bir yayı, içe doğru her patlama kendi içinde bir gerçekti. Bu arada hesaplarda giderek artan sıklıkta yaptığım hatalarda rahat davranmamı sağlayan paranın değerinin son derece düşük olmasıydı. Fark ettiğimde ya da etmediğimde içimden "aman ne olacak ki, birkaç kuruş az ya da fazla, zaten bir değeri yok," diyordum.

Maddi bir dayanağı olmayan belli belirsiz başka bir hayata ait bir anı gibi, bir zamanlar beslediğim o eski özlem içimde depreşti: tükenmek bilmeyen miktarda para sahibi olmak, hiç dinmeyen bir kaynak bulmak. Çocukça bu. İyi ama sırf fantezi olsun diye bile bunu aklından geçirmemiş kimse var mıdır? Fantezilerim hem süslü püslü hem de sadeydi: son derece düz bir çizgide ilerleyen su katılmadık arzudan ibaretti. Sarmal olan, yolundan sapan sonsuz kaynağın mekaniğini icat ettiğim olaylar ya da eylemlerdi.

Neyse, şu anki koşullarımda bunlar o kadar uzakta kaldı ki en yakın geçmişte olanlar bile, hayal gibi anlaşılmaz geliyor. Bu yazdığımın, taslağını yaptığım ustalıklı plan ya da şemayla bir ilgisi olmadığını belirteyim. Birisi bana çiğ, toprak rengi, pembemsi on santimlik bir dilim et verdi, üzerinde yağ gibi sarımtırak küf vardı. Pörsümüş ve iğrenç görünse de ne kokmuş ne çürümüştü. Pekâlâ, bunun Bakire Meryem'in iç organlarından biri olduğu çıktı ortaya. Daha ne olsun. Bu ömrüm boyunca istediğim parayı kazanmama yardım edebilirdi. Kolayına kaçıp da satarak değil, altın yumurtlayan tavuk meselinden yeter-

li dersi çıkaran birinin yapacağı şekilde. İnananlar arasında bu şekilde para makinesine dönüşebilirdi. Elimin altında bir "darphaneye" sahip olma hayalleri böylelikle ebediyen gerçek olacaktı. Tek bir sorun vardı. Nerede olduğumu anımsayınca bu sorun da aklıma geldi (tuzaktaydım). Bununla gümrükten nasıl geçecektim? Örneğin onu cebimde tutarak bir karınca kaçakçılığı tehlikesini göze alabilirdim ama hayallerimde bile bana musallat olan kör talih yüzünden yakalanacağıma adım gibi emindim. Daha zor olan tek bir çözüm vardı: bu etin genetik bileşenlerini değiştirmek ve onu bir kaplumbağanın iç organı haline getirmek.

O ebedi üretkenliğiyle küçük iç organcık bütün kitap ayraçlarının ya da imleçlerinin numunesiydi. Bu kutsal parçayı bir sürü inançlı insanın yaşadığı Meksika'da işletmek yerine inançlı insanlar olmadığı halde neden memleketime götürmek istediğim sorulursa, Meksika'da zengin olup ne yapayım, diye yanıt verirdim. Durmadan aynı kitabı almayı sürdürmek için mi? Hiç zengin olmadığım halde zaten zenginim burada.

Elbette Arjantin'de ya da herhangi başka bir yerde bir kaplumbağanın zavallı iç organı insanları ancak güldürürdü. Bu tuzak içinde tuzaktı: içerisinde bir şeyin değeri yoktu dışarısındaysa çok daha az şeyin değeri vardı, ondan burada faydalanmaya karar verirsem bir taşa bastırabilir, dağ şekline getirir, fotoğraflarını da yurt dışında satabilirdim.

Ama kitabıma taşla, kâğıtla ya da makasla falan başlamak istemiyorum. Sanatla başlamak istiyorum. Keşifler yapmayı sürdürüyorum ve gün inandığım şeylerin bir öneminin olmadığı gündür, inandığım şeylerin özünün önemi yok. Sanat önemli. Duchamp'ı araştırarak sanatın ne olduğunu keşfetmeye çalışıyorum. Burada bile içimdeki sıkıntıya ve mahcubiyete rağmen sanatın kökenlerine yönelik arayışım azimle sürüyor. Arasına bir sürü şeyin serpiştirildiği bu hikâyenin, yapmaya çalıştığım

ana planla ilgisi olmadığını ısrarla belirteyim: çıplak ana plan, saf rakamlardan, sade faturalardan ibaret. Uzak bir gelecekte kısılıp kalmış romancının başvuracağı şema olacak bu (hoş, onun adı da bugünkü tanımladığımız haliyle romancı değil başka bir şey olacaktır). Hikâyenin "etiyle kemiğiyle" "iç organlarıyla" o ilgilenecektir, ben değil. Ama benim işim de bu planın tıkır tıkır yürümesi için olayları eylemin olduğu cepheden görmek. O da beni sonsuz bir kazı çalışmasına maruz bırakacaktır, bunu yapacak kadar zekâsı varsa üst üste binmiş sayısız yanlış anlaşılma katmanını aşması gerekecektir, tıpkı benim sanatın kökenleri arayışımda olduğu gibi. Sadece o, yazılarımla katkıda bulunduğum ilerlemenin nimetlerinden faydalanacak ve farazi bir psişik özden ya da inançlardan söz etme tuzağına düşmeyecektir (başka şeylerin yanı sıra, çünkü burada belirttiğim için). Bilakis sanatta her şeyde başı çeken o kayıtsızlığı, pratik ışını, tarihselleştirmeyi çoktan öğrenecektir. Fatura koleksiyonumla kendini gösteren şemanın çıplaklığı da buna katkıda bulunur. Kısacası ona verdiğim şey, mekanik bir yöntemin, otomatik olanın faydasıdır.

"Altmış iki" kırılması imkânsız bir rekor gibi duruyordu. Her şeyden evvel bir asgari rakam olmalıydı, yok muydu? Asgari fiyat da kitabın maliyeti, ithalatın gerçekleştiği birim fiyattı. Tamam ama paranın durmadan değer kaybettiği, dolu dizgin enflasyonun olduğu bir ekonomide kim bu fiyatı anımsayabilirdi ki? Enflasyon hafızanın düşmanıdır, sanırım da bu da bir savunma mekanizmasının ürünüdür, aksi halde her şeyi çorba etmekle sonuçlanan bir akıl karışıklığı ortaya çıkardı. Ayrıca kitapların diğer nesnelerden daha sık "indirime" maruz kaldığı, paranın değerinin bu kadar oynak olmadığı pazarlarda bile her seferinde daha ucuz, hatta gülünç denebilecek, maliyeti karşılamayan fiyatlara satıldığı da malum. O zaman Meksika'da bir kitap ne kadar ucuzlayabilirdi? Hayır, bir asgari fiyat yoktu.

Gerçi bu lüks sanat kitabı o indirim masalarına konan kitaplara benzemiyordu, onlardan değildi zaten. Sokaktaki seyyar tezgâhlarda ya da alelade kitapçılarda değil Sanborn's ya da müzelerin dükkânları gibi seçkin yerlerde satılıyordu. İyi bir kitapçısı olmamasıyla bilinen Meksiko gibi bir kentte bunun başıma gelmesine şaşıranlar olacaktır. Kim bilir, belki de bu eksiklik yüzünden her tarafta kitaplar vardı ve en beklenmedik anda Duchamp çıkıyordu karşıma.

Bu arada tuhaftır ki başka bir Duchamp kitabı görmedim. Sadece bu vardı. Bana yaşattığı o yoğun meşguliyet nedeniyle de başka kitaplara olan ilgimi yitirdim. Bunu önemsemiyordum, evde bir yığın kitap vardı zaten, çoğunun daha kapağı bile açılmamıştı. Bazen "farklı" kitapları okumak ne işe yarar, merak ederim. Bilgi birikiminde ve kültürel açıdan asla yeterli olamayacağımıza göre niye yaparız ki bunu? Herhangi bir konuyla ilgili ortaya çıkan herhangi bir durumda, konuştuğumuz kişi daima farklı kitapları okumuş olacağından "başka kitaplar" konusu ne işe yarar. Sohbetlerdeki genel kibarlık gereği bir hesap yapmak ve karşımızdakinin sözünü ettiği kitabı okumamış olsak da ondan daha fazla kitap okuduğumuzu göstermek mümkün değildir. Değildir, çünkü sonu gelmeyen listeler yapmak gerekir. Kimse kazançlı çıkmaz bundan. İnsan isterse bin kitap okumuş olsun diğeri okuduğu beş kitapla galip gelir! Çünkü o beş kitabın içinde biri vardır ki sen okumamışsındır; boyuna alıntı yaptığı, göklere çıkardığı, anlattığı, tarif ettiği bu kitabı okumadığın için budala gibi hissedersin. Sonunda da okumaya yemin edersin!

Gelelim bir sonrakine. Çünkü bir sonraki vardı. Piyango hâlâ azalan rakamlarla vuruyordu. Düz çizgide ilerleyen bir rulet. Bu seferki elli dokuz pesoydu. Onu da satın aldım ve kitap yığınının üstüne koydum, faturayı da zarfa. Benim kavramsal hazinelerim. Zamanlar ötesi bir haris gibi biriktirmeye devam

ediyordum. Sonra bir tane daha çıktı karşıma elli altı pesoya. Karım yanımda olsaydı, kesin, gördün mü ilk gördüğünü almamak, gezmek gerek önce, derdi. Makul bir tutum olsa da buna içten içe bazı itirazlarım vardı. Çünkü endüstriyel bir nesne olmasına rağmen istediğiniz kitabı bulma konusunda son derece keyfi bir yasa vardı. Gezintinin başında karşınıza çıkan, deli gibi aradığınız halde "tüm yol boyu yanımda gezdirmeyeyim" diye almadığınız kitap bir daha karşınıza çıkmaz ve sizi tüm o yolu gerisin geri dönmeye mecbur bırakabilirdi. Ah bileydim! derdiniz. Bu sefer yalnız olduğumdan, canımın istediğini yaptığımdan, kanaatlerim ne diyorsa ona göre davranmış, sonrasında da matematik ve sanatın yolunu tutmuştum.

Derken bir tane daha; elli üç pesoya. Fiyatların bu karmaşasını göz önüne alırsam Duchamp kitabının başka yerlerde daha yüksek fiyata bulunabileceğini düşünmem gerekir; ya da fiyatlar inişli çıkışlı (yani bir önceki fiyata ya da bir diğerine nazaran daha düşük ya da yüksek rakama) hatta ilk satın aldığım doksan dokuz pesodan bile pahalı olabilirdi. Ama ne o satıcılar ne o kitaplar çıktı karşıma, hoş, şehrin büyüklüğünü ve adımlarımın kat ettiği küçücük çapı düşününce bunun garip bir yanı yoktu. Yine de tuhaftı, bu hikâyeyi yazmaya karar vermem de bu yüzdendi: olayın mantığını bulmak için. Çünkü isterse üslupsuz, biçimsiz bir taslak şeklinde olsun, yazmak bir iş yapmak demekti ve kimse ele aldığı konuyu yeterince ilginç bulmadıkça bu zahmete girmezdi. Tam tersi de geçerlidir, bir şey insanın geri kalan deneyimlerine uymayacak, aklına yatmayacak kadar garip geldiğinde de onu bir parça gerçekle bağdaştırmanın yegâne yolu bir yazının konusu haline getirmektir. Benim de yaptığım buydu (el yordamıyla, çünkü hikâyeyi yazmamış, başkasının bunu yapabilmesine yardımcı olacak şekilde ana hatlarını, matematiksel çerçevesini çıkarmıştım.)

Bu tersine çevirme aracılığıyla (tuhaf bir şey üzerine yazmıyorum, yazdığım için tuhaf bu) fiyatların daima azaldığı sonucuna vardım, ki bu da bana neredeyse doğaüstü bir olay gibi geldi. Bunun üzerinde uzun uzadıya durmayacağım, kısmen yerim dar olduğundan kısmen de gelecekteki meraklı romancının bu ana hatları bulmaca gibi kullanmasına burnumu sokmak istemediğimden. Şu kadarını söylemekle yetineyim: Fiyatların ille de azalma gibi bir durumu yoktu. Sadece maceramın geçtiği minyatür zaman onları bu şekilde ayarlamıştı; yaptığım şema işlevli bir efsaneye dönüşene kadar geçmesi gereken yüz yıllarsa bunun doğal zaman birimi olacaktı.

Bir sonrakiyle karşılaşmam, daha doğrusu cismiyle önümde belirmesi... Nerede olduğunun önemi yok. Diğer ayrıntılarla birlikte bunu da roman yazana bırakıyorum. Onu elli üç pesoya satın aldım. Onuncu kitap olduğu için on bir ve on ikinciye geçmeden önce ilgili rakamları sıraya sokmam gerekiyordu. Son yaptığım alışverişlere ilişkin bu konuyu boşlukta bırakma nedenim daha hızlı ilerlemek ama bu, akıldan hesap yapmadığım anlamına gelmiyordu. Yapmayıp da ne yapacaktım! Tek uğraşım buydu, ayrıca içinde bulunduğum berbat durumda bana iyi bir terapi oluyordu.

Ruh halim nasıl mıydı? Daha çok halim nasıldı diyelim. Kendimi koruyordum, hepsi bu. Tek düşünebildiğim Buenos Aires'e giden uçakta oturabilmekti. Her şey buna tabiydi. Geçen her dakika kazanç hanesine yazılan bir dakikaydı. Hoş, içten içe pek umut beslemiyordum. Bu tuzaktan kurtulmayı başardığımda da Meksiko'daki gibi tatminsiz ve yetersiz hissedecektim kendimi ya da daha beteri. Ama daha fazla bunalmamak için bunu düşünmemeye çalışıyordum. Şu ana yoğunlaşıyor her halükârda bundan daha beterinin olamayacağını, insanın nasılsa, tuzaktan bir ders alarak çıkacağını söylüyordum.

Neyse. Giderek azalan on farklı fiyata on kitap alınmıştı: doksan dokuz, doksan beş, seksen beş, seksen iki, seksen, yetmiş dokuz, altmış iki, altmış, elli altı, elli üç. Birleştiren farkların serisi de dört, on, üç, iki, bir on yedi, üç, üç, üç diye gidiyordu. Toplam kırk altı ediyordu, bu da birinci fiyatla (doksan dokuz) sonuncu arasındaki farktan (elli üç) şimdiye kadar ulaştığım en yüksek rakamdı. Azami fakların toplam serisi de "sondan başa doğru" kırk altı, kırk iki, otuz iki, yirmi dokuz, yirmi yedi, yirmi altı, dokuz altı ve üçtü. Bu üç seri ana örgüyü oluşturuyor, onun tekrarlayan eğrileri üzerinde de rakamların başkalaşım sistemi yer alıyordu. Bunun pek mantıklı görünmediğini biliyorum ama günün birinde birisinin benim yaptığım gibi hesap yapmaya koyulacağına ve benimkinin aksine onun için gerçekliğin gerçek olacağına inanıyorum.

Meksiko
28 Kasım 1996

Latin Amerika'nın usta kalemi Cesar Aira, kısacık romanlarının yanı sıra öyküleriyle de tecrübeli edebiyat okurunun radarına takılıyor. Sıradan olayların, hatta kendi hayatına dair bazı unsurların üzerine kurguladığı, bağlamından sapan gerçeküstü metinleriyle Aira okurunu, zihninin karmaşık ve soyut patikalarında beraber çıkacakları kısa yürüyüşlere davet ediyor.

Tanrı'nın doğum gününü kutlayan maymunlar, varoluşunu sorgulayan çömleçikuşu, *Mona Lisa*'nın dünyaya yayılıp kendilerine yeni hayatlar kuran boya partikülleri, yolunu kaybetmiş çizgi roman serserileri, gezici sirklerin doğaüstü yaratıkları... Aira'nın hikâyelerinde tüm bu tuhaf karakterler, gündelik hayatın sıradanlığı içinde ete kemiğe bürünüyor.

"Aira'yı okumaya başladığınızda, durmak istemeyeceksiniz."

ROBERTO BOLANO

"Arjantinli yazar César Aira, avangard tekniklerle uğraşan seçkin bir minyatürcü. Çalışmalarındaki neşeli edebi oyunculuğu ve hikâye-içinde-hikâyeleriyle, Vladimir Nabokov ve Italo Calvino'yu andırıyor."

The Wall Street Journal

9 786052 205921

kolektifkitap.com

OYKU
kolektif
kitap